

A debreceni példa

GÉNIUSZ KÖNYVEK

A Géniusz Könyvtár a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége által koordinált Magyar Géniusz Program keretében megjelentetett kötetek alkotják. A sorozat célja, hogy széles körű, átfogó segítséget és eligazítást adjon a tehetséggondozás ügyében tevékenykedő szakembereknek és segítőknak.

A SOROZAT KÖTETEI

1. M. Nádasi Mária: Adaptív nevelés és oktatás
2. Revákné Markóczi Ibolya–Futóné Monori Edit–Balogh László: Tehetségfejlesztés a biológiatudományban
3. Vancsuráné Sárközi Angéla: Drámapedagógia a tehetséggondozásban (2. kiadás)
4. Szivák Judit: A reflektív gondolkodás fejlesztése
5. Czimer Györgyi–Balogh László: Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése
6. M. Nádasi Mária: A projektoktatás elmélete és gyakorlata
7. Balogh László–Mező Ferenc: Tehetségpontok létrehozása, akkreditációja
8. Orosz Róbert: A sporttehetség felismerésének és fejlesztésének pszichológiai alapjai
9. Turmezeyné Heller Erika: A zenei tehetség felismerése és fejlesztése
10. Kirsch Éva–Dudics Pál–Balogh László: A tehetséggondozás lehetőségei fizikából
11. Mező Ferenc–Kiss Papp Csilla–Subicz István: Képzőművész tehetségek gondozása
12. Gyarmathy Éva: Hátrányban az előny – A szociokulturálisan hátrányos tehetségesek
13. Bohdaneczkné Schág Judit – Balogh László: Tehetséggondozás a közoktatásban a kémiatudományban
14. Inántsý-Pap Judit – Orosz Róbert – Pék Győző – Nagy Tamás: Tehetség és személyiségfejlesztés
15. Kovács Gábor–Balogh László: A matematikai tehetség fejlesztése
16. Csernoch Mária–Balogh László: Algoritmuskészítés és táblázatkezelés – Tehetséggondozás a közoktatásban az informatika területén
17. Gordon Győri János (szerk.): A tehetséggondozás nemzetközi horizontja, I.
18. Gordon Győri János (ed.): International Horizons in Talent Support, I.
19. Bodnár Gabriella–Takács Ildikó–Balogh Ákos: Tehetségmenedzsment a felsőoktatásban
20. Balogh László–Mező Ferenc–Kormos Dénes: Fogalomtár a tehetségpontok számára
21. Polonkai Mária (szerk.): Tíz jó gyakorlat a hazai tehetséggondozásban
22. Mönks, F. J.–Ypenburg, I. H.: Ha tehetséges a gyerekek...

A DEBRECENI PÉLDA

Tehetségazonosítás és tehetséggondozás a város közoktatási intézményeiben

Szerkesztette:
Pappné Gyulai Katalin – Pakurár Miklósné



Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2011

Készült a „Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Program – Országos Tehetségsegítő Hálózat Kialakítása” (TÁMOP 3.4.4-A/08/1-2009-0001) című projekt keretében.

A projekt az Európai Unió támogatásával és az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.



A szakmai tartalomért a szerzők felelősek.

© Pappné Gyulai Katalin–Pakurár Miklósné (szerk.), 2011

ISSN 2062-5936

Felelős kiadó: Bajor Péter, a Magyar Géniusz Program projektmenedzsere

Felelős szerkesztő: Polyánszky Piroska

Borítóterv: Kállai-Nagy Krisztina

Nyomdai előkészítés: Jet Set Tipográfiai Műhely

A nyomdai munkálatokat a D-Plus végezte

Felelős vezető: Németh László

Printed in Hungary

Tartalom

ELŐSZÓ	9
A tehetség nagy adomány, egyben óriási felelősség! (<i>Kósa Lajos</i>)	9
BEVEZETŐ (<i>Nagyné Fülöp Teréz</i>)	11
I. CÉLOK ÉS FELADATOK ÖSSZHANGJA A DEBRECENI TEHETSÉGGONDOZÁS GYAKORLATÁBAN	13
1. Átfogó tehetséggondozó munka Debrecenben (<i>Pappné Gyulai Katalin</i>)	13
2. A beválogatási és pszichológiai hatásvizsgálati program elvi alapjai és struktúrája Debrecen Megyei Jogú Város Tehetséggondozó Programjának első két évében (5–6. osztály) (<i>Balogh László</i>)	21
3. A civil szervezetek szerepe és feladata a tehetséggondozásban – debreceni együttműködések (<i>Porkoláb Gyöngyi</i>)	30
II. A TANULÁS ÚJ MODELLJE – A TEHETSÉGGONDOZÁS MODULJAINAK ELEMZÉSE, ÉRTÉKELÉSE, HATÁS- VIZSGÁLATÁNAK BEMUTATÁSA	39
1. Összefoglaló a matematika tehetséggondozó programról (<i>Bertók Krisztina</i>)	39
2. „Anyanyelvemen lehetek igazán én” (<i>Czeglédi Ildikó</i>)	46
3. Idegen nyelvi tehetséggondozás: nyelvtanulás – kulcs az élethez (<i>Pakurár Miklósné</i>)	55
4. Ökoszisztémánk rejtélyei és titkai (<i>Görömbeiné Bányász Katalin– Girgás Istvánné–Berei Katalin</i>)	71
5. Tehetséggondozás, személyiségfejlesztés a művészetek eszközeivel (<i>Kovács Ferenc</i>)	75
6. Test és szellem fejlesztése a mozgásművészeti modulban (<i>Komáromi Julianna</i>)	77
7. Tanulói és szülői elégedettségmérés (<i>Szűcsné Papp Hajnalka–Sebőkne Kis Katalin–Rácz Zsuzsanna Eszter–Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia</i>)	84
8. A tehetséggondozó program hatása az intézmények szervezeti struktúrájára és kultúrájára (<i>Molnár Katalin</i>)	97

III. ISKOLÁK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ A TEHETSÉG- FEJLESZTÉSÉBEN	129
1. Múlt, jelen, jövő – tehetséggondozás a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában (<i>Fekete József- Kiss Papp Csilla-Pappné Nagy Ildikó</i>)	129
2. Titkok a Gönczy Tehetségpontban (<i>Fodorné Magyar Ágnes</i>)	136
3. Zenei tehetségfejlesztés (<i>Sáriné Szebenyi Judit-Szebenyi Sára</i>)	144
4. Debreceni „kincsek” – sporttehetségek kiválasztása és gondozása a Debreceni Sportiskolában (<i>Keczeli Danica-Orendi Mihály</i>)	146
IV. HÁROM INTÉZMÉNY TEHETSÉGGONDOZÓ GYAKORLATÁNAK EGY ASPEKTUSA ÉS NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI	155
1. Tehetséggondozó munka nemzetközi kapcsolatrendszere a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában (<i>Fekete József</i>)	155
2. Sikeres nyelvtanulási stratégia kialakításának lehetősége az EngRead nemzetközi angol nyelvi olvasóverseny eszközével (<i>Pakurár Miklósné-Czeplédi Ildikó-Sárossy Zita</i>)	159
3. Az angol nyelv játékos elsajátításának elvei és gyakorlata a „Vasút a gyermekekért” alapítvány debreceni óvodájában (<i>Sárkányné Gazda Ágota</i>)	166
V. A MÉRÉSEK MINT A VÁLTOZÁS KATALIZÁTORAI A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN	169
1. Tanulási orientáció-vizsgálat 5. és 6. osztályosok körében (<i>Komáromi Julianna</i>)	169
2. Idegen nyelvi kompetenciafejlesztés és -mérés a Szoboszlói Úti Általános Iskolában (<i>Czeplédi Ildikó-Sárossy Zita</i>)	181
3. Idegen nyelvi tehetséggondozás az óvodától a középiskoláig (<i>Baloghné Halász Beáta-Katonainé Pataki Katalin</i>)	190
MELLÉKLETEK	199
A. MODULOK	201
1. Matematika modul (<i>Bertók Krisztina-Magyarné Hengsperger Éva- Fazekas Sándor-Szalay Anikó</i>)	201
2. Anyanyelv és irodalom modul (<i>Horváth Katalin-Juhászné Vadász Emese</i>)	208
3. Idegen nyelv modul (<i>Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia-Saáryné Pásztor Zsuzsanna-Pallósné Bodnár Erika</i>)	215

4.	Természettudományos ismeretek modul (<i>Görömbeiné Bányász Katalin–Girgás Istvánné–Berei Katalin</i>)	219
5.	Mozgásművészet modul (<i>Pappné Szűcs Ágnes</i>)	225
6.	Egyéb művészetek modul (<i>Polonkai Mária–Cs. Horváth Judit–Molnár Antónia</i>)	229
7.	Tanulásmódszertan modul (<i>Tóth Tünde</i>)	233
B.	KONFERENCIA-BEMUTATÓ ÉS ÓRAVÁZLATOK	237
1.	Bevezető (<i>Bertók Krisztina</i>)	237
2.	Játékban a matematika (matematika óravázlat) (<i>Bertók Krisztina</i>)	239
3.	Szövegeljünk! Kommunikáció, szóbeli és írásbeli szövegalkotás (magyar nyelvi óravázlat) (<i>Horváth Katalin</i>)	244
4.	Péntek 13! Angol nyelvi foglalkozás a babonák és az őszi ünnepek körében (angol nyelvi óravázlat, magyar változat) (<i>Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia</i>)	252
5.	Friday the 13th! (lesson plan) (<i>Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia</i>)	260
	HIVATKOZOTT IRODALOM	269
	A kötet szerzői	273

ELŐSZÓ

A tehetség nagy adomány, egyben óriási felelősség!

Egyik legértékesebb nemzeti kincsünk az emberi tehetség, ezért fontos felismerni azokat a gyerekeket, akik különböző adottságok, képességek tekintetében meghaladják kortársaikat.

Büszkék vagyunk arra, hogy az utóbbi években egyre többen beszélnek országszerte a „debreceni csodáról”. Debrecen városa 2007-ben készítette el azt a közoktatási fejlesztési tervet, amely 5 évre meghatározza a helyi közoktatás feladatait. Ennek képezi részét a 2008 szeptemberében indult tehetséggondozó program is. A város önkormányzata feladatul tűzte ki, hogy az országban egyedülálló módon tehetségfejlesztő osztályokat, tehetségfejlesztő központot hozzon létre. E cél érdekében a város minden önkormányzati általános iskolájában a 4. évfolyamon diagnosztikai mérés alapján választják ki a tehetségesnek ígérkező gyerekeket. A tehetséggondozás azonban nem áll meg az általános iskolák szintjén. 2010 szeptemberében ugyanis elindult a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában a hat évfolyamos tehetséggondozó osztály.

A városi tehetséggondozó programban olyan pedagógusok vesznek részt, akik a szünni nem akaró változások időszakában képesek átértékelni a régit és elsajátítani az újat. Vannak türelmes, figyelmes, tapintatos tanárok, akik követendő példát adnak a fiataloknak önzetlen emberségből, a másokra való odafigyelésből. Ők életük példájával is tanítanak: hivatásukat, hitvallásukat gyakorolják, küldetést teljesítenek. Az általuk teremtettségre lehetővé teszi, hogy a tehetséges gyerekek kibontakoztathassák képességeiket és megvalósíthassák kitzűzött céljaikat.

Úgy gondolom, a tehetséggondozás nagyon jó eszköz lehet arra, hogy a társadalmi mobilitást erősítsük, hogy a hátrányos helyzetű társadalmi rétegekből fel tudjunk emelni gyerekeket, ki tudjuk bontakoztatni képességeiket az egész ország hasznára.

Kósa Lajos
Debrecen polgármestere

BEVEZETŐ

„A tehetség csak kiindulópont.”

Irving Berlin

Az iskola szerepe meghatározó a tehetség felismerésében és igényeinek megfelelő kielégítésében.

Debrecen önkormányzata a közoktatási feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési tervében meghatározta az intézményrendszer működtetésével, fenntartásával, fejlesztésével, átszervezésével összefüggő elképzeléseket, feladatokat. Ebben a dokumentumban az országban egyedülálló módon tehetségfejlesztő osztály(ok), illetve egy tehetségfejlesztő központ létrehozását tűzte ki célul úgy, hogy 2008-tól minden év tavaszán a 4. évfolyamon a város általános iskoláiban diagnosztikai mérés alapján választják ki a „tehetségígéretes” gyermekeket. Ez 2008-ban 203, 2009-ben 194, 2010-ben 198 gyermek kiválasztását jelentette. Jelenleg, összesen 595 tanuló vesz részt a tehetségfejlesztésben. A beválogatási program alapja a tehetségazonosítás, amely pszichológiai mérés, tantárgyi mérés és tanári jellemzés együtteséből áll. Ennek eredményeképpen az 5–6. évfolyamon a kiválasztott tanulókat saját intézményükben, képzett tehetségfejlesztő pedagógusok fejlesztik hét modulon keresztül.

A modulok mátrixainak kidolgozása egységes szemlélet alapján az általános iskolában tanító, tehetséges tanulók képzésével foglalkozó pedagógusok által történt. A programba történő beválogatás után egy szülői értekezlet keretében adunk tájékoztatást arról, hogy a gyerekek milyen fejlesztésben vehetnek részt. A tehetséggondozás heti egy órában, közvetlenül a tanórai foglalkozást követve történik, modulonként nyolc alkalommal. Két év fejlesztés után a gyermekek a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában, hat évfolyamos tehetséggondozó osztályban tanulhatnak tovább, amely a 2010/2011-es tanévtől nyitotta meg kapuit. A gimnáziumi képzés minden tantárgy esetén névcsoportos bontásban történik, kiegészítve műveltségterületenként differenciált délutáni programokkal, valamint sport- és közösségfejlesztő foglalkozásokkal.

Kósa Lajos szavaival élve a „tehetséggondozás nem politikai, hanem nemzeti ügy, s el kell indulni ezen az úton”. Ennek szellemében Debrecen Megyei Jogú Város, a Magyar Tehetséggondozó Társaság, a Debreceni Kőr Dáma Egyesület, a Debreceni Sportcentrum Nonprofit Kft., valamint az Apáczai Kiadó közösen, immár két alkalommal, 2009-ben és 2011-ben is szervezett *Nemzetközi Tehetséggondozó Konferenciát* „Kincseink – Gyökerek a szülőktől, szárnyak az iskolától” címmel.

A tehetségfejlesztés komplex személyiségfejlesztést jelent, amely alapfeltétele a tehetség kibontakozásának. Akik rendelkeznek a kiemelkedő teljesítményhez szükséges képességekkel, a tehetség szempontjából leglényegesebb személyiségvonások megerősítése, valamint a kognitív folyamatok hatékonyabbá tétele által nagyobb valószínűséggel válhatnak alkotókká. A hatékonyabb viselkedés, megküzdés, gondolkodásmód és viszonyulás elsajátítása segíthet a belső lehetőségeket jobban kihasználni és teljesebb életet élni.

E kötettel szeretnénk az olvasóknak betekintést nyújtani abba, hogy az intézmények közötti együttműködés segítségével Debrecen városa miként biztosít fejlődési lehetőséget az átlagon felüli adottságokkal, képességekkel rendelkező gyermekek számára, az óvodától a középfokig. Egyúttal célunk megmutatni a szülőknek és a nevelőtestületeknek, miként tudják felismerni a tehetséges gyermekeket.

A könyv 33 szerzőjének közös gondolata, hogy a tehetséggondozás feladata komplex: egyaránt része a tehetségekkel kapcsolatos erős oldalak támogatása, a gyenge oldalak fejlesztése, és a tehetség hatékony fejlesztéséhez szükséges olyan pszichológiai háttértényezők kibontakoztatása is, mint a kitartás, a motiváció, az önismeret, az önfogadás, vagy a szociális kompetenciák. Bízunk benne, hogy ez az üzenet mindenki számára, aki e könyvet kézbe veszi, átütő fontossággal bír.

Nagyné Fülöp Teréz

I. CÉLOK ÉS FELADATOK ÖSSZHANGJA A DEBRECENI TEHETSÉGGONDOZÁS GYAKORLATÁBAN

1. Átfogó tehetséggondozó munka Debrecenben

Bevezetés

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény a tehetségek felismerését és fejlesztését a tanulók alapvető jogaként határozza meg. A nevelési-oktatási intézmények számára a tehetséggondozást megvalósító, illetve azt segítő tevékenységek megszervezéséhez a törvény következő mondatai jelentenek eligazítást:

- a gyermek részesüljön „a képességeinek, érdeklődésének, adottságainak megfelelő nevelésben és oktatásban, illetve alapfokú művészetoktatásban vegyen részt tehetségének felismerése és fejlesztése érdekében” (10. §);
- az az intézmény, amely a tanulók oktatását, nevelését biztosítja, „ellátja a tehetséggondozással és kapcsolatos feladatokat” (41. §);
- az iskola pedagógiai programjának meg kell határoznia „a tehetség, képesség kibontakoztatását segítő tevékenységet” (48. §).

A törvény megfogalmazása értelmében az iskoláknak az egyén és a közösség fejlődését segítő tehetségnevelési eszközöket is felhasználva kell felkészíteniük tanulóikat a jövőre.

Ha abból a megállapításból indulunk ki, hogy (majdnem) „minden gyermek tehetséges valamilyen módon”, akkor az első feladat a tehetség felismerése, a további teendő pedig a felismert tehetség gondozása. A tehetség felismeréséhez kognitív tesztek és nemkognitív eljárásokat alkalmazhatunk (intelligenciatesztek, kreativitás mérése, tanulóképesség mérése, énkép- és önértékelő teszt, információgyűjtés).

A tehetséggondozás útjai közül választhatjuk a *gyorsítást*, *léptetést* (egy tanév alatt több tanév anyagát végzik el), *elkülönítést*, *szegregációt* (a tehetségesek külön osztályban tanulnak), *gazdagítást*, *dúsítást* (a tehetséges gyermekek normál iskolai oktatásban tanulnak).

A különféle életkori szakaszokban a feladataink eltérőek. *Alsó tagozatban*, ahol az *általános intellektuális fejlesztés megalapozása* történik, meg kell tanítani a gyermekeket írni, olvasni, számolni, meg kell teremteni a lehetőséget ahhoz, hogy a gyermek kipróbálja a képességeit. *A felső tagozat* az általános intellektuális képességek erősítésének időszaka. Az általános képességek fejlesztésén túl el kell indulni a speciális képességek fejlesztése útján is. Meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy minél több területbe „kóstolhasson bele a gyermek”. *A középiskola* végül az igazi tehetséggondozás, *tehetségfejlesztés* időszaka.

A fentiek alapján a következő lehetőségeket biztosítjuk tehetséges tanulóink számára az általános iskolában, a művészeti iskolában és középfokon.

Általános iskola

- Emelt szintű, emelt óraszámú általános iskolai képzéseket vezettünk be matematika, angol, német, informatika, testnevelés, számítástechnika, francia, magyar nyelv és irodalom tantárgyakkól.
- Két tanítási nyelvű oktatást indítottunk angol nyelvből.

Művészeti oktatás a következő tanszakokon folyik:

- Képző- és iparművészeti ág: grafika, tűzzománc, festészet, fafaragás, textilműves, bőrműves, kézműves tanszak.
- Táncművészeti ág: néptánc, balett tanszak.
- Szín- és bábművészeti ág: színjáték tanszak, báb- és drámajáték tanszak.

Középfok

- Két tanítási nyelvű középiskolai oktatás magyar–angol, magyar–német, magyar–olasz, magyar–francia, magyar–spanyol nyelveken.
- 9. évfolyamon nyelvi előkészítő angol, német, francia, spanyol nyelvekből.
- Emelt szintű, emelt óraszámú középiskolai oktatás ének-zene, dráma, angol, német, olasz, testnevelés, matematika, rajz és vizuális kultúra, tánc, biológia, fizika, informatika, kémia, magyar nyelv és irodalom, történelem, francia, fizika, képzőművészet, művészeti ismeretek, művészettörténet tantárgyakkól.
- Arany János Tehetséggondozó Program.
- Idegen nyelvű szakképzés ápoló és gyógyszeripari laboratóriumi technikus területeken.
- Nemzetközi érettségi bevezetése, a tervek szerint a 2013/2014-es tanévtől.

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata a 2007-től 2012-ig terjedő időtartamra vonatkozó közoktatási feladat-ellátási, intézményhálózat-működtetési és

-fejlesztési tervében tárgyalja az intézményrendszer működtetésével, fenntartásával, fejlesztésével, átszervezésével összefüggő elképzeléseket, feladatokat. E dokumentum célul tűzte ki, hogy: az országban egyedülálló módon létrehoz tehetségfejlesztő osztályokat, illetve egy tehetségfejlesztő központot úgy, hogy

- a 4. évfolyamon a város általános iskoláiban diagnosztikai mérés alapján kiválasztja a „tehetségígéretes” gyermekeket,
- az 5–6. évfolyamon saját intézményükben, képzett tehetségfejlesztő pedagógusok által történik a fejlesztésük,
- a 6. évfolyam végén pedig kontrollmérés történik. A mérés eredményeként a létszámtól függően tehetséggondozó osztály(ok) kijelölésére kerül sor.

Azonosítás

A szakemberek szerint a tehetséges tanulók azonosítása a tehetséggondozó munka legkritikusabb pontja. A feladat nehéz, hiszen a gyermekek különböző képességekkel, jelentős képességszintbeli különbségekkel rendelkeznek. Egyesek átlag alatt, míg mások az átlag felett teljesítenek.

Ha nem találjuk meg az igazi tehetséget, nem lehet hatékony a leggondosabban összeállított program sem. A tehetségek azonosítása és speciális képzése szükséges ahhoz, hogy a tehetség kibontakozhasson. A beválogatás célja a tehetséges tanulók azonosítása különböző módszerekkel. A beválogatáshoz szükség van az iskolai tanítás során arra, hogy objektív eszközökkel megállapítsuk a gyermekek képességeit. A tehetséggondozó programok beindítása és megvalósítása során tudni kell, hogy milyen képességű gyermekeknek tervezünk programot.

A cél érdekében a város önkormányzati fenntartású általános iskoláiban a 4. évfolyamon diagnosztikai mérés alapján kiválasztjuk a tehetségígéretes gyermekeket. A beválogatásban többfajta módszert alkalmazunk (pszichológiai vizsgálatok, tantárgyi tesztek, tanári jellemzés), amelyek mindegyike másfajta információval gazdagítja a tanulókról kialakítandó képet. A módszerek együttesen biztosíthatják a komplexitást és a realitást a tehetségígéret felismerésében.

(1) Pszichológiai vizsgálatok/megismerési képességek vizsgálata:

- (a) figyelemvizsgálat (mennyiségi és minőségi szempontok);
- (b) emlékezetvizsgálat (verbális és vizuális);
- (c) gondolkodásvizsgálat (figurális és absztrakt problémamegoldás).

(2) Tantárgyi tesztek:

- (a) matematika (számolási képességek, logikus gondolkodás, kreativitás, kitartás, térbeli látás);

- (b) magyar nyelv és irodalom (szófaji rendszerező képesség, helyesírási totó, betűrend).

(3) Tanári jellemzés:

- (a) A 4. osztályos tanulókról az osztályfőnökök megadott szempont szerint jellemzést készítenek.

Fejlesztés

Az 5–6. évfolyamon a kiválasztott tanulók számára saját intézményükben, képzett tehetségfejlesztő pedagógusok által történik a fejlesztés. 2008-ban 1424 tanulóból 203, 2009-ben 1384 tanulóból 194, 2010-ben 1261 tanulóból 198 vett részt a programban. A 2010/11-es tanévben már 595 tanuló vesz részt a tehetségfejlesztésben, a következő modulokban:

- tanulásmódszertan,
- matematika,
- anyanyelv,
- idegen nyelv,
- mozgásművészet,
- egyéb művészetek,
- természettudományos ismeretek.

A modulok mátrixának kidolgozása az általános iskolában tanító, tehetséges tanulók képzésével foglalkozó pedagógusok által történt, egységes szemlélet alapján.

A tehetségfejlesztés komplex személyiségfejlesztést jelent, amely alapfeltétele a tehetség kibontakozásának. Akik rendelkeznek a kiemelkedő teljesítményhez szükséges képességekkel, a tehetség szempontjából leglényegesebb személyiségvonások megerősítése, valamint a kognitív folyamatok hatékonyabbá tétele által nagyobb valószínűséggel válhatnak alkotókká. A hatékonyabb cselekvés, megküzdés, gondolkodásmód és viszonyulás elsajátítása segíthet adottságaik jobb kihasználásában és abban is, hogy teljesebb életet éljenek.

A tehetséggondozáshoz tartozik azoknak a gyermekeknek a fejlesztése is, akik az iskolai követelményeknek nehezen tudnak megfelelni, alulteljesítők, részképesség-problémával küzdenek, képességeiben hátrányosak (fejlődési, képesség- vagy részképesség-zavarok), illetve szociokulturálisan hátrányos helyzetben vannak. A tehetséggondozás területén törekedni kell arra, hogy minél több támogatásra szoruló gyermeket vegyünk észre és segítsünk. A tehetségesek minden csoportjára kellő figyelmet kell fordítani, hogy megadjuk nekik a képességeiknek megfelelő fejlődési esélyeket. A tanulási zavarral küzdő tehetséges gyermekek új lehetőséget, új kihívást jelenthetnek, a helyzet feloldása érdekében sokszor új megoldások keresésére, új utak bejárására van szükség, amelyek már megfelelően kezelik az új problémákat.

A tehetségesek ellátását jelenleg zömmel normál osztályban kell megoldani, ami sok problémát vet fel. Az iskolai lehetőségeknek a gyermek szükségleteihez való igazítása, a pedagógusoknak az egyéni jellegzetességekhez történő alkalmazkodása, a személyre szabott differenciált fejlesztés, a rugalmas egyéni megközelítésmód alkalmazása tűnik a legjobb megoldásnak. Függetlenül attól, hogy milyen modell keretein belül, milyen képzési formában tanítják ezeket a gyermekeket, nagyon fontos a tanterv, illetve a tanmenet hozzáigazítása elsődlegesen az erősségeikhez (s csak másodlagosan a gyengeségeikhez), valamint olyan technikák és adaptációs lehetőségek alkalmazása, amelyek hozzásegítik őket a sikerek eléréséhez.

Az odafigyelő, érzékeny pedagógusok, akik a zavarok ellenére is a kiemelkedő képességekre figyelnek, segítenek ezeknek a gyermekeknek önértékelésük helyreállításában és ezáltal képességeik teljesítményben való realizálásában, beilleszkedési nehézségeik csökkentésében is.

A tehetségesek speciális csoportját képezik a hátrányos helyzetű, képességeikben korlátozott, kreatívan tehetséges gyermekek. Azonosításukban és a számukra történő speciális fejlesztés, speciális program összeállításában, a fejlesztő programok metodikájának kidolgozásában módszertani segítséget kell nyújtani a pedagógusok, konzultációs lehetőséget a diákok számára. Az e csoportba tartozó gyermekek fejlesztésére lehet megoldás a speciális, *hatosztályos képzésben* való részvétel.

A 2010/11-es tanévtől a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában elindítottuk a hat évfolyamos tehetséggondozó osztályt. A gimnáziumban nagy örömmel és várakozással fogtak neki a hatalmas feladatnak. Minden tanítandó tárgyból beiskolázták a kollégákat a Debreceni Egyetem két éves tehetséggondozó pedagógus szakképzésére. A cél, hogy a tantestület minden tagja rendelkezzen a szükséges elméleti ismeretekkel és lehetőség szerint gyakorlati tapasztalatokkal is. Az együttműködés eredményeként sikerült a 2010/2011-es tanévre felkészíteni az iskolát a feladatra és megteremteni a szükséges tárgyi, infrastrukturális és személyi feltételeket.

A gimnáziumi képzés minden tantárgy esetén nívócsoportos bontásban történik, délutáni, műveltségterületenkénti kiegészítő programokkal, valamint sport- és közösségfejlesztő foglalkozásokkal.

Az Intézményi Tehetséggondozási Program Modellje (A NAT és a helyi tanterv ajánlások és előírások alapján)

- nívócsoportos tehetséggondozás, kulcskompetenciák fejlesztése tanórai keretben,
- differenciált délutáni tehetséggondozó képzés,

- rekreációs tehetséggondozás,
- tanulás-módszertani felkészítés, önismeret-fejlesztés.

Az *alkalmazott módszerek* a dúsitás, a gazdagítás, a léptetés és a gyorsítás. Tartalmi szempontból az iskolai tehetséggondozás legfőbb alapelve a gazdagítás. Célja az ismeretek és az elsajátítási folyamat kötelező tananyagon túllépő kiszélesítése. Renzulli „Gazdagítási Triász Modellje” az alábbi elveket szervesen ötvözve kínál támpontokat a programok készítéséhez, különös tekintettel a tehetséges gyermekek érdeklődési körének feltárására, valamint szélesítésére.

- Mélységben történő gazdagítás során több lehetőséget kínálnak a tehetséges gyermekeknek tudásuk és képességeik alkalmazására, mint általában.
- Tempóban történő „gazdagítás” során a tehetséges gyermekek ugyanannyi idő alatt társaiknál többet tanulnak meg, így gazdagításuk újszerű tartalmak bevonásával is megoldható.
- A „tartalmi” gazdagítás azt jelenti, hogy a tananyagot a tanulókra érzékenyen kell megszerkeszteni, ki kell használni a tanulók egyedi természetét és szükségleteit, érdeklődését, illetve ezeket fejleszteni kell.
- A „feldolgozási képességek gazdagítása” elsősorban a kreatív és kritikus gondolkodás fejlesztését jelenti felfedező, illetve interdiszciplináris tevékenység közben.

Hatodik évfolyam után gondot jelentett a 7. és 8. osztályosok további fejlesztése azok számára, akik nem a hat évfolyamos tehetséggondozó osztályt választották. A megoldást a Magyar Géniuszt Integrált Tehetséggazdálkodási Program által kiírt pályázat jelenti, amelyet a Fazekas Mihály Gimnázium nyert meg. A pályázat keretein belül valósul meg a 7. és 8. osztályosok fejlesztése. Az intézmény rendszeres foglalkozások keretében internetes feladatsorokat készít, majd kéthavonta személyes feladat-megbeszéléseket tartanak a gimnáziumban. A 2010/11-es tanévben tizenkét alkalommal szerveztek idegen nyelvi tehetséggondozó programot, amely ismeretátadást és képességfejlesztést jelent az anyanyelv, a metanyelv, az interkulturális fogékonyság és a kognitív kompetencia területén. A foglalkozásokon a gyermekek olyan tevékenységekkel találkoznak, amelyek lehetővé teszik a motiváció és a kreativitás egyidejű, egyénre szabott és folyamatos fejlesztését. Mindezek mellett beszélgetést szerveznek a tehetséges gyermekek szüleinek a tehetséggondozásról, a tehetséges gyermekek fejlesztéséről.

Felmerült a kérdés, hogy mi legyen azokkal a diákokkal, akik már túlhaladták ezt a korosztályt és középfokon tanulnak? *Hogyan segítsük a tehetségek kibontakoztatását a meglévő képzési kínálaton túl?*

A Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok Hatvani István Szakkollégiuma saját középiskolai szekciójának megszervezésével vállal részt a középisko-

lás diákok tehetséggondozásának feladatából, lehetőséget biztosítva számukra a kutatómunkába való bekapcsolódásra. A Szakkollégium komplex fejlesztési program kereteibe illeszkedve kíván foglalkozni a tehetséges gyermekekkel. Ez egyszerre jelenti a képességek fejlesztését és a személyiségfejlesztést. Nem egyszerűen a szakirányú ismeretek gazdagítása áll tehát a középpontban, hanem a tehetséges gyermekek egész személyiségének fejlesztése, a képességek, a kreativitás, a motiváció, a problémamegoldás, a szociális és együttműködési képességek, valamint az önkép építése.

A Szakkollégium a tehetséges és motivált középiskolás diákokat az alábbi műhelyekbe várja:

- Biológia műhely
- Fizika műhely
- Kémia műhely
- Matematika/Informatika műhely
- Filozófia műhely
- Irodalomtudományi, Média- és Kommunikációtudományi műhely
- Történettudományi műhely.

A Szakkollégium a műhelyek keretében a következő lehetőségeket kínálja a tehetséges középiskolások számára:

- személyre szabott tudományos foglalkozások mentor tanárok segítségével,
- kutatási témák ajánlása, az önálló kutatómunka segítése,
- laborhasználat, kísérletek,
- ismeretterjesztő és szemléltető egyetemi kurzusok ajánlása,
- interdiszciplináris kutatásokban való részvétel,
- határon átnyúló régiókutatási programban való részvétel,
- konferencia-részvétel előadóként,
- publikációs lehetőség,
- pályázati segítség,
- tudományos rendezvényeken való részvétel,
- nyári tudományos táborok,
- közösségi programok,
- a Szakkollégium infrastruktúrájának használata (fénymásolás, nyomtatás, könyvtárhasználat).

További feladatok

Tehetségfejlesztő központ létrehozása

A tehetségfejlesztő központ létrehozásának célja az eddigi tehetséggondozó munka erősítése, kiteljesítése, a tehetségesek sokrétű, szakszerű és tervszerű ellátása, a tehetségsegítő tevékenységek gazdagítása, a meglévő tehetségsegítő kezdeményezések működési feltételrendszerének javítása, valamint új kezdeményezések elindításának ösztönzése, támogatása a tehetséges gyermekben rejlő értékek kibontása és a felnövekvő generációk értékeinek kibontakoztatása érdekében.

A minél eredményesebb munka érdekében fontos a nemzetközi együttműködés is. Cél a hazai és nemzetközi szakmai kapcsolatok kiépítése, bővítése, tapasztalatcsere, közös programok, rendezvények szervezése, a határon túli magyar tehetségsegítőkkal való kapcsolatfelvétel.

A központ feladata emellett az intézményi tehetségfejlesztő programok koordinálása, továbbképzések szervezése, szaktanácsadás a programban részt vevő tanulók, pedagógusok, szülők számára, együttműködés, kapcsolattartás az országos Tehetségpontokkal stb.

Városi tehetséggondozó munkaközösség működtetése

Célunk a tudatos tehetségfejlesztés érdekében a modulokban dolgozó kollegák egy munkaközösségbe szervezése. A munkaközösségben való együttgondolkodás, tapasztalatcsere lehetőséget biztosít az autonómia megtartása mellett egy egységes szemlélet kialakítására az 5–6. évfolyamon végzett tehetséggondozáshoz.

Városi Tehetségsegítő Tanács létrehozása

A Tehetségsegítő Tanácsok feladata, hogy összefogják az adott terület tehetségsegítő kezdeményezéseit, és a Tanácsot egyeztető, döntéshozó, véleményformáló fórummá alakítsák az adott területen. A szakmai, társadalmi, gazdasági élet szereplőinek bevonásával folyamatban van a tehetségsegítő tanács megalakítása.

– * –

Az átfogó tehetséggondozó munka komplex együttműködést kíván, ezért figyelmébe ajánlom mindenkinek James Gallagher gondolatait, miszerint: „Ha az akadályozott gyermeknek nem segítünk abban, hogy képességeit kibontakoztassa, az egyéni tragédia. Tragédia neki és családjának. De ha a tehetséges gyermeknek nem segítünk abban, hogy képességeit kibontakoztassa, az már társadalmi tragédia.”

2. A bevélogatási és pszichológiai hatásvizsgálati program elvi alapjai és struktúrája Debrecen Megyei Jogú Város Tehetséggondozó Programjának első két évében (5–6. osztály)

Bevélogatási program

A bevélogatási programok alapja a tehetségazonosítás, és sokan tartják ezt a területet az iskolai tehetséggondozó munka legkritikusabb pontjának. Nem véletlenül, hiszen ha nem találjuk meg az igazi tehetségeket, nem lehet hatékony a leggondosabban összeállított program sem. Másrészt azért is kritikus elem ez, mert nagyon nehéz korrekt módon azonosítani a tehetséget. E feladat megoldása körültekintő munkát kíván a tehetségprogramot lebonyolítóktól. Tanulmányok azok a kutatások, amelyek az iskolákban folyó ilyen típusú tevékenységet elemzik.

Az azonosítás gyakorlata az iskolában

Az alapkérdés az, *milyen úton juthatunk az iskolában az azonosításhoz szükséges információk birtokába?* Ezt a kérdést vizsgálva Eyre (1997) azt állapította meg kutatásai alapján, hogy az iskolák általában *öt fázison* mennek keresztül, amíg hatékony azonosítókká válnak.

Első fázis: Az azonosítás szükségességének és hasznának felismerése. Sok esetben a pedagógusoknak vannak elméleti ismereteik arról, hogy fontos a tehetséges gyerekekkel való speciális foglalkozás az iskolában, de nincsenek birtokukban azok a módszerek, amelyekkel korrekt módon tudják azonosítani, felfedezni a tehetséget a különféle tevékenységterületeken.

Második fázis: Ad hoc azonosítás A legtöbb iskola gyorsan átlép az első fázisból a másodikba, s próbál kapaszkodókat keresni a tehetségek azonosításához. Ezek a támpontok ilyenkor elsősorban a pedagógusoknak a gyerekekre vonatkozó felszínes ismereteiből fogalmazódnak meg, s többnyire általános szempontokat jelölnek meg. Például ilyen lehet, hogy „jól dolgozik a gyerek”, „motivált a tanuló”, „a szülők aktívak az iskolai életben” stb. Ezek utalhatnak ugyan a gyerek tehetségére, de a tehetségprogramokba való bevélogatás általában nem megfelelő azonosítási szempontok alapján történik. Nem a gyerek által felmutatott kognitív és egyéb jellemzőket célozza meg, hanem inkább az iskola és a tanár által megfogalmazott elvárások teljesítését. Ezért az ilyen típusú azonosítás jóindulattal ugyan, de gyakran pontatlan, elfogult, s nem is hatékony. Még veszélyes is le-

het, ha ennek következtében nem azok kerülnek be a tehetséggondozó programokba, akiknek ott lenne a helyük, így a tehetséges gyerekek elkallódhatnak.

Harmadik fázis: Tesztek segítségével végzett azonosítás. Ez a fázis néha a második fázisból származó frusztráció felgyülemelésének az eredménye („Valaki mondja már meg, mit csináljunk!”). Egy jól megtervezett azonosítási programban a tesztek a tanár gyerekre vonatkozó információinak a kiegészítésére szolgálnak, illetve azokat pontosíthatják. Itt azonban a pedagógusok átesnek a ló túloldalarra, s keresve az ideális mérési eszközöket, mindenfélével próbálkoznak. A tesztek egyedüli eszközként való alkalmazása azzal is jár, hogy a tanár válláról lekerül a felelősség a döntés meghozatalánál: ha a gyerek jól teljesít a teszten, bekerül a programba, ha nem, akkor kimarad. Ez így egy nagyon mechanikus döntési folyamatot eredményez, hiszen gyakran előfordulhat, hogy adott alkalommal gyengén teljesít a tanuló a teszten, holott ez éppen csak aktuálisan történt így: ezért is mondják azt, hogy „egy mérés nem mérés”. Mindezen túl még a tesztek megválasztása is komoly problémákat vethet fel az azonosítási folyamatban, vagyis kizárólagosan a tesztekre nem lehet építeni az azonosítást. Ezeket csakis korlátaik teljes ismeretében és a tanár egyéb információival együtt lehet alkalmazni.

Negyedik fázis: Rendszer jellegű azonosítás kialakítása az iskolában. Ebben a fázisban az iskola kezdi felismerni, hogy a hatékony tehetségazonosítás érdekében többfajta módszert kell alkalmaznia, amelyek mindegyike másfajta információval gazdagítja a palettát. A következő módszerek együttesen biztosítják a komplexitást:

- tanári jellemzés,
- tesztek és felmérések,
- kérdőívek (általános és tantárgyak szerinti),
- iskolapszichológusok véleménye,
- szülői jellemzés,
- tanulóársak jellemzése.

A negyedik fázisban a tantestület minden tagját bevonják az iskola és a saját tantárgya számára megfelelő azonosítási módszerek kiválasztásának folyamatába. A módszerek hatékonysága tantárgyanként, életkoronként, sőt gyerektípusonként is változó lehet, a kiválasztásnál sokféle szempontot kell figyelembe venni. Ebben a fázisban még mindig gyakori, hogy a tanároknak nincs elég önbizalmuk azonosítási kompetenciájukat illetően, különösen a döntések meghozatalánál bizonytalanodhatnak el.

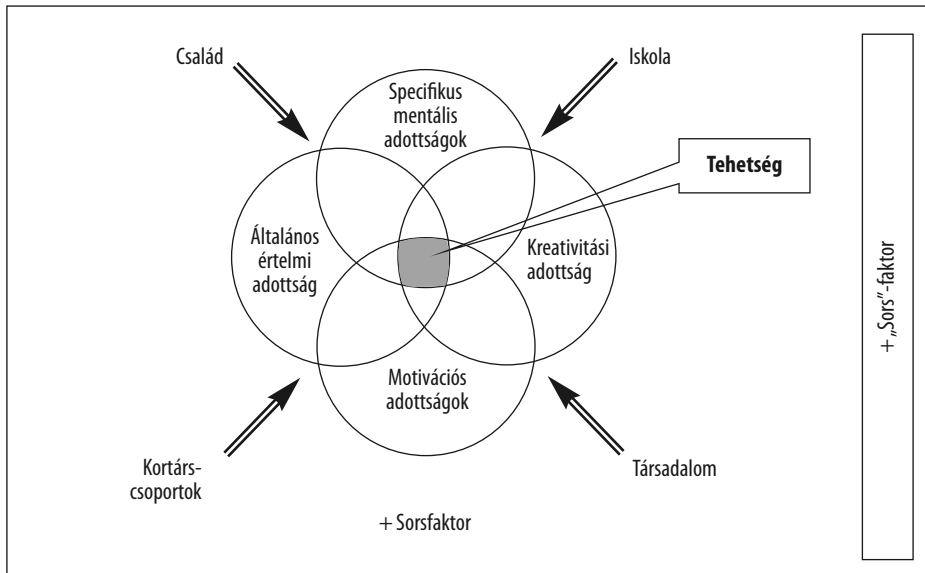
Ötödik fázis: Professzionális azonosítás. Ez az optimális helyzet a tehetségesek azonosításában: a tanárok ekkor már – az előző szakaszban megszerzett tapasztalataik alapján – biztonsággal használják a fentebb megjelölt azonosítási mód-

szereket, s egyben hozzáigazítják azokat az iskola adottságaihoz, programjaihoz. Ez a szint biztosítja a tehetségesek korrekt azonosítását, s nagy esélyt ad arra, hogy tehetséges tanuló ne kallódjon el az iskolában. Természetesen az azonosítás és a gondozás folyamata szorosan kapcsolódik egymáshoz, hiszen a hatékony gondozás az éles szemű pedagógusnak lehetőséget nyújt a tehetség megfigyelésére és felismerésére is.

A tehetségazonosítás alapelvei

A beválogatási programot a következő elvek figyelembevételével kell összeállítani (Balogh 2004a).

- Az azonosításhoz a Czeizel Endre-féle modellt (Czeizel 1997) ad kapaszkodókat, mind a négy „körre” figyelniük kell (lásd az *ábrát* a felsorolás alatt).
- A ki nem bontakozott, szunnyadó tehetség rejtekezik, gyakran ezért is nehéz felismerni: óvatosnak kell lennünk a „nem tehetséges gyerek” títullal.
- A képesség és a teljesítmény két különböző dolog: gyakori az alulteljesítő tehetséges tanuló, ugyanakkor a jó tanulmányi eredmény önmagában nem mindig jelzi a tehetséget.
- A pszichológiai vizsgálati módszerek (tesztek) segítséget nyújthatnak az azonosításhoz, de önmagukban nem tévedhetetlenek, így nem jelenthetnek egyedüli megoldást.
- A pedagógus és a gyerek folyamatos együttes tevékenysége fontos kapaszkodókat adhat a tehetség felismeréséhez, így a pedagógusok véleménye elengedhetetlen az azonosításban.
- Minél több forrásból szerzünk információkat a tanuló teljesítményéről, képességeiről, annál megbízhatóbb az azonosítás.



1. ábra. Czeizel $2 \times 4 + 1$ faktoros tehetségmodell

A beválogatás korrektségét biztosító komplex módszerek

Az előbbiekkel összhangban a következő módszerek együttesen biztosítják a komplexitást és a realitást a tehetségigéret felismerésében (vö: Balogh 2006).

Tanári jellemzések

A 4. osztályos tanulók *osztályfőnökeitől* rövid (1–2 oldalas) véleményt kell kérni az alábbi szempontok szerint:

- tanulási szokások (az otthoni tanulás feltételei; a szervezettség mértéke az otthoni tanulásban, eredményes tantárgyak/nehez tantárgyak a tanuló számára; szorongás, félelem feleléskor; fáradási jellemzők);
- az egyéni tanulási módszerek jellemzői (mechanikus tanulás/részletekre koncentrálás; megértésre törekvés/összefüggésekre épülő tanulás);
- a tanulási motiváció sajátosságai (a motiváltság erőssége; mely motívumok dominánsak a tanulónál: érzelmi, lelkiismereti, érdeklődő stb.);
- az énkép, önértékelés jellemzői (pozitív/negatív; alulértékelés/túlértékelés/reális önértékelés; önbizalom);

- van-e olyan speciális képességterület (intellektuális, művészeti, sport, stb.), amelyben tehetségigéretnek látszik a tanuló, kreativitásának jelei ezeken a területeken;
- tapasztalható-e alulteljesítés a tanulónál, azaz összhangban vannak-e tantárgyi teljesítményei értelmi képességeivel?

Tantárgyi teszt, felmérés

Két tantárgyból (*anyanyelv és matematika*) javasolt *egységes mérést* végezni az alsó tagozatos tantervi követelményekre építve (tantárgyanként 20–25 perces feladatsor). Egyrészt azért fontos ezt beiktatni a beválogatási programba, mert az e két tantárgy terén kialakult képességek jelentősen befolyásolják hosszabb távon is a tanulók intellektuális fejlődését. Másrészt azért is, mert így felszínre kerülhetnek az alulteljesítő tehetségigéretnek, összevetve tantárgyi teljesítményüket az általános intellektuális képességekben nyújtott teljesítménymutatókkal. A két tantárgyi felmérésben olyan feladatokat kell szerepeltetni, amelyek egyrészt alapismereteket, másrészt művelési képességeket, harmadrészt kreatív képességeket mérnek.

Pszichológiai vizsgálatok: megismerési képességek feltérképezése

E mérések segítségével a tanulók általános intellektuális képességeit derítjük fel, az alábbi főbb területeken:

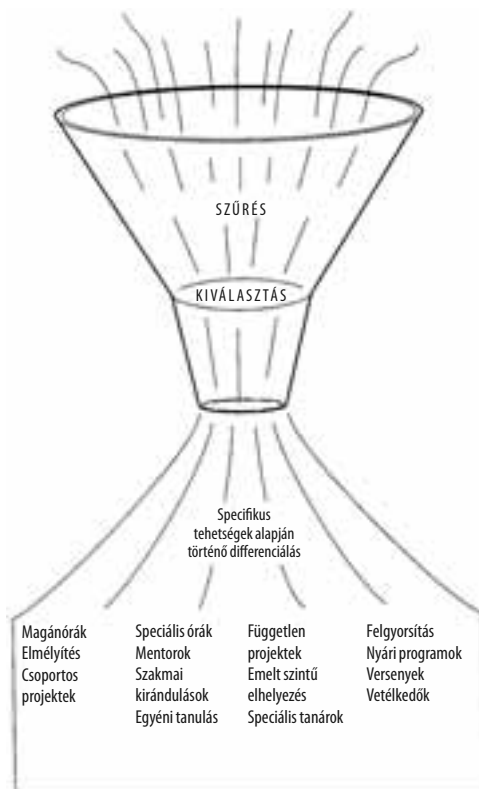
- figyelemvizsgálat (mennyiségi és minőségi szempontok);
- emlékezetvizsgálat (verbális és vizuális);
- gondolkodásvizsgálat (figurális és absztrakt problémamegoldás).

A felső tagozattól kialakítandó speciális intellektuális képességek ezekre épülnek, így színvonaluk meghatározó a tehetségigéret kiválasztásában. Az alulteljesítő tehetségesek is ezen vizsgálatok segítségével szűrhetők ki, hiszen az e mérések során elért teljesítmény nem függ közvetlenül a tanulók tantárgyi ismeret- és képességszintjétől, azaz a gyengén tanulók is érhetnek el jó teljesítményt.

Összegzés: az azonosítás funkciója

Mint azt az előbbiek bizonyítják, a tehetség felismerése, azonosítása hallatlanul összetett folyamat, általában több lépésben történik, amelyek során sokféle módszert kell alkalmaznunk. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy a tehetségazonosítás e bonyolult rendszere is csak eszköz a fejlesztési folyamatban, ezt jól mutatja Tannenbaum ábrája. Ő az egész folyamatot egy tölcserhez hasonlítja, amelyben a végcél a tehetséges tanuló hatékony, differenciált fejlesztése.

A tölcser szájában történik a *szűrés*, a közepén a *kiválasztás*, a végén pedig a *differenciálás*. Az első lépésben ki kell szűrni mindenkit, akikkel kapcsolatosan a „tehetség gyanúja akár a legkisebb mértékben is felmerül” (Tannenbaum 1983: 370. o.). A kiválasztást *megelőző bizonyítás* módszerét széles körben kell alkalmazni. A differenciálás során „a potenciális matematikusok, a potenciális irodalomkritikusok, mérnökök, zeneszerzők, történészek, tudósok stb. szétválogatása történik addig, amíg a tanuló iskolai teljesítménye egyre jobban egybeesik valamilyen megfelelő pálya kiválasztásával” (Tannenbaum 1983, 371. o.).



2. ábra. Tannenbaum ábrája

Forrás: Tannenbaum (1983).

Pszichológiai hatásvizsgálati program a beválogatott tanulók részére

A pszichológiai hatásvizsgálatok jelentősége

Általánosan elfogadott álláspont a tehetséggondozásban, hogy *szükség van a programok értékelésére*. Önmagában ugyanis nincs jó vagy rossz program, ez mindig azon múlik, hogy a célkitűzéseink elérésében mennyire segítette a tehetséges tanulók fejlődését. A programok hatását két fő területen értékeli:

- *speciális képességek fejlődése* (ez az egyes tárgyakat tanító szaktanárok kompetenciája);
- *pszichológiai háttértényezők fejlődése* (pszichológus végezheti).

Az alábbiakban a programok pszichológiai hatásvizsgálatának célkitűzéseit és eszközrendszerét mutatom be. A pszichológiai hatásvizsgálat a programba való bekerüléskor indul, s addig követi nyomon a diákot, amíg végére nem ér a fejlesztő programnak. A vizsgálatokat a vizsgált területektől és alkalmazott módszerektől függően kell a vizsgálatokat meghatározott időközönként elvégezni. Célja a programba bekerülő tanuló komplex pszichológiai feltérképezése, illetve a változások nyomon követése – összhangban a korábban bemutatott Czeizel-féle tehetségértelmezéssel.

A pszichológiai hatásvizsgálat eredményei *három szinten segítik a tehetséggondozó programok sikeres megvalósítását*:

- az egyes tanulók fejlődéséhez és fejlesztéséhez adnak támpontokat a közreműködő pedagógusok és a szülők számára a „háttértényezőkről”;
- minden helyi programban (a konkrét iskolák programjaiban) jelzik az általános tendenciákat, a haladás irányát, és kapaszkodókat adnak a problémák megoldásához, a hatékonyabb fejlesztő munkához;
- a hatásvizsgálat információi megfelelő statisztikai feldolgozás után a program szakmai irányítói számára is visszajeleznek a program eredményességéről, esetleges szükséges változtatási irányokról.

A vizsgálandó területek és az alkalmazott módszeregyüttes a debreceni tehetséggondozó programba bekerült tanulók pszichológiai hatásvizsgálatában 5–6. osztályban

(A program második szakaszában – 6 évfolyamos gimnázium – további kiegészítő vizsgálati szempontokra teszünk javaslatot – a korosztály fejlődési jellegzetességeivel összhangban.)

Eddigi gyakorlatunk alapján ötféle pszichológiai vizsgálatot követjük nyomon ötödik osztály elejétől a tanulók fejlődését. Ezek a tanulók teljesítményében, vi-

selkedésében közvetlenül nem mindig megnyilvánuló háttértényezőket veszik szemügyre. Javasoljuk vizsgálni a debreceni programban is a tanulók általános intellektuális képességeinek alakulását, a tanulás motivációjának változását, az egyéni tanulási stratégiák fejlődését, az iskolai teljesítményhez kapcsolódó feszültség (szorongás) változásait, valamint néhány személyiség-összetevő alakulását. Ezen tényezők vizsgálata a tanulók fejlesztő programba való belépésekor, az 5. évfolyam szeptemberében vagy a 6. évfolyam közepén is elvégezhető.

Az *általános intellektuális képességek* nyomon követése azért fontos, mert a középiskolai, majd egyetemi-főiskolai speciális tehetségfejlesztés nem lehet sikeres, ha a stabil, magas szintű általános intellektuális képességek nincsenek a tanulók birtokában.

A *tanulás fő motívumcsoportjai* három formában jelennek meg: egyrészt az érzelmi szálak, másrészt a gyerek jó teljesítményre törekvése, harmadrészt a tanuló érdeklődése adják a tanulás belső energetikai bázisának alapjait. Ez utóbbi nélkül a tehetségfejlesztés sem lehet sikeres. A motívumcsoportok alakulását jelentősen befolyásolják a tanórán kívüli gazdagító programok, így a program sikerének alapvető kritériuma, hogy a gyerekeknek ezekből folyamatosan minél szélesebb választékot kínáljunk.

Az *egyéni tanulási stratégiák* azt mutatják meg, hogy a tanuló mennyire hatékonyan dolgozza fel a tanulnivalót, amikor egyedül próbálja birtokba venni az információkat. Ez elsősorban az otthoni tanulás sikerét, illetve sikertelenségét befolyásolja. A gyerekek egyéni tanulásában alapvetően két fő tanulási stratégia jelenik meg. Az egyik a mélyre hatoló, amely a megértésre, az összefüggések megragadására, rendszerszerű gondolkodásra épül. A másik a reprodukáló, amely elsősorban „magolást” jelent, a tanuló a részismeretekre koncentrál s csak rövid távra rögzíti az információkat. A program során gondot kell fordítani ezek célirányos fejlesztésére is, hiszen ennek jelentősége van a későbbi tanulmányok során. A tanulóknak a középiskolában és a felsőoktatásban is nagy mennyiségű információt kell elsajátítaniuk, amire nem lesznek képesek hatékony egyéni tanulási stratégia nélkül.

Bizonyos mértékű belső feszültség szükséges a jó teljesítményhez, de ha sok van ebből, az már gátolja a kiemelkedő teljesítmény elérését. Ezért tartjuk fontosnak a tanulók *szorongásának* rendszeres mérését a program során. Az ilyen típusú komplex tehetségfejlesztő programokban előfordulhat, hogy átlag fölé emelkedik a szorongási szint, ez kapcsolatban lehet a magas követelményekkel, átmeneti kudarcokkal, nem iskolai természetű egyéni problémákkal stb. Fontos, hogy a tanulók megedződjenek a feladathelyzetekben, „kezelni” tudják a feszültséget. Ez is feltétele a folyamatos jó teljesítménynek.

A személyiségtényezők közül kiemelten figyeljük a nyitottság, a biztonságérzet, az önérvényesítés dinamizmusa és a szociális konformitás jellemzőinek változásait. Ezek is mind közvetlenül befolyásolják a tehetség kibontakozását.

– * –

A fenti vizsgálatoknak a tanulók fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségük van. Az alkalmazott speciális vizsgálati módszerek segítségével olyan háttérinformációk birtokába jutunk, amelyek lehetővé teszik a tanulókra szabott egyéni fejlesztési programok kidolgozását és azok folyamatos korrekcióját. Az eredményeket nemcsak a gyerekekkel foglalkozó fejlesztő pedagógusok használják a gyakorlati pedagógiai munkában, hanem azokat folyamatosan meg kell beszélni a szülőkkel is. A fejlesztő munka során a gyerekek szüleinek az erőfeszítéseire is építenünk kell, hiszen önmagában egyetlen iskolai program sem képes a tehetségfejlesztés terén tartós sikereket elérni, e feladatokat is csak a családdal együtt lehet megoldani.

3. A civil szervezetek szerepe és feladata a tehetség-gondozásban – debreceni együttműködések

„Az emberi tehetség parányi lámpa,
mely egyszerre keskeny kört tölthet meg fényével;
s ha egy helyéről másra hurczoltatik,
setétséget hagy maga után.
Bizonyos helyhez kell azért kapcsoltatnunk,
hogy azt jótékony világítással állandóul boldogíthassuk.”

Kölcsey Ferenc

Bevezető

Sokszor, sokan említik, hogy a tehetség nemzeti kincs. A „*tehetség*” olyan, mint a sportolónál az erő. Sokféle adottsága lehet az embernek, mégsem lesz senkiből világbajnok pusztán azért, mert magasnak, erősnek, gyorsnak, ügyesnek született. De nem csak a sportolót, a tudóst és a művészt is a *munka, a technika, a szorgalom, az elszántság, a kitartás teszi sikeressé*. Bármilyen tehetségesnek születik is valaki, az pusztán útravaló a számára. A tehetségből ugyanakkor fegyvert, erényt lehet és kell is kovácsolni. Ez közös nemzet(gazdaság)i érdekünk.

Mindenekelőtt az iskolák, a pedagógusok dolga, hogy megtaníttassák velünk, hogyan kell tanulni, felkeltsék a tudás iránti étvágyunkat, megtanítsanak bennünket a jól végzett munka örömeire és az alkotás izgalmára, megtanítsanak minket arra, hogy szeressük, amit csinálunk, és segítsenek megtalálni azt, amit szeretünk csinálni. És az iskola feladata, hogy mindezt – Kölcsey szavaival – egy bizonyos helyhez, egy közösséghez, hazánkhoz kapcsolhassuk.

Gyakran hangoztatják, hogy mi, magyarok a kiművelt emberfőkben, tehetségekben gazdagok vagyunk. Ez azonban mára nem sokkal több, mint önáltatás. Sajnos az utóbbi évek, évtizedek mutatói mind azt jelzik, hogy bár tehetségeink továbbra is vannak, azok kibontakoztatásában nemigen sikerül megfelelnünk a saját magunk által támasztott elvárásoknak.

Hol hibázhat a rendszer? Leginkább talán ott, hogy a mindehhez szükséges feltételeket az ország ma nem biztosítja az iskolák, a pedagógusok számára. A tehetségek felfedezése, továbbvitele és megtartása terén tehát komoly feladatok várnak ránk! Ha ezeket nem végezzük el, saját magunkat vezetjük félre. „Van egy téveszme, hogy a lángelmét nem lehet elnyomni, az utat tör magának. Csodát tör utat! Nincs könnyebb dolog, mint egy lángelmét elnyomni, mert az nagyon érzékeny. Azt úgy el lehet fújni és taposni, mintha ott sem lett volna” – mondja Szent-Györgyi Albert.

A tehetség olyan nemzeti kincs, amelyet nem lehet privatizálni, eladni, viszont fejleszteni, gondozni kell, ezért a felzárkóztatás mellett a tehetséggondozás legalább annyira fontos feladat. Milyen szerepe lehet ebben a civil társadalomnak, a hazai és határon túli civil szervezeteknek? Ehhez tegyünk egy kis történelmi kitekintést.

A magyarországi egyesületek és egyesülés történetére visszatekintve megdöbbentő jelenségre figyelhetünk fel. Az 1948-as kommunista hatalomátvételig hazánkban virágoztak a civil önszerveződések. A két világháború közötti Magyarországon volt olyan időszak, amikor csaknem 15 ezer civil szervezetben 3 millió magyar állampolgár tett tevőlegesen közösségéért és hazájáért.

A sok ezer dalárda, önképző kör, sport- és kulturális szerveződés tevékenységgel átszötte a mindennapokat. Segítettek abban, hogy az egymás iránt és a közösség egészségéért vállalt felelősség érzése kialakuljon, felerősödjön és felszínre hozza a társadalom kevésbé látható, rejtett értékeit, kincseit.

1948–49-ben a kommunista diktatúra gyakorlatilag felszámolta a civil szervezeteket. Törvény szerint ugyan lehetett szerveződni – de csak szigorúan abban a formában, ahogyan azt a hatalom engedte. Ami még ennél is fájdalmasabb: a több mint negyven év alatt szinte teljesen sikerült kitörölni az emberek lelkéből az önszerveződés, a saját közösségükért való önzetlen cselekvés igényét, ezzel pedig sikerült megfosztani a helyi közösségeket és a nemzet egészét attól, hogy minél többet ismerjenek fel rejtett erőforrásaikból, kincseikből.

Úgy érzem, hogy ma, amikor az érdektelenség, a közösség ügyeitől való elfordulás oly jellemző a mindennapokban, komoly szerepe és jelentősége van az önzetlen civil munkának. Legyen az egy tömegsport-egyesület, egy dalkör vagy akár egy bélyeggyűjtő vagy galambász kör megszervezése, ismét fel kell fedeznünk az önszerveződés erejét. A mi felelősségünket és szerepünket is ebben látom.

A nonprofit szervezetek fő jellemzői

A nonprofit szektor közkeletű definíciója alapvetően azokat a jellegzetességeket próbálja megragadni, amelyek a nonprofit szervezeteket más szektorok intézményeitől megkülönböztetik. A szektorhatárok kijelöléséhez felhasznált *három kulcsfontosságú kritérium* a következő:

A profitszétosztás tilalma: A szervezeteket nem profitcélok vezérik, ezért nem tartoznak a piaci szektorhoz, működésük nem annak logikáját követi. Nem kizárt ugyan, hogy akár vállalkozásaik, akár alaptervekenységük révén nyereségre tesznek szert, de azt semmiképpen nem osztják szét a tagok, alapítók, vezetők és támogatók között, hanem eredeti céljaik elérése érdekében használják fel.

Működési autonómia és szervezeti elkülönülés a kormányzati szektortól:

A nonprofit szervezetek közvetlenül nem függenek a kormányzattól, nem tagolódnak be az állami szektorba. Ez nem zárja ki, hogy közfeladatokat vállaljanak, kormányzati megrendeléseket kapjanak és állami támogatásban részesüljenek, de sem jogilag, sem intézményileg nem tartoznak az állami szférába. Saját irányító és döntéshozó testületük van, tevékenységük fölött a kormányzati szervek csupán törvényességi ellenőrzést gyakorolhatnak.

Intézményesültség, önálló jogi személyiség: Non-profit szervezetnek csak a hivatalosan bejegyzett, bizonyos mértékben intézményesült szerveződések minősülnek, amelyek tudatosan kialakított, dokumentumokban rögzített belső felépítésnek és működési szabályzatnak megfelelően tevékenykednek. *A teljesen informális, rövid élettartamú, laza belső szerkezetű szervezetek nem tekinthetők a nonprofit szektor részének.*

A nonprofit szervezetek meghatározásának további, legalább ennyire fontos elemei azonban az alábbiak:

- *Önkéntesség, öntevékenység, jótékonyosság, civil kezdeményezések.* A nonprofit szervezet működésének van olyan eleme (pl. önkéntes munka, magánadományok igénybevétele, választott vezetőség), amely civil támogatottságot jelez.
- *Közhasznúság, a közjó szolgálata.* A szervezetek tevékenysége – közvetlenül vagy áttételesen – a tágabb közösség érdekeit szolgálja, hozzájárul a társadalom egészséges működéséhez.
- *A pártpolitikai tevékenység kizárása.* A szervezetek nem pártpolitikai célokat követnek, nem vesznek részt a választási kampányokban, nem épülnek be a hatalmi struktúrába.
- *Az egyházi hierarchiába, intézményrendszerbe való be nem tagolódás.* A civil szervezetek nem részei az egyházi hierarchiának, tevékenységük nem korlátozódik a hitélet szervezésére.

A civil társadalom nem azonos a nonprofit szektorral, mivel léteznek nem civil kezdeményezésű nonprofit szervezetek is, például kormányzati alapítású és/vagy kormányzati ellenőrzés alatt működő nonprofit szervezetek. Ezek működését 1993-tól a Ptk-t módosító 1993. évi XCII. törvényben szabályozták, amelyben a jogalkotó három új szervezettípust, a közalapítványt, a köztestületet és a közhasznú társaság alapításának és működésének jogi alapjait lerakva tiszta helyzetet teremtett: a kiemelt fontosságú közfeladatnak ítélt tevékenységeket folytató fél-állami, állami szervezetek jogilag is elkülönült formát öltöttek, megkülönböztetve azokat a civil kezdeményezésűektől. A 2006. évi IV. törvény értel-

mében a közhasznú társaságok megszűntek, illetve helyettük nonprofit gazdasági társaságok létesültek, de betöltött szerepükben ez nem hozott változást.

A jogi szervezeti meghatározás szerint tehát a nonprofit szektort a következőképpen definiáljuk: Az alapítványok és egyesületek, illetve nonprofit gazdasági társaságok, köztestületek és közalapítványok összessége.

A civil szervezetek szerepe a magyarországi tehetséggondozás rendszerében

A magyarországi tehetséggondozás a Csermely Péter által megálmodott rendszer alapján indult virágzásnak. A Tehetségpontok hálózatba rendeződése és ennek mentén a szakmai munka megkezdése bizakodásra ad okot. A Tehetségpontok körülbelül kétharmada közoktatási intézmény, óvoda, általános vagy középiskola, egyharmaduk pedig civil szervezet, de önkormányzati, egyházi intézmények is alakítanak Tehetségpontot. Számos helyen több szektor együttműködésében valósul meg a tehetséggondozás.

A Tehetségpontok munkájában részt vevő intézmények és csoportok közös civil szervezetet (egyesület, alapítvány) alapíthatnak az alábbi célokkal: Fenntarthatóság és önfenntartásra való törekvés, a szponzorálás lehetősége, a térségben a tehetséggondozás jelentőségének népszerűsítése egyéb társadalmi kapcsolat révén. Fontos, hogy a Tehetségpont „civil jellegű” segítőhely legyen, azaz ne hivatalos, bürokratikus, lélektelen, aktatologató, rideg intézmény.

Debrecenben több civil szervezet is részt vesz a tehetséggondozásban. Így például

- a *Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület* tehetséggondozással foglalkozó szervezetek felkérésére tehetségazonosító és/vagy beavató vizsgálatokat is végez;
- a *Debreceni Kör Dáma Egyesület* egy nemzetközi tehetséggondozó konferencia („Kincseink... gyökerek a szülőktől, szárnyak az iskolától”) és egy jótékonyági est szervezésével jelentős társadalmi figyelmet irányított a debreceni tehetséggondozás szerepére és eredményeire, a helyi és országos gazdasági és társadalmi szféra fontos résztvevőinek bevonásával;
- a *Magyar Hospice Alapítvány* „Méltóság mezeje” című mentális programja pedig felhívta a figyelmet a különböző programok közötti szinergiahatás jelentőségére.

A továbbiakban ez utóbbi programmal foglalkozunk részletesebben.

A „Méltóság mezeje” program bemutatása

A Magyar Hospice Alapítvány 2007-ben indította el 10 évre szóló, „Méltóság mezeje” című társadalmi szemléletformáló mentális programját. Céljuk felhívni a figyelmet az emberi méltóság fontosságára, a felelősségvállalás szükségességére, és arra, hogy az elmúlás, a veszteség az élet természetes része. A program városi, iskolai és intézményközi alprogramokból tevődik össze. Pedagógusok, mentálhigiénés szakemberek, pszichológusok folytatnak irányított, tematikus beszélgetéseket az iskolásokkal, óvodásokkal az életről és annak értékeiről, különböző módszerek alkalmazásával (drámapedagógia, szituációs játék, saját élmény, asszociáció, spontán beszélgetés, páros-csoportos munka, mimetikus/kézműves/irodalmi foglalkozás, könyvtári óra stb.). A tematikus beszélgetéseken szó van a felelősség kérdéséről, az élet értelméről, a család, a titkok, az ünnepek, az értékek vagy gyökereink témaköréről, a kötődésről, a kapcsolatok megőrzésének fontosságáról, a szabadságról és a közösen átélt örömről, illetve a közösség megtartó erejéről és az egyén szerepéről a közösségben.

Az intézményközi együttműködés során közös programokat szervezünk, amelyek szerves részeivé válnak a tehetséggondozásnak. Ezek között vannak többgenerációs programok, kreatív programok, sportprogramok, irodalmi pályázatok, családfakészítés, Nagyí és én vetélkedő, virágkötészeti verseny, kincskereső sportdelután, futófesztivál, főzőverseny, e-mail pályázat stb.

A gyermekeket az általános iskolai korban foglalkoztatja és mélyen érinti az élet és halál kérdése, az élet körforgása. Mégis, a családon belül sokszor a „gyereknek nem való” elv érvényesül, azaz tabuként élik meg a veszteséget, és hiányoznak az erről szóló nyitott, őszinte beszélgetések. A szorongás és a félelmek kezelésében tehát ebben a korban jelentős szerepe van *a családon túl az iskolának* és a *kortársaknak* is, így nagy eredmény, ha rá tudjuk vezetni a részt vevő gyerekeket arra, hogy meg tudják fogalmazni saját érzéseiket.

A programban részt vevő gyerek megtapasztalja a természet, az élet körforgását. Rácsodálkozik környezete szépségeire, esztétikumára. Ezáltal megbecsüli, védi, óvja azt. Észreveszi az értéket, a szépet, és ez beépül szemléletébe. Gondoskodást tanul: ültet, locsol és számba veszi a környezeti, éghajlati hatásokat. A programban fejlesztjük a gondoskodás és a segítségnyújtás iránti nyitottságot, a környezetünk és embertársaink iránti érzékenységet, kiemelve a szenvedő ember iránti együttérzést (szociális kompetencia). Szóba kerül a „belénk égett múlt”, az elengedés, a megbocsátás témaköre is.

A pedagógusok részéről intellektuális felkészültség és pszichológiai ismeretek szükségesek ahhoz, hogy kellő háttérrel tudják a gyerekekkel a beszélgetéseket lefolytatni. Konzultáción, tematikus beszélgetésen, eseti megbeszélésen bő-

víthetik ismereteiket, továbbá akkreditált képzést kapnak szociális kompetencia témában.

A „Méltóság mezeje” program kihívás és felelősség a pedagógus, a szülő és a társadalom számára, és lehetőség a gyermeknek, hogy egy toleránsabb, megértőbb társadalom tagja legyen.

A program kapcsolata a tehetséggondozással

Mönks kibővítette a Renzulli-modellt, hangsúlyozva a család, a kortársak, illetve az iskola szerepét a tehetség kibontakozásában (Mönks–Boxtel 1996). Czeizel (in Balogh 2006) $2 \times 4 + 1$ faktoros modelljében még szélesebb ívben közelít a tehetség témaköréhez. Ő négy-négy egyéni belüli és társas környezeti tényezőnek tulajdonít kulcsszerepet a tehetség manifesztálódásában. A fontos, egyéni belüli tényezőknek az általános értelmi adottságot, a specifikus mentális adottságot, a kreativitást és a motivációt tartja.

A külső, illetve belső tényezők emellett különböző szinteken (fizikai, érzelmi, értelmi, spirituális) fejtik ki hatásukat. Például a motivációt jelentős mértékben meghatározó énképnek beszélhetünk testi szintjéről (testkép), érzelmi szintjéről (önbecsülés) vagy értelmi szintjéről (önbizalom) is. E különböző szintek kölcsönhatásait a tehetségfejlesztésben figyelembe kell venni és törekedni kell harmóniájukra, mert egy egészséges, kiegyensúlyozott lelket könnyebb fejleszteni.

A tehetséggondozás Mönks és Czeizel által imént felvázolt modelljéhez hasonlóan a gyerek, a pedagógus és a szülő közös munkájához a „Méltóság mezeje” programban is bizalom és folyamatos kapcsolat szükséges. Test, lélek, család és társadalom egymásra gyakorolt kölcsönhatása feltétele a munkának (pszichoneuroimmunológia). Mivel az általános és középiskola önismereti tanulásunk színhelye is és a család mellett az egyik legalapvetőbb szocializációs közeg, ennek a mentális programnak helye van a közoktatásban, különösen arra figyelemmel, hogy tematikáját tekintve *ez a mentális program hiánypótló a mai oktatási rendszerben* (egészséges iskolák rendszere)!

Az együttműködésben Debrecenben az alábbi intézmények vesznek részt: Debreceni Református Kollégium Általános Iskolája, Dienes László Gimnázium és Egészségügyi Szakképző Iskola, Fazekas Mihály Általános Iskola, Gönczi Pál Általános Iskola, Ibolya Utcai Általános Iskola, Lilla Téri Általános Iskola, Lórántffy Zsuzsanna Általános Iskola, Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Középiskola, Nagysándor József Általános Iskola, Petőfi Sándor Általános Iskola, Szoboszlói Úti Általános Iskola, Vénkert Általános Iskola és AMI, Vasút a Gyerekekért Alapítványi Óvoda (MÁV ovi), Svetits Katolikus Óvoda és Általános Iskola.

A program eredménye: kialakul a „te is fontos vagy, te is tehetsz érte” valamit szemlélet

„Az idő, amit a rózsádra vesztegettél: az teszi olyan fontossá a rózsádat. [...] Te egyszer és mindenkorra felelős lettél azért, amit megszelídítettél.
Felelős vagy a rózsáért.”

Antoine De Saint-Exupéry

Eredményként értékelhető, hogy a programok lehetőséget kínáltak az ismerkedésre, az együttműködésre. Kialakult az esetetek iránti tolerancia, javult az iskolások szociális készsége, érzékenysége, minőségében fejlődött az igény az értelmes életre való törekvésre, ismertebbé vált a hospice ápolás szemlélete, az emberi méltóság értékének felismerése. A felnövő generáció kiszolgáltatottsággal, szenvedéssel és a halállal való viszonya megváltozott (méltósággal teli életvég).

Álljon itt néhány idézet a gyerekektől, hogy mit jelent számukra a program:

„soha ne hagyjuk őket egyedül, mert még egy ölelés is segíthet”
 „boldogság okozása, véleményünk, érzésünk megosztása”
 „...hogya az emberek mennyit érnek”
 „a megújulást is jelképezi, mert az emberek megújulnak, ha elmennek erről a földről”
 „...én régen félttem az ilyen emberektől, de rájöttem, hogy nem kell, nekem a Méltóság mezeje segített”
 „...az, hogy mindenki élete végéig embernek érezze magát, gondozzák, foglalkozzanak velük”
 „...hogya az emberi élet lényegén elgondolkozzunk”
 „Mindenkinek fontos és senki sem jelentéktelen”

A program megerősítette azt is, hogy a *szülőket érdemes, sőt szükséges intenzíven bevonni* a közös gondolkodásba, hiszen a sikeres munka gyümölcse részben ebben rejlik. A gyermek is szemléletet formál a családban és *e transferhatások* érvényesülése további társadalmi szemléletformálást eredményezhet. „Érdekes volt látni – mondja egy szülő –, hogy a veszteséggel kapcsolatos témák nem a negatív érzelmeket erősítették föl a gyermekben, hanem a szeretet, a család, az odafigyelés fontosságát.”

Mindezek az értékek és a belőlük következő viselkedési normák elsajátítása segítőtje lehet a tehetség gondozásban részt vevő gyerekeknek és pedagógusoknak, hiszen számukra is nyitottabbá, érthetőbbé válik sok olyan érzés, amelyet ebben az életkorban saját maguk számára is nagyon nehéz megfogalmazni. A különböző veszteségek érzelmi oldása, a lelki kiegyensúlyozottság a tehetségfejlesztő pedagógusok számára is elengedhetetlen.

A civil szerepvállalás jövőbeli lehetőségei a tehetséggondozásban

A tehetséggondozás jelenlegi hálózati rendszerben történő fejlesztése, a tehetségpontok további akkreditálása és az ebben való civil szervezeti jelenlét jelentős előrelépést jelent a magyarországi tehetséggondozás rendszerében. Emellett örömteli hír, hogy a Debreceni Egyetem tehetséggondozási együttműködési megállapodásokat írt alá határon túli partnerekkel. A határon túli intézmények, civil szervezetek és tehetséggondozó mozgalmak számára nagy lehetőség ez a kezdeményezés a határon túli magyar nyelvű felsőfokú képzés minőségének javítására és versenyképességének növelésére, hiszen a verseny a magyarság megtartásáért és életminőségének javításáért folyik.

A civil szervezeteknek nyílna cselekvési tere a tehetségfejlesztőknek szóló képzéseken való intenzívebb részvétel révén is. E képzéseken ma többnyire oktatási intézmények munkatársai vesznek részt, így a civil szervezetek sokszor nem jutnak elegendő szakmai segítséghez, illetve partnerséghez jobbnál jobb kezdeményezéseik megvalósításában.

Ezen felül a fent említett transzferhatás jelzi, milyen fontos szerepe van és lehet bizonyos civil szervezetek munkájának a családok szemléletformálásában. A család társadalmunk legkisebb egysége, és jól működő családok nélkül jól működő társadalom sem létezhet.

– * –

A tehetséggondozó programok, amelyek felhívják az egyén és környezete figyelmét arra, hogy a „te is fontos vagy, te is jó vagy valamiben” alapvető fontosságúak lehetnek az egyén saját és mások általi megítélésében, társadalmi pozicionálásában. Ez eredményezhet egy nagyobb önbizalommal teli, saját életükkel, céljaikkal elégedettebb felnőttekből álló társadalmat, amelyben az öröm forrása a bennünk rejlő képességek, kincsek, értékek, illetve a tehetség felszínre hozatala. Azzal, hogy megtanuljuk, miben vagyunk jók, megérezzük a munka általi öröm forrását.

II. A TANULÁS ÚJ MODELLJE – A TEHETSÉGGONDOZÁS MODULJAINAK ELEMZÉSE, ÉRTÉKELÉSE, HATÁS- VIZSGÁLATÁNAK BEMUTATÁSA

1. Összefoglaló a matematika tehetséggondozó programról

„A lényeg, hogy a matematikát úgy kellene felfogni,
mint egy természettudományt.
Odamenni, megtapasztalni,
kézbe venni, játszani vele.”

Holló-Szabó Ferenc

Bevezető

A matematika tehetségfejlesztő program célja elsősorban nem az ismeretek kibővítése, hanem a gyerekek logikus gondolkodásának, problémamegoldó képességének fejlesztése izgalmas, játékos feladványokkal, logikai fejtörőkkel.

Köztudott, hogy a logika a következtetés tudománya, amelynek egyik ága a matematikai logika. A matematikai képesség kevés előzetes tapasztalást, tudást igényel, a „matematikához” való jó érzék, képesség, logikus gondolkodás már hamar megmutatkozik, így e képesség felismerése kevésbé függ a család kulturális, szociális helyzetétől. A mindennapi élet jelenségeinek megértéséhez emellett némi talpraesettség és sok tapasztalat is szükségeltetik.

A program nem illeszkedik a tantárgyi keretekbe. A matematika tematika nincs összhangban az 5. évfolyam tananyagával, feladata a tanulók konvergens és divergens gondolkodásának és kreativitásának fejlesztése. A program inkább a gyakorlati logikára, a játékoságra helyezi a hangsúlyt, ami állandó intellektuális kihívást jelent. A foglalkozások mind a programban részt vevő gyerekek, mind a foglalkozást tartó pedagógus számára izgalmasak, élvezetesek és érdekesek.

A beválogatott gyerekek 8 héten át heti egy alkalommal vesznek részt a foglalkozásokon, ahol az adott tematikát alkalmazva gyakorlati és elméleti feladato-

kat oldanak meg. A cél a hagyományostól eltérő megoldások, megközelítések keresése, ezért sok kreativitásfejlesztő eszközt is használnak. Ezek színes palettája a kockacukortól kezdve a gyufaszálakon át a különböző társasjátékokon keresztül az interaktív tábláig terjed. A foglalkozások során alkalmazott technikák között kiemelt szerephez jut a módszeresség és az alaposág is.

A fejlesztett területek bemutatása

A program során az ismeretszerzés, a képességek és a motivációs/érzelmi tényezők együttes fejlesztését tervezzük. Az intellektuális kompetencia feltérképezését célzott fejlesztéssel kezdjük meg, információkat szerzünk a tanulók előzetes tudásáról és adottságairól. Megfigyelt tevékenységük és eredményességük alapján képet kapunk a bennük rejlő „lehetőségekről”.

A tehetségsegítés alapvető módszere a „gazdagítás”. A tematikába rendezett tartalom fejlesztési fókuszai:

- gondolkodás fejlesztése: problémamegoldás, induktív következtetések, deduktív gondolkodás, analógiák ismerete, mennyiségi és valószínűségi következtetések, kritikai gondolkodás;
- „megismerési képességek” fejlesztése: információszerző és -feldolgozó képesség, kommunikáció, szövegalkotás;
- kreativitás fejlesztése: ötletek, divergens gondolkodás, problémaérzékenység, újrafogalmazás, transzferálás;
- a tehetséges gyermek erős oldalának fejlesztése;
- egy adott tehetséges gyermek (tehetséggel összefüggő) gyenge oldalainak kiegyenlítése, fejlesztése, hiányosságainak feltárása;
- „megelőzés”, „légkörjavítás”, a tehetségek szociális kapcsolatainak fejlesztése;
- olyan területek támogatása, amelyek kiegészítik a közvetlen tehetségfejlesztést, és ezáltal feltöltődést biztosítanak.

A matematikai kompetencia kialakításához az alábbi képességek fejlesztése szükséges:

- *Gondolkodási képességek*: rendszerezés, kombinativitás, deduktív következtetés, induktív következtetés, gondolkodási sebesség, mennyiségi következtetés, valószínűségi következtetés, érvelés, bizonyítás.
- *Tudásszerző képességek*: számlálás, számolási képesség, mennyiségi következtetés, műveletvégzési sebesség, problémaérzékenység, probléma-reprezentáció, eredetiség, kreativitás, problémamegoldás, metakogníció.
- *Kommunikációs képességek*: nyelvi, szövegértés, szövegértelmezés, relációszókincs.

- *Vizuális képességek:* térlátás/térbeli viszonyok, ábrázolás, prezentáció, hosszúság (terület, térfogat) becslése, rész-egész észlelése.
- *Tanulási képességek:* memória terjedelme, asszociatív memória, értelmes memória, tanulási sebesség.

Részletek a programban részt vevő pedagógusok által készített beszámolókból

„Alapvető célom a megértésen alapuló, logikus, kreatív gondolkodás, a vizuális képzelet fejlesztése, a valóság és a matematikai modellek közötti kétirányú út megismertetése és azok használatának fokozatos kialakítása volt.

A feladatok megoldása fejlessze, alakítsa ki az önálló gondolkodás igényét, ismertesse meg a problémamegoldás örömét és segítse elő a pozitív személyiségjegyek kialakulását. A tanulók törekedjenek az érthető kifejezésre, egyszerűsítésre, ne ragadjanak le a részleteknél, legyenek kitartóak a problémamegoldásban.”

*Magyarné Hengsperger Éva
Vénkerti Általános Iskola, Óvoda és AMI*

„A kiadott tematika által meghatározott célokkal és feladatokkal egyetértetem, így munkám fő irányvonalát ezek megvalósítása adta. Az alapvető cél a tanulók feldolgozási képességeinek fejlesztése volt: kritikus gondolkodás, kreatív gondolkodás, problémakeresés és -megoldás, kutatás, döntéshozatal.

A feladatok megoldása során az én feladatom arra összpontosult, hogy megmutassam a diákoknak a bonyolultabb szövegek értelmezését, megértését segítő technikákat. A szövegértés fejlesztésére több tesztet is kitölttettem a diákokkal.

Ezekén kívül kiemelt hangsúlyt helyeztem a megfelelő légkör létrehozására, hiszen ez a program megvalósulása során jó lehetőséget ad a közösségformálásra, a szociális kapcsolatok fejlesztésére.”

*Papp Jávorka
Petőfi Sándor Általános Iskola*

„A feladatok keresése közben az volt a célom, hogy a megoldások során fejlődjön a logikus, kreatív, önálló gondolkodás, és ez többnyire az önálló felfedezésen alapuljon. A több oldalról való megközelítés, a több megoldás keresésének igényét is szem előtt tartottam, ami egymás meggyőzésén keresztül a gyermekek vitakultúráját is fejleszti, valamint a valóság és a matematikai modellek közötti kapcsolat felfedezését szolgálja. Törekedtem arra, hogy minél

inkább kialakuljon bennük az ellenőrzés, az önkritika és a kritika igénye. A geometriai szemlélet fejlesztésénél nagyon fontos a manuális tevékenység, elengedhetetlen, hogy kézbe vegyék a testeket, maguk hajtogassanak, mérjenek, így alakulhat ki és fejlődhet tovább térszemléletük. Szem előtt tartottam azt is, hogy a rövid, közép-, hosszú távú és vizuális memóriájuk fejlődjön.”

Duffekné Fekete Ildikó

Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskola

„A fejlesztés közben alapvető célom az volt, hogy a tanulók tevékenykedés közben, önállóan, kreatívan gondolkodva jussanak el a matematikai modellek megismeréséhez. Fontos, hogy a feladatok megoldása fejlessze önálló gondolkodásukat, s kialakuljon bennük az ellenőrzés igénye. Tudják értelmezni a matematikai tartalmú állításokat, s a probléma megoldása örömet jelentsen számukra. A különböző témakörök feladataival fejlődött az elemző képességük, kritikai gondolkodásuk, lényegkiemelésük, halmazszemléletük, algoritmikus gondolkodásuk, vitaképességük, s ezáltal kommunikációs képességük. Fejlődött a tanulók önálló ismeretszerző képessége, tájékozódási képessége is. Eddigi ismereteiket rendszereztek, alkalmazták. Fejlődött megfigyelőképességük, becslési készségük, valószínűségi és statisztikai szemléletük, lényegkiemelésük, fogalomalkotó gondolkodásuk.”

Molnárné Kovalcsik Julianna

Benedek Elek Általános Iskola

„Napjainkban felértékelődött az információk gyors feldolgozásának a képessége, a helyzetek gyors felfogása, értékelése, amelyek sokkal nagyobb esélyt jelentenek a sikerre, mint a hagyományos képességek. Ezeket szem előtt tartva terveztem meg a foglalkozásokat, választottam a célokat és a feladatokat. A tehetségfejlesztés nem csak nagyobb mennyiségű ismeretanyag elsajátítását, vagy a különböző képességek „edzését” jelenti.

A fejlesztések célja ennek megfelelően elsődlegesen nem is az ismeretek mennyiségének bővítése, hanem az olyan, megértésen alapuló képességek fejlesztése, mint a logikus, kreatív, problémamegoldó és kritikai gondolkodás.

A halmazok témakörében diagramok, halmazábrák elemzésével, szöveges feladatok megoldásával fejlesztettük a lényegkiemelést, a szabálykövetést. Az analízis és szintetizáló képességet valószínűségi játékokkal, kísérletekkel alakítottuk. A mindennapi életből vett tapasztalatok felhasználásával a vita és az érvelés módszereivel gyakoroltuk a logikus, helyes következtetések levonását.

Igyekeztem a gyermekek érdeklődését szem előtt tartani, így több esetben az általuk hozott érdekesebb feladatokat, problémákat oldottuk meg.”

Dutka Józsefné

Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú

Művészetoktatási Intézmény

„A fejlesztő programban alkalmazott módszerek, foglalkozási eljárások eltérőek voltak a tanulók eddigi tanórai tapasztalataitól. A feladatok kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy fejlessze a matematikai kulcskompetenciákat. A *rendszerező képességet*, amely egyrészt a feladatban, a felvetett problémában megjelenő információk, adatok kigyűjtését, rendszerezését jelenti, másrészt a tanuló képességét arra, hogy az újonnan megszerzett ismeretet beillesse az addigi ismeretek rendszerébe. Az életkornak megfelelő *nyelvi fejlettséget, szövegértést, szövegértelmezést*, amelyek megléte elengedhetetlenül szükséges a matematikai szaknyelv értelmes használatához, a szövegben rejlő összefüggések felismeréséhez, a fogalmak mély megértéséhez. Játékos logikai feladványokat, érdekes, furcsa történeteket oldottak meg a gyerekek, amelyek az alábbi készségek fejlesztéséhez járulnak hozzá: módszeresség, alaposság, konvergens gondolkodás, együttműködési készség, közösségi munka, önfegyelm, szocializálódás, tolerancia, figyelem-összpontosítás, rendszerező/szintetizáló képesség, lényeglátás, kifejezőkészség, kreativitás. A matematikai logikai feladatokkal fejlesztettük a figyelem-összpontosítást, a józan és gyakorlatias gondolkodást. A nyelvi-logikai játékok használatakor fejleszhető készségek pedig az alábbiak: logikus gondolkodás, divergens gondolkodás, szereplési képesség a kommunikációs készséggel egyetemben, figyelmesség, intuitív képesség. A foglalkozások végén fontos szerepet kaptak a lazító szellemi játékok, amelyekkel játék közben fejleszhető volt a közösségi munka, a memória, a koncentrációs képesség, az anyanyelvi ismeretek vagy a nyelvi leleményesség.”

Bertók Krisztina

Hatvani István Általános Iskola

„Ha azt tapasztalom, hogy egy tananyag a tanulók érdeklődését jobban felkeltette – ilyen volt a halmazelmélet vagy a kombinatorika –, akkor több időt szántam a feldolgozására, illetve mélyebb megfontolásokat igénylő feladatokat is megoldottunk. Több foglalkozáson előtérbe helyeztem a szöveges feladatokat, nagyon sok feladattal foglalkoztunk annak érdekében, hogy a gyerekek készségszinten tudják alkalmazni a szöveges feladatok megoldásának lépéseit. Minden foglalkozás kezdetén a tanulók egy tíz feladtból álló feladat-

sort oldottak meg (alpműveletek, műveleti sorrend), s örömmel tapasztaltam, hogy egyre többen tették ezt hibátlanul.

Gyakran adtam logikai feladványokat otthoni feldolgozásra, s a következő találkozásunkkor nemcsak ezek megoldását hozták a tanulók, hanem szinte minden gyerek tarsolyában volt hasonló saját feladat. Igyekeztek egymást túlszárnyalni, versenyzés alakult ki, hogy ki tud nehezebb, furfangosabb feladattal előállni. A foglalkozásokat úgy állítottam össze, hogy az ismeretek gyarapodásán túl bővüljön a látókörük, kommunikációs készségük és fejlődjön a problémamegoldó gondolkodásuk. A legfontosabb feladatom mégis az volt, hogy a matematikát megszerettessem a gyerekekkel. Tanórákon is gyakran differenciáltan foglalkozom velük, ami nemcsak képességeik kibontakozását biztosítja, de lehetőséget ad a hátránykompenzálásra is.”

Nagy Erzsébet

*Vörösmarty Mihály Általános Iskola és Alapfokú
Művészetoktatási Intézmény*

A foglalkozások tapasztalatai és eredményei

„...a gyermekeknek két dolgot kell adnunk: gyökereket és szárnyakat. Gyökereket, amelyek tartást adnak, hogy tudjuk, hova tartoznak, de ugyanúgy szárnyakat is, amelyek az egyiket a kényszereitől és előítéleteitől szabadítják meg, a másikkal lehetőséget adnak új utakat bejárni (vagy inkább repülni).”

Johann Wolfgang von Goethe

A programban részt vevő pedagógusok egy 4 fős team által elkészített mátrixot tartottak munkájuk során irányadónak. A mátrixban megadott különböző területekről kiválasztott feladatok jól fejlesztették a tanulók képességeit, készségeit. A foglalkozások minden intézményben az életkori sajátosságoknak megfelelően játékos formában, sok szemléltetőeszköz használatával, változatos munkaformák alkalmazásával történt. Az ismeretek gyarapodásán túl bővült a gyerekek látóköre is. A tehetségfejlesztő program a gyerekek képességeinek sokoldalú kibontakoztatásában játszik fontos szerepet. Olyan gyerekek is bekerültek a programba, akiknek eddig nem sikerült tehetségüket megmutatniuk, visszahúzódoak, rejtett tehetségek voltak. A programba való bekerülés és részvétel azonban önbizalmat adott nekik, sikerült érdeklődési körüket bővíteni. Élvezték a foglalkozásokat, hiszen olyan feladattípusokkal találkoztak, amelyekkel a tanórákon

nem. Nagy akaraterővel és kitartással dolgoztak, nyitottabbá váltak, bátrabban bekapcsolódtak az egyes tevékenységi formákba, gyakrabban kezdeményeztek.

Mind a pedagógusok, mind a szülők és a programba beválogatott tanulók örültek a tehetség gondozó kezdeményezésnek. A „tehetséggyanús” gyerekek szinte kivétel nélkül vállalták a kétéves programot, büszkéek arra, hogy bekerültek a programba, lemorzsolódás egy iskolában sem volt.

A szülők örültek gyermekeik sikerének, fejlődésének. Elvárásaik is megváltoztak a gyermekekkel szemben, többet vártak tőlük, de egyúttal biztatták, segítették őket. A megkérdezett szülők egyedülállóan tartják ezt a kezdeményezést, a programról kapott tájékoztatással és a felkínált fejlesztési területekkel is teljesen elégedettek voltak. Úgy gondolják, hogy a foglalkozások felkeltették gyermekeik érdeklődését, motiváltabbak lettek a matematika iránt.

A tehetség gondozó program hatékonyan kapcsolódott be Debrecen általános iskoláinak szervezeti struktúrájába. A programban részt vevő kollégák érdeklődéssel követték figyelemmel egymás munkáit, ötleteit, eredményeit. A célt szem előtt tartva, miszerint a gyerekek minél sokoldalúbb fejlesztésére kell törekedni, több intézményben, több alkalommal is sor került ötletbörzékre, konzultációkra, egymás foglalkozásainak látogatására. Az intézmények nagy részében „tehetség gondozó csoportok” jöttek létre, amelyek tagjai között szoros és eredményes munkakapcsolat működik, és akik nagy szakértelemmel és tudatosan koordinálják a foglalkozások menetét, a szerzett tapasztalatokat átadják. A hangsúlyt minden esetben a szakértelemre helyezik. A programban való részvétel nemcsak a tanulók, hanem a pedagógusok számára is új impulzusokat adott. A foglalkozást vezető pedagógusok az adott intézmény többi tanárával is megosztották tapasztalataikat (munkaközösségi foglalkozásokon). A fogadóórákon, szülői értekezleteken szívesen informálták a szülőket is, nyílt napokat tartottak, ahol a foglalkozásokat megtekinthették. A foglalkozások hatékonyságát bizonyítja, hogy a tehetség gondozó programban részt vevő gyerekek nagy számban vettek részt eredményesen különféle versenyeken.

Ezek a foglalkozások a programban részt vevő pedagógusokat és a „kiválasztott” gyerekeket is összetartó, hatékony közösséggé formáltak.

2. „Anyanyelvemen lehetek igazán én”*

„A tehetség az eredetiségből származik,
ez pedig nem egyéb,
mint a gondolkodás, látás,
értelmezés és ítézés különleges módja.”

Maupassant

Bevezető

E fejezet célja a Debrecenben a 2008/2009-es tanév óta működő városi szintű tehetséggondozó és -fejlesztő program hét modulja közül az anyanyelv és kommunikáció modul bemutatása. A tapasztalatok összegzése, a következtetések levonása, a további feladatok meghatározása 17 magyar szakos pedagógus elemző beszámolója alapján készült. A kollégák nyolc 60 perces foglalkozást tartottak a beválogatott 5. osztályos tehetségígéretes számára az előzetesen kidolgozott mátrix alapján, amely a Vénkert Általános Iskola, Óvoda és AMI magyartanárainak, Horváth Katalinnak és Juhászné Vadász Emesének a munkája.

Ki tekinthető tehetségesnek? – Aki átlagon felüli intelligenciával rendelkezik, képes kiemelkedő teljesítmény nyújtására és rendkívül kreatív. Howard Gardner az 1990-es években az intelligenciát mint a tehetség egyik velejáróját, megjelenési formáját többtényezős modellként mutatja be, mely szerint nem létezik egy mindent átfogó intelligencia. Gardner nyolc speciális tehetségterületet határoz meg: logikai-matematikai, térbeli, zenei, pszichomotoros (testi-kinesztetikus), szociális (társas, interperszonális), természettudományos, intraperszonális (ön-reflexió) és nyelvi-verbális.

A nyelvi-verbális intelligencia fejlesztése esetében a környezet (család, lakóhely, iskola) szerepe kiemelkedő jelentőséggel bír. A nyelvi kompetencia fejlesztésének legfőbb célja a hatékony kommunikáció biztosítása, a nyelvnek mint gondolatközvetítő eszköznek az eredményes használata. A nyelvi kompetencia fejlesztése lényegesen nagyobb jelentőségű, semhogy egy pedagógiai feladatnak, egy iskolai tantárgynak, egy modulnak tekintsük a sok közül. Túlmutat ezek cél- és feladatrendszerén, mivel minden egyéb kompetencia fejlesztésének alapjául szolgál. *Szépe György* nyelvészprofesszor így határozza meg az anyanyelv szerepét:

„...az anyanyelvünk a sorsunk, ez a családba és társadalomba való illeszkedésnek (...) az eszköze, személyiségünk kerete, csoportazonosságunk jelképrendszerének döntő része, a kommunikációnk fő fegyverneme, a tanulásnak, majd a művelődésnek meghatározó segítője.”

* Kosztolányi Dezső

A kommunikáció egyik fontos komponense az információ, amely mindig valamilyen adatot hordoz. Gordon Győri János kommunikációs és információs szempontból három korszakot különböztet meg: a kódex-, a Gutenberg- és az internetkorszakot. Minden egyes újítás információrobbanást, az információ mennyiségi növekedését idézte elő. Az internetkorszak pedagógusainak az is feladata, hogy

„Ne csak az információ mennyiségi változásainak kezelésére készítsék fel tanítványaikat, hanem az információ természetének folyamatos lényegi változásaira is.”

Gordon Győri János

Pedagógusaink a Szépe György és Gordon Győri János által megfogalmazott alapelvekkel összhangban valósították meg az anyanyelv és kommunikáció modul célkitűzéseit.

A fejlesztett területek bemutatása

A foglalkozások a kommunikáció témakörén belül az alábbi területeket érintették:

1. A kommunikáció általános modellje, kommunikáció a mindennapi életben, a verbális kommunikáció, jelek és jelrendszerek.
2. Metakommunikáció: a nonverbális kommunikáció összetevői, szerepe.
3. Az irodalmi kommunikáció sajátosságai, formái, képi elemei; elbeszélő műfajok.
4. Médiainformatika, tömegkommunikáció: az elektronikus média eszközei, lehetőségei. Az internetkorszak információszerzési szokásai, információkezelés.

A mátrixban meghatározott témák maximálisan igazodnak a modern kor elvárásaihoz, ugyanakkor nagy szabadságot és lehetőséget biztosítanak a pedagógus számára, hogy az adott csoport igényeinek leginkább megfelelő tevékenységi formákat, fejlesztési stratégiákat alkalmazzák a megadott keretek között.

A célok meghatározása

A pedagógusok által kitűzött és megvalósított célok messze túlmutatnak a mátrixban meghatározott célrendszeren. A beszámoló alapján megállapítható, hogy a pedagógusok az alábbi célok megvalósítására helyezték a hangsúlyt:

Személyiségfejlesztés, önismeret, kritikai érzék fejlesztése, kooperáció, a csoportdinamika erősítése

„Kiemelt része a célkitűzésnek a személyiségfejlesztés (pl.: motiváció, önismeret, alkalmazkodás, moralitás, viselkedéskultúra stb.) is.”

*Radics Teréz,
az Eötvös Utcai Általános Iskola magyartanára*

„Fontos az önismeret, erényeink, erősségeink ismerete, hibáink és hiányosságaink felismerése. Kiegyensúlyozott, harmonikus személyiséggé válni csak tudatos önneveléssel lehet. (...) A tulajdonságboltban szívesen vásároltak, illetve adták el negatívnak ítélt tulajdonságaikat.”

*Ádám Judit,
a Karácsony Sándor Általános Iskola pedagógusa*

„... nagyon lényeges terület a személyiségfejlesztés. (...) A kritikai készség fejlesztésére is sokszor adódott lehetőség, közben mód nyílt a tolerancia elmélyítésére. Irodalmi művek vizsgálata során az empátiás képesség, a hazafiasság és a nemzeti identitás képességének fejlesztésére is volt alkalmam.”

*Kiss Ildikó,
a Bocskai István Általános Iskola magyartanára*

Az általános intellektuális képességek fejlesztése (gondolkodás, problémamegoldás, memória, figyelem, koncentráció)

„...kiemelt terület volt az intellektuális képességek fejlesztése. Ennek során a következő feladatokat alkalmaztam: összehasonlítás, megfigyelés, általánosítás, magyarázat, szövegkiegészítés, (...) vita, véleménynyilvánítás, műelemzés.”

*Kiss Ildikó,
a Bocskai István Általános Iskola magyartanára*

„Lehetőség szerint minden tehetséggondozó órán sor került a memóriát, koncentrációt fejlesztő gyakorlatokra.”

*Dankuné Nagy Gyöngyi,
a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskola magyartanára*

Nyelvi kompetencia fejlesztése

Természetesen ennek a területnek az elemei jelennek meg a leghangsúlyosabban: verbális, nonverbális kommunikáció, szóbeli és írásbeli szövegalkotás, vita, véleménynyilvánítás, szituációs és helyzetgyakorlatok, szövegértés, helyesírás,

nyelvhelyesség, szókincsfejlesztés, a metakommunikáció, a nyelvi logika fejlesztése, anyanyelvi ismeretek bővítése, rendszerszemlélet kialakítása. A hagyományos értelemben vett grammatikával, a leíró nyelvtani szabályokkal többnyire érintőlegesen foglalkoztak.

„... minden órán lehetőleg minden nyelvi szinttel foglalkoztunk, hogy a rendszerbe tartozást erősítsem.”

*Dankuné Nagy Gyöngyi,
a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskola magyartanára*

„... a kommunikációs képességek minél sokoldalúbb fejlesztését tűztem ki célul. A gyerekeket arra ösztönöztem, hogy gondolataikat, véleményüket, érzéseiket szóban és írásban pontosan és igényesen fogalmazzák meg. Ugyanilyen fontos volt a szóbeli és írásbeli szövegértés képességének fejlesztése.”

*Molnár Lászlóné,
a Lilla Téri Általános Iskola magyartanára*

„A fejlesztendő kompetenciaterületek a kommunikációs alapismeretek, a szókincsfejlesztés és a fogalmazási alapok után a szövegértés és szövegalkotás voltak”

*Czirinkóné Erdei Mária,
a Kazinczy Ferenc Általános Iskola és AMI magyartanára*

A kreativitás fejlesztése

Noam Chomsky kutatási eredményei szerint a nyelv olyan rendszer, amely véges számú elemből (morfémából és grammatikai, kombinációs szabályból) áll. Ugyanakkor végtelen számú mondatot, nyelvi produktumot hozhatunk létre, s ebből adódik a nyelv komplexitása, amely határtalan lehetőségeket biztosít a kreativitás megnyilvánulására.

Kosztolányi Dezső így fogalmazza meg a nyelvben rejlő kreativitás lehetőségét: „A nyelvünk azonban határtalan és szabad, korlátlan terület, ahol alkotni, játszani és táncolni lehet. Mindenki a képére formálhatja.”

A tanulók nyelvi kreativitása elsődlegesen a szóbeli és írásbeli szövegalkotások létrehozásában nyilvánult meg.

„Írtunk verset a csoporttársakról úgy, hogy a nevüket elrejtettük a sorokban. Megszólaltattunk tárgyakat, amikor a több hetes szárazság után megjött az enyhét adó eső: Mit mond a földigiliszta, az esernyő, a kiszáradni készülő tó vagy az éppen nyaralásra induló család?”

*Horváth Katalin,
a Vénkerti Általános, Óvoda és AMI magyartanára*

„Írásbeli feladatok között kreatív fogalmazások, versírási gyakorlatok készültek.”

*Haklné Papp Magdolna,
a Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és AMI magyartanára*

„Az ötletgazdagság, illetve a kreativitás a dramatizálásnál egyértelmű volt.”

*Czirinkóné Erdei Mária,
a Kazinczy Ferenc Általános Iskola és AMI magyartanára*

„A magyar tehetségfejlesztő órák elsődleges célja a kreatív gondolkodás és a nyelvi leleményesség kibontakoztatása volt.”

*Dankuné Nagy Gyöngyi,
a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskola magyartanára*

Alkalmazott módszerek, tevékenységi formák

Az alkalmazott módszereket és tevékenységi formákat egyaránt a változatosság és a komplexitás jellemezte.

„Az órákon integráltam a magyar nyelvtant és irodalmat.”

*Almássyné Oláh Krisztina,
az Ibolya Utcai Általános Iskola magyartanára*

„A program összeállításánál a komplexitásra törekedtem. Azokat az elméleti ismereteket, alapfogalmakat emeltem ki, amelyekre a tanulóknak más tudásterületeken is szükségük lehet.”

*Radics Teréz,
az Eötvös Utcai Általános Iskola magyartanára*

„A foglalkozásokon előtérbe került a projektmunka, a kutatómunka, a dramatizálás, s a változatos munkaformák, játékos feladatok alkalmazása. A tanulókat otthoni kutatómunkára is ösztönöztem.”

*Kiss Ildikó,
a Bocskai István Általános Iskola magyartanára*

„... az aktív tábla rendszeres használatát is be lehetett iktatni a foglalkozásokba.”

*Czirinkóné Erdei Mária,
a Kazinczy Ferenc Általános Iskola és AMI magyartanára*

„A foglalkozások során azt tartottam szem előtt, hogy a gyerekek egy másik oldalról ismerjék meg a tantárgyakat. Igyekeztem változatos (egyéni, páros, csoportos) munkaformákat, feladattípusokat alkalmazni. Nagyon kedvelték azokat a foglalkozásokat, ahol a drámaórák kelléktárából válogattunk, de sikere volt (...) a csapatok közti vetélkedőknek, az alkotó jellegű feladatoknak (újságszerkesztés), a különféle kutatómunkáknak (könyvtárhasználat), internethasználatnak, társasjátékoknak (szógyűjtés, scrabble-játék) is.”

Varga Réka,
a Hatvani István Általános Iskola magyartanára

„Nagy gondot fordítottam a készségek játékos feladatokkal történő fejlesztésére, hiszen ezek lehetővé teszik a tehetséges tanulók sokrétű képességfejlesztését.”

Polonkainé Nagy Erika,
a Petőfi Sándor Általános Iskola magyartanára

A tanulók gyakran kiléptek a foglalkozásokon a tantermi keretek közül, s ez nemcsak hasznosnak, hanem igen motiválónak is bizonyult.

„Az órák nagy részét az iskolai könyvtárban tartottuk. Így a helyszínen alakíthaták, illetve mélyíthették el jártasságukat a különböző szótárak használatában.”

Kocsis Ildikó,
a Gönczy Pál Általános Iskola magyartanára

„Egy alkalommal múzeumpedagógia foglalkozáson is részt vettünk a Déri Múzeumban. Ez is nagymértékben elnyerte a diákok tetszését. Örültek minden olyan foglalkozási lehetőségnek, amely az iskola falain kívül zajlik. Igaz, hogy mindegyikük járt már többször is a Déri Múzeumban, de azért szívesen jöttek erre a foglalkozásra. Az eltelt 60 percben korábbi ismereteik felelevenítésére, újabb ismeretbővítésre, érdekességek megismerésére, manuális és alkotó tevékenységük további kipróbálására, illetve alkalmazására is sor került. Örömmel vitték haza az elkészített munkadarabokat. Kérték, jöjjünk máskor is.”

Varga Lászlóné,
a Kinizsi Pál Általános Iskola magyartanára

A foglalkozások számtalan lehetőséget nyújtottak a különböző műveltségterületek, tantárgyak közötti kapcsolatteremtésre, azaz a tantárgyköziségre.

„A programban törekedtem az összetettségre, a komplexitásra, kerestem a kapcsolatlehetőségeket más, akár természettudományos tárgyakkal.”

Kiss Ildikó,

a Bocskai István Általános Iskola magyartanára

„Igyekeztem nagyon változatossá, színessé tenni az órákat. Rajzoltunk, (...) zenét hallgattunk...”

Szabóné Karácsony Annamária,

a Csapókerti Általános Iskola magyartanára

Tapasztalatok

A program minden résztvevője, érintettje: a tanulók, a pedagógusok és a szülők egyaránt örömmel fogadták az új kezdeményezést, s bátran éltek a lehetőséggel.

A programba beválogatott tanulók tanulmányi eredményük, szociokulturális háttérük, motivációjuk és képességeik szempontjából nagyon különböznek egymástól. Az alulteljesítő tehetségigéretet biztatást, lendületet, önbizalmat, megerősítést kaptak, kedvezően hatottak fejlődésükre az egyéni igényekhez, érdeklődéshez jobban igazodó módszerek és tananyag.

„Olyan gyerekek is bekerültek a programba, akiknek eddig nem sikerült tehetségüket megmutatniuk, visszahúzóódoak, rejtett tehetségek voltak. A programba való bekerülés és részvétel önbizalmat adott nekik, sikerült érdeklődési körüket bővíteni. Nyitottabbá váltak, bátrabban bekapcsolódtak az egyes tevékenységi formákba, gyakrabban kezdeményeztek.”

Varga Lászlóné,

a Kinizsi Pál Általános Iskola magyartanára

„A gyerekek nagyon kedvelték a magyar tehetséggondozó foglalkozásokat, ennek több ízben hangot is adtak. Semmit nem kellett erőltetni, nagy volt bennük az akarás, egy egészséges versenyszellem bontakozott ki köztük. Remek volt a hangulat, nagyon aktívan dolgoztak. Ez a nyolc foglalkozás kellemes emléket hagyott bennük.”

Varga Réka,

a Hatvani István Általános Iskola magyartanára

Szülői vélemények is a program hatékony voltát támasztják alá.

„A szülői visszajelzések is pozitívak voltak, sokan figyelemmel kísérték a gyermekük munkáját, fejlődését. Elismerték, hogy a program által valamilyen többletet kapnak.”

Varga Réka,

a Hatvani István Általános Iskola magyartanára

A pedagógusok tapasztalatait, módszertani tárházát, szakmai kapcsolatait is gazdagította a program. Több intézményben tehetségfejlesztő munkacsoport jött létre a tervszerű, hatékony fejlesztés, a tapasztalatcsere megvalósítása, szakmai műhely kialakítása céljából. Erősödött az intézményen belüli és az intézmények közötti kommunikáció és együttműködés. Előfordult, hogy egy bizonyos iskola tanulója, tanulója az alacsony csoportlétszám miatt egy másik intézmény fejlesztő foglalkozásain vettek részt.

A program élmény, s egyben elismerés is azok számára, akik részesei lehetnek, ez pedig a pedagógusokra is ösztönzőleg hatott.

„Számomra is élmény volt a velük való foglalkozás, ha rajtam múlna az egész oktatást átszervezném ilyen alapokra.”

*Tóth Erika,
a Dózsa György Általános Iskola magyartanára*

„Pedagógusainkat még színesebb, érdekesebb módszerek, változatos tevékenységi formák alkalmazására ösztönözte napi munkájukban is. Az eddig is színvonalas szakmai munkánknak még inkább megmutatkozott az eredménye.”

*Varga Lászlóné,
a Kinizsi Pál Általános Iskola magyartanára*

A pedagógusok beszámolója azt bizonyítja, hogy a tanulók fejlődése több területen „szemmel látható”, annak ellenére, hogy sokan kevesellték a nyolc foglalkozást.

„Egyre bátrabban, ügyesebben ismertették megoldásaikat, véleményüket, érveltek igazuk mellett. Szóbeli szövegalkotásuk fejlődött, szókincsük bővült, szívesen mondták el gondolataikat.”

*Molnár Lászlóné,
a Lilla Téri Általános Iskola magyartanára*

„Bízom abban, hogy a program végére a tanulók szókincse gazdagabbá, kifejezőképességük árnyaltabbá vált; beszédjük, nyelvhasználatuk választékosabbá, szabatosabbá, helyesírásuk pontosabbá, anyanyelvi kultúrájuk pedig színesebbé fejlődött, és hogy a program hozzásegítette őket ahhoz, hogy a jövőben gondolataikat könnyebben, gördülékenyebben tudják nyelvi formába önteni.”

*Almássy Oláh Krisztina,
az Ibolya Utcai Általános Iskola magyartanára*

Javaslatok

A program megvalósítása során a jövőre vonatkozó, építő jellegű észrevételek, javaslatok is megfogalmazódtak. Az ideális csoportlétszámot a tehetségfejlesztő pedagógusok 10–15 főben határozták meg.

„Javasolnék valamiféle fejlődési naplót vezetni minden gyermekről, hiszen a lényeg éppen a személyes képességeken, fejlődésen, kibontakozáson van. Fontosnak tartanám nyomon követni a programban részt vevő tanulók előrehaladását.”

*Bajuszné Vezendi Katalin,
a Vörösmarty Mihály Általános Iskola és AMI magyartanára*

„...nagyon hasznos lenne valamilyen önismereti, személyiségfejlesztő foglalkozás is. Az ilyen elemeket is tartalmazó anyanyelvi játékokban nagyon szívesen vettek részt a gyerekek. Személyiségük, tehetségük kiteljesedése érdekében szükség lesz egy reális énképre, ezért hasznos lenne egy önismereti modul beépítése.”

*Haklné Papp Magdolna,
a Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és AMI magyartanára*

Összegzés

Valamennyi pedagógus úgy értékelte a városi tehetséggondozó program anyanyelv és kommunikáció moduljának mátrixát, hogy az megfelel a kor elvárásainak, a „korparancsnak”, azaz a kompetens kommunikációs képességekkel való rendelkezésnek, a tanulók érdeklődésének, igényeinek. Az anyanyelven történő hatékony kommunikáció képessége alapvető feltétele a tanulásnak, a sikernek és a boldogulásnak.

Úgy vélem, Ancsel Éva gondolata találóan ragadja meg a tehetséggondozás szükségességét, létjogosultságát: „Harangot nem lehet önteni apáink tapasztalata nélkül, de az öröklött tudás nem elég hozzá.”

3. Idegen nyelvi tehetség gondozás: nyelvtanulás – kulcs az élethez

Jelen írásban az idegen nyelvi tehetségfejlesztő program céljainak meghatározását, tervezését, tantervének bemutatását, megvalósítását, értékelését foglaltuk össze. A fejlesztést a város tizenhat általános iskolájában tizenhét angol szakos és öt német szakos kolléga végezte, egységes tanterv alapján. Az összegzést az ő tapasztalataik alapján, a program megvalósításáról írt beszámolójukból készítettem.

A célok meghatározása

A Debrecen város középtávú közoktatás-fejlesztési koncepciója alapján 2008 óta folyó tehetségazonosító és tehetség gondozó munka egyik modulja az idegen nyelvi fejlesztés. Az 5–6. évfolyamokon a tanulók saját intézményükben vesznek részt a programban, amelynek célja az általános intellektuális képességek és a speciális képességek párhuzamos fejlesztése a személyiségfejlesztés mellett. Ennek részeként a világgal szembeni pozitív beállítódás, a tudatos és a környezetért is felelős magatartás, a tolerancia, az őszinte kommunikáció, a reális énkép kialakításának képessége, az egészséges önbizalom, valamint a kommunikációs és kooperációs készség fejlesztése is a program középpontjában áll az egyes speciális modulok sajátos fejlesztési céljaival és lehetőségeivel együtt.

Tervezés

A tehetségfejlesztő program tantervének fogalmát brit értelemben használjuk Johnson (1989) nyomán, amely magában foglalja az összes, tanítási-tanulási folyamatot elősegítő tényezőt (factors). A tanterv megalkotását Johnson a legszélesebb értelemben írja le, mint egy döntési folyamatot, amelyben előre el kell határozni, hogy mit, mikor és hogyan tanítsunk. A tervezés folyamatában a legmeghatározóbb kérdéseket Tyler (1969) alapműve nyomán fogalmaztuk meg:

- (1) Milyen oktatási-nevelési célokat kellene a tehetségfejlesztő programnak elérnie?
- (2) Milyen oktatási hagyományokkal, tapasztalatokkal rendelkeznek az iskolák, amelyeket mozgósítani lehetne a cél elérése érdekében?
- (3) Hogyan lehet ezeket a hagyományokat, tapasztalatokat effektíven módszerekre váltani?

A tanterv bemutatása

A terv kialakítását egy háromtagú fejlesztő csoport – Tóth Richárdné Nagy Alíz (Szoboszlói Úti Általános Iskola), Dr. Saáryné Pásztor Zsuzsanna (Kinizsi Pál Általános Iskola), Bodnár Erika (Dózsa György Általános Iskola) – végezte, az alábbi lépésekben:

- (a) A szükségletek feltérképezése
- (b) Témakörök kialakítása
- (c) Hagyományok, tanulási-tanítási tapasztalat összegyűjtése

A program általános célkitűzéseinek egy jobban körülhatárolt és „személyesebb” dokumentummá, tanmenetté formálása számos módon történhet:

- a *strukturális-nyelvtani*, ahogy neve is mutatja, a nyelvtani szerkezetekre helyezi a hangsúlyt, igeidőkre, névelőhasználatra, melléknévfokozásra stb.;
- a *szemantiko-fogalmi* a témakörökre, mint család, szabadidő, sport stb.;
- a *funkciós* a nyelvhasználatra fókuszál, meghívás, javaslattétel, elfogadás, visszautasítás, megszólítás és így tovább;
- a *situációs* tanmenetre jó példa a Turistának lenni – angolul című könyv.

A tehetségfejlesztő program foglalkozásain is a kommunikatív nyelvoktatást szem előtt tartva egyenlő súllyal jelenítettük meg a különböző típusokat, így ilyen szempontból komplex tanmenetről beszélhetünk. Tanmenetünk magában foglalja a fogalmi és funkcionális elemeket, amelyek különféle nyelvtani struktúrákban jelennek meg. Ezzel összhangban a következő feladatokat határoztuk meg:

- (1) Nagyon fontos élő nyelvi struktúrák, szövegek kiválasztása, amelyek közvetítik az adott nyelv alapfogalmait. Különös figyelmet érdemelnek az anyanyelvitől eltérő fordulatok.
 - *Konkrét témakör a mátrixban*: Szólások, közmondások, találós kérdések; Ünnepek.
- (2) Olyan nyelvi környezetet és szöveggörnyezetet szükséges teremteni, amelyben a tanulók változatos formában, széles körben alkalmazhatják ismereteiket. Újra célszerű volt felhívni a figyelmet az adott szocio-kulturális környezetre. A témakör kiválasztását nagymértékben meghatározták a tanulók életkori sajátosságai is.
 - *Konkrét témakör a mátrixban*: Mesék; Állatok világa; Város- vagy országismereti vetélkedő vagy totó.

- (3) A kommunikatív készségek mind tökéletesebb fejlesztése folyamán szükséges nagyon változatos szövegtípusok alkalmazása, amelyek nagy hangsúlyt fektetnek az összes nyelvi készség elsajátítására (Dubin–Olshain 1986).
- *Konkrét témakör a mátrixban:* Ételek; Napi program; Különböző dolgok leírása.

Ha a tantervben a szituációs tartalom-meghatározás kerül előtérbe, ahogy az idegen nyelvi tehetségfejlesztés programja esetében is, az úgynevezett mátrix forma ragyogóan alkalmazható, a program megvalósítása folyamán is maximális szabadságot nyújt a tananyag kiválasztásában.

A tehetségfejlesztő program megvalósítása a célok tekintetében

Milyen oktatási-nevelési célokat kellene a tehetségfejlesztő programnak elérnie?

A tehetségfejlesztő program oktatási-nevelési célrendszere az egységes nyelvoktatási szemlélet, az átfogó pedagógiai magatartás vonatkozásában értelemszerűen megegyezik az osztálytermi idegen nyelvi fejlesztés célkitűzéseivel.

„A központi irányelvekkel összhangban a foglalkozások célja a sokoldalú készség- és képességfejlesztés, a kedvező nyelvtanulási attitűd kialakítása, valamint az igény felkeltése a nyelvtudás egész életen át tartó önálló fenntartására.”

– írja Laczkó Zsuzsa, a Petőfi Sándor Általános Iskola tanára

Abban az általános törekvésben is egyezik a célrendszer, hogy a készségek fejlesztésével kommunikatív kompetenciát és használható nyelvtudást kíván nyújtani a tanulóknak. Ennek érdekében vesszük figyelembe a tanulók érdeklődését és igényeit, hogy az új ismeretet minél előbb alkalmazni lehessen. Elengedhetetlen, hogy a nyelvhasználó a kommunikációs szituációnak és saját közlési szándékainak megfelelő interakciót tudjon kialakítani, és így nyelvi cselekvésében sikeres legyen (Morrow 1981). A nyelvi kompetencia többdimenziós rendszeréből indultunk ki, amelyben az egyes komponensek többé-kevésbé szoros összefüggésben, egymással kölcsönhatásban állnak. E komponensek Canale és Swain (1980) modellje nyomán az alábbiak:

- Nyelvikompetencia-fejlesztés (nyelvi pontosság és a beszédfolyamatosság)

„A feladatok megoldásához különböző készségekre volt szükség, így kiderülhetett a tanulók számára, hogy a nyelvtanulásnak ki mely területén tehetősebb. Van, aki a kommunikációban, mások a nyelvhelyességben.”

Tarnóczy Andrea

Ibolya Utcai Általános Iskola

- Beszéd- és szövegalkotói kompetencia (szövegkohézió és koherencia)

„Sikerült erősíteni a nyelv és az élet közötti kapcsolatot, emelni a szövegértés és a szövegalkotás képességének a szintjét is.”

Sulyok Csabáné

Ibolya Utcai Általános Iskola

- Szociolingvisztikai kompetencia (elfogadhatóság: nyelvi, társadalmi elvárásnak megfelelő kifejezőmód)

„A tanulóknak nemcsak az általános, hanem speciálisan az idegen nyelvi képességeit is sikerült fejleszteni.”

Sulyok Csabáné

Ibolya Utcai Általános Iskola

- Stratégiai kompetencia – olyan verbális és nem verbális stratégiák használata, amelyek elsősorban a nyelvi hiányosságok kompenzálására szolgálnak

„Dolgoztunk ellentétpárokkal, rokon értelmű szavakkal, megismerkedtek a szóképzéssel, az összetett főnevek képzésének módjával, és nem utolsósorban a kommunikációt kísérő nem nyelvi jelek, a testbeszéd fontosságával.”

Nagné Kocsis Ildikó

Gönczy Pál Általános Iskola

- Szervezési, elrendezési kompetencia, mely magába foglalja a nyelvtani és szövegalkotói kompetenciákat

„A képregényekhez szöveget is írtunk. Ez jó alkalom volt az úgynevezett „chunk”-ok, azaz az előre gyártott beszédelemek használatára, megtanulására, a mindennapi beszédben való alkalmazására.”

Csáki Éva

Gönczy Pál Általános Iskola

Milyen oktatási hagyományokkal, tapasztalatokkal rendelkeznek az iskolák, amelyeket mozgósítani lehetne a cél elérése érdekében?

A kommunikatív nyelvtanítás széles körű térhódításával osztálytermi körülmények között is a nyelvtanhasználatról a nyelvhasználatra helyeződött a figyelem, a grammatika generatív jelentőséggel jelenik meg. Így a hangsúly a formáról a jelentés irányába tolódott el, a beszédszándékokra, a kommunikatív nyelvi fogalmakkal való építkezésre helyeződött.

„A tehetséggondozó program kiváló lehetőséget teremt arra, hogy mind a tanulók, mind a pedagógusok használják a kommunikatív módszerek tárházát.”

nak számtalan eszközét, minél nagyobb érdeklődést, motivációt váltván ki tehetséges gyereinkben, mely az első és legfontosabb lépés a sikeres nyelvtanulás felé.”

*Gábor Marianna
Lilla Téri Általános Iskola*

Csökken a tananyag tartalma, erősödött a tanítás „hogyan”-ja.

„Az egyéni óravezetést, az egyénre szabott, különleges feladatokat és a csak nekik járó tanári figyelmet [...] roppant módon élvezték.”

*Nagyné Kocsis Ildikó
Gönczy Pál Általános Iskola*

Széles körben alkalmazott módszer Debrecen általános iskoláiban a felfedeztető tanítási-tanulási módszer: autentikus szövegeken keresztül, kreatív nyelvi feladatok révén tanítják a kollégák a nyelvet. A tanulót nem az ismeretek passzív befogadjának, hanem a tanulási folyamat aktív részesének tekintik, bátran építenek a tanulók meglévő ismereteire, készségeire.

„A foglalkozásokon a változatos tevékenységi formákat (frontális, egyéni, pár- és csoportmunka) a szerep-, társas- és értelemfejlesztő játékokat helyeztem előtérbe, természetesen a helyes nyelvhasználatra is figyelmet fordítva. Fontosnak tartottam, hogy sikerélményhez jussanak a diákok.”

*Laczkó Zsuzsa
Petőfi Sándor Általános Iskola*

„A kis létszám miatt többféle munkaformát is választhattam ugyanazon foglalkozás keretén belül. Igen gyakran dolgoztunk csoportban (2-3 fő).”

*Vadné Farkas Katalin
Árpád Vezér Általános Iskola*

A nyelvtanárok körében a tanítás effektívebbé tétele mint általános igény fogalmazódik meg. Ennek szolgálatában monitorszerepben érdekes feladatokkal segítik elő a diákok közötti kommunikációt.

„Leginkább a játékos, gondolkodtató, újszerű feladatokat kedvelték, de néhány tanulónál a legnagyobb élményt az angol rövidített regény feldolgozása jelentette.”

*Dr. Vántus Andrásné
Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és AMI*

Igyekeznek háttérben maradni, onnan irányítani, csökkenteni a tanári beszéd-időt, ezzel párhuzamosan serkentik a tanulók kezdeményezőkézségét. Tanulóközpontúak, állandóan konzultálnak tanítványaikkal, bevonják őket a tanulás-szervezésbe, megosztják velük a tanulás sikeréért vállalt felelősséget.

„Többen a gyerekek közül megköszönték nekem, hogy részesei lehetek az órának, számomra ez jelentette a legtöbbet.”

*Tóth Richárdné Nagy Alíz
Szoboszlói Úti Általános Iskola*

A tanuláshoz barátságos légkört alakítanak ki.

„A tanulóktól kapott visszajelzésekből azt szűrtem le, hogy jól érezték magukat az órákon, szívesen jöttek délutánonként. Gyakran meglepődünk, hogy már eltelt a hatvan perc.”

*Soós Imelda
Vénkerti Általános Iskola és AMI*

„A tanulók nagyon élvezték a változatos feladatokat és a tanórától eltérő, szabadabb, kötetlenebb légkört, munkaformát, a több mozgással járó tevékenységeket.”

*Vincze Erzsébet
Bocskai István Általános Iskola*

Együttműködésre buzdítanak, hajlandók a tanulókkal való folyamatos párbeszédre. A tanulók így felelősek saját fejlődésükért, aktívan vesznek részt a foglalkozásokon.

„Sikerült érdeklődési körüket bővíteni. Nyitottabbá váltak, bátrabban bekapcsolódtak az egyes tevékenységi formákba, gyakrabban kezdeményeztek.”

*Deli Orsolya
Kinizsi Pál Általános Iskola*

„Ebből a szempontból a foglalkozások elérték a céljukat, hiszen az előbb említett témakörök, s azok feldolgozásának módjai aktívvá, befogadóvá tették a gyerekeket.”

*Gábor Marianna
Lilla Téri Általános Iskola*

Sulyok Csabáné, az Ibolya Utcai Általános Iskola angoltanára így összegezte mindezeket az idegen nyelvi tehetségfejlesztő munkákra vonatkozóan:

„Kompetencia alapú nyelvtanítási programot kívánunk megvalósítani, ami a kommunikatív nyelvi kompetencia fejlesztését jelenti. Figyelembe vesszük a tanulók életkori sajátosságait, érdeklődését és ismereteit. Mindez témakörök, beszédszándékok és szituációk köré szerveződik. Lehetővé tesszük, hogy a tanulók értelmes cselekvések során, kommunikatív feladatok végrehajtása közben sajátítsák el az idegen nyelvet.”

Hogyan lehet ezeket a hagyományokat, tapasztalatokat effektíven módszerekre váltani?

A tanulói és a tanári szerepek megváltozásával a tanuló- és tevékenységközpontú módszerek kerültek előtérbe: a felfedezés, a megbeszélés, a vita, a dráma, a játék, a páros és csoportmunka, valamint a projektmunka.

„Olyan tevékenységekbe kellett őket bevonni, amelyeket valamilyen kommunikatív szándékkal végeztek. A foglalkozásokon végzett kommunikatív tevékenységeknek (pl. szerepjátékok, játékok, problémamegoldó feladatok stb.) számos formája, technikája van. Mindben három fontos, közös elem volt: valamilyen információhiány a tevékenységek kiindulópontjaként, amely motivál és érdeklődést kelt; választási lehetőségek, amelyben kreativitásukat és fantáziájukat fejleszthetik; illetve a folyamatos visszacsatolás” – így jellemezte Gábor Marianna, a Lilla Téri Általános Iskola tanára a tevékenységeket.

A tanulóközpontú szemlélet mellett a korszerű nyelvtanítási-nyelvtanulási eljárások másik fontos eleme a feladat. Csak az olyan interakció autentikus, amely a való életben is előfordulhat. *Vince Erzsébet*, a *Bocskai István Általános Iskola tanára* így vélekedett erről:

„A tanulók idegen nyelvi felkészültsége eltérő volt, ezért fontosnak tartottam változatos, több képesség kibontakoztatására alkalmas feladatok alkalmazását, hogy különösen a csoportmunkákban mindenki megtalálja a neki leginkább megfelelő feladattípust, és így mindenki aktív részese legyen a munka elvégzésének, a feladat megoldásának.”

E követelményen alapulnak az információhiányra épülő feladatok, amelyek során a tanuló egyszerre kényszerül valamely valós probléma megoldására és a kontextusnak megfelelő helyes nyelvhasználatra. Ezekben a feladatokban a tanulók interakciót, produkciót, recepciót vagy közvetítést végeznek, illetőleg

ezek közül két vagy több elem kombinációját alkalmazzák. Az ilyen típusú feladatok összetettsége és időtartama változó: az egyszerű kérdés-felelettől a szituációs feladatokon át a különféle nyelvi játékokig és önálló projektekig terjed a skála.

„A legnagyobb gondot tanulóink számára a szóbeli megnyilvánulás jelentette, ezért a tehetséggondozó modul keretében erre a területre fektettük a fő hangsúlyt: helyzetgyakorlatok, riportkészítés, történetmesélés, szókinccsfejlesztés, egyszerű versek, véleménynyilvánítás, érvek és ellenérvek.”

*Molnárné Nagykaposi Andrea és Vasné Balogh Mária
Vörösmarty Mihály Általános Iskola és AMI*

A cselekedtető módszerek között a dramatizálás része a kommunikatív nyelvtanítás eszköztárában fellelhető szerepjátékoknak. A drámapedagógia a megvalósult, materializálódott kommunikatív nyelvoktatás (Schewe 1993), amelynek segítségével nemcsak a kommunikatív kompetenciák mindegyike, hanem az interkulturális kompetenciák és a személyiség is kiválóan fejleszthetők. A drámapedagógia minden esetben tevékenységközpontú és a teljes személyiséget felölelő, holisztikus fejlesztés. A tanulók a szöveget nemcsak fejükkel, hanem testükkel is megélhetik. A nyelvi tehetségfejlesztésnek ezt a formáját választották a Csapókerti Általános Iskolában:

„Iskolánkban a hatodik évfolyamon az idegen nyelvi tehetséggondozás csak az angol nyelvet érintette. Tíz gyerek vett részt benne. Nem volt mindenki kiemelkedő nyelvi képességű, ezért úgy döntöttünk, hogy egy színdarab előadásával jó lehetőséget biztosíthatunk mindegyiküknek. Ebben a műfajban olyan területeken mutatkozhat meg a tanulók tehetsége, amelyeken normál órai kereteken belül nem biztos, hogy felszínre kerül.”

Biró Ildikó és Erdélyi Judit

Schewe megállapítását támasztja alá a Dózsa György Általános Iskola tanára:

„Nagy segítséget adott nekem személy szerint az is, hogy az Ady Gimnáziumban részt vehettem két bemutató órán. Az egyik kreatív nyelvóra volt, a másik egy drámafoglalkozás, ahol még több ragyogó ötletet kaptam, és amit a következő foglalkozásokon be is vettem. A siker szerencsére nem maradt el.”

Pallósné Bodnár Erika

A tehetségfejlesztő program megvalósítása a tervezés tekintetében

A szükségletek feltérképezése

- Építsen a tanulók korábbi ismereteire, tudására, de „tudásépítés” valósuljon meg megismétlés helyett

„Az érintett témakörök olyanok voltak, amelyekben a gyerekek otthonosan mozogtak, s így lehetőségük volt a kommunikációra.”

Dr. Vántus Andrásné

Bolyai Általános Iskola, Óvoda és AMI

„A már korábban megtanult szókinccset, nyelvtani szerkezeteket a tankönyvtől elszakadva, életszerű szituációkban és főleg játékos formában alkalmazhatták a tanulók.”

Oborzil Magdolna

Hatvani István Általános Iskola

„Ilyen formában megvalósítható a képességek tananyagon túli fejlesztése. A tehetséges gyerekeknek lehetőségük van ismereteiket tágítani, illetve a már meglévő tudásukat, képességeiket alkalmazni.”

Tarnóczy Andrea

Ibolya Utcai Általános Iskola

- Biztosítson elegendő tapasztalati anyagot

„Fontos volt a gyerekek számára az órák gyakorlatiassága, valamint az ismeretek alkalmazására való törekvés.”

Nagyné Kocsis Ildikó

Gönczy Pál Általános Iskola

„A program során új ismereteket is szereztek a gyerekek, de a fő cél a már meglévő szókinccs és nyelvtani ismeretek gyakorlása volt valós helyzetekben.”

Tömösvári Magdolna

Karácsony Sándor Általános Iskola

- Biztosítsa a sokszempontú megközelítéseket

„Változatos témákat dolgoztunk fel, sokféle formában, módszerrel.”

Sulyok Csabáné

Ibolya Utcai Általános Iskola

„A témakörökben próbáltunk minél szélesebb skálán mozogni, lefedni a tanulók érdeklődési körét.”

*Deli Orsolya
Kinizsi Pál Általános Iskola*

- A nyelvi tehetségfejlesztést realizisztikus és releváns kapcsolatokba ágyazza

„A programcsomagok mindegyikének [városi tehetségfejlesztés és HEFOP – a szerk.] fókuszában a szóbeliség és a produktív képességek fejlesztése áll. Gyakorlatközpontúak, az alkalmazható tudást célozzák meg.”

*Oborzil Magdolna
Hatvani István Általános Iskola*

- Bátorítsa a felelősségérzetet és a vélemények kimondását a tanulási folyamatban

„(A tanulók) nem ülnek passzívan a csoportban, hanem folyamatosan a saját tempójukban vannak foglalkoztatva, így lehetőségük nyílik az önkifejezés gyakorlására.”

*Tarnóczi Andrea
Ibolya Utcai Általános Iskola*

- Alkalmazza a bemutatás sokféle formáját

„Ezek a módszerek nem számítanak újnak az idegen nyelv oktatása terén, csak a felhasznált szemléltető eszközök, feladatlapok, esetleg a feladattípusok teszik színesebbé, változatosabbá a foglalkozásokat.”

*Oborzil Magdolna
Hatvani István Általános Iskola*

- Erősítse a tudatos tudásépítési folyamatot

„(A tanulók) leginkább azokat a feladatokat kedvelték, ahol valamilyen problémát kellett megoldaniuk, vagy a logikájukra volt szükség.”

*Tömösvári Magdolna
Karácsony Sándor Általános Iskola*

Témakörök kialakítása

A mátrix tervezésekor – feltételezve, hogy a tanulók nyelvileg különböző háttérrel kerülnek beválogatásra a tehetséggondozó programba – a Közös Európai Referenciakeret szintleírásaival dolgoztunk (A Common European... 2001, 5.2. fejezet): „A: Alapszintű nyelvhasználó”, amelyhez az A1: Minimumszint (Breakthrough) és az A2: Alapszint (Waystage) tartozik. A Referenciakeret

a kommunikatív nyelvtudás modelljeire épülve és azokat ötvözve definiálja a *kommunikatív nyelvi kompetenciákat*, amelyeknek alkotóelemei:

- (1) *nyelvi kompetenciák* (amelyek lexikális, grammatikai, szemantikai, fonológiai, helyesírási kompetenciából állnak);
- (2) *szociolingvisztikai kompetenciák* (beleértve a társadalmi viszonyok nyelvi jelölését, az udvariassági szokások, népi bölcsesség és stílusbeli különbségek ismeretét, valamint a dialektusokat és az akcentust);
- (3) *pragmatikai kompetenciák* (ideértve a beszédalkotási, funkcionális kompetenciákat).

A mátrixban megtervezett témakörök használhatóságát az idegen nyelvi tehetségfejlesztés céljainak elérésére minden kolléga jónak ítélte. Voltak, akik változtatás nélkül valósították meg:

„A mátrix nagyon hasznos kiindulásnak mutatkozott számomra, mivel egy átgondolt rendszer volt, s ez jó alapot adott az idegen nyelvi tehetséggondozás megkezdéséhez s megvalósításához.”

*Dr. Vántus Andrásné
Bolyai Általános Iskola, Óvoda és AMI*

„A kapott képességfejlesztő témaköröket érdekesnek, változatosnak, megvalósíthatónak találtam, így a foglalkozásokon fel is használtam azokat.”

*Vadné Farkas Katalin
Árpád Vezér Általános Iskola*

„Munkám alapját a 8×60 perces modulhoz a megkapott mátrix képezte. Ez pontosan elegendő útmutató és ötletadó volt a foglalkozások felépítéséhez, de emellett elég teret hagyott a tanári szabadságnak.”

*Soós Imelda
Vénkerti Általános Iskola és AMI*

„Örültem annak, hogy a mátrix a rendelkezésemre állt, hiszen mankóként szolgált.”

*Csáki Éva
Gönczy Pál Általános Iskola*

Többen ugyan követve, de saját tapasztalataikat, jó gyakorlatokat alkalmazva rugalmasan kezelték azt:

„A kézhez kapott tanmenetjavaslatot irányadónak használtam, de a foglalkozások során gyakran válogattam a HEFOP keretében kidolgozott idegen nyelvi programcsomagban szereplő tananyagból.”

*Oborzil Magdolna
Hatvani István Általános Iskola*

„A központi programot csak irányadónak használtam, hiszen már eddig is végeztünk tehetséggondozást a szakköri foglalkozásainkon.”

*Laczkó Zsuzsa
Petőfi Sándor Általános Iskola*

„A terv összeállításánál olyan volumenű terveket szőttünk, amelyeket 8×60 perc alatt képtelenség megvalósítani. Ötletnek kiváló, biztos vagyok benne, hogy a városban minden kolléga megtalálta azt a szegmenst, amely a leginkább kedvére való, hiszen volt miből válogatni, mind a munkamódszerek, mind a téma területén. A gyermekek igényeinek megfelelően tudunk a foglalkozásokon módosítani, urambocsá! itt-ott még a tervtől is eltértem egy kicsit, mert sokkal jobb ötletem támadt.”

*Pallósné Bodnár Erika
Dózsa György Általános Iskola*

„A kiadott segédanyagot alapul véve terveztem meg a nyolc foglalkozást, heti egy alkalommal. Természetesen nem minden ajánlott témakörre kerülhetett sor, mivel például a mesével való foglalkozások is több időt igényelnek egy óránál.”

*Sulyok Csabáné
Ibolya Utcai Általános Iskola*

Három iskola pedagógusai pedig a tanulócsoporthoz készítéséhez és az intézmény hagyományaihoz igazították a fejlesztőprogramot, megtartva a tevékenykedtetést, az intellektuális képességek fejlesztésének általános irányelveit, valamint ezen keresztül a teljes személyiségfejlesztés igényét.

„Az angol tehetséggondozást egy téma köré csoportosítottuk. Iskolánkban hagyománya van az „Idegen nyelven a színpadon” című rendezvénynek. Úgy határoztunk, hogy erre az alkalomra készítjük fel tehetséggyanús tanulóinkat. A gyerekek nagy lelkesedéssel fogadták a lehetőséget. Célunk az volt, hogy

minél nagyobb önállóságot biztosítsunk a résztvevőknek, és teret engedjünk saját ötleteik megvalósításához.”

*Biró Ildikó, Erdélyi Judit
Csapókerti Általános Iskola*

„A nyolc alkalommal megtartott angol nyelvi tehetséggondozó foglalkozások témája az angol országismeret lett, mivel ez az a téma, amely minden szinten jelen van a tanulók életében, de különböző tudásszinten. Tehát munkánk alapvető célja a különböző szintű tanulók fejlesztése egy közös cél érdekében, és egyben országismereti tudásuk fejlesztése.”

*Szilágyiné Pusztai Dorottya
Kazinczy Ferenc Általános Iskola és AMI*

„A városi idegen nyelvi munkaterv nyolc témakör feldolgozását javasolta, minden foglalkozásra újat. Eredményesebbnek tartottam, hogy ezek közül egyet, a mesék témakörét dolgozzuk fel. A mesék témaköre lehetőséget adott, hogy az idegen nyelvi kommunikációs készség mellett tanulóink országismereti tudását, előadó-képességét, magabiztosságát fejleszthessük.”

*Utry Gáborné
Árpád Vezér Általános Iskola*

Hagyományok, tanulási-tanítási tapasztalat összegyűjtése

Minden iskola gondoskodik tehetségeiről, büszkélkedik velük, a tehetséggondozás munkájuk alapját képezi.

„Iskolánk pedagógiai programjában kiemelt szerepe van a tehetséggondozásnak és az idegennyelv-tanításnak.”

*Molnárné Nagykaposi Andrea, Vasné Balogh Mária
Vörösmarty Mihály Általános Iskola és AMI*

„Pedagógiai programunk tartalmazza, hogy iskolánk egyik alapfeladata külön figyelmet fordítani a tehetségek felismerésére, kibontakoztatására. Célunk, hogy a tehetségek jellemző tulajdonságainak megismerése után olyan tevékenységstruktúrában való részvételt biztosítsunk, amelyben a lényegi értékeknek tekinthető jellemzőik kifejlődhetnek.”

*Sulyok Csabáné
Ibolya Utcai Általános Iskola*

Ezzel egyidejűleg azonban a szervezett, átgondolt, a szaktudományos kutatásokra és eredményekre helyezett tehetségazonosítás és -fejlesztés hiányterülete volt

a magyar oktatásnak. Debrecen iskolái – az egész korosztályra kidolgozott tehetségfejlesztő programmal – ebben léptek most előre, az országban elsőként.

„Ilyen előzmények után nagy örömmel fogadtuk, hogy városunk felkarolta a tehetséggondozás nagy társadalmi jelentőséggel bíró ügyét. Így munkánk szervezettebbé, szélesebb körűvé vált. Nemcsak azokkal a tanítványainkkal foglalkozunk, akiktől kiemelkedő versenyeredményeket várunk, azok is sokoldalú fejlesztésben részesülhetnek, akik valamilyen ok miatt alulteljesítők. Az eredményes tehetséggondozás hozzájárul az ideális iskolakép kialakításához.”

Sulyok Csabáné

Ibolya Utcai Általános Iskola

Különösen az idegen nyelvi kompetenciák kialakítása területén szükséges a hatékonyabb fejlesztés, az életképes hagyományok, az eredményes tanulási-tanítási tapasztalatok, technikák feltérképezése és továbbadása. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy ma Magyarországon az egyetemisták fele nem beszél egy idegen nyelvet sem. Pedig a nyelv az egyetlen dolog – ahogy Lomb Kató, a tolmácsolási közvetítette egész élete és munkássága során –, amit rosszul tudni is érdemes.

„Iskolánk két tannyelvű, viszont néhány osztályunk még általános tanterv szerint működik. Így az a sajátos helyzet állt elő, hogy a hatodik évfolyamon a foglalkozások bizonyos részei differenciáltan zajlottak. A gyerekek számára ez nem jelentett problémát, mindkét különböző szinten lévő csoportnak motivációt jelentett. A két tannyelvű képzésben részt vevők számára egyfajta megerősítés haladásukat illetően, illetve felfedezése saját tudásuknak, az általános tanterv szerint haladóknak pedig ösztönzés arra, hogy társaikhoz hasonlóan ők is képesek nyelvtudásukat fejleszteni, amihez kiváló lehetőség ez a program.”

Gábor Marianna

Lilla Téri Általános Iskola

Az emberek lényegesen különböznek abból a szempontból, hogy milyen gyorsan és eredményesen tudnak elsajátítani egy nyelvet. Hétköznapi értelemben a nyelvérzék fogalmát szoktuk használni e képesség kifejezésére, a tudományos szakirodalomban a nyelvsajátítási vagy nyelvi képesség az elterjedt. Ezt a nyelvi képességet a tehetségfejlesztő foglalkozásainkon az életkori sajátosságokhoz rendelt témakörök, beszédszándékok köré szerveződő cselekvések, kommunikatív feladatok végrehajtása során igyekeztünk fejleszteni.

„A gyerekekkel töltött közös alkalmak során olyan feladatokat állítottam össze, amelyeken keresztül fejleszteni tudtam a különböző kompetenciákat: idegen nyelvi, logikai, természettudományos, hatékony önálló tanulás, szociális és esztétikai-művészeti tudatosság.”

Soós Imelda

Véenkerti Általános Iskola és AMI

Mindvégig igyekeztünk fenntartani az érdeklődést, hiszen minél erősebb bennük a motiváció és minél inkább félre tudják tenni a gátlást, annál hamarabb tudják birtokba venni a nyelvet.

„Sok készülés és izgalom előzte meg a foglalkozásokat [...] Nyolc óra alatt nem lehet megváltani a világot, mégis kiemelkedőnek találok azt, hogy ilyen rövid idő alatt is érdeklődőbbek, magabiztosabbak lettek, tanulták a toleranciát. Önértékelésük és önbizalmuk is fejlődött. Bízom abban, hogy a későbbiekben is lesz lehetőség a tehetséggondozó program folytatására és iskolánk tanulóinak fejlesztésére.”

Vadné Farkas Katalin

Árpád Vezér Általános Iskola

A város pedagógusai felelősséggel, kedvvel, nagy elkötelezettséggel és elhivatottsággal vettek részt a tehetséggondozó munkában.

„Egy jó hangulatú, motivált csoport munkájának részese lehettem, amelyet vezetni számomra kihívás és egyben kitüntetett feladat is volt.”

Tóth Richárdné Nagy Alíz

Szoboszlói Úti Általános Iskola

„A tehetséggondozó program nagyobb teret ad annak a munkának, amelyet korábban a pedagógusok szakkörök, délutáni foglalkozások keretében, illetve saját szabadidejükben végeztek.”

Gábor Marianna

Lilla Térei Általános Iskola

„A tehetséggondozó program hatására nőtt a szülői elégedettség, fejlődött a részt vevő kollégáknak a szervezet egészével való azonosulása, a csoportközpontúság, a kollégák az iskola igényéhez igazodva vettek részt továbbképzéseken, hogy ebben a programban szerepet kaphassanak.”

Utry Gáborné

Árpád Vezér Általános Iskola

„A kollégák körében rangot jelent részt venni a tehetséggondozó munkában. A feladattal megbízott nagy szaktudású pedagógusok példaként szolgálnak a nevelőtestület számára.”

*Sulyok Csabáné
Ibolya Utcai Általános Iskola*

Majd a lactantiusi tanítást is ötvözve – „Mi lehet annyira sajátosan emberi, mint az értelem és a jövőről való gondoskodás?” – a tehetséggondozó programot megvalósító kollégák általános tapasztalatát és meglátását így foglalja össze:

„A tehetséggondozást csak egységes rendszerként lehet hatékonyan működtetni és a gyakorlatban megvalósítani.”

4. Ökoszisztémánk rejtélyei és titkai

Napjainkban tapasztalhatjuk a természettudományok erőteljes háttérbe szorítását (szorítását). Ezt bizonyítja e tantárgyak óraszámcsökkenése, a szakköri foglalkozások kényszerű megszüntetése az általános iskolákban, vagy a felsőfokú természettudományos képzés iránti érdeklődés hiánya, a szakemberképzés problémája.

Rendkívül fontos tehát az, hogy a tehetséggondozás keretén belül megfelelő tartalommal töltsük ki a természetismeret témakörét. A tematikai javaslat készítésekor elsődleges célunk volt a természet iránti figyelem felkeltése, illetve a már meglévő egyéni érdeklődés elmélyítése. Fontosnak tartjuk, hogy a programban részt vevő tanuló nézze más szemmel az őt körülvevő világot, kísérje figyelemmel a természeti jelenségeket, érdeklődjön az okok és a következmények iránt és legyen felelős a környezetére ható tetteiért. Kapjon választ a „honnan jövünk” és „hová tartunk” kérdésekre. Lásza be, hogy a jövő a kezünkben van, rajtunk áll, hogy ezt a „hatalmat” hogyan használjuk fel.

A gyermek személyiségének fejlődése együtt jár azzal, hogy egyre távolabb tekint lakóhelyétől. A kérdés előbb-utóbb felmerül: hol a helyem? Tudatosulnia kell benne, hogy ő része egy nagy egésznek, s az egész változására hatással vagyunk valamennyien. A világegyetemben elfoglalt helyünk, a Föld és az univerzum keletkezéséről szóló elméletek megismerésekor meg kell tapasztalnia, milyen parányi az élhető Föld, milyen parányi az ember. Mégis milyen kárt tudott eddigi tevékenységével okozni!

A természetismeretre szánt foglalkozások felét *földrajzi témák* felhasználására javasoljuk. Egyrészt erősíteni kívánjuk ezzel a tantárgy iránti szeretetet, másrészt felismertetni azt, hogy az emberiség történetét és jövőjét meghatározó tényezők nagyrészt földrajzi jellegűek.

Napjainkban a környezetvédelem területén is szemléletváltásra van szükség. A ma emberének meg kellene tanulnia (tiltás, büntetés helyett) a fenntartható természethasználatot. Ehhez azonban segítségre van szüksége. Fontos feladata az iskolának olyan generációk felnevelése, akik számára ismert az emberi tevékenység környezetre gyakorolt hatása. Programunkban a légkör jelenségeit, változásait érintjük. Nap mint nap hallja a tanuló a „globális felmelegedés” elnevezést. De vajon ismeri-e a fogalom jelentését, tisztában van-e létrejöttének okaival és főleg a következményeivel? Az új generáció már nem követheti el elődei hibáit, mert az végzetes lehet. Várjuk tehát a tanulók javaslatait, miként csökkenthető a levegő szennyezése.

„Világjárásra” is hívjuk őket. Ismerjék meg és legyenek büszkék arra, hogy kicsiny országunk sok utazót, felfedezőt adott az emberiségnek, akik hozzájá-

rultak Földünk tájainak felfedezéséhez, népeinek megismeréséhez. E téma feldolgozásába vonhatjuk be a tanulókat leginkább. Önálló felkészüléssel, kiselőadások készítésével, az útvonalak megismerésével részesei lehetünk utazóink munkájának.

Kétségtelen, hogy a program *kémiával és biológiai jelenségekkel* kapcsolatos része túlmutat a tantervi kereteken. A kémia sokak számára elvont, nehezen megszerezhető ismeretek halmazát jelenti. Ennek ellenére az általános iskolába járó tanulók számára is megtanítható, ha a kódolást az életkorhoz igazítjuk.

Tehetséggyanús gyerekekkel foglalkozunk, akik – feltételezhetően – problémaérzékenyek, rendelkeznek fantáziával és képzelettel, érdeklődőek, kíváncsiak. Szeretnek felfedezni, ha szükséges önállóan ismeretet szerezni, játékosak és ismerik a szabályokat, kreatívak vagy kreativitásuk fejleszthető, motiváltak és késztetést éreznek arra, hogy „belekóstoljanak” az ismeretlenbe. Nem kritérium mindezek megléte egy tanulóban, kialakításukban – vagy megerősítésükben – tagadhatatlan a pedagógusok szerepe.

A természettudományokban mindig és mindenütt a logikus gondolkodás és a minél szélesebb körű műveltség elsajátíttatása követelmény, mint ahogy a pedagógus számára a differenciált anyagkezelés is. Most itt a lehetőség: lépjünk túl bátran a szokásos határokon! S hogy „hipotéziseink” a tanulókkal kapcsolatosan mennyire igazak, eldönti a gyakorlat, a tapasztalatok megszerzése, amelyek birtokában gondolkodhatunk a „hogyan tovább”-ról.

Miért éppen „A részecskék mozgása” téma került a természetismeret modulba? Az általános iskola alsó tagozatában a környezetismeret tantárgy kellő alapot teremt a gyerekek természetszeretetének kialakításához, a természetben végbemenő folyamatok – korosztályuknak megfelelő szintű – tanulmányozásához, a kísérletezésen alapuló ismeretszerzéshez.

Az érdeklődő gyerekek nyitott szemmel járnak, megfigyelnek vagy észrevesznek dolgokat, keresik az okát, a magyarázatot és kérdeznek:

- Miért oszlik el szélcsendes időben a füst vagy a hideg kávéba csöppent hideg tej?
- Miért iszunk több vizet, ha sós ételt fogyasztunk?
- Miért reped szét a cseresznye a fán esős időben?
- Hogyan működnek a pára- és szagelszívók, a gázálcok?
- Miért ereszt levét a besózott zöldség vagy a becukrozott gyümölcs?
- Honnan származik a növényvilág, a természet színpompája? Stb.

A témaválasztás kiindulópontját ezek és ehhez hasonló kérdések jelentették, amelyek sokéves tanítási tapasztalatunk alatt gyakran megfogalmazódtak tanítványainkban, de a hagyományos órai keretek nem tették lehetővé, hogy megér-

tésükre kellő időt szenteljünk. A felvetődött jelenségek közötti szortírozás fontos szempontjaként jelent meg, hogy az egyes folyamatokat látványosan lehessen modellezni, kísérletekkel szemléltetni és végül, de nem utolsósorban: kapcsolódjanak a hétköznapi élet alapvető problémáihoz.

Az egész témakör feldolgozása saját élményű, közvetlen tapasztalatok szerzésére, megfigyelésekre, búvárkodásra, ismerethordozók használatára épített. A tematikában ajánlott kísérletek (az otthon is elvégezhetőek) egyszerűen kivitelezhetőek, anyag- és eszközigényük minimális és természetesen biztosítják az adaptív felhasználást.

Mivel a biológiai és kémiai fogalmak kialakítása konkrét – elsősorban valamilyen modellezéssel szerzett – tapasztalatok alapján történik, így túlzott absztrakciót nem igényel. Az a cél, hogy a gyerekek – életkoruktól elvárható szinten – megértsék a fogalmak tartalmát, s ha a későbbiekben, a mindennapi élet más szituációiban ráismernek jelenségekre, mechanizmusokra, vagy érdeklődésükből eredendően további kutatásokat végeznek, a felfedezés öröme sikert, elégedettséget jelentsen számukra.

A témák feldolgozása a fejleszhető területek, feladatok tárházát hordozza magában. A tematikában ezeket érzékeltettük, értelemszerűen csak érintőlegesen. A hatékonyság természetesen függvénye a helyi adottságoknak, a tanulók képességeinek, motiváltságának, a pedagógus „rátermetségének”, a különböző – célszerűnek látszó – módszerkombinációk alkalmazásának.

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent, nekem szülőhazám e lánogtól ölelt kis országa...” – Radnóti Miklós szavait vettük útmutatóul, amikor a természetismereti modul témaköreibe beillesztettük a *nemzeti parkokról* szóló részt. A környezeti nevelés ma már elvárás világszerte. A nemzeti parkok létrejöttének oka, hogy megőrizzük az adott terület ökológiai egységességét a jelen és a jövő generációi számára. Ezáltal ott lehetőség nyílik nemcsak tudományos, hanem oktatási és szabadidős tevékenységek végzésére is. A nemzeti parkok képesek élőben megmutatni egyes aktuális környezeti problémákat vagy élőlényeket, élőhelyeket. Szerepet játszanak a holisztikus szemlélet formálásában is.

Tematikánk összeállításakor figyelembe vettük a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel kialakításának fontosságát. A természetismeret mint tantárgy része és segítője a környezeti nevelésnek, hiszen a közvetlen környezet és a hazai táj élővilága rendkívül szorosan kapcsolódik a 10–12 éves tanulók értelem- és érzélemvilágához. Így könnyen felismertethető annak szépsége, megláttatható változatossága és veszélyeztetettsége. Segítségével tudatosítható az ember felelőssége. Ezek a cél- és feladatrendszerek biztosítják a közvetlen környezet és hazánk értékeinek mélyebb megismerését, illetve a védelmében való aktív közreműködést. Választott témakörünk a hazai tájak be-

mutatásával járul hozzá nemzeti kultúránk megismeréséhez, a magyarságtudat fejlesztéséhez.

Első témánkban általánosan foglalkozunk nemzeti parkjainkkal, a második alkalom szűkebb környezetünk, a Hortobágyi Nemzeti Park alaposabb megismerését szolgálja.

5. Tehetséggondozás, személyiségfejlesztés a művészetek eszközeivel

„A tehetség adomány. Meghatározása valószínűleg annyira bonyolult, hogy az egyszerűség kedvéért csak azt mondják: Isten adta!”

Bráda Tibor festőművész

A városi tehetséggondozó program elindítása előtt is voltak hagyományai a tehetségfejlesztésnek az általános iskolai rajzoktatásban. Színtere lehetett a tanítási óra, ahol az ez irányú feladat differenciálással valósulhatott meg, vagy a szakkör, ahová önszántukból jelentkeztek a tanulók.

A művészeti iskolák elterjedésével a jelentkezők szervezett formában ismerkedhettek a művészet rejtelmeivel, 2008-ban pedig elindult a városi tehetséggondozó program, amelyben a művészeti munkacsoport közös képzőművészeti és zenei modul dolgozott ki. Ebben a mátrixban komplex módon jelent meg a két művészeti ág. Ekkor hirdettünk meg egy képzőművészeti pályázatot is, amely zenei témára épült, a tehetséggondozó év zárásaként pedig kiállítást szerveztünk a pályamunkákból, amelyet több iskolában is bemutattunk. Ugyancsak ekkor, a kollégákkal történt egyeztető megbeszéléseken feltárásra kerültek a programban rejlő lehetőségek. Ebből következően feladataink, elgondolásaink körvonalazódtak, s ezeket folyamatosan munkaközösségi foglalkozásokon egyeztetjük, bővítettük, konkretizáltuk.

A tehetségfejlesztő programban – a szakkörben, művészeti iskolában tanuló diákokkal szemben, akik belső motiváltságuk alapján vesznek részt a képzésben – ebbe a képzési formába válogatás alapján kerültek a tanulók. A válogatás alapját egy általános intelligenciateszt jelentette, amelyen a kiválasztottak megfelelték, de ez a megfelelés természetesen nem minden esetben jelentette azt, hogy képzőművészeti tehetséget is felfedeztünk. A képzőművészeti tehetség azonosítása nehéz, a tesztek bizonytalan eredményeket adnak. Nagyobb hatékonyságot mutatnak az informális eljárások, amikor a tanuló, a tanár, a szülő azonosítja a tehetséget. A legbiztosabb tehetségazonosító módszer azonban maga a tehetséggondozás.

Munkánkhoz az irányt a képzőművészeti tehetség tulajdonságait (pl. a rajz mint kedvelt kifejezési mód, a vizuális emlékezet, a képekben való gondolkodás, az újszerű grafikai elemek alkalmazása) figyelembe véve jelöltük meg. A fejlesztés során a tanulók:

- ismereteit mélyítettük, bővítettük;
- alapvető képi kifejező eszközök, ábrázolási módok alkalmazásával ismerkedtek meg;
- problémamegoldó képességüket alakítottuk különböző alkotási munkaformák során;
- ösztönzést kaptak kreatív tevékenységre;
- képzőművészeti technikákkal ismerkedtek meg (krétarajz, tollrajz, papírmárványozás, monotípiá, linómetszés, anilinfestés);
- művészettörténeti ismeretekkel gazdagodtak;
- az iskolák falain kívül is bővítették tudásukat (múzeumpedagógiai foglalkozáson a MODEM-ben, kiállításlátogatásokon a Holló László Emlékmúzeumban és a Medgyessy Ferenc Emlékmúzeumban);
- megismerkedtek a művészeti stílusok jellemzőivel, a magyar kulturális örökséggel.

A 2010–2011-es tanévtől a képzőművészeti modul önálló elemként jelenik meg a tehetséggondozó programban. Terveink között a következők szerepelnek:

- Nyílt nap, bemutató foglalkozás alkalmával megismertetni munkánkat a szülőökkel.
- Szervezett formában tapasztalatot cserélni a tehetséggondozásban részt vevő kollégákkal.
- Továbbképzéseken, konferenciákon bővíteni tudásunkat.
- Tovább építeni a kapcsolatot a Medgyessy Ferenc Emlékmúzeummal, a Holló László Emlékmúzeummal, és egymásra épülő kapcsolatot létrehozni a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola tehetséggondozó tevékenységével.
- A programban részt vevő tanulók év végén kiállításon mutatják be munkáikat, amelyekből vándorkiállítást rendezünk az érintett iskolákban.
- Alkotótábor létrehozásával gazdagítjuk tudásukat, fejlesztjük személyiségüket a közös alkotómunka során.

Feladatunk, hogy lehetőséget teremtsünk a gyermek tehetségének kibontakozására. Legyünk kapuk, ahonnan ők visszatekintve meríthetnek a tapasztalatokból, előre nézve pedig utat választhatnak, amelyen érdemes elindulni. Nem baj, ha a gyermek nem lesz alkotóművész. Elég, ha gondolkodó, kreatív, tájékozott, a világ dolgaiban eligazodó, jártas ember lesz.

6. Test és szellem fejlesztése a mozgásművészeti modulban

Az iskolai tehetséggondozás azt a célt tűzi ki maga elé, hogy a közoktatásban érintett gyermekek különleges, kiemelkedő adottságait felfedezze, majd a pedagógiai munkát ezekre odafigyelve alakítsa. Hagyományosan jellemző szervezeti kereteiből adódóan leggyakrabban és legerőteljesebben tantárgyakra fókuszál, de számos tekintetben át is lép ezek határain (moduláris oktatás, integrált tárgyak, komplex fejlesztő foglalkozások, iskolán kívüli lehetőségek felhasználása).

A munka eredményességét többféle mutatóval mérhetjük. Milyen tanulmányi eredményt regisztrálhatunk? Hány és milyen kiemelkedő versenyeredményt hoznak diákjaink? Milyen arányban kerülnek be a legjobb hírű középiskolákba? Hány nyelvvizsgával büszkélkedhetünk a tanév végi beszámolóban? Vagy hogy a vizsgált területre fókuszáljunk: megfelelő újtára indítottuk-e a művészeti vagy sporttehetséget, kiléptettük-e a speciálisan képző intézményekbe.

Egy általános iskola – ahogyan a neve is mutatja – „általános” gyerekek általános képzésére hivatott. Az általános műveltség nyújtása, a komplex személyiségformálás, a legszélesebb értelemben vett képességfejlesztés, a hátránykompenzálás, valamint a tehetség azonosítása és egyre magasabbra törő gondozása mind-mind feladata. Akkor is, ha ebben a komplexitásban rengeteg probléma és ellentmondás kerül felszínre. Az általános iskolai rendszer integrált tehetséggondozást valósíthat meg, arra keresve optimálisabb megoldási módokat, hogy valamennyi fent felsorolt feladatának eleget tegyen.

Az iskolai tehetséggondozás legfőbb kihívása annak megtalálása, hogyan tudja a gyerekek által hozott széles képességskálának leginkább megfelelő gondozást, fejlesztést nyújtani.

A tehetségprogramoknak, így Debrecen város 2008-ban elindított tehetséggondozó iskolai programjának is három általános oktatási célja van (Gallagher 1985):

- Fontos fogalmi rendszerek elsajátítása, amelyek megfelelnek a tehetséges gyerek képességszintjeinek a különböző tantárgyakban.
- Készségek és stratégiák kialakítása, amelyek révén a tehetséges gyerek olyan személyiséggé válhat, aki önállóan, kreatívan, önmaga meglégedésére keresi az ismereteket.
- Belső meggyőződés kialakítása a tehetséges gyerekben, miszerint a tanulás öröm és izgalom, amely átsegíti őket a tanulással szükségszerűen együtt járó monotonitáson.

Az iskolák által elvégezhető programadaptációk fő fajtái az alábbiak (Gallagher 1985):

- (1) A tanítandó tananyag, a tanterv tartalmának megváltoztatása, ami a tanterv megváltoztatását jelenti (a) szélességben/mélységben, (b) tempóban/sebességben, (c) fajtában.
 - (a) A tehetséges gyerek életkorát meghaladó szinten kezel komplex fogalmakat, magasabb szintű absztrakcióra képes. A konkrét ismereten túl annak a korábban tanultakkal vagy a gyakorlati életből vett példákkal való összefüggéseit vizsgálja, ismeri föl, fogalmazza meg. Minden tartalmi diszciplínán belül a komplex ismeretrendszeren van a hangsúly.
 - (b) A tanterv felgyorsítását jelenti. A tehetséges gyerek korábbi életkorban tanulhatja az ismeretanyag egészét vagy annak egyes részeit. Az alapismereteket tartalmazó tananyag ilyen esetben tömöríthető is, mert a tehetséges nagy valószínűséggel már ismeri a tantervi standard jó részét (Renzulli–Smith–Reis 1982, idézi: Gallagher 1985).
 - (c) Alapismeretek kihagyása (annak ellenőrzésével, hogy azokat a tanulók már – akár az iskolarendszeren kívül – elsajátította), problémára koncentráció.
- (2) Az elsajátítandó speciális készségek megváltoztatása: problémamegoldó technikák és módszerek, magasabb szintű gondolkodási készségek, problémafelfedezés képessége, kreativitás, intellektuális rugalmasság, egyedi/minőségi válaszok keresésének képessége, motiváltság, belső hajtóerő, érzékenység saját tehetségének produktív felhasználására, szociális készségek (pl. mások tisztelete, becsülése). Autonóm ismeretkereső személyiség kialakítása.
- (3) A tanulási környezet megváltoztatása: célja a tehetséges gyerek találkoztatása speciális képességű/képesítésű pedagógussal, más tehetséges fiatalokkal, amely környezet ösztönzőleg hat a fejlődésre. Szokásos tanulási környezeti adaptáció például a gazdagítás a normál osztályon belül, konzultáns tanár, szaktanterem, mentor, önálló tanulmányok folytatása, speciális érdeklődésű osztály/csoport, tagozatos osztály, tagozatos iskola, csoporton belüli differenciálás, kiscsoportos foglalkoztatás.

Az iskolai tehetséggondozás célját vizsgálva a kutatók négy variánst tipizáltak (Feger 1993, idézi Balogh–Polonkai–Tóth 1997):

- (A) Egy nagyon tehetséges gyermek erős oldalának támogatása.
- (B) Egy tehetséges gyermek (tehetséggel összefüggő) gyenge oldalának ki-egyenlítése.

- (C) Megelőzés, légkörjavítás, foglalkoztatási terápia.
- (D) Olyan területek támogatása, amelyek (látszólag) semmit sem nyújtanak a gyermek tehetségének fejlesztésével kapcsolatban.

A városi tehetségcsoportokba beválogatott tanulók kognitív képességeik mérése alapján vesznek részt a fejlesztő foglalkozásokon, amelyeknek azonban csak egy része érint konkrétan intellektuális területet. A modulok között megtalálható a mozgásművészet komplex tematikája is. Nincs rá objektív, számszerűsített bizonyíték (esetleg a szöveges tanítói jellemzésekben megjelenhet), hogy a csoportba járó diák kiemelkedő egy sportágban, vagy például táncművészetek terén, esetleg szépen rajzol, énekel. A cél azonban a komplex személyiségfejlesztés, az érdeklődés felkeltése, olyan területek megmutatása, amelyekre esetleg nem fókuszált korábban a tanuló. A program változatossága, sokszínűsége tartja felszínen vagy ébreszti fel a gyerekekben (és a szülőben) a folytatásra, elmélyülésre. A Stanley szintje (1979, idézi Balogh 2004) által leírt gazdagítási típusok közül ez a kulturális gazdagítás.

A minőségi gazdagítást Kaplan (1979) alapelvei nyomán (in Balogh 2004, 99. o.) állíthatjuk szembe a mennyiségi dominanciájú gazdagítással, dúsítással.

Minőségi gazdagítás	vs.	Mennyiségi gazdagítás
Hagyományos tanulási tapasztalatok bővítése		Tananyaggal történő túlterhelés
Produktív, célorientált kreatív gondolkodás		Rutinszerű feladatmegoldás
Komplex gondolkodás		Leegyszerűsített műveletvégzés
Fogalmak kialakítása		Szavak, tények, adatok biflázása
A tanultak felhasználása gyakorlati feladatmegoldásban		Az ismeretek egyszerű visszaadása
Belső összefüggésekre koncentráció tanulás		Sterilizált részismeretek elsajátítása
A tanulók igényeire, szükségleteire épülő tanulás		Előíró jellegű, merev keretekben mozgó oktatás
Problémafeltárás, problémakeresés tanulása		Tanári rutinkérdések megválaszolása
A kritikai gondolkodás fejlesztése		Szolgai, vak elfogadás
Gondolkodás a jövőbeni lehetőségeken		A jelen valóságának megismerése

Mindezek a jellemzők a városi programban nemcsak az intellektuális modulokra, hanem a többi között a mozgásművészeti tehetségfejlesztésre is igazak, alátámasztva, hogy ez a speciális terület is hozzájárul a minőségi gazdagításhoz.

Ehhez az első lépés egy, a feladatra alkalmas szakemberekből álló, hatékony team összeállítása. A szakembereknek elegendő tapasztalattal, rugalmas gondolkodással és személyiségjegyekkel kell rendelkezniük, de az elegendő energia, motiváció is alapvető követelmény, mivel a tehetséges gyerekekkel való foglalkozás igen megerőltető, bár sok izgalmat és szépséget adó munka. A mozgásművészeti tematikai javaslatot a város iskoláinak szakembereiből (testnevelő, gyógytestnevelő, néptánc, modern tánc, balett tanárokból) összeálló csoport tölti meg tartalommal, részben meghagyva a tehetségfejlesztő iskolák önállóságát, részben közös programokat felkínálva a tanulóknak.

– * –

A mozgáskoordináció összerendezettség, az egyensúlyérzék fejlettsége, a keresztező mozgások tudatos és pontos végrehajtása köztudottan közvetlenül hat a tanulási képességre. Így a mozgásos képességfejlesztés éppúgy támogathatja az intellektuális területen kiemelkedő tehetség fejlődését, mint ahogy erősítheti a motivációt, a kitartást, a szociális képességeket, a kudarcűrést, a társas kapcsot-

latokat, avagy ellensúlyozhatja a csak szellemi tevékenységbe mélyedő tehetség gyenge oldalát, vagyis a személyiség komplex egészséges fejlődését szolgálja.

A mozgásművészeti program a közös tematikán túl megengedi a személyi és tárgyi feltételeknek megfelelő mobilitást. Alapja a testkultúrára vonatkozó képesség- és készségfejlesztés, az általános és speciális mozgáskultúra elsajátítása (testnevelés és sport). Erre változatosan épül az egyéb lehetőségek felvillantása (pl. néptánc, modern tánc, balett alapok, keleti mozgáskultúra, harcművészet, önvédelem) vagy egy-egy mozgásművészeti területen való elmélyülés.

A nyolcalkalmas modul keretein belül a csoport összetétele, illetve a foglalkoztató iskola pedagógusainak irányultsága és szakértelme befolyásolja a választást. Fontos megoldási mód az iskolán kívüli programokon való részvétel, a sportokkal, mozgásművészetekkel a maguk valódi közegében való találkozás (pl. balettelőadás, táncház, versenytánc-bemutató vagy -próba, élsportolók edzése, úszás, korcsolyázás, lovaglás).

Feladatunk és felelősségünk a megfelelő értékrend kialakulását elősegíteni és a testkultúra tekintetében aktív életmód értékeit transzferálni. Ideális esetben a testkultúra szempontjából aktív életforma:

- fontos szerepet játszik a fizikai és mentális egészség megőrzésében, az egészségtudatos magatartás kialakításában;
- hozzájárul az ifjúság versenyképességének javításához;
- életvezetési technikák és módszerek közvetítője, emellett a nevelés olyan eszköze, amely játékos formában, komolyabb „tét” és veszteség nélkül megoldási készletekkel vérteljesíti fel az ifjúságot;
- lehetőséget nyújt az egyén önmegvalósítására;
- lényeges szerepet tölt be a családi és társadalmi kötelek erősítésében;
- kulturált szórakozási lehetőséget, pihenést, örömforrást és élvezetet nyújtó hasznos időtöltést biztosít (Berkes 2006).

A mozgásművészeti tehetséggondozás célja:

- a testmozgás és sportolás megszerettetése, érdeklődéskeltés pozitív és változatos mozgásélmények biztosításával, ismeretlen területekbe bepillantással;
- a mozgáskultúra hagyományainak megismerése komplex foglalkozások keretében;
- egészségfejlesztés, életmódszemlélet formálása;
- test és szellem egységének, harmóniájának tudatosítása, fizikai és lelki kondíció fejlesztése;
- szórakozás, rekreáció, örömkeltés, versengő és együttműködő magatartás megélése;

- a beválogatott tanulók egyéni (mozgásos) adottságainak, képességeinek felmérése, továbbfejlesztése;
- az általános intellektuális és a speciális tehetségterületek összekapcsolása a kreativitást és a komplex gondolkodást is ösztönözve;
- a tehetség kibontakozásához szükséges személyiségfejlesztés.

Az egészséggel kapcsolatos feladatok: Az ellenálló-képesség és az edzettség fejlesztése, az ortopédiai elváltozások ellensúlyozása. Értsék és ismerjék a prevenció lényegét, lehetőségét, ismerjenek és önállóan hajtsanak végre egészségmegőrző, pihentető, relaxációs gyakorlatokat, épüljön be személyiségükbe a rendszeres testedzés fontosságának tudata.

A mozgáskultúra fejlesztésével kapcsolatos feladatok: A kondicionális és a koordinációs képességek életkorhoz és egyéni adottságokhoz igazított fejlesztése. Mozgáskészségek megfelelő szintű további alakítása. A játék- és sporttevékenységek, mozgásművészeti műfajok széles skálájának ismerete, a változatos mozgásformák gyakorlásához kapcsolódó ismeretek bővítése. A motorikus képességek szintjének állandó növelése, a teljesítőképes tudás szintjének lehetővé válása.

Tanulási, mozgásművészeti, sportolási élményekkel kapcsolatos feladatok: Sportágak alapmozgásformáinak, szabályainak megismerése, táncműfajok, specialitások. Élsportolókkal, profi táncművészeti előadókkal találkozás, élménybeszámoló. Edzéstől a teljesítményig, próbától az előadásig. Értékes személyiségvonások fejlesztése.

A fejlesztendő képességterületek testnevelés, sport témakörben (4 óra):

- testtartás, lábtartás, gerinchajlékonyság;
- mozgáskoordináció, egyensúlyérzék, kéz- és lábügyesség;
- szem-kéz, szem-láb koordináció, térbeli tájékozódás, testtudat;
- ritmusérzék, robbanékonyság, gyorsaság, izomerzékelés;
- izomerő, vitalitás, kitartó erő kifejtés képessége;
- koncentrációs képesség, feladattudat, összetett feladatok megértésének és tartásának képessége;
- versengés, csapatjáték, egymás segítése, fair play.

A fejlesztendő képességterületek táncművészeti témakörben (4 óra):

- fizikai állóképesség, ügyesség, cselekvő biztonság;
- ritmusérzék, hallás, dinamikai váltások felismerése, követése;
- tér- és formaérzék, mozgásmemória;

- magabiztosság, érzelmi nyitottság, társakkal való együttműködés, figyelem;
- kreativitás, improvizációs és kompozíciós készség, alkotó kifejezőkészség, nyitottság;
- önfejlesztés, akaraterő, a rendszeres munka igénye és képessége.

Tematikai javaslat:

1. foglalkozás: gerinctorna, lábtartásjavító torna, egyéni feladatok
2. foglalkozás: egyéni és páros gyakorlatok szerekekkel, labdával
3. foglalkozás: csoportos feladatok szerekekkel, versenyzés csapatban
4. foglalkozás: iskolán kívüli alkalom, a lehetőségek szerinti sportág (korcsolyázás, úszás, lovaglás, atlétika, kézilabda stb.) választásával, külső helyszínen (sportpálya, sportcsarnok, edzés meglátogatása, találkozás élsportolókkal)
5. foglalkozás: néptánc alapok (ugrós táncok)
6. foglalkozás: bepillantás a néptáncpróbába, táncház élő zenekarral
7. foglalkozás: modern táncművészeti műfaj (egy csoportos tánc elsajátítása: country)
8. foglalkozás: modern táncművészeti előadás megtekintése (tánctínház, balett, jazzbalett, performance lehetőség szerint).

(Az 1., 2. és 3. foglalkozás anyagát Pappné Gazdag Zsuzsanna: *A labda* című gyakorlatgyűjteménye, valamint a gerinctorna és gimnasztikai feladatok alapján válogatjuk.)

7. Tanulói és szülői elégedettségmérés

„Hangulatos, érdekes foglalkozások...” – a tanulói elégedettségmérésének mutatói

Az alábbiakban a jelen alfejezetet követően bemutatott diákelégedettségi kérdőív utolsó két, nyitott kérdésére adott válaszokat elemezzük. Ez a kérdéstípus nagyfokú rugalmasságra és spontaneitásra ad lehetőséget, aminek következtében a válaszadás során rendkívül sok információt nyerhetünk. A két kérdés a következő volt:

9. *kérdés: Sorolj fel 3 olyan dolgot, ami a legjobban tetszett ezeken a speciális foglalkozásokon!*
10. *kérdés: Sorolj fel olyan dolgokat, amelyeken változtatnál a tehetségfejlesztő foglalkozásokkal kapcsolatban!*

A tanulók által adott válaszok előfordulási gyakoriságát tekintve több egyértelmű területre irányulhat rá a figyelmünk, az alábbi fontossági sorrendben.

Módszerek

A pedagógusok gazdag módszertani kultúrával rendelkeznek, s a sok új módszert változatos formákban alkalmazták is. Hasznos mindez

- a többféle megközelítés elvének érvényesítése miatt (amely lehetőséget biztosít, hogy a gyerekek eltérő megközelítéseket alkalmazzanak);
- a kontextus elve miatt, mert ezzel igazodhatunk a gyerekek igényeihez (mi a számukra leginkább megfelelő);
- s nem utolsósorban az új, érdekesebb módszereknek nagyobb motiváló hatása van.

Az adott válaszok a fentieket erősítik meg:

- játékoság;
- újszerű feladattípusok (logikai fejtörők, rejtvények stb.);
- kísérletek, vizsgálatok, kutatómunkák, új technikák;
- csoportmunkák;
- helyszíni (kihelyezett) foglalkozások, speciális egyéb programok.

A foglalkozások feltételei

Minden iskolában olyan feltételeket teremtettek a foglalkozásokon, ahol a tanulók nyugodt, alkotóképes, oldott légkörben gyarapíthatták ismereteiket. A válszok jól kifejezik mindezt:

- közvetlenebb kapcsolat a pedagógusokkal;
- kötetlenebb jelleg;
- hangulatos, érdekes foglalkozások;

A gyerekek többsége ugyanakkor soknak tartotta az egyes foglalkozásra fordított időmennyiséget (60 perc), egyértelműen megfogalmazták, hogy itt is elegendő lenne a 45 perc, viszont egy témakörben több foglalkozást szeretnének (legalább 12-t), és a heti gyakoriságot is ennek mértékében növelnék. A tehetséges gyerekek elkötelezettségét mutatja, hogy még több időt szánnának a tanulásra.

Motiváció

Mi motiválta, mi készítette a gyerekeket arra, hogy az iskolán túl, a saját szabadidejük terhére részt vegyenek a tehetségfejlesztő foglalkozásokon? Az adott válszok nagyon szemléletesen mutatják be azokat a motiváló tényezőket, amelyek ösztönözték a gyerekeket:

- új tanulási lehetőséget kerestett;
- az új ismeretek segítséget adtak a tanórákhoz;
- érdekesnek találta;
- egymást inspirálták;
- jó közösségek.

A kapott eredmények összevetése alapján az erősségek és lehetőségek a következőképpen foglalhatók össze (1. táblázat).

1. táblázat. A foglalkozások erősségei és a változás lehetőségei

Erősségek	Lehetőségek a változtatásra
<ul style="list-style-type: none"> • játékos, érdekes, szórakoztató, gondolkodtató, verseny-, logikai, újszerű feladattípusok alkalmazása; • a megszerzett ismeretek átgondoltabb, magasabb szintű feldolgozása; • hatékony tanulási technikák elsajátítása; • az önálló, önirányított tanulás képességének fejlesztése; • személyre szóló fejlesztés, egyéni foglalkozás lehetősége; • alkalmazásképes tudás kialakítása; • látókörtágítás; • közös programok; • kapcsolatépítés; • kreativitás fejlesztésének lehetősége; • a gyerek egyre bátrabb megnyilvánulási lehetőségeinek növelése; • erkölcsi-etikai nevelés, önismeret-fejlesztés; • rendszeres munka; • kötetlenebb munka, „nem tanóra jellegű”; • más óravezetési stílus, közvetlenebb kapcsolat a tanárral. 	<ul style="list-style-type: none"> • még több játékoság; • egy témakörben több foglalkozás biztosítása, ezáltal a gyakoriság növelése; • a foglalkozások időtartama ne legyen több egy tanóra idejénél; • versenyeken való megmérettetés; • a kihívást jelentő komplex, jövőorientált témákkal való foglalkozás; • interaktív feladattípusok; • információáramlás; • körültekintőbb időbeosztás; • a kiválasztás problémái; • folytonosság biztosítása, visszajelzés a pályaválasztást illetően.

A kérdőívek sok hasznos információval szolgálnak a későbbiekre nézve, hiszen szembesülhettünk azokkal a dolgokkal, amelyeket továbbra is hasonló módon kell végeznünk, de megláthattuk azt a néhány „gyengébb láncszemet” is, amelyek korrigálást igényelnek. A gyerekek értékelése alapján a program érzékelhető pozitívumokat ad a részt vevő tanulók számára, amelyekből remélhetőleg jövőbeli tanulmányaik során profitálni is tudnak (2. táblázat).

2. táblázat. A diák elégedettségmérés néhány statisztikai mutatója (n=198)

	Egyáltalán nem igaz	Alig igaz	Részben igaz	Teljes mértékben igaz	Nem tudom
Átlag	7,13	16,13	59,50	87,38	7,63
Median	4,50	16,50	63,50	84,00	6,00
Szórás	6,728	4,883	17,992	25,796	7,927

A táblázatból leolvasható, hogy a foglalkozásokkal kapcsolatos, pozitívan megfogalmazott állításokkal átlagosan a válaszadó diákok közel fele teljes mértékben egyetértett, a „teljes mértékben igaz” és a „részben igaz” válaszok aránya pedig átlagosan közel 75%, míg a legalacsonyabb átlagértéket az állításokkal teljesen egyet nem értők adták. Az eredmények részletes értékelésében súlyozott pontértékeket használtunk; a kérdésekre adott „teljes mértékben igaz” válaszokat négyszeres, a „részben igaz” válaszokat háromszoros, az „alig igaz” válaszokat pedig kétszeres súllyal figyelembe véve. Az eredményeket az alábbi, 3. táblázat mutatja:

3. táblázat. A diák elégedettségméréshez használt állításokra adott válaszok súlyozott értékei és rangsora (n=198)

	Egyáltalán nem igaz	Alig igaz	Részben igaz	Teljes mértékben igaz	Súlyozott pontérték összesen	Rangsor
Örültem, hogy a hangulat kötetlenebb, mint tanórákon.	1	18	69	572	660	1.
Olyan feladattípusokkal találkoztam, amelyekkel tanórákon nem.	1	20	219	368	608	2.
Örülök, hogy részt vehetek ezeken a foglalkozásokon.	2	28	195	376	601	3.
Tetszenek a fejlesztési területek.	2	32	234	300	568	4.
Ha lesz lehetőségem, akkor részt vennék még hasonló fejlesztő foglalkozáson.	18	42	213	292	565	5.
A foglalkozások alkalmasak, arra, hogy egy-egy területbe jobban beleássam magam.	7	34	186	332	559	6.
Tetszik, hogy több idő jutott rám a kislétszám miatt.	14	44	132	340	530	7.
Ebbe a programba való bekerülés segíthet a megfelelő középiskola kiválasztásában.	12	40	180	216	448	8.

Az adatok tanúsága szerint a diákok leginkább a kötetlen hangulatú foglalkozásokkal elégedettek, míg legkevésbé az motiválta őket, hogy a programban való részvétel segíthet a középiskolába való bekerülésben.

„A közös munka összekovácsolja a csapatot...” – a szülői elégedettségmérés mutatói

A továbbiakban az alfejezetet követően bemutatott, szülőknek szóló elégedettségmérés kérdőív nyílt végű, 9. és 10. kérdéseire adott válaszok összesítését közzéljük, iskolánként (4.–6. táblázat).

9. kérdés: *Rangsorolja azt a három dolgot, amit a program legfőbb erényének tart!*

4. táblázat. A 9. kérdésre adott leggyakoribb szülői válaszok iskolánként

Iskola	Leggyakoribb válaszok
<i>Árpád Vezér Általános Iskola</i>	Fejlődési lehetőségek; iskolai kereteken túl fejleszti a gyermek képességeit; érdeklődés felkeltése; logikai, játékos feladatok. Foglalkozások helye, ideje; tananyagtól eltérő témák, anyagok; más nevelési-oktatási módszer; tehetséges gyerekek kiszűrése; ismert tanárok tartották a foglalkozásokat; alapos ismeretek, tehetségigéretnek fejlesztése; továbbtanulási esélyek növelése. Kis csoportban folyik a tehetséggondozás; a programba való bekerülés nem szülői befolyásra történt; logikai gondolkodást mértek.
<i>Bolyai János Általános Iskola</i>	Új technikák, módszerek; új ismeretek. Inspirálta a gyermekemet a programban való részvétel; sokrétűség. Van továbbtanulási lehetőség; jó (okos, szorgalmas) gyermektársaság; külön foglalkozás; intenzív foglalkozás; jó iskolai hozzáállás; érdeklődés felkeltése olyan dolgok iránt, amelyekre otthon nem lenne lehetőség; nagyobb tudás.
<i>Gönczy Pál Általános Iskola</i>	Továbbtanuláshoz lehetőségek bővülése. Olyan pluszt kaptak, amit máshol nem. Szociálisan hátrányos helyzetűek lehetséges kitorési esélye; alternatív tanulásmódszertani formák bemutatása; az iskolában egyébként rosszul teljesítő tehetséges gyerek önbizalmának növelése; gyermeke örömmel ment a foglalkozásokra; kis létszám; más jellegű ismeretek; nagyobb kedv a tanuláshoz.
<i>Hatvani István– Eötvös Utcái– Hunyadi János– Kinizsi Pál Általános Iskolák</i>	A szülők számára maga a program indítása jelentett nagy örömet. Úgy érzik, hogy a programban való részvétellel nőtt a gyermekeik továbbtanulási esélye. Gyermekeik a foglalkozásokon sok új ismeretet szereztek az adott modulban, új oldaláról közelítették meg az egyes témaköröket, gyermekeik motiváltsága, érdeklődése nőtt az egyes témakörök iránt. A kis létszámú csoport itt is lényeges volt. Rálátásuk lett a szülőknek arra, hogy melyik műveltségterületen eredményesebb a gyermekük.
<i>Csapókereti Általános Iskola</i>	A gyerekekkel való külön foglalkozás, differenciált fejlesztés; a fejlesztett területeken növekedett a gyerek motiváltsága; alkalmazott munkaformák; jó, hogy elindult a program; örülök, hogy a tehetséges gyerekek fejlesztését vállalta a város; saját iskolában történik a fejlesztés; hasznosak a múzeumlátogatások, kirándulások; felkészít a továbbtanulásra; új, érdekes ismeretek; a tehetség szempontjából kiemelkedő terület megismerése.

(folyt.)

<i>Karácsony Sándor Általános Iskola</i>	Egyes tantárgyakat más szemszögből közelítenek meg; több figyelmet fordítanak a gyerekekre, és ez jó az önbecsülés szempontjából; nem kallódnak el a szerény körülmények között élő tehetséges gyermekek sem; valamilyen formában elősegíti a továbbtanulást; különböző módokon is vizsgálják az éppen aktuális feladatokat; játszva tanulás; logikus gondolkodás fejlesztése; természetismeret órán csodálatos élővilágunk bemutatása; felkeltették az érdeklődést a kísérletezés iránt; szívesebben tanulja az egyes tantárgyakat; a gyermek érdeklődési körét bővíti; ösztönzi a gyereket új feladatok megismerésére, új dolgok megszeretésére; logikai feladatok gyakorlása.
<i>Kazinczy Ferenc – Lilla Téri – Vörösmarty Mihály Általános Iskolák</i>	Új (többlet) ismeretek elsajátítása. Gondolkodás fejlesztése. Továbbtanulási esélyek növelése; kis csoportos foglalkozás; a tanulók önbizalmának erősítése; több területen is kipróbálhatják magukat a gyerekek. Képességfejlesztés; kreativitás ösztönzése; segíti a meglévő tudás felhasználását; az oktatás más szempontú megközelítése; a kifejezőkészség fejlesztése.
<i>Petőfi Sándor Általános Iskola</i>	Újszerű tananyag; érdekes feladattípusok. A foglalkozások az iskolában vannak; hatékony képességfejlesztés; továbbtanulási esély növekedése. Közösségépítés; motiváltság erősítése; kreativitást, logikát igénylő feladatok. Tanulásmódszertan tanítása; kötetlenebb légkörű foglalkozások; ismerős tanárok. Általános műveltség növelése.
<i>Epreskerti Általános Iskola</i>	Újszerű feladattípusok; jobb tanulmányi eredmény elérése; továbbtanulásra felkészítés.
<i>József Attila Általános Iskola</i>	Újszerű feladatok. Kötetlenség.
<i>Szoboszlói Úti Általános Iskola</i>	A gyerekek tehetség gondozása, közösségformáló hatás, érdeklődés felkeltése az egyes témákban fokozódik; kiemeli és összegyűjti a tehetséges gyerekeket; továbbtanulási esélyeit növeli, a kapott új információkat felhasználhatják az alapoktatásban; gyerek érdeklődése megnyílik, szívesen marad az iskolában tanítás után, még mindig az iskolai közösségben van a legjobb helyen; előnyösnek tartjuk a kis létszámot, más tanárokkal és más módszerekkel is megismerkedünk; különböző tantárgyakról tágabb ismeretanyag megszerzése; a tanárok sokkal nyitottabbak, mint a tanórákon, a gyerekek látóköre bővül; új tanárokat és stílusokat ismer meg a gyerek, ténylegesen fejlődik az adott tárgyból, jobban megszeret egy-egy tárgyat; tevékenykedtetés, készségfejlesztés, motiváltság; az órai feladatokhoz is bátrabban áll hozzá, gyakorlásnak is jó, több dolgot is megismer, mint az órák keretén belül; kis létszámú csoport, több idő jut egy gyerekre, megfelelő időben van, más programokkal nem ütközik, megfelelő óraszám van, nem terheli túl a gyereket; minden területre kiterjed a program, nem terheli pluszban a gyereket, továbbtanulás megkönnyítése; egy-egy tantárgyból mélyebb ismeretek szerzése, felkelti a gyerek érdeklődését az adott tantárgy iránt, a tanulás nemcsak kötelesség lesz, hanem szórakozás is; bátorság, kreativitás, önállóság; gondolkodtató feladatok, jobb és eredményesebb tanulás, továbbtanuláshoz előny.

(folyt.)

Vénkerti – Dózsa György – Ibolya Utcai Általános Iskolák	A szülők körében a legmagasabb elégedettségi értéket a tanórák hangulata, érdekessége, kötetlensége érte el. Az, hogy a gyerekek új tanulási módszereket, változatos munkaformákat ismerhetnek meg, kreatív, változatos feladatokat oldanak meg, ismeretlen területekbe nyernek betekintést. Hasznosan töltik az idejüket, a program helyben elérhető és ingyenes. Tapasztalataik alapján a program hatására gyermekeik motiváltabbá, érdeklődőbbé váltak, mindezekon túl pedig nőtt a kooperáció mértéke körükben. Kiemelték a pedagógusok szakmai felkészültségét, módszertani gazdagságát, a kis csoportos foglalkozást, az egyéni differenciálást. A harmadik helyben, a tantárgyon belüli magasabb szintű feldolgozás, az alkalmazás-képes tudás megszerzése állt. A jövőre vonatkozóan megjegyezték, hogy úgy látják, a programban való részvétel nemcsak segít a hagyományos iskolai felkészülésben, hanem növeli gyermekeik továbbtanulási esélyeit is.
Bocskai István Általános Iskola	Érdekes, játékos feladatok; fejleszti a gyerek logikáját és ügyességét. Kis létszám; gyermeke jobban megszerette valamelyik tantárgyat; bővebben tudnak a dologról beszélni; nem a kitűnő diákok, hanem az átlag tanulók kerültek be a programba, akik csak egy vagy két területen kiválóak; fejleszti a gyerek sokrétűségét; más szemszögből is látja a különböző tantárgyakat; új élményekkel gazdagodott.
Tégláskerti Általános Iskola	Nem adott választ.

10. kérdés: Az ön véleménye szerint van-e még olyan terület, amelyet lehetne biztosítani a gyermekek hatékonyabb tehetségfejlesztésének érdekében, iskolai keretek között?

5. táblázat. A 10. kérdésre adott leggyakoribb szülői válaszok

Iskola	Leggyakoribb válaszok
Árpád Vezér Általános Iskola	Történelem; informatika; kézművesség; társadalomtudomány; viselkedéskultúra; kommunikációs készségek fejlesztése; órarendbe beépített foglalkozások; hetente több órában kellene tartani a foglalkozásokat.
Bolyai János Általános Iskola	Képzőművészet; kreatív művészet; délelőtti foglalkozások; más idegen nyelvek tanulása; történelem; társadalomismeret; egészséges életmód; etika; sport.
Gönczy Pál Általános Iskola	Az oktatást a pedagógusképzéssel egészében át kell alakítani; nagyobb teret kapna a zenei nevelés (Bartók, Kodály országa); nagyobb óraszámban a testnevelés; fő tantárgyak esetében mélyebb ismeretekre és nagyobb differenciálásra lenne szükség; olvasásra ösztönzés; kommunikációs készség fejlesztése; közvetlen beszélgetés, véleményalkotás.
Csapóskerti Általános Iskola	Informatika. Második idegen nyelv megismerése; rajz, ének, hangszertanulás; már 2. osztálytól több szakkört biztosítani a gyerekek érdeklődésének felkeltésére, nemcsak versenyszerűen; magyarból, matematikából olyan lehetőségek biztosítása, amire tanórákon nincs idő.

(folyt.)

<i>Karácsony Sándor Általános Iskola</i>	A készségi tárgyak területén, pl. rajz, művészetek. A megcélzott területek jók, a pluszórákat a gyerekek szívesen fogadták; úgy vélem, hogy az elképzelés és a megvalósítás még nem igazán van egy szinten, de mivel ez az első ilyen évfolyam, a későbbiekben az itteni tapasztalatokat remélem, tudják használni.
<i>Kazinczy Ferenc–Lilla Téri–Vörösmarty Mihály Általános Iskolák</i>	A válaszok kétirányúak. Egyrészt új területek bevonására, másrészt a meglévő tartalmi, módszertani gazdagítására irányulnak. Javasolt új területek: történelem; földrajz; informatika; önismeret/személyiségfejlesztés. Tartalmi, módszertani gazdagítás: az infokommunikációs technológia nagyobb mértékű alkalmazása; magasabb óraszámú legyen az idegen nyelv; a mozgás- művészet területén vonjanak be élsportolókat a foglalkozások vezetésébe; a tanulásmódszertant építsék be az egyes területek tematikájába.
<i>Petőfi Sándor Általános Iskola</i>	Szövegi kifejezőképesség, színjátszás; történelem; informatika; ének-zene; több idő az egyes területekre; egyéni, speciális továbbfejlesztés; projekt munka több ismeretterületről.
<i>Szoboszlói Úti Általános Iskola</i>	Informatika; történelem; zenei képzés; biológia; földrajz.
<i>Véenkerti – Dózsa György – Ibolya Utcai Általános Iskolák</i>	A változtatásra irányuló kérdés válaszai két csoportra bonthatóak. Voltak, akik új műveltségi területekkel bővítenék a program eddig is változtatott egységeit, míg mások a későbbi munkához szolgáltak hasznos tanácsokkal. Az új területek között voltak: informatika, sport, rajz, csillagászat, fotózás, sakk és különféle művészeti ágak. Akadt azonban olyan is, aki szerint még több matematikai, anyanyelvi és zenei ismerettel lehetne a programot sikeresebbé tenni. Számtalan ide kapcsolható még az az észrevétel, miszerint hasznos lenne, ha a tanulók a foglalkozások keretében világnézet és egészségnevelési ismeretekkel gyarapodhatnának. A szülők elgondolása szerint nagyon jó, hogy a gyerekek több területbe bepillantást nyerhetnek, de a későbbiekben specializálódhatnak. Jó lenne, ha visszajelzést kapnának arról, hogy mely területen „tehetséges” a gyermekük.
<i>Bocskai István Általános Iskola</i>	Informatika; testnevelés; történelem. Művészeti oktatás (rajz). Illemtan; alapvető pénzügyi ismeretek; idegen nyelv több óraban.
<i>Hatvani István–Eötvös Utcai–Hunyadi János–Kinizsi Pál Általános Iskolák</i>	„Érdemleges” javaslatot nem írtak.
<i>Epreskerti Általános Iskola</i>	Nem adott választ.
<i>József Attila Általános Iskola</i>	Nem adott választ.
<i>Tégláskerti Általános Iskola</i>	Nem adott választ.

6. táblázat. A szülői elégedettségmérés néhány statisztikai mutatója (n=187)

	Egyáltalán nem igaz	Alig igaz	Részben igaz	Teljes mértékben igaz	Nem tudom
Átlag	4,00	10,50	62,50	103,88	5,00
Medián	3,50	9,50	67,00	95,00	2,00
Szórás	3,381	6,347	23,009	31,534	6,908

A táblázatból leolvasható, hogy a foglalkozásokkal kapcsolatos, pozitívan megfogalmazott állításokkal átlagosan a válaszadó szülők több mint fele teljes mértékben egyetértett, a „teljes mértékben igaz” és a „részben igaz” válaszok aránya pedig megközelíti a 90%-ot, míg a legalacsonyabb átlagértéket az állításokkal teljesen egyet nem értők adták. Az eredmények részletes értékelésében a diákok körében végzett méréshez hasonlóan súlyozott pontértékeket használtunk. A kérdésekre adott „teljes mértékben igaz” válaszokat négyszeres, a „részben igaz” válaszokat háromszoros, az „alig igaz” válaszokat pedig kétszeres súlylyal figyelembe véve. Az eredményeket az alábbi, 7. táblázat mutatja.

7. táblázat. A szülői elégedettségméréshez használt állításokra adott válaszok súlyozott értékei és rangsora (n=187)

	Egyáltalán nem igaz	Alig igaz	Részben igaz	Teljes mértékben igaz	Súlyozott pontérték összesen	Rangsor
Jó ötletnek tartom, hogy városunkban elindult a program.	0	4	39	680	723	1.
Elégedett vagyok a fejlesztési területekkel.	2	8	180	464	654	2.
Pontosan kaptam tájékoztatást a programról.	5	26	201	408	640	3.
Nem ütközött akadályba a programon való részvétel.	10	16	150	464	640	3.
Gyermekem érdeklődését felkeltették a foglalkozások.	1	34	246	344	625	4.
Gyermekem tetszését elnyerték a feladattípusok.	2	18	252	352	624	5.
Gyermekem továbbtanulási esélyeit elősegíti a program.	7	21	201	348	577	6.
Növekedett gyermekem motiváltsága.	5	42	231	264	542	7.

Az adatok tanúsága szerint a szülők számára a legfontosabb az volt, hogy a városban elindult egy ilyen tehetségfejlesztő program. Érdekes módon gyermekük motiváltságának növekedését kevésbé vették észre, illetve szintén érdekes eredményként tarthatjuk számon, hogy a diákoknál elért utolsó helyezés után a program továbbtanuláshoz való hozzájárulása a szülőknél is csak az utolsó előtti helyre került a relatív fontossági sorrendben.

Kérdőívek

Diák elégedettségmérő kérdőív

Kedves Gyerekek!

Ezzel a kérdőívvel szeretnénk összegyűjteni véleményeiteket a tehetségfejlesztő foglalkozásokkal kapcsolatban. Mi, tanáraitok, nagyon szeretnénk, hogy ezeken a foglalkozásokon olyan ismeretanyaggal bővüljön tudásotok, amelyeket a későbbiekben a tanórákon, és a továbbtanulásotok alkalmával is fel tudnátok használni. Bízunk benne, hogy egy-egy fejlesztett terület felkeltette érdeklődésedet és további elmélyülésre adott lehetőséget a már amúgy is kedvelt témákban.

Kérjük, töltsd ki a kérdőívet, segítve ezzel oktató munkánk még sikeresebbé tételét!

A neveteket ne írdátok rá!

A kérdőíven az állítások után számokat látsz 1-től 4-ig, illetve a „nem tudom” válaszlehetőséget. Ezek közül mindig egyet karikázz be!

A számok jelentése a következő:

- 1: egyáltalán nem igaz**
- 2: alig igaz**
- 3: részben igaz**
- 4: teljes mértékben igaz**
- X: nem tudom**

Melyik évfolyamba jársz?

		1: egyáltalán nem igaz	2: alig igaz	3: részben igaz	4: teljes mértékben igaz	X: nem tudom
1.	Örülök, hogy részt vehetek/vehettem ezeken a foglalkozásokon.	1	2	3	4	X
2.	Ebbe a programba való bekerülés segíthet a megfelelő középiskola kiválasztásában.	1	2		3	4
3.	Tetszenek/tetszettek azok a területek, amelyeken további fejlődésre kaptam lehetőséget.	1	2	3	4	X
4.	Ezek a foglalkozások alkalmasak arra, hogy egy-egy területbe jobban „beleássam” magam.	1	2	3	4	X
5.	Tetszett az, hogy egy-egy gyerekre több idő jutott, a kisebb létszám miatt.	1	2	3	4	X
6.	Örültem, hogy a hangulat kötetlenebb, mint a tanórákon.	1	2	3	4	X
7.	Olyan feladattípusokkal találkozhattam, amelyekkel tanórákon nem.	1	2	3	4	X
8.	Ha lesz/lenne lehetőségem, akkor részt vennék még hasonló fejlesztő foglalkozáson.	1	2	3	4	X

9. **Sorolj fel 3 olyan dolgot**, ami a legjobban tetszett ezeken a speciális foglalkozásokon!

.....

.....

.....

10. **Sorolj fel olyan dolgokat**, amelyeken változtatnál a tehetségfejlesztő foglalkozásokkal kapcsolatban!

.....

.....

.....

.....

Köszönjük segítő közreműködésedet!

Szülői elégedettségmérő kérdőív

Kedves Szülők!

Ezen kérdőív a DMJV Tehetséggondozó programjába beválasztott tanulók szülei számára készült. A program a tehetségigéretetek megkeresését, e tanulók fejlesztését vállalta iskolai kereteken belül, speciális tevékenységterületeken. Kérjük, járuljon hozzá, hogy munkánk még komplexebb, szerteágazóbb, jobb minőségű legyen! Az Önök véleménye sokat számít további működésünk, fejlődésünk szempontjából.

A kérdőív kitöltése név nélkül, önkéntes alapon történik. Kérjük, hogy kitöltése során gondoljon vissza gyermeke tehetségfejlesztő foglalkozásaival kapcsolatos tapasztalataira, gyermeke elmondásaira!

Köszönjük a segítségét!

A kérdőív kitöltésének technikája:

- A megfelelő választ egyértelmű **bekarikázással** jelölje meg!
- A válaszokat első benyomás alapján, de kellően megfontolva adja meg!
- A kérdőív állításai egy négyfokozatú skálán várnak megerősítést, vagy elutasítást az alábbiak szerint:

- 1: egyáltalán nem igaz**
- 2: alig igaz**
- 3: részben igaz**
- 4: teljes mértékben igaz**
- X: nem tudom**

Melyik évfolyamba jár a gyermek?

Kérjük, a kitöltött kérdőívet szíveskedjen gyermekével ... (dátum)... az osztályfőnöknek visszaküldeni!

		1: egyáltalán nem igaz	2: alig igaz	3: részben igaz	4: teljes mértékben igaz	X: nem tudom
1.	Jó ötletnek tartom, hogy a városunkban elindult ez a tehetségfejlesztő program.	1	2	3	4	X
2.	Gyermekem továbbtanulási esélyeit is elősegíti a programba való bekerülés.	1	2	3	4	X
3.	Pontosan kaptam tájékoztatást a program mibenlétéről.	1	2	3	4	X
4.	Nem ütközött akadályba gyermekemnek a foglalkozásokon részt venni egyéb elfoglaltságai miatt.	1	2	3	4	X
5.	Elégedett vagyok a felkínált fejlesztési területekkel.	1	2	3	4	X
6.	A fejlesztett területek valamelyikén növekedett gyermekem motiváltsága.	1	2	3	4	X
7.	Gyermekem tetszését elnyerték a foglalkozásokon alkalmazott munkaformák, feladattípusok.	1	2	3	4	X
8.	Gyermekem elmondása alapján a foglalkozások az érdeklődését felkeltették.	1	2	3	4	X

9. **Rangsorolja azt a 3 dolgot, amit a program legfőbb erényének tart!**

.....

.....

.....

10. **Az Ön véleménye szerint van-e még olyan terület, amelyet lehetne biztosítani a gyermekek hatékonyabb tehetségfejlesztésének érdekében, iskolai keretek között?**

.....

.....

.....

.....

8. A tehetségdonozó program hatása az intézmények szervezeti struktúrájára és kultúrájára

Az iskola szervezeti struktúrája

Minden szervezet meghatározott struktúrával rendelkezik; határozott célrendszere, küldetésnyilatkozata van. Fontos jellemzője a szervezet és a környezet viszonya és a *szervezeti kultúra*, amely egy adott időtartamban, egy meghatározott csoportra vonatkozik. A szervezet jellemzőinek sorában helyezkedik el a szervezet légköre, klímája, amelyben meghatározó szerepe van a vezetési stílusnak. Az együttműködés igen fontos eleme a szervezeti egységek közötti kommunikáció is.

Az iskola struktúráját az intézmény és környezetének kapcsolata, valamint az iskola adottságai határozzák meg. A szervezeti struktúrát elsősorban az iskola profilja határozza meg, profilját pedig a tevékenysége. Az iskola mint szervezet bizonyos célok elérése érdekében ésszerűen strukturált munkatevékenységek és munkakörök összessége. Ebben a szervezetben mindenkitől elvárható, hogy előre meghatározott módon viselkedjen. Az irányítás alapvetően centralizált, a munkákat pontosan és szigorúan felosztják a munkavállalók között. A szabályok a legapróbb részletekig kidolgozottak (szervezeti és működési szabályzat, kollektív szerződés, munkaterv, IMIP, ügyeleti beosztás, helyettesítések rendje, házirend, tanmenetek, kerettanterv, tűzvédelmi terv, jutalmazások és büntetések rendje, a tanév rendje, a Diákönkormányzat működési szabályzata stb.).

Mivel az oktatási intézményeknek egyre inkább rá kellett döbenniük arra, hogy ők is szolgáltatnak, ezért a szervezet létét egyre inkább befolyásolja környezete, csak a környezettel együtt képes létezni, tehát állandó kölcsönhatás érvényesül az iskola és a környezet között. Ahhoz, hogy egy oktatási intézmény talpon tudjon maradni, gyerekekre van szüksége. A szülő viszont a neki leginkább megfelelő intézményt választja. Elvárja, hogy az iskola legyen nyílt rendszerű, birkózzon meg a kihívásokkal, legyen sikeres.

A munkatársak megfelelő irányításához szükséges, hogy a vezető rendelkezzen a támogatás és konfrontálás képességével. A vezetőnek képesnek kell lennie arra, hogy mások viselkedését befolyásolja. Hatalma olyan képesség, amellyel eléri azt, hogy beosztottai megtegyenek valamit, amit egyébként nem tennének meg. De a vezető és a beosztott között olyan kapcsolat kialakítása szükséges, amelyben a szerepek teljesítéséhez kialakul a megfelelő kompetencia és a vezetett elfogadja vezetője emberi tulajdonságait és szakmai hozzáértését.

A helyes vezetői stratégiának része a döntésekkel kapcsolatos átlagos kommunikáció és a beosztottak véleményének figyelembevétele. A vezető saját ké-

pességeit erősíti fel, ha engedi beosztottait megnyilvánulni, és álláspontjaikhoz megpróbál kapcsolódni. A beosztottakból az őszinte kommunikációt és megnyilvánulásokat a vezető szakmai tudása, tapasztalata, hitelessége váltja ki.

A szervezet tagjait motiválhatja a kihívást jelentő munka, az érvényesülés vágya, a közösség érdeke, erkölcsi indítékok, a sikerélmény, a felelősség, az önállóság és a családfenntartás szükségletei, de a teljesítmény is, mert van, akinek a teljesítményét a siker fokozza, van, akiét a kudarc. A pedagógusok munkavégzése nagymértékben függ az őket motiváló tényezőktől. A vezetők feladata megtalálni azokat a célokat, amelyeknek az elérése kielégíti a dolgozók szükségleteit, azokat az ösztönzőket, amelyek segítségével elérhetik, hogy a dolgozók elégedettek legyenek és a szervezet is egészségesen fejlődjön. Az elismerés rendkívül fontos ahhoz, hogy a munkavállaló még jobb teljesítményt nyújtson.

Fontos a biztonságérzet, a foglalkoztatottság biztonsága is. A bizonytalanság gátolja a kreativitást, a túlzott biztonságérzet azonban csökkentett munkateljesítményhez vezethet. A biztonságérzet mára megingott, és ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy csökkent a kreativitás, a véleménynyilvánítás, nincsenek ötletek, és ezért sok helyen nincs kétoldalú kommunikáció sem.

A munkakollektívába való tartozás, a csapatszellem is nagy befolyással bír a dolgozók munkavégzésére, de az érvényesülési vágy is motiválhatja az embert, hiszen a képességek érvényesítésének legfőbb helyszíne a munkahely.

Az iskola mint munkahely, a pedagógusok kötődése az iskolához

A pedagógusok munkához való aktuális viszonyát szervezeti tényezők is befolyásolják. A tanári pályával való elégedettség nagymértékben befolyásolja a pedagógusok önbecsülését. Akik jól érzik magukat, elégedettek munkájuk és életük minőségével, megfelelő önbecsüléssel rendelkeznek, jó hangulatban végzik munkájukat; ez pedig visszahat a gyerekeknek az iskolához való viszonyára is (Szabó–Lőrinczi 1998).

A pedagógusi pálya anyagi megbecsültségének problémája létező és megoldásra váró feladat, de azt leszögezhetjük, hogy nem csak a fizetés mértéke befolyásolja azt, hogy milyen lelkesedéssel dolgozik egy pedagógus, illetve, hogy mennyi energiát hajlandó belefektetni iskolai tevékenységébe.

Igazán motiválni ösztönző feladatokkal lehet, például: tananyagfejlesztés, oktatási programok kidolgozása, részvétel az iskola döntéshozó testületeiben, meghívás iskolai/külső előadások/beszámolók tartására, szakmai szervezetek munkájában való részvétel, mentori, konzulensi feladat az iskolán belüli tanárok számára, nemzetközi kapcsolatok kialakítása, gondozása.

Ösztönző lehet a beosztottak önállóságának, felelőség- és hatáskörének növelése is. Az egyén elégedettségét növeli az is, ha az elismerés iránti igényét kielé-

gítik. Az elismerés nyomán növekszik az egyén önbizalma, képességeibe, saját erejébe vetett hite.

Ösztönző lehet, ha a tanárok képességeiknek megfelelő feladatot kapnak, így nem kell félniük a túlzott elvárásoktól, illetve nem fogják unni a rutinmunkát. A képességeknek megfelelő feladat sikerélményhez juttatja a beosztottakat, ehhez azonban az elismerés, az elért eredmény, siker felismerésének segítése is szükséges. Érdemes „kísérletet tenni” arra, hogy kutató, fejlesztő munkákban is legyen feladata egy-egy tanárnak.

Fontos, hogy a munkatársak érezzék, a vezető törődik velük: személyes kapcsolatokat ápol, érdeklődik a dolgozók ambícióiról, vágyairól, törekszik az intézmény érdekeivel összhangba hozni őket, ha lehet. Fontos az egyéni, szakmai fejlődés lehetőségének biztosítása is, a személyes ambíciók figyelembevétele a továbbképzések tervezésénél vagy a szakmai fejlesztések személyi feltételeinek megteremtésénél.

Jó, ha azt érezheti a pedagógus, hogy csapatban dolgozik, hogy odafigyelnek rá, illetve ha ismerik egymás feladatait, együttműködnek, segítik egymást problémáik megoldásában.

Csoportok az iskolában, a nevelőtestület mint csoport

A szervezetek formális felépítése következtében egy intézményen belül csoportok alakulnak ki. Állandó formális csoport például a tágabb körű iskolavezetés, a szakmai munkaközösségek, az állandó munkacsoportok, a nevelőtestület. Emellett léteznek ideiglenes, formális csoportok is. Ezek olyan munkacsoportok, bizottságok, amelyek meghatározott feladatok végrehajtására, egy-egy iskolai probléma megoldására időszakosan működnek (Barlainé 2003b).

A csoportban végzett munkának vannak előnyei. Például az, hogy több ember tudása, véleménye adódik össze. Így több oldalról közelíthetnek meg egy problémát, a tagok lelkesíthetik egymást. A pedagógiai munka eredményességéhez hozzájárul, ha a szakmai munkaközösségek vagy az egy osztályban tanítók csoportja jól működik.

Ezt erősíti, ha ezek a csoportok autonómok, ha nagyobb felelősséget kapnak: kialakíthatják a csoport céljait, kijelölhetik, hogy hol és mikor akarnak találkozni, dönthetnek a munkamódszerről, meghatározhatják a belső munkamegosztást, vezetőt választhatnak.

A nevelőtestület egy viszonylag állandó formális csoport, amelyet hivatalosan az igazgató vezet. Összetétele a tagok életkora, felkészültsége, pedagógiai attitűdje alapján meglehetősen heterogén lehet. Az iskolavezetés feladata, hogy viszonylag egységes szemléletet alakítson ki a testületben, mert a csoportépítés az iskolai munka minőségének egyik meghatározó tényezője. A csoportok az egyéneknek biztosságot, a valahová tartozás érzését, önbecsülésük fokozását, támo-

gatást, státuszt, hiedelmek erősítését, a munkavégzés eszközét jelenthetik, valamint alkalmat a célok megvalósítására (Bakacsi 1996).

A csoportokat a szervezetben többféle funkcióra, feladatra, célra lehet használni: döntéshozatal, munkamegosztás, a munka irányítása, a munka ellenőrzése, problémamegoldás, információk és ötletek gyűjtése, információk feldolgozása, döntések kipróbálása, a munka összehangolása, kapcsolattartás, tárgyalás, konfliktusmegoldás, utólagos ellenőrzés, kivizsgálás (Handy 1986).

A nevelőtestület mint csoport működése szempontjából fontos, hogy a formális szerepek mellett milyen informális szerepek alakulnak ki a csoporton belül. Lehetnek:

- (a) *feladatorientált szerepek*, amelyek elősegítik és koordinálják a döntést és a feladat-végrehajtást. Vannak olyan kollégák a nevelőtestületben, akik:
 - általában szívesen vállalnak feladatot;
 - jól meg tudják világítani a többiek számára egy döntési helyzetben, hogy milyen lehetőségek vannak;
 - mindig vannak ötleteik egy probléma megoldásával kapcsolatban.
- (b) *kapcsolatorientált szerepek*: elősegítik a csoport fennmaradását, fejlődését, az összetartozás érzésének megőrzését, a belső harmóniát, a jó légkört és a csoporttagok jó közérzetét. Vannak olyan emberek a nevelőtestületben, akik:
 - észreveszik, ha valakinek rossz kedve van, felajánlják segítségüket;
 - kezdeményezők a közös programok megszervezésében;
 - figyelnek arra, hogy egy vitában mindenki elmondhassa a véleményét.

Az iskola vezetője és vezetése

Minden pedagógus vezetője a rá bízott gyerekcsoportnak; emiatt fontos, hogy az iskolán, a nevelőtestületen belül milyen vezetési, irányítási hatásmechanizmust tapasztalnak meg. Az igazgató szerepe kettős: egyfelől adminisztratív vezető, aki felelős az intézmény sikeres menedzseléséért a külső testületek felé; másfelől vezető szakember, aki felelős a nevelőtestület szakmai irányításáért.

Az új kihívások egyre inkább eltávolítják a vezetőket a szakmai munkától, egyre inkább elkülönülnek a menedzseri és a szakmai vezetői szerepek, egy-egy intézményen belül akár személyekben is. Az oktatási változásokkal új igények jelentek meg az intézményvezetőkkel szemben: menedzselniük kell az intézmény pedagógiai arculatának kialakítását, a stratégiaalkotási és tervezési folyamatokat; menedzselniük kell a nevelőtestületen belüli emberi erőforrásokat; menedzselniük kell az együttes munkát.

Az iskolavezető tevékenységét jelentősen alakítja a felfogása saját vezetői sze-

repéről, a kívánatos vezetői viselkedésmintáról. A produktív, de biztonságot is nyújtó iskolai légkör megteremtésében fontos, hogy a célkitűzésekre, az abból következő feladatokra irányuló figyelem mellett az iskolavezetés (az igazgató vagy valamelyik helyettese) törődjön a kollégák társas szükségleteivel, az intézményi klímával, a munka elismerésével is.

Az iskola szervezeti kultúrája

A *kultúra* az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége. Az emberek együttélésének és az együtt végzett munkának a terméke, amely magában foglalja az életmegnyilvánulások összességét. A kultúra elemei az emberi érintkezéssel, a kommunikációval épülnek be az ember életébe.

A kultúra egy népszerű és egyszerű meghatározása a következő: hogyan működnek a dolgok körülöttünk? Atkinson úgy magyarázza a szervezeti kultúrát, mint amely tükrözi a munkamóddal kapcsolatos alapvető feltételeket; meghatározza, hogy mi elfogadható és mi nem, milyen viselkedésformákat bátorít és milyeneket nem.

A *szervezeti kultúra* nem más, mint a szervezet által elfogadott, közösen értelmezett előfeltevések, értékek, meggyőződések, hiedelmek rendszere. Ezeket a szervezet tagjai érvényesnek fogadják el, követik, s az új tagoknak átadják mint a problémák megoldásának követendő mintáit és mint kívánatos gondolkodási és magatartásmódot (Bakacsi 1998).

A szervezeti kultúra az intézmények egyediségének megragadására is alkalmas. A mai közoktatási feltételek között működő, szakmailag autonóm iskolák esetében különösen fontos, hogy az intézmények azonosítsák és megerősítsék egyedi vonásaikat, kialakítsák saját arculatukat.

A szervezeti kultúra egyedi: egyszeri és megismételhetetlen. A pedagógusok nem általában dolgoznak egy iskolában, a tanulók nem általában járnak iskolába, hanem éppen abban az iskolában dolgoznak, éppen abba az iskolába járnak. A szervezet kultúrája, egyedisége teszi lehetővé, hogy az egyének azonosuljanak a szervezettel. Erről „árulkodnak” az oly sokszor hallott mondatok: „Az én iskolámban az a rend...”; „Mi úgy szoktuk csinálni...”; „Nálunk ezért már régen szóltak volna a tanárok...” stb. A szervezettel való azonosulás, a szervezeti identitás kialakulása nélkül a szervezeti célok megvalósíthatatlanok.

A szervezeti kultúrát a benne tevékenykedő személyek határozzák meg a maguk természetes működésével; lehetőségünk van megváltoztatására, fejlesztésére. A szervezeti kultúra meghatározza az iskolai szervezet jellegét, minőségét, nyomot hagy a tanulókon, tanárokon és még a szülőkön is.

A szervezeti kultúrán azokat az intézmény által összegyűjtött tapasztalatokat, ismereteket értjük, amelyek története során keletkeztek, hagyományozódtak. Ez

egy kialakult érték- és normarendszer, amely javaslatot tesz a követendő magatartásra.

A kultúra az életvitelt és az íratlan szabályok, normák követését is jelenti. A különböző emberek és a különböző célok más-más kultúrát igényelnek. Egy adott szervezetre jellemző kultúrát az ott domináns csoport alapozza meg, építi ki és örökíti át az évek során.

A sikeres szervezeti működés szükséges, de nem elégséges feltétele az ott dolgozók megelégedettsége. A szervezet dolgozói, alkalmazottai és vezetői akkor elégedettek, ha a szervezet, a szervezeti kultúra az egyén számára elfogadható, abban jól érzi magát, elvárásai teljesülnek, energiáit felszabadítja és azokat képes a szervezeti célok szolgálatába állítani.

A szervezeti kultúra hitet és meggyőződést is jelent, hiszen a helyi tradíciók, szokások meghatározzák viselkedésünket. Jellemző, hogy milyen a munkaszervezés, a vezető hogyan gyakorolja hatalmát, mikor jutalmaz, milyen az irányítás módja, mennyit számít a munkaidő betartása. Várható-e a beosztottaktól engedelmesség vagy kezdeményezés és milyen mértékben.

A szervezeti kultúra hiánya azt eredményezhetné egy szervezetben, hogy nem tudna hatékonyan, eredményesen és sikeresen működni, mert eluralkodna benne a zűrzavar és a kaosz.

Az iskolai kultúra kulcsfontosságú tényezői

Az iskolák szervezeti kultúrájának közvetlenül észlelhető jeleivel kapcsolatban mindig azt kell vizsgálnunk, hogy mit kommunikálnak, milyen értékeket közvetítenek, és vajon milyen mélyebben gyökerező feltevés, filozófia húzódik meg mögöttük. Meghatározhatunk több kulcsfontosságú tényezőt, amelyek leginkább befolyásolják valamilyen testületi kultúra kialakulását, de a tehetséggondozás szempontjából csak az alábbi területeket szeretném érinteni:

A rövid és hosszú távú célok: Milyen mértékben fektetünk hangsúlyt a hosszú távú sikeres túlélésre, illetve növekedésre? Mennyire ügyelünk a kockázatok és bizonytalanságok elkerülésére? Mennyire vállaljuk fel a társadalmi felelősséget? Az intézmény rendelkezik-e hosszabb távú célkitűzésekkel, amelyekre a reális, de pozitív gondolkodás a jellemző? Az egyre tudatosabb „fogyasztói igényeknek” az intézmény meg kíván-e felelni, rugalmas és diákközpontú-e?

Az intézmény pedagógiai és nevelési programja: Az intézmény célkitűzései mennyire szabják meg a tevékenységek irányát? Melyek azok a konkrét célkitűzések, amelyek ténylegesen irányítói a pedagógiai munkának, a pedagógiai tevékenységeknek? Milyen értékeket tart fontosnak az intézmény? Mennyire saját termékei az iskolai programok (azokat az intézmény tagjai dolgozták ki vagy máshonnak választották)?

A helyi tanterv: Mennyire tükrözi a helyi tanterv a pedagógiai program részeként, a testület által vallott értékeket? Van-e sajátos preferenciája az egyes műveltségi területeknek, amelyek megmutatkozhatnak a leírt óraszámokban, de abban is, hogy a tanár betegsége esetén szakszerűen helyettesítik-e vagy elhanyagolják (pl. a készségi tárgyakat)? Milyen iskolán, tanórán kívüli tevékenységeket szervez az intézmény: kirándulások, erdei iskola, múzeum- vagy színházlátogatás?

A nevelés-oktatás folyamata: Mennyiben törekszik egy intézmény és tanári kara arra, hogy a gyerekek egyéni jellemzőire, eltérő igényeire tekintettel legyenek, differenciáltan neveljenek? A különböző tanulásszervezési módok (pl. frontális, páros, kooperatív, differenciált) aránya kifejezi, hogy milyen szerepet tulajdonítanak a pedagógusnak és a tanulóknak az adott iskolában, azaz mennyire nyílt vagy zárt az oktatás? A nevelés-oktatás folyamata maga is értékközvetítő folyamat-e?

Az iskolának és környezetének együttműködése: Hogyan zajlanak a szülői értekezletek, hasonlóan kezeli-e a tanár a szülőket, mint a gyerekeket? Hogyan szervezik a tanári fogadóórákat például egy nagy intézményben: egy időben, vagy figyelnek arra, hogy a lelkiismeretes szülő akár minden pedagógussal tudjon beszélni? A formális csatornákon túl milyen az informális kapcsolattartás a szülők és a pedagógusok között, részt vesznek-e a szülők az iskolai tevékenységekben? A környezet más szereplőivel kapcsolatban is érdekes, hogy az intézmény mennyire nyitott, vannak-e nyilvános programjai (pl. kiállítás gyermekmunkákból, színpadi előadás stb.), mennyire törekednek arra, hogy a külvilág megismerje őket? Milyen közös célok, programok megvalósítását tervezik és szervezik a partneróvodákkal, partnerintézményekkel?

Alapértékek: Milyen, az intézmény saját, dolgozói által ismert és elismert alapértékekkel rendelkezik az iskola? Magas szintű, jól megalapozott tudást kíván-e nyújtani diákjai számára a nyolcosztályos képzés alatt? Milyen tudatossággal tervez és alapoz a készségek fejlesztése területén? Az intézmény megfelelően felkészült oktatókkal rendelkezik-e, modern oktatási módszereket használnak-e? Ehhez a vezetés megteremtette-e a technikai feltételeket?

Egyedi vonás, saját arculat: Azonosította és megerősítette-e az iskola egyedi vonásait, kialakították-e saját intézményi arculatukat?

A küldetés: Az iskola céljainak, küldetésnyilatkozatának pontos leírása megtörtént-e? Azonosították-e az iskolai megkülönböztető, egyedi jegyeket, amelyek alapján a szülő eldöntheti, hol is szeretné gyermeke nevelését és oktatását biztosítani?

Szervezeti jövőkép: Van-e szervezeti jövőkép, amely a követendő irányt mindenki számára megmutatja, amely összeköti az iskola valamennyi dolgozóját, amely lehetővé teszi az intézménnyel való azonosulást és erősíti az elkötelezett-

séget a stratégia és a célok iránt? Van-e jövőkép, amely az egyéneken belső mércét, értékrendet alakít ki, amely alapján el tudják dönteni, hogy milyen magatartásformák erősítik a jövőkép elérését?

A szervezeti kultúra fejlesztése

A *szervezeti kultúra fejlesztése* a szervezet egészére kiterjedő, a vezető által *szervezett, tervszerű tevékenység*, amely a hatékonyság és az alkalmazkodási képesség növelését célozza, illetve valósítja meg tervszerű beavatkozás útján, magatartástudományi ismeretek segítségével.

A szervezeti kultúra változása, fejlesztése részben a látható elemek megváltoztatásával, részben pedig a felszín alatt húzódó, a magatartást is meghatározó elemek (értékek, feltevések, hiedelmek, érzések és attitűdök) befolyásolásával, megváltoztatásával érhető el. A szervezeti kultúra fejlesztésére kerülhet sor például akkor, ha új vezető érkezik, aki más kultúrát képvisel, s ennek megfelelően szeretné a szervezeti kultúrát átalakítani. Kultúrafejlesztésre lehet szükség, ha a szervezet hirtelen, gyorsan növekszik, hozzácsatolnak tagintézményt, kollégiumot, összevonják másik intézménnyel. Ha új célokat fogalmaznak meg egy szervezetben, amelyek elérését a régi kultúra nem támogatja (új képzési program indítása, Comenius program, *tehetséggondozó program indítása*), akkor is szükséges a kultúra fejlesztése.

A szervezetfejlesztés, a *szervezeti kultúra fejlesztésének célja* minden esetben kettős: a szervezet teljesítményének, *hatékonyságának növelése*, illetve a *szervezet tagjai személyes fejlődésének támogatása*. A szervezeti kultúra fejlesztését alapvetően két problémakör kezelésére szokták alkalmazni, amelyek a szervezeti hatékonyságot támogatják:

- A közös értékrend kialakítása, megerősítése.
- A szervezeten belüli nagy változások végrehajtásához szükséges érzelmi azonosulás kiváltása.

Mint ahogy minden gyerek más, minden iskola is más; minden szervezet egyedi. Az iskola emberekből áll, működése emberekre irányul és összpontosul, feladata pedig az emberek fejlődésének elősegítése. Az iskolai szervezet tagjai magukkal hozzák egyéni értékrendjüket, tapasztalataikat, így tehát ezek az intézmények működésük minden aspektusában különböznek, hiszen mindegyikük sokféle. Minden iskolának tehát, mind a kicsinek, mind a nagynak, az újnak ugyanúgy, mint a réginek, van bizonyos kultúrája, amelyet az egyénenként hozzáadott értékek és tapasztalatok határoznak meg, s az a mód, ahogy keretei között az emberek működnek és együttműködnek egymással, s milyen nyomokat tevékenységükkel maguk mögött hagynak.

Ugyanakkor vannak olyan feltételek, körülmények, amelyek általánosan jellemzőek. Ilyen szervezetspecifikus jellemzők például, hogy minden nevelési-oktatási intézményben gyerekekkel foglalkoznak; hogy azonosak a társadalmi-gazdasági folyamatok; hogy a pedagógusok többsége szakmailag magasan kvalifikált; hogy a gyerekek információözönben élnek.

Ezen felsorolás nyilvánvalóvá teszi, hogy állandóan meg kell újulni; hogy együttműködés nélkül, a konfliktusok kezelésének megtanítása nélkül eszköztelenül engedjük ki az intézményből a gyerekeket.

Van azonban néhány meghatározható, szimbolikus elem, amely lényegesen befolyásolni tudja a szóban forgó kultúra természetét és minőségét. Ha e szervezeti jegyek megfelelő hangsúlyt és finomítást nyernek, akkor az a diákok, tanárok és szülők számára is kedvező, építő jellegű és összehangolt iskolai kultúrát eredményezhet.

A kultúra – azaz a szervezeti élet megfogható, megfoghatatlan és szimbolikus elemeinek összessége – olyan jellegzetességeket foglal magába, mint:

- (1) a szervezetet átható gondolkodásmód vagy eszmeiség, amelyet a vezetők és a tagok elfogadnak;
- (2) azok a módok, amelyekkel az említett gondolkodásmód a működés gyakorlatában feladatokká és célokká alakul;
- (3) a vezetők, illetve mások idevágó értékmintái (azaz mind a szervezeten belülieké, mind azoké, akiket annak működése közvetlenül vagy közvetve érint), valamint a két csoport közötti kapcsolat jellege;
- (4) az egyes személyek tevékenységének és a személyek közötti interakciónak a természete és minősége;
- (5) a szervezet legendái, mítoszai, történetei, népi hősei és ünnepei, amelyek arra szolgálnak, hogy az ösztönzést és a motivációt biztosítsák;
- (6) mindaz a sok más észrevehető és rejtve maradó megnyilvánulás, amelynek idáig csekély jelentőséget tulajdonítottak, de a szervezet számára erőt és lehetőségeket jelent (Millikan 1998).

Az iskolai szervezeti kultúra tudatos változtatásának lehetőségei

A szervezeti kultúra nem csupán a mindennapok működése során változhat, hanem van lehetőség annak tudatos változtatására, menedzselésére is. Mindazok a tényezők, amelyek a kultúra alakulásában szerepet játszanak, egy tervszerű változtatási folyamatban is megjelenhetnek. Az intézményi kultúra szintjeinek és hordozóinak ismeretében mindenkinek számos ötlet eszébe juthat arra vonatkozóan, hogy miként lehet az elfogadott értékeket a kívánt irányba befolyásolni vagy újakat bevezetni.

Az értékelési rendszer kidolgozása, megváltoztatása szintén új értékek meghonosodásához vezethet, de legalábbis jelzi a preferenciák megváltozását. Az in-

tézményi pedagógiai program kidolgozása, a szolgáltatások működtetésének átgondolása, egy helyzetfelmérés, belső önértékelés elvégzése és annak értelmezése is alapja lehet a szervezeti kultúra megváltoztatásának. A szervezet hatékonyságának fokozása szintén csak a szervezeti kultúra folyamatos figyelemmel kísérése, állandó korszerűsítése mellett valósítható meg.

A tudatos kultúraváltoztatás okai lehetnek (Heidrich 1998) alapvető változások a szervezet küldetésében; alapvető változások a társadalmi környezetben; alapvető piaci változások. Nem véletlenül említem a felsoroltakat, hiszen mindhárom tényező jelentős szerepet játszik abban, hogy a debreceni tehetséggondozó program ötlete elindulhatott a megvalósítás útján.

Szervezeti stratégia

A szervezeti stratégia egy döntési rendszer, amelyben meghatározásra kerülnek a szervezet céljai, küldetése. Magában foglalja továbbá a célok meghatározásához szükséges terveket, eszközöket, amelyek körülhatárolják a szervezeti működést. A szervezeti stratégia kidolgozása során hosszú távú célok fogalmazódnak meg: milyen célokat akarunk elérni, hogyan és milyen eszközökkel akarjuk ezeket megvalósítani?

A szervezeti stratégia az eredményes működés feltétele, de önmagában semmit sem ér egy jó stratégia, ha nincs hozzárendelve a siker kulcsa: a pedagógus, aki végrehajtja, és a vezető, aki a stratégia kidolgozásának kulcsfigurája. A szervezeti stratégia kialakításához és a sikeres megvalósításhoz szükséges minden résztvevő együttműködése, és ebben segít a szervezeti kultúra.

A stratégia és a kultúra szoros kapcsolatban állnak, hiszen a megfogalmazott célok a kultúrán keresztül jutnak el a pedagógusokhoz, szülőkhöz, diákokhoz. Ha a kultúra illeszkedik a stratégiához, ez az iskola stratégiai előnye is lehet.

A tehetséggondozás és a szervezeti struktúra, szervezeti kultúra közötti kapcsolat

Van-e és milyen összefüggés található az intézményi struktúra, az intézményi kultúra és a tehetséggondozás között? Valóban hatással van-e az intézményi kultúrára a tehetséggondozás? Miként nyilvánul ez meg? Miért szükséges, hogy az iskola megfelelő kultúrával rendelkezzen? E fejezetben ezekre és hasonló kérdésekre keressük a választ.

A tehetségfogalom tudományosan is elfogadott definícióját az amerikai pszichológus, Renzulli így írta le: „a tehetséget az átlag feletti képesség, a kreativitás és a feladat iránti elkötelezettség hármas egysége alkotja”. A gyerekek tehetségének kibontakozásában pedig három környezeti tényező játszik döntő szerepet:

az iskola, a család és a társak. A család értékeket ad, az iskola, a tanár kapukat nyit, a társak pedig ösztönzőleg hatnak. Ez a lényege a világszerte elfogadott Mönks-modellnek, amely a Renzulli-féle tehetségmodell továbbfejlesztett változata. Mönks a „feladat-elkötelezettséget” „motivációra” változtatta, ezzel is a gyermeki belső hajtóerőt hangsúlyozva.

A tehetséggondozás két legfontosabb színtere tehát: a megfelelő családi környezet és a megfelelő iskolai környezet. Az iskolának, a pedagógusnak kiemelt szerepe van a tehetségek felismerésében, felkutatásában és speciális fejlesztésében.

A szakirodalom szerint a tehetségnevelésnek kétféle értelmezése van. Az egyik a kiemelkedő képességekre koncentrál, és azt tekinti feladatának, hogy a kibontakozás lehetőségeit e téren biztosítsa. A másik – és Debrecen ezen az úton jár – a kiemelkedő képességet személyiségbe ágyazottan szemléli, és számol azaz, hogy bizonyos képességek mások rovására fejlődnek, így a tehetség együtt jár az alulteljesítéssel. Ehhez tudnunk kell, hogyan kezeljük a tanulók aszimmetrikus fejlődését, útkeresését, mert csak ennek ismeretében mutathatjuk meg a fejlődés irányát, lehetünk partnerük a helyes specializáció, a későbbi szakterület megválasztásában, hogy a ránk bízott tehetségigéretekből tehetségüket kibontakoztató, azt kimagaslóan használni tudó tehetséges emberek váljanak.

A tehetség, amely a kiemelkedő képességeken kívül az eredeti gondolkodást, a kreativitást és a tevékenység iránti elkötelezettséget, motivációt is feltételezi, nem válik tehetséggé, ha a környezet segítő hatása nem érvényesül. E környezeti tényezők folyamatos biztosítása, az önbizalom és a motiváció állandó ében tartása nélkül a tehetség nem fejlődik, elkallódik.

Milyen legyen a kreatív, tehetséges diák tanára? Recept nincs, hiszen minden ember, minden eset, szituáció, találkozás önmagában egyedi, egyszeri és megismételhetetlen. Addig, amíg nincsenek tehetséggondozásra készülő „mesterkurzusok”, addig saját empátiánkra, ösztönös pedagógiai érzékünkre, kollégáink munkájának megfigyelése által nyert tapasztalatainkra, tanítványainkkal való őszinte beszélgetésekre hagyatkozhatunk.

A tehetség mint adottság a gyermek- és serdülőkorban a legintenzívebb. Az évek múlásával, ha nem fejlesztik, képzik az egyént, teljesen el is tűnhet. Elsősorban a szülők és a pedagógusok felelőssége a gyermeki tehetségforrás korai felismerése, gondozása, óvása és fejlesztése. A tehetség egy speciális érdeklődési terület olyan mérvű ismerete és még alaposabb megismerni vágyása, amelyet nemcsak felfedezni, de fejleszteni is kell.

Mivel a tehetséges tanuló vagy pozitív, vagy negatív irányban mindenképpen kiemelkedik, a tanárnak meg kell tanítania „mássága” elviselésére. Az ilyen tanulókat állandóan kérdezni kell. Provokálni kell őket a gondolkodtató, a problémamegoldó út felé vezető kérdésekkel. Minél előbb lehetőséget kell adni nekik,

hogy irányítás mellett, de önállóan tanuljanak. Nyilvánvaló, hogy az érdeklődést az a tanár tudja leginkább fenntartani, aki maga is kreatív, aki mestere hivatásának. Aki szenvedélyes gyermek- és szakmaszeretettel a diák példaképe lehet. Aki képes a diák gondolkodását „elviselni”, az esetlegesen őt is felülmúló gondolatokkal, ötletekkel szembesülni.

Számunkra ez az igazi tehetséggondozás, tehetségnevelés, amelyben a hangsúly a folyamaton van, s amely minden irányban nyitott – szemben az elitképzéssel, amelyben a végcél, a produktum a fontos.

A tehetséges gyerekeknek speciális oktatási-nevelési szükségleteik vannak. Ezért nevelésük, illetve oktatásuk a pedagógusoknak is speciális feladatot jelent. Ezeknek a gyerekeknek különleges bánásmódra, több figyelemre, törődésre, foglalkozásra van szükségük. A diákok különbözősége miatt a pedagógusnak meg kell ismernie a tanítványait, hogy a képességeiknek megfelelő oktatásban részesítse őket. Az iskola pedagógiai gyakorlatában a hangsúly hosszú évek óta a valamilyen hiányból fakadó gyenge teljesítmény javítására, a felzárkóztatásra tevődött, miközben a tehetségígérettekkel való törődés háttérbe szorult. Ezért is örövendetes, hogy a debreceni jó példa minden általános iskolát érintett valamilyen formában. Voltak, akik „csak” a tehetségek gondozásában, akik bázisiskolai feladatok ellátásában és voltak akik a modulok kidolgozásában is részt kívántak venni. A pedagógusok és a szülők is örömmel segítettek a gyerekek fejlesztésében, megadva minden esélyt arra, hogy az elképzelés pozitív gyakorlattá válhasson a debreceni tehetségek számára.

És íme, álljanak itt azok a jó gyakorlatok, amelyek iskolánként megfogalmazódtak az iskolavezetés, az intézményvezetők számára és által. A 2006-ban elindult tehetséggondozó program az iskolai szervezeti struktúrára és kultúrára valóban hatással volt, természetesen minden szervezet számára az azonosságon túl más tartalommal, más gyakorlattal is.

Rendkívül színes a paletta: az iskolák egy részében a már meglévő tehetséggondozás programját szélesítette az új feladat; míg más iskolákban további célokkal, feladatokkal egészültek ki a már meglévő jó gyakorlatok. Sok-sok Tehetségpont alkotja azt a hálózatot, amelyet a debreceni Oktatási Osztály vezetőjének kezdeményezésére alakítottak ki és működtetnek a debreceni általános iskolák minden válság és pénztelenség ellenére. Ez azt is bizonyítja, hogy sokszor az összefogás egy jó cél érdekében minden nehézségen átívelhet.

A tehetséggondozó program hatása a debreceni intézmények szervezeti struktúrájára, kultúrájára

1. Árpád Vezér Általános Iskola

Iskolánk eddig is kiemelt feladatként kezelte a tehetségek kiválasztását és fejlesztését. Pedagógiai programunk tartalmazza, hogy érdeklődő tanulóink választhatnak olyan tantárgyat/tantárgyakat, amelyekkel magasabb óraszámban foglalkozhatnak (pl. drámajáték, kosárlabda, idegen nyelvek, matematika).

A városi programhoz is örömmel csatlakoztunk. Ugyan a 2008/2009-es tanévben még csak egy kollégánk volt, aki elvégezte a tehetséggondozó kurzust, a tavasszal induló akkreditált képzéshez már 6 kollégánk csatlakozott, és mások is érdeklődnek a képzés iránt.

A programban részt vevő kollégák gyakran beszélgetnek a kiemelt tanulókról, a foglalkozásokon tapasztaltakat megbeszélik, és a tanulók szaktanáraival konzultálva, figyelemmel kísérik a foglalkozások utáni teljesítményüket, fejlődésüket. Egy-egy jól bevált ötletet szívesen megosztanak minden kollegával. A modulok befejezése után az iskolavezetést is tájékoztatják. Sajnos ennyi idő alatt (8 hét) kevésbé mérhető le a változás, ezért is szükséges folyamatosan nyomon követni tanulóinkat, amiben minden kollégánk partner. A tantestület részt vevő tagjai toleránsabbak tanulóinkkal, az alulteljesítőkhöz nagyobb figyelemmel közelítenek, a tehetségeseket tanórákon külön feladatokkal ösztönzik a kibontakozásra, több versenyre küldik diákjaikat. A módszerek, feladatok változatoságára törekednek a mindennapokon, és igyekeznek minél több kollegát bevonni a programba.

A tehetséggondozó program hatására nőtt a szülői elégedettség, fejlődött a részt vevő kollégáknak a szervezet egészével való azonosulása, a csoportközpontság, a résztvevők az iskola igényéhez igazodva vettek részt továbbképzéseken, hogy ebben a programban részt vehessenek.

A külső orientáltság erősödött, a külső elvárásokat és szülői igényeket egyre inkább figyelembe vesszük, partnerközpontú működésre törekszünk.

2. Bolyai János Általános Iskola, AMI és Óvoda

Iskolánk pedagógusaiból tehetségfejlesztő munkaközösség alakult, amely heti rendszerességgel folytat szakmai megbeszéléseket. Az ott elhangzottakról havonta beszámolnak az iskolavezetésnek és megbeszélik a további teendőket, ezenkívül az osztályfőnökökkel is rendszeresen konzultációkat tartanak a felmerülő nehézségek, problémák megoldása érdekében.

Létrehoztak egy feladatbankot, amelyet az iskolai könyvtárból minden nevelő kikölcsönözhet, ezáltal gazdagíthatja tanórai munkáját.

A tehetséggondozó program hatására érzékelhető, hogy a kollégák toleránsabbak az alulteljesítő tanulókkal szemben, jobban figyelnek a tehetségígéretekre, követik tevékenységüket.

3. Gönczy Pál Általános Iskola

Intézményünkben már több mint egy évtizede működik tehetséggondozás, konkrétan magyar nyelv és irodalom, illetve matematika tantárgyból a sávos oktatásban megjelent a képességek szerinti differenciálás. Ezt kidolgozása és gyakorlati megvalósulása után beemeltük pedagógiai programunkba. A képességfejlesztés eredménye a sikeres felvételi továbbtanulási mutatókban igazolódott vissza. A nevelőtestület teljes egésze magáénak érezte a tehetséggondozást.

Intézményünkben a hagyományos (humán és reál) munkaközösségeken belül, illetve azok között is van kapcsolattartás ezen témában. Miután 2009-ben regisztrált Tehetségpont lettünk, megalakult a tehetségfejlesztő munkaközösség, amely kiemelten foglalkozik a tehetséggondozással, tehetséggondozó projektek kidolgozásával. Minden kolléga részt vállal a gondozás valamely területén, erről havonkénti munkaértekezleten tájékoztatjuk egymást és információt cserélünk, ami a tantestület tagjait segíti az együttgondolkodásban, együttműködésben.

Intézményünk más Tehetségpontokkal együttműködve is cserél tapasztalót és információt. Szakembereink szoros munkakapcsolatot tartanak a különböző partnerintézményekkel.

4. Petőfi Sándor Általános Iskola mint bázisintézmény és a körzetébe tartozó iskolák (Epreskerti, József Attila, Tégláskerti) tapasztalatai

A szervezeti kultúra fogalma az összetartó, integráló erőt jelenti az oktatási intézményekben. A közösnek elfogadott, preferált, támogatott értékeket, a hozzájuk kapcsolódó szokásos és ezért jellemző viselkedéseket, eljárásmodokat.

A városi tehetséggondozó program elindulása mint intézményen kívüli hatás természetesen befolyásolja a szervezeti kultúrát. Az bizonyosan elmondható, hogy minden iskola kiemelten foglalkozott pedagógiai programjában és helyi tantervében a tehetséggondozással, annak lehetőségeivel, színtereivel, illetve deklarálta elkötelezettségét a megvalósítás iránt.

Egy *általános* iskolában *általános*, azaz ebben az értelemben igen eltérő képességű és irányultságú gyerekek nevelése-oktatása folyik, a speciális oktatási igényű tanulókkal (a haranggörbe bármelyik részén helyezkedjenek is el) a számukra legmegfelelőbb módon kell foglalkoznunk. A program első kihívásait a

feladat megismerése, célkitűzéseinek átfogó értelmezése és az azzal való azonosulás jelentette.

Ezt a kezdeményezést is többféle aspektusból lehetett és kellett megvizsgálni, az előnyöket és a hátrányokat összevetni mind az egyén, mind a közösség szempontjából. Ezekkel a témákkal a körzetünk iskoláiban is kiemelten és többször foglalkoztak, elsősorban a pedagógusok, de legtöbbször a szülők és a gyerekek bevonásával (tájékoztatók, fórumok, viták, vélemények ütköztetése munkaközösségi és nevelőtestületi értekezletek során). Egy újszerű kezdeményezés akkor épülhet be a szervezeti kultúrába, ha minden szervezeti tag megérti, átérzi, meggyőződik róla, elfogadja. Ez egy hosszabb – a szervezeti kultúrával foglalkozó szakirodalom szerint 6–10 évig tartó – folyamat, amelynek során csak nagy következetességgel, néha fájdalommal lehet elérni a változást. A program hatásának vizsgálata tehát az aktuális állapotot tükrözheti, egy pillanatot a folyamatban.

Igen pozitív hatással bírt a programot megelőző diagnosztikus *mérés* lebonyolítása. A pedagógusok figyelmét ráirányította a kognitív képességek alapvető fontosságára, azok mérhetőségére és állandó fejlesztésük szükségességére, illetve a tantárgyi mérések buktatóira és használhatóságára, az objektív és szubjektív elemek összefüggéseire is.

A tehetségről való együttgondolkodás, a tehetség szakirodalmi és köznapi értelmezésének összevetése, a pszichológiai alapú megközelítés a pedagógiai kultúrára fejlesztő hatású volt. Az elmúlt két évben minden körzetünkbe tartozó iskola tartott a témában belső továbbképzést, szakirodalom-feldolgozást, illetve külső előadóval szervezett nevelési értekezletet. Különös figyelmet kapott az alulteljesítő tehetségek meghatározása, felismerése, az okok és a megoldások keresése.

A szervezeti kultúra erejét mutatja a *kifelé fordulás* képessége és igénye is. A városi program ezt feltétlenül megkívánja, hiszen egyfelől a bázisiskolák a körükjük csoportosuló tagokkal, másfelől a bázisiskolák egymás között szervezett munkamegosztással tudnak hatékonyak lenni. Első lépésben a modulok tematikájának kidolgozásában volt szükség összehangolt munkára (egy-egy témavezetőhöz több iskolából tartoztak munkacsoporttagok). A mátrixok használatának tapasztalatairól még nem történt szervezett konzultáció, de az igény megmutatkozott rá, tehát a kollégák elkötelezettsége, feladattudata és érdeklődése igazolást nyert.

A szervezet *belső* elemzése a szervezeten belüli kapcsolatrendszereket és információs folyamatokat vizsgálja. Az iskolák beszámolóiban megjelenik, hogy a hagyományos munkaközösségi formán túl témaközpontú teamek alakultak. A bázisiskolában ezt azok a kollégák alkották (a programot koordináló igazgatóhelyettes szakmai vezetésével), akik az egyes modulokat vitték, a foglalkozáso-

kat ténylegesen megtartották/megtartják. A tagiskolák 1-2 tanulóval képviselték magukat a programban, a bázisiskola 20 fővel. Az eredeti elképzelésnek megfelelően mind a 25 tanuló a bázisiskolában vett részt foglalkozásokon, és a tagiskolák éltek ezzel a lehetőséggel. A két év során ők is továbbképzésekre ösztönözték kollégáikat, így várhatóan a jövőben megteremtődik a mód a helybeni fejlesztésre. Ez azért is kedvező, mert kisebb létszámú csoportban hatékonyabb a képességfejlesztés.

Az információáramlás elősegítése, a felmerülő és a jövőben várhatóan meg-sokasodó közös munka magas színvonalú ellátása érdekében az intézmények program-összekötőket jelöltek meg.

A körzet iskoláiból négy fő vett részt a Tehetségfejlesztés pszichológiai alapjai 30 órás akkreditált tanfolyamon, három fő végzi jelenleg a Tehetségfejlesztés szakvizsga programot, és további kollégák képzésére nyújtottunk be pályázatot a Pedagógus képzések (TÁMOP) témában, erre a szakra.

A tanulók lelkesedését és a pedagógusok elkötelezettségét alapul véve a bázisiskolában a 8 hetes modul letelte után is folytatjuk a csoportos tehetségfejlesztést szakköri formában, illetve egyéni és versenyfelkészítő foglalkozásokon, és ugyanerről számolnak be a körzet iskolái is, helyben gondozva a kiemelkedő képességű és gyakran hátrányos helyzetű diákjaikat.

Tudatos odafigyelésünkkel igyekszünk elérni, hogy a szervezeti kultúra minden típusából az adott feladat ellátásához a legcélszerűbb elemeket fejlesszük:

- *a támogató kultúra* jellemzőit: kölcsönös bizalom és felelősség, részvétel, együttműködő magatartás, jó csoportszellem, erős kohézió, egyéni fejlődés, önkiteljesítés megvalósítása, informális és döntően szóbeli kommunikáció, szervezet iránti elkötelezettség, emberierőforrás-fejlesztés;
- *a szabályorientált kultúra* jellemzőit: folyamatok racionalitása, szabályozottság, munkamegosztás;
- *a célorientált kultúra* jellemzőit: racionális tervezés, központi célmeghatározás, hatékonyság, teljesítmény, a vezetők irányító szerepe; valamint
- az *innovációorientált kultúra* jellemzőit: külső környezet figyelemmel kísérése, kreatív problémamegoldás, versenyszellem, jövőorientáció, előre látás, szabad szervezeti információáramlás, teamek, feladatcsoportok, állandó képzés és tanulás.

5. Ibolya Utcai Általános Iskola

Intézményünkben a tehetséggondozás hosszú évek óta központi feladat. Úgy gondoljuk, a külső környezet kihívásaira megfelelő válasz lehet a kiemelkedő képességű gyermekekre való fokozott odafigyelés. Igyekszünk olyan körülménye-

ket teremteni, amelyek segítségével iskolánkat vonzóvá tehetjük az érdeklődő, jól motivált gyermekek és szülei körében.

Pedagógiai programunk rögzíti: „iskolánk egyik alapfeladata, hogy külön figyelmet fordítson a tehetségek felismerésére, kibontakoztatására. Célunk, hogy a tehetségek jellemző tulajdonságainak megismerése után számukra olyan tevékenységstruktúrában való részvételt biztosítsunk, amelyben a lényegi értékeknek tekinthető jellemzőik kifejlődhetnek.”

Intézményünkben a személyi feltételek is megfelelőek. Több kollégánk rendelkezik tehetségfejlesztési szakértő diplomával, a tehetségek felismerését, gondozását pedig iskolapszichológus segíti.

Színes, érdekes tanórán kívüli lehetőségeket biztosítunk tanulóinknak (szakörök, versenyek, szabadidős programok), ahol jól képzett, elkötelezett pedagógusaink irányításával sokoldalú tevékenykedtetés során fejlesztjük a gyermekek képességeit, készségeit.

Ilyen előzmények után nagy örömmel fogadtuk, hogy városunk felkarolta a tehetséggondozás nagy társadalmi jelentőséggel bíró ügyét. Így munkánk sokkal szervezettebbé, szélesebb körűvé vált. Versenyzőinken kívül sokoldalú fejlesztésben részesülhetnek azok a tanítványaink is, akik eddig valamilyen ok miatt nem kerültek a figyelmünk középpontjába, mert egyes területeken esetleg alulteljesítők.

A kollégák körében rangot jelent részt venni a tehetséggondozó munkában. A feladattal megbízott nagy szaktudású pedagógusok példaként szolgálnak a nevelőtestület számára. Mivel az iskolák igencsak szűkös, feszített költségvetéssel működnek, az anyagi gondok mérséklése érdekében várhatóan növekedni fog a pályázati kedv. Reményeink szerint a sikeres és eredményes pályázatoknak köszönhetően további fejlesztő programjaink valósulhatnak meg. Terveink között szerepel, hogy a kollégákat arra inspiráljuk, minél többen vegyenek részt tehetséggondozással, tehetségfejlesztéssel kapcsolatos továbbképzéseken, konferenciákon. Bízunk abban, hogy a jövőben több olyan pályázatot fognak meghirdetni, amelyek ezt lehetővé teszik.

Úgy véljük, intézményi és városi szinten egyaránt rendszeresebbé vált a kommunikáció, az információáramlás. Az elmúlt évben megtapasztaltuk, hogy a tehetséggondozást csak egységes rendszerben lehet igazán hatékonyan működtetni és a gyakorlatban megvalósítani. Ez az újszerű városi kezdeményezés is úgy érheti el célját, ha folytatása lesz. Meggyőződésünk, hogy az eredményes tehetséggondozás nagyban hozzájárul az ideális városkép és iskolakép kialakításához.

6. Kinizsi Pál Általános Iskola

A tehetség gondozó programnak nagy hatása van iskolánk életére, hiszen az egész program megszervezése, lebonyolítása igen körültekintő, minden részletre kiterjedő figyelmet, gondosságot, a programban részt vevő pedagógusoktól pedig áldozatos munkát igényel. Iskolánkból öt pedagógus vett részt tehetségfejlesztő tanfolyamon, három pedagógusunk pedig a Tanulás tanítása továbbképzésen gyarapította tudását.

A program a gyermekek képességeinek sokoldalú kibontakoztatásában fontos szerepet játszik. Olyan gyerekek is bekerültek a programba, akiknek eddig nem sikerült tehetségüket megmutatniuk, visszahúzódóak, rejtett tehetségek voltak. A programba való bekerülés és részvétel önbizalmat adott nekik. Sikerült érdeklődési körüket bővíteni. Nyitottabbá váltak, bátrabban bekapcsolódtak az egyes tevékenységi formákba, gyakrabban kezdeményeztek. Örömmel dolgoztak csoportban, párban és egyénileg is. A szülők is örültek gyerekük sikerének, fejlődésének. Elvárásaik is megváltoztak a gyerekeikkel szemben. Többet vártak tőlük, biztatták, segítették őket. A programba be nem kerülő, de egyébként jól tanuló diákok közül néhányan irigykedve figyelték társaikat. Sokkal többen szerettek volna bekapcsolódni. A program hatással volt a tanítási órákra is, az új ötleteket, feladatokat, tevékenységi formákat, játékokat azokon is alkalmazták a kollégák. Pedagógusainkat még szívesebb, érdekesebb módszerek, változatos tevékenységi formák alkalmazására ösztönözte napi munkájukban is. Az eddig is színvonalas szakmai munkánknak még inkább megmutatkozott az eredménye.

A jelenlegi 6. évfolyamosok közül aránylag sokan jelentkeztek a 6 évfolyamos gimnáziumba, többen a tehetség gondozó osztályba, ez idáig úgy tűnik, hogy sikerrel. Ez a tendencia tudjuk, a jövőben is megmarad, s tőlünk, az általános iskolától „szívja el” a legjobb képességű tanulókat, akiket pedig bizony mi is szívesen tanítanánk még két évig. Ez azonban szinte törvényszerű velejárója egy ilyen programnak.

Az iskola és a pedagógus feladata Johann Wolfgang von Goethe által megfogalmazott gondolatok szerint az, hogy:

„...a gyermekeknek két dolgot kell adnunk: gyökereket és szárnyakat. Gyökereket, amelyek tartást adnak, hogy tudják, hova tartoznak, de ugyanígy szárnyakat is, amelyek az egyiket a kényszereitől és előítéleteitől szabadítják meg, a másiknak lehetőséget adnak új utakat bejárni (vagy inkább repülni).”

A Kinizsi Pál Általános Iskola tanárai a tehetség gondozás terén is ezt az elvet követik.

7. Hunyadi János Általános Iskola

Örömmel fogadtuk a tehetséggondozó programban való részvétel lehetőségét. Intézményünkben ennek hatására két fő részt vehetett a Debreceni Egyetem által szervezett 30 órás „Iskolai tehetséggondozás” című akkreditált továbbképzésen, egy fő jelenleg szintén a Debreceni Egyetem által szervezett „Tehetséggondozás- tehetségfejlesztés” című négy féléves képzésen vesz részt, amely pedagógus szakvizsgával zárul. Az érintett pedagógusok részvételével tehetséggondozó munkacsoportot hoztunk létre, akik szakértelemmel és tudatosan koordinálják a foglalkozások menetét, a szerzett tapasztalatokat folyamatosan átadják. A program intézményünk képzési struktúrájában egy új lehetőségként jelent meg, folytatását fontosnak és szükségszerűnek tartjuk.

8. Hatvani István Általános Iskola

A tehetséggondozó program hatékonyan kapcsolódott be az iskola szervezeti struktúrájába. A programban részt vevő kollégák érdeklődéssel követték figyelemmel egymás munkáit, ötleteit, eredményeit. A célt szem előtt tartva, miszerint a gyerekek minél sokoldalúbb fejlesztésére kell törekedni, több alkalommal is sor került ötletbörzékre, konzultációkra, egymás foglalkozásainak látogatására. Kialakult az iskolában egy „tehetséggondozó csoport”, amelynek tagjai között szoros és eredményes munkakapcsolat működik.

A foglalkozást vezető pedagógusok az intézmény többi tanárával is megosztották a tapasztalataikat (munkaközösségi foglalkozásokon), sőt volt olyan kolléga, aki egy-két ötletes feladatot „becsempészt” a tanítási órákra is. A fogadóórákon, szülői értekezleteken a szülőket szívesen tájékoztatták a programról és annak tapasztalatairól.

A foglalkozások hatékonyságát bizonyítja, hogy a tehetséggondozó programba bevont gyerekek nagy számban vettek részt eredményesen különféle versenyeken. Szívesen jártak a foglalkozásokra, lemorzsolódás nem volt.

A program segítséget nyújtott a tanulóknak a természettudományi területek között eligazodni, az őket leginkább érdeklő terület felé orientálódni, ezen keresztül hozzájárult a továbbtanulási irányok megválasztásához is. Nem utolsósorban pedig nagy hatást gyakorolt a helyes környezeti attitűd kialakulására.

A programban részt vevő pedagógusokat és a „kiválasztott” gyerekeket is összetartó, hatékony közösséggé formálták ezek a foglalkozások.

9. Eötvös Utcai Általános Iskola

Iskolánk kiemelkedő eredményeket ér el mind a röplabda (az Eötvös DSE Tehetségpont), mind a rajz területén (alsó tagozatban emelt óraszámában tanítjuk az organikus alapú vizuális szemléletmódot). Ezeken a területeken mindhárom, a programban részt vevő tanulónk jelentős sikereket ért el országos szinten is. Programba kerülésük óta tehetségük kibontakoztatását folyamatosan – a blokkokon kívül heti két órában – biztosítjuk tehetségfejlesztő szakember bevonásával.

A városban felpetzdült „tehetségmozgalom” hatására az órarendi kereteken belül más osztályokban is tartunk komplex tehetségfejlesztő foglalkozásokat a tehetségigéretek számára, szintén tehetségszakértővel. Bár iskolánk eddig is nagy figyelmet szentelt a kiemelkedő képességűek fejlesztésére, most még nagyobb energiát fektettünk kibontakoztatásukra, amelynek „gyümölcse” honlapunkon olvasható (<http://www.eotvosiskoladebrecen.ini.hu>).

A vezetés részvételt elősegítő hozzáállásával sikerült vonzó munkakörnyezetet létesíteni. A hangsúlyt a szakértelemre helyeztük, az egységes célok elérése érdekében jó kollegiális viszonyokat alakítottunk ki. Törekedtünk a hatékony szervezésre, a célok egyértelmű megfogalmazására, a tanulói önbizalom erősítésére, valamint a szülők bevonására a gyermekek tanulási folyamatába.

10. Karácsony Sándor Általános Iskola

Intézményünkben évek óta kiemelt feladat a tehetségfejlesztés. Emelt szintű osztályainkban emelt óraszámában foglalkozunk a matematika, az informatika, az idegen nyelv (angol, német) és a művészetek (éneklés, rajz, magyar irodalom) oktatásával.

A tanulók délelőtti és délutáni foglalkozásai szerves egységet alkotnak. Dél-előtt a pedagógusok elsősorban arra törekednek, hogy a tanulók minél magasabb szinten sajátítsák el a tantervi anyagot. Ahogy a gyerekek képességei megmutatkoznak a teljesítményükben, külön foglalkozásokon van lehetőségük a tehetségük kibontakoztatására. Dél-előtt az általános iskolai óratervvvel összhangban tanulnak, délután azonban speciális blokkokban.

Iskolánk arra törekedett a tehetséggondozó program megvalósításakor, hogy a délelőtti és a délutáni foglalkozások szervesen kapcsolódjanak egymáshoz, és a tantervi követelmények legmagasabb szinten való teljesítésével párhuzamosan, délután a tanulók más területeken is kipróbálhassák magukat. A délutáni foglalkozások kötetlenebbek és kis csoportokban zajlanak. A délutáni foglalkozásokon a differenciált fejlesztőprogram keretében nagyobb lehetőség van differen-

ciálásra, új információk megszerzésére, új problémamegoldási módszerek alkalmazására, valamint az órai anyag gyakoroltatására is.

A programban a gyerekek tanulásmódszertani tréningen is részt vesznek. Terveik között szerepel tanuláskönnyítő technikák (memóriafejlesztés, figyelemfejlesztés, lényegkiemelés, vázlatkészítés) gyakorlati alkalmazása, önismereti kérdőív elemzése, megbeszélése, mindenféle játékos gyakorlat, amely az egyéni tanulásukat megkönnyítheti. A tanulók egyéni tanulási módszereinek megismerése és fejlesztése a tehetséggondozás egyik fontos eleme.

Tanórán kívül különböző szakkörök (német szakkör, angol szakkör, énekkar, tűzzománc-műhely), sportkörök (kosárlabda, labdarúgás, torna, modern tánc), szabadidős tevékenységek (különböző versenyeken való részvétel, múzeum-, színház-, mozilátogatás, idegen nyelvi játszóházak, diákbal, sportrendezvények, Művészeti Gála stb.), illetve nyári táborok közül válogathatnak a tanulók. Tanulmányi kirándulásaink helyszínei nemcsak a nevezetességeik miatt maradnak emlékeztetésekként, hanem kapcsolódást is mutatnak valamely tananyaggal (irodalom, történelem, földrajz, biológia).

Intézményünkben külön a tehetségfejlesztésre specializálódott a *Tehetség-gondozó, tehetségfejlesztő és felzárkóztató munkaközösség*, amely évek óta működik. Feladata:

- a szakkörök, tehetségfejlesztő foglalkozások koordinálása, ellenőrzése;
- a tehetségek felkutatása, gondozása;
- versenyeztetése országos, megyei, városi szintű versenyeken;
- aktív részvétel az iskolában tartott megyei versenyek szervezésében is.

A Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának Oktatási Osztálya által szervezett *Tehetség-gondozó program* minden munkaközösségünket aktivizálta. Az egyik igazgatóhelyettes kolléga már 2000 óta *Tehetségfejlesztő szakértői* másoddiplomával rendelkezik, 5 fő pedagógus még a 2008/2009-es tanévben elvégezte a 30 órás *Tehetségfejlesztő* továbbképzést, a 2009/2010-es tanévben pedig beiskoláztunk további 1 fő pedagógust a Debreceni Egyetem Pszichológiai Tanszéke által hirdetett *Tehetségfejlesztési szakértői* másoddiplomás képzésre.

A TÁMOP 3.4.3–08/2. számú, „Iskolai tehetséggondozás” című pályázatán 17.278.270 forintot nyertünk. Közel kétéves tehetségfejlesztő projekt áll előtünk, amelynek keretében 144 tanuló és 25 pedagógus részvételével kívánjuk megvalósítani a pályázatban megfogalmazott feladatokat. Tesszük mindezt azért, hogy az országban egyedülálló módon létrehozott tehetségfejlesztő központok és csoportok ne elszigetelten, hanem hálózatban működjenek együtt azokkal az innovatív és egyéni iskolai elképzelésekkel, amelyek a jövőben egyéni arculatunkat fémjelzik.

Intézményünk egyedülálló feladatot vállalt magára a tehetségfejlesztés területén, *megyei szintű versenyek* szervezésével is. Tíz éven át mi szerveztük meg a megyei helyesírási és nyelvhelyességi versenyt „A nyelv egy szépen szóló muzsika” címmel az 1–4. évfolyam számára, valamint öt éve az 5–8. évfolyamon is. A „Töprengő” című megyei matematikaversenyt 9 éven át, a Szentgyörgyi József Egészség- és környezetvédelmi megyei versenyt pedig hét alkalommal rendeztük meg. Idegen nyelvi (angol, német) megyei szintű versenyünk 12 éve vonzza a megyei általános iskolák diákjait.

Munkaközösségeink éves programjában kiemelt feladat a tehetségek gondozása. Évek óta folyamatosan készítik fel a legtehetségesebbeket országos, megyei, városi versenyekre, és érnek el szebbnél szebb eredményeket.

A tehetséggondozó programban részt vevő diákok továbbtanulását is nagymértékben segíti a városi beiskolázási lehetőség. A 2009/2010. tanévben 1 fő 6. évfolyamos diákunk átlépése vált lehetségessé a program által a Medgyessy Ferenc Gimnázium és AMI-be.

Az állandó szakmai munkaközösségek mellett egy-egy nagyobb szabású feladat megvalósítását egy csoportra bízunk, akik viszonylagos önállóságot kapnak a végrehajtásban, a belső munkamegosztás kialakításában, a munkafolyamat ellenőrzésében. Így hatékonyabb a *projektek* megvalósítása. A pedagógusok ezáltal nemcsak a tantárgycsoport munkaközösségeknél, hanem egy-egy projektcsoportnak is tagjai. A feladatcsoportok egyik nagy előnye, hogy együtt dolgozhatnak különböző tárgyat tanító, a hétköznapiakban alig találkozó kollégák (pl. testnevelő és matematikatanár), megismerhetik egymás véleményét, elképzelését, így szélesebb körű kommunikációra nyílik így lehetőség. A projektek koordinálása a projektvezető dolga, aki irányítja az összetett feladat megoldásában tevékenykedő kollégákat. Az iskolavezetésnek itt abban van szerepe, hogy összehangolja a különböző projektek működését.

Ilyen projekt volt a debreceni tehetséggondozó program, amelynek kidolgozásában, szervezésében is aktív szerepet vállaltunk; bázisiskolai feladatot látunk el. A hozzánk tartozó általános iskolákkal folyamatos a kapcsolatunk, szakmai megbeszéléseket folytatunk, közös rendezvények szervezésében tevékenykedünk és ezt tesszük a jövőben is.

Tanulóink megismerkedtek a tanórai kereteken túli kis csoportos foglalkozások keretében:

- új feladattípusokkal;
- játékos feladatokkal;
- szituációs gyakorlatokkal;
- tanulói kísérleteket végeztek;
- lehetőségük volt véleménynyilvánításra, vitákra;

- a csendesebb, visszahúzódó tanulók is sikerélményhez juthattak, a figyelem középpontjába kerülhettek.

A pedagógusoknak lehetőségük nyílt:

- személyre szabott feladatok tervezésére, kivitelezésére;
- kommunikációs képességek fejlesztésére;
- a kis csoportos foglalkozások alkalmával a tanulók személyiségének fejlesztésére;
- személyre szabott értékelésre;
- kutatómunkára, érdekes, egyedi feladatok összeállítására;
- a programban részt vevő tanulókkal való személyes kapcsolat elmélyítésére;
- a programban részt vevő kollégák szakmai tapasztalatcseréjére intézményi és városi szinten egyaránt.

11. Csapókerti Általános Iskola

Iskolánkban alakult egy team, amelybe minden munkaközösségből kerültek be kollégák – ez is egy lehetőség a munkaközösségek együttműködésére. Emellett a munkában olyan kollégák is részt vettek, akik nem tagjai ennek a munkacsoportnak, de például ahhoz, hogy egy színdarab vagy egy táncprodukció létrejöhessen, szükség volt más kollégák segítségére, együttműködésére (jelmezkészítés, konferálás, díszletkészítés).

A program során nemcsak a kollégák láttak bele egymás szakmai munkájába, hanem a gyerekek is. Nem csak egy évfolyam vagy egy osztály tanulói, így ők is jobban megismerhették egymást, közösséggé formálódtak. Ez jó példát mutatott az iskola többi tanulója számára is. Egyes moduloknak olyan produktumai születtek (pl. színházi előadás, projektmunka), amelyeket az iskola összes tanulója megtekintett, és ezekből ötleteket meríthettek, élményhez juthattak.

A program megvalósítása során a kollégák szakmai tudása frissült, bővült, amit más tanóráikon is kamatoztatni tudnak, így iskolánk összes tanulója profitálhat belőle. A pedagógusok továbbképzéseken, pályázatírásokban vettek részt, és aktívan, új szakirodalmak megismerésével és felhasználásával kellett készülniük a foglalkozások megtartására (elsősorban a szakokhoz nem köthető modulok esetében, pl. tanulásmódszertan).

A szülőkkal való kapcsolattartást az iskola vezetősége és az érintett osztályfőnökök végezték, akik a team tagjai is. A felmérés eredményét a kiválasztott gyermekek szüleivel egy megbeszélés keretében személyesen ismertették. Tájékoztattuk a szülőket a program részleteiről és a lehetséges modulokról. Ez a személyes megbeszélés is megerősítette, hogy a szülők kedvezően fogadták a te-

hetséggondozó programot. A 6. évfolyamos tanulók szülei közül jó néhányan részt vettek a Medgyessy Gimnáziumban tartott szülői értekezleten, amelynek hatására – bár számunkra ez nem feltétlenül kedvező – több tanulónk jelentkezett a gimnázium most induló tehetséggondozó osztályába.

Iskolánk ebben a tanévben regisztrált Tehetségi pont lett (akkreditációja folyamatban). E tevékenységi körünkbe is szorosan beleillik a városi tehetséggondozó program. Ezáltal szorosabb kapcsolat alakult ki intézményünk és más oktatási és kulturális intézmények között, illetve pályázati lehetőségek nyíltak meg előttünk. Van már olyan nyertes pályázatunk, amelyet mint Tehetségi pont nyertünk el, és ez kollégáinknak is ösztönzést ad a tehetséggondozó munka folytatására.

12. Bocskai István Általános Iskola

Debrecen városa 2 éve indította el tehetséggondozó programját. Nagy örömmel fogadtuk ezt a kezdeményezést, és fontosnak tartottuk, hogy iskolánk is bekapcsolódjon ebbe a programba. A program elindításával olyan lehetőségek nyíltak és nyílnak meg a tanulók és a pedagógusok előtt, amelyek szervezett keretek között, szakemberek irányítása mellett teszik lehetővé a tehetségek felfedezését, menedzselését, gondozását.

Az intézményben a nevelők örömmel vállalták a tehetségfejlesztő munkát, 10 fő is elvégezte a DE Pszichológiai Intézete által meghirdetett 30 órás tehetségfejlesztő tanfolyamot. Így mind a 7 fejlesztési területen meg tudjuk valósítani a kiválasztott tanulók tehetséggondozását olyan módon, hogy a pedagógusok amellet, hogy az adott terület jól képzett szakembereinek számítanak, a tehetségfejlesztéshez szükséges alapvető ismeretekkel is rendelkeznek.

A szülők és a tanulók körében „rangot” jelent bekerülni ebbe a programba, és a nevelők számára is „rang”, igazi kihívás ezekkel a gyerekekkel foglalkozni. A nevelők fontosnak tartották, hogy igényesen, újszerű pedagógiai módszereket alkalmazva tartsák meg ezeket a foglalkozásokat. A nevelők lelkesedése, elkötelezettsége pezsdítőleg hatott az egész tantestület munkájára, módszertani kultúrájára. Egészen nagy energiát fektettek a felkészülésbe annak érdekében, hogy minél magasabb színvonalon vezessék a foglalkozásokat és minél többet adjanak át a gyerekeknek.

Az eddigi pályafutásuk során és a továbbképzéseken megszerzett tapasztalataikon túlmenően sokat búvárkodtak a fejlesztési területekhez kapcsolódó szakirodalomban is. A pedagógusok részéről befektetett energia duplán hasznosnak bizonyult, ugyanis az így megszerzett tapasztalatokat kitűnően tudták kamatoztatni a tanítási óráikon is.

Az iskolánkban folyó szakmai munka szülők általi megítélését is befolyásolta, hogy a 6. évfolyamon 9 fő, az 5. évfolyamon 18 fő került beválogatásra, és ez a „nagy” szám bennünket, nevelőket is motivált a további színvonalas oktató-nevelő munka végzésére. A pedagógusok motiváltsága és pozitív hozzáállása, tenni akarása meghozta az eredményt a gyerekek munkájában és a foglalkozásokhoz való viszonyában is. A legtöbben jól motiváltak voltak, örömmel végezték a feladatokat, egyszóval szívesen dolgoztak és rengeteg új ötlettel gazdagították a foglalkozásokat. Hozzá kell azonban tenni, hogy hiába tett meg a pedagógus mindent, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését, akadt olyan tanuló, akinek a motiváltsága ezek ellenére sem érte el az optimális szintet. Szerencsére ez csak egyedi eset volt.

A beszámoló és a látottak alapján elmondható, hogy nemcsak a gyerekek tanultak a pedagógusoktól, hanem sok esetben fordítva is érvényesült ez a hatás. A gyerekek gyakran formálták át a pedagógusok elképzeléseit egy-egy adott témáról, egészen más oldalról közelítve meg a problémát, mint általában a felnőttek, és adtak frappáns és pofonegyszerű, a szokásostól eltérő megoldásokat. Ez mind a gyerekek, mind a pedagógusok számára fokozott tapasztalatszerzésre adott lehetőséget, hiszen sok, nagyon jó képességgel rendelkező tanuló alkotta a csoportot, akiknek a kreativitása és problémamegoldó gondolkodásának szintje jóval átlag fölötti volt, a feladatok megoldása során pedig pozitív mintával szolgáltak társaik és ezzel együtt a pedagógus számára is.

Ezzel együtt az is elmondható, hogy a foglalkozásokat mind a gyerekek, mind a foglalkozást vezető pedagógusok élvezték. Összességében megállapítható, hogy a tanulók szívesen vettek részt a foglalkozásokon, felszabadultan dolgoztak együtt, és a pozitív együttműködés eredményeként újabb barátságok alakultak ki a gyerekek között, amelyek korábban túlnyomórészt osztálytársi keretek között jöttek csak létre.

A foglalkozást vezető pedagógusok beszámolója szerint nagyfokú elismerést jelentett számukra, hogy kiválasztották őket a tehetséges gyerekek fejlesztésére. Úgy értékelték, hogy ezzel az iskolavezetés elismerte a magas színvonalú munkavégzést, amelyet addig végeztek, és mindenben igyekeztek megfelelni ennek a nagyfokú bizalomnak. Ezen túlmenően a társak és a nevelőtestület előtt is bizonyítani akarták, hogy helyes döntés volt a személyük kiválasztása e feladat ellátására. Ezzel együtt a programból kimaradt pedagógustársak beszélgetéseiből az is kiderült, hogy a későbbiekben ők is szívesen vennének részt a tehetséggondozásban, ők is szeretnék a kiemelkedő képességű gyerekekkel dolgozni és bizonyítani, hogy színvonalas fejlesztő munkát tudnának végezni. Ezek alapján megállapítható, hogy összességében véve nagyon pozitív hatással volt a program az egész nevelőtestület munkájára, illetve a szemléletére.

A foglalkozások során lehetőség nyílt arra, hogy a pedagógusok sokkal mélyebben megismerjék a gyerekeket. Az új szituációk, más jellegű feladatok lehetőséget biztosítottak arra, hogy megtudják, mi az erős oldaluk és mik a gyengeségeik.

Feladatuknak tekintették, hogy a feltárás után igyekezzenek megszüntetni vagy nagymértékben javítani a gyengeségeket, az erős oldalakat pedig még magasabb szintre fejleszteni. A beszélgetésekből és beszámolókból kiderült, hogy a felkészülésbe, a foglalkozások megtartásába óriási energiát fektettek. Egy-egy óra megtartása bizony több óra felkészülést is igényelt, hogy az színvonalas, érdekes és fejlesztő hatású legyen mindenki számára.

Az intézményben a foglalkozások megtartása során sorrendváltást alkalmaztunk, amely a visszajelzések alapján pozitív hatású volt. A tanulásmódszertant az idei tanév kezdetén előrevettük mind az ötödik, mind a hatodik évfolyamon. Ennek az volt a célja, hogy az esetlegesen meglévő helytelen tanulási szokásokat megszüntessük, a gyerekeket új lehetőségekkel és módszerekkel ismertessük meg, valamint a jól bevált tanulási szokásaikat megerősítsük, illetve tovább csiszoljuk azokat, amelyek révén a tanulás hatékonysága az eddigieknél magasabb szintet érhet el. Ez azért is fontos volt, mert az itt megszerzett ismereteiket nemcsak a foglalkozásokon, hanem a tanítási órákon is és az életük minden területén kamatoztatni tudják.

Hiszünk benne, hogy a megszerzett tapasztalatok kiértékelése és hasznosítása után egyre magasabb és magasabb szinten tudjuk majd a programot folytatni, amelyből haszna származik a programban részt vevő gyerekeken és pedagógusokon túlmenően Debrecen egész városának. Sőt, ez valószínűleg nem a város határáig terjedő eredményt fog jelenteni, hanem azon messze túlmutat, amit egy-két évtized múlva „kézzelfoghatóan” is érzékelhetünk majd.

13. Dózsa György Általános Iskola

A tehetségfejlesztő program koordinálását iskolánkban a két igazgatóhelyettes végzi, mind a ketten „Tehetség és fejlesztése” szakos szakvizsgázott pedagógusok. Amikor megtudtuk, hogy kik azok a tanulók, akiket beválogattak a tehetségfejlesztő programba, akkor a szüleiket és a tanulókat is összehívtuk (külön-külön). Az előző tanévben a szülőket nem kellett összehívunk, mivel városi szintű tájékoztatót kaptak.

A szülőket tájékoztattuk a programról, bemutattuk milyen műveltségterületekkel foglalkoznak majd a gyerekek, illetve mely pedagógusok tartják ezeket a foglalkozásokat. Válaszoltunk a felmerülő kérdésekre, majd nyilatkoztattuk a szülőket, hogy támogatják-e gyermekük részvételét ebben a programban.

A gyerekeket is összehívtuk és összeismertettük őket egymással. Nekik is elmondtuk a program részleteit, megismertettük velük azt a hét területet, amelyekkel 8-8 órában jobban megismerkednek majd, és megbeszéltünk egy mindenkinek alkalmas napot a fejlesztő órák megtartására (ez elég nehezen ment, mert a gyerekeknek sokféle elfoglaltságuk van).

A foglalkozásokat a tantárgyanként megkapott 8 órás fejlesztő program alapján tartottuk, kivéve a mozgás és egyéb művészetek esetében, ahol a munka a fejlesztő pedagógusunk által kidolgozott tanmenet szerint haladt. A mozgásművészet terén ugyanis nem volt hozzáértő pedagógus, és helyette testnevelés foglalkozásokat tartottunk, míg az egyéb művészetek esetében nem kaptunk tanmenetet.

Jelenleg iskolánkban a 6. évfolyamosok a „természettudományos ismeretek” témakörnél járnak, míg az 5. évfolyamosok az idegen nyelvnél tartanak (angol vagy német nyelv).

Iskolánkban 4 fő „Tehetség és fejlesztése” szakvizsgás pedagógus van, 1 kollégánk pedig most kezdte el ezt a szakvizsgát adó iskolát a DE Pszichológia Tanszékén.

14. Vénkertei Általános Iskola, Óvoda és AMI

Intézményünkben 5 éve működik tehetségfejlesztő munkaközösség, amelynek tagjai tehetségfejlesztő szakértő kollégák. Tehetségfejlesztő munkánkat együtt gondolkozva hatékonyabban tudjuk végezni, programunk megvalósulása is sikeresebb. A felmerülő problémákat megpróbáljuk együtt megoldani, módszerek, ötletek gazdag tárházát adjuk át egymásnak.

A tehetséggondozás területén fő célkitűzésünk a tehetségesek korai azonosítása, fejlesztése, új módszerek bevezetése, szakmai tanácskozások, bemutató foglalkozások szervezése. Az általános iskolai intézményegységben kialakítottuk a tehetségmérés rendszerét, segítséget nyújtva a tehetségek időben történő felismeréséhez, fejlesztéséhez, gondozásához. Ehhez a munkához 9 pedagógusunk szerzett tehetségfejlesztő szakirányú végzettséget. Felső tagozaton „sávos oktatásban” – képesség szerinti csoportokban – történik a magyar nyelv és irodalom, valamint a matematika tárgyak oktatása.

Ez a program lehetőséget adott arra, hogy több olyan kolléga is bekapcsolódjon a munkába, akik eddig nem voltak tagjai a munkaközösségnek. Négy kolléga 30 órás tanfolyamon ismerkedhetett meg a tehetségfejlesztés módjaival. Az ott szerzett ismereteket a mindennapi munkájuk során is hasznosítani tudják.

A városi tehetséggondozó program mátrixának kidolgozásában 6 kolléga vett részt, közülük hárman a program koordinátorai is. A program hatására

megnőtt azoknak a gyerekeknek a száma, akik a 6 osztályos gimnáziumi felvétellel próbálkoztak.

Mindemellett figyelemmel kísérjük a pályázatokban rejlő lehetőségeket is és részt vettünk a TÁMOP-3.4.4/B-08/1 pályázatán. Pályázatunk célja a művészetek terén tehetséges gyermekek felkutatása, kiválasztása, tehetségük kibontakoztatását elősegítő programok, rendezvények szervezése, ezek hatósugarának kiterjesztése helyi, városi, megyei, regionális szinten.

15. Kazinczy Ferenc Általános Iskola és AMI

A tehetséggondozó program bevezetése, még ha nem is minden iskolában tudatos szervezetfejlesztés eredményeként, de komplex módon hatott az iskolák szervezeti kultúrájára. Hatással volt a pedagógusok személyes fejlődésére, és növelte az iskolák teljesítményét, hatékonyságát. (Ezt annak ellenére állíthatjuk, hogy a szervezeti kultúra egyes elemeinél mérési adatokra nem támaszkodhatunk, csak észlelésre.)

A program együttműködésre ösztönző környezetet teremtett. Az együttműködés az egyének szintjén már a mátrixok kidolgozása során nyilvánvaló volt, de akkor még csak az egyes iskolákból felkért (delegált) pedagógusok teammunkájáról volt szó. Az iskolák közötti együttműködés viszont a program előrehaladtával kezdett kiteljesedni. A mi területünkön ez legmagasabb szinten a Lilla Téri Általános Iskola és a Kazinczy közös pályázatában nyilvánult meg.

A (nyertes) pályázat címe: *Össze-Tett – A tehetség a gyermeknek adottság, a pedagógusnak felelősség.* A két iskola célja, hogy a pályázatban foglaltak megvalósításával hozzájáruljanak egy tehetségbarát társadalmi környezet kialakításához. A program az egyes iskolákon belüli együttműködést több szinten is fejlesztette:

- A mátrixok kidolgozásában közreműködő kollégák (Sáriné Szabenyi Judit, Szabenyi Sára, Cs. Horváth Judit) csak munkaközösségi egyeztetés után vitték javaslataikat, ötleteiket a mátrixon dolgozó teamekbe, illetve az onnan hozott javaslatokat, ötleteket megvitatták az iskolán belüli szakmai közösségekkel.
- Az egyes modulok oktatása során felgyülemlett tapasztalatokat (egyes módszerek hatékonysága, tanulók reakciója...) a pedagógusok folyamatosan átadták az időrendben következő modul foglalkozásait vezető pedagógusoknak.

A folyamatos *iskolán belüli és iskolák közötti szakmai konzultációk, egyeztetések* tapasztalatcsere és konferencia-részvétel révén igen jelentős hozadéka a programnak, hogy

- fejleszti az iskolák egymástól való tanulási képességét,
- lehetőséget ad a horizontális tanulásra,
- segíti a „tanuló szervezetté” válást.

A programnak az iskolák struktúrájára gyakorolt hatását a következőkben összegezzük:

- Mindhárom iskolában működik akkreditált Tehetségpont. A Lilla téren és a Kazinczyban maga az iskola a Tehetségpont (működtetői a tehetséggondozó csoport tagjai), a Vörösmartyban a Vörösmarty Mihály Általános Iskoláért Alapítvány látja el a feladatokat.
- A Tehetségpontok létrejöttével és működésével a tehetséggondozás területén új feladatmegosztás alakult ki az iskolákban. Új horizontális és vertikális szakmai és informális kommunikációs csatornák nyíltak, amelyek a sok személyes konzultáció révén nyitottabbak is a már meglévőknél.

Változott, gazdagodott a (szélesen értelmezett) tanterv is, hiszen a modulokkal olyan, tudatosan tervezett, tanórán kívüli tevékenység került be az iskolák életébe, amely hatással van a tanulók tudására, képességeire, személyiségére.

A szakmai kompetenciák gazdagodása terén pedig az alábbiakról számolhatunk be:

- A tehetséggondozó programmal kapcsolatos képzések, továbbképzések gazdagították a pedagógusok szakmai kompetenciáit. Az egyes nevelőtestületekben a már korábban meglévő ilyen irányú ismereteken túl kimondottan a programhoz kapcsolódva a 30 órás „Iskolai tehetséggondozás” továbbképzést 4 fő végezte el, és a DE Tehetséggondozás-tehetségfejlesztés szakirányú képzésen további 3 fő vesz részt (Kazinczy: 2 fő, Vörösmarty: 1 fő).
- Az egyes modulok foglalkozásait vezető pedagógusok munkaközösségi megbeszélésen, nevelőtestületi értekezleten vagy akár informális fórumokon is megosztották kollégáikkal a foglalkozáson szerzett tanulásirányítási, munkaszervezési tapasztalataikat, így a tehetséggondozó foglalkozáson alkalmazott módszerek, munkaformák és az ismeretanyag bizonyos részei „átszivárogtak” a normál tanórákra is.

Végül, a program pozitív hatással van a tantestületi klímára is, mert

- lehetőséget ad az egyéni szakmai ambíciók kielégítésére, formálva ezzel a közreműködő pedagógusokban az iskolához való kötődés érzését; továbbá
- kiterjesztette a minőségi foglalkoztatás lehetőségét, motivációs eszközt adva ezzel az igazgatók kezébe.

16. Szoboszlói Úti Általános Iskola

Az angolszász országokban régóta kutatják és publikálják, hogy egy intézmény szervezeti kultúrája és az intézményt használók hosszú távú elégedettségével járó hatékony, sikeres működése között összefüggés van.

Ezt saját intézményünknel is megtapasztaltuk az elmúlt egy évben, hiszen a bevezetett tehetséggondozó program hatása szervezeti kultúránkra egyértelműen pozitív volt, és ennek látható, kimutatható bizonyítékai vannak. A tehetségek gondozása és a kollégák együttműködése tekintetében megindult, majd megszilárdult a gondolkodási és viselkedési stílus változása. Valóban pozitív munkakapcsolatok alakultak ki, olyan egyeztetések, párbeszéddek, amelyekben a munkatársak egymásnak is adtak fejlesztő visszajelzéseket. A munka során szükségszerűen felmerülő konfliktusok is érdemi feloldást nyertek, de mindezekelőtt az együttműködés kultúrája, a bevonás/támogatás, a teljesítmény az önmegvalósítással együtt élveztek prioritást. Világossá vált minden részt vevő pedagógus számára, hogy támogatásra talál a vélemények őszinte kifejezésével, a kísérletezéssel, a szervezet támogatja a fejlesztéseket: a hibák nem üldözendő dolgok, hanem a tanulás, a fejlődés forrásai. Az egyes modulok mátrixai tág lehetőséget biztosítottak mindezekre: mind a konkrét feladat kiválasztására a témán belül, mind a kooperatív tanulási technikák alkalmazására, a próbálkozásra, hogy milyen módszerekkel lehet kialakítani a társas készségeket.

Az együttműködés, a másik segítése, az „építő egymásrautaltság” – ahogy a szakma nevezi – egyébként is „kötelező” eleme a programnak. Az iskolavezetés kommunikációját áthatotta annak hangsúlyozása, hogy a pedagógusok egyéni céljai és a szervezet céljai közötti kapcsolat megtalálására törekszik, építve a munkatársak önmegvalósítási szükségleteire. A program indításakor egy képzett kollégánk sem volt. 2009 első félévében kilenc fő végezte el a harmincórás tehetségfejlesztő pedagógusi továbbképzést, az év szeptemberében hárman jelentkeztek a szakirányú szakvizsga megszerzésére. Fontosnak tartottuk azt is, hogy a kollégák csapatokban dolgozzanak, így tehetségfejlesztő munkacsoportot hoztunk létre a munkaközösségek mellett. Minden modult egy fő képviselt. 2009 júniusában eredményesen pályáztunk a Tehetségpont címre, novemberben elindítottuk ennek akkreditációs folyamatát. Az iskola a városi tehetséggondozás egyik bázisiskolája, az idegen nyelvi fejlesztés egyik koordinátora. A debreceni *Kincseink...* című konferencián, 2009. november 13–14-én Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia kollégánk tartott angol nyelvből bemutató foglalkozást az iskola hatodikos tehetségfejlesztő csoportjával. Nyertes pályázatokból motiváltuk a kollégákat, és további pályázatokat is írtunk ugyanezen célra, illetve tehetségfejlesztő munkánk tudatosabbá, szervezettebbé tétele érdekében, immáron bevonva a teljes nevelőtestületet. Az már önmagában is a program

szervezetre gyakorolt pozitív hatását bizonyítja, hogy a teljes közösség nyitott az ez irányú fejlődésre, a szervezett továbbképzésbe való bekapcsolódásra. A tehetségfejlesztő munkacsoport megerősíti, hatékonyan közvetíti azt a vezetői törekvést is a nevelőtestület felé, hogy az iskolavezetés bevonja a szervezet tagjait az őket érintő döntésekbe.

Összegezve: A vezetés a szervezetet a szervezeti kultúra alakításán keresztül igyekszik fejleszteni. Ez értékek, célok felmutatásával, tudat- és szemléletformálással valósulhat meg. A városi tehetségfejlesztő program intézményi megvalósulása a Szoboszlói Úti Általános Iskolában összetartó erő, látható és láthatatlan elemekkel. A tehetségek azonosítása, fejlesztése olyan érték, amely formálja az intézmény szervezeti kultúráját, a kollégák identitás- és környezettudatát. Pozitív hatásként elősegíti a célokkal való azonosulást a jelen cselekedeteiben és a jövőnkéről alkotott elképzeléseinkben. A konstruktív szervezeti kultúra megvalósulása felé visz, stabilitást eredményez.

III. ISKOLÁK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ A TEHETSÉGFEJLESZTÉSBEN

1. Múlt, jelen, jövő – tehetséggondozás a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában

„Az iskola dolga, hogy megtaníttassa velünk, hogyan kell tanulni, hogy felkeltse a tudás iránti étvágyunkat, hogy tanítson minket a jól végzett munka örömére és izgalmára, hogy megtaníttson szeretni, amit csinálunk, és hogy segítsen megtalálni azt, amit szeretünk csinálni.”

Szent-Györgyi Albert

„Az iskola milyenségét elsősorban az a szeretet határozza meg, amellyel volt és jelenlegi tanítványai gondolnak rá.”

Kujbus Zsófia (volt diákunk)

„Ha van valami, ami sokkal ritkább, mint a tehetség, az a tehetség felismerésének képessége.
...A kemény munka tehetség nélkül szomorú dolog, de a tehetség kemény munka nélkül igazi tragédia.”

Robert Half

1986 szeptemberében Debrecen nyolcadik gimnáziumaként indult a Medgyessy Ferenc Gimnázium. Egy hagyományos iskolavárosban a hagyományokkal ellentétben nem a város középpontjában helyezkedik el, hanem a város legújabb lakótelepén. Ráadásul csak két év „kalandozó élet” után, 1988 augusztusának utolsó napjaiban költözhattünk be saját, új épületünkbe.

Az iskola kollektívájának 25 éves tevékenysége nyomán alakultak ki, illetve formálódtak az iskola tartalmi és szervezeti jellemzői. E munka egyik alappillére volt a helyi nevelési és oktatási rendszer alapos átgondolása. Gondos vizsgálatok és elemzések alapján őszinte, reális képet igyekeztünk biztosítani a tantestület

számára, hogy megfelelő döntések szülessenek. Időnként a képzési rendszert megbeszéltük a diákokkal is, elsősorban a diákönkormányzattal.

Olyan célt kellett kitűznünk, hogy iskolánknak megkülönböztetett helye, szerepe, karakteres jelenléte legyen a város, a régió iskolarendszerében. Ezáltal remélhető az iskolaválasztás kedvező befolyásolása is. A sajátos arculat megtalálásával, a kínálat bővítésével és kellő igényességgel indulhatott el az az öngerjesztő folyamat, amelynek révén intézményünknek megkülönböztetett szerepe lett. Olyan gimnáziumi oktatás irányában kellett elmozdulnunk, amely elveiben és értékeiben hagyományosan meghatározott, de az eddiginél jobban alkalmazkodik a környezet igényeihez és adottságaihoz, többek között a kettős gimnáziumi funkció egybemosása helyett annak differenciáltabb kezelésével. Ezért a továbbtanulási esélyek növelése érdekében kívánatosnak tűztük ki a tehetségfejlesztés formáinak és módszereinek bővítését az egyéni érdeklődés és teljesítmények alapján szerveződő csoportokban (pl. speciális képzés emelt óraszámában stb.). A nem elméleti szakembernek készülő növendékeinknek valamilyen szakma jellegű oktatását-képzését biztosítottuk. A funkció szerint differenciáltabb tanítási program növelte is az iskola iránti érdeklődéssel együtt a továbbtanulás és a közvetlen munkába állás esélyeit.

A továbblépés teendői állandóan foglalkoztatták iskolánk pedagóguskollektíváját. Kiemelt kérdésünk volt az is, hogy mit lehet, illetve kell tennie egy iskolának, hogy jobban érezzék magukat benne a tanulók és a tanárok, hogy eredményesebb legyen együttműködésük. Csak egyetlen lehetőség maradt: engedni érvényesülni, s a felelősségérzetet növelni azokban, akikben van ambíció, újíto törekvés, a kevésbé érdeklődőket pedig érdekeltté tenni a munkavégzés hatékonyságának növelésével. Ehhez otthonos, személyiséget formáló, diákközpontú, nevelő iskola megteremtése volt a célunk.

A kollektívát nyitottság jellemezte, így együttműködő, alkotó légkör tudott kialakulni. A diákjaink ismereteinek bővítésére különböző szakterületeken tett próbálkozásaink, újíto szándékaink, elképzeléseink eredményesnek bizonyultak. Így nem csupán ismertséget, hanem elismerést is szereztünk intézményünknek. Az évek során megnövekedett iskolánk vonzereje, ennek következtében a felvételizők egyre szélesebb köréből válogathattuk ki növendékeinket.

1988 szeptemberétől – azaz amikor sajátos helyzetünkől adódóan lehetőségünk volt – beindítottuk az angol és a német nyelvi speciális képzést. Ez azért is vált kiemelt feladatunkká, mert a magyar oktatás egyik leglátványosabban jelentkező kudarca az idegen nyelv tanítása volt, ugyanakkor azt a társadalmi igények egyre sürgetőbb feladattá tették. Európai felzárkózásunk sarkalatos feltétele legalább egy világnyelv magas szintű elsajátítása. A diákjaink nyelvi képzésének erősítése érdekében 1989 óta cserekapcsolatunk működik a marsbergi gimnáziummal. A speciális nyelvi képzést biztosító osztályunkban mindenki nyelvvizsgát

tesz még középiskolai tanulmányai idején. Természetesen a fakultációs foglalkozások révén a többi osztályunkban is sok a nyelvvizsgázó.

A speciális nyelvi képzés mellett a fő fejlesztési irányt az iskola specialitását jelentő képzőművészeti képzés helyi programjának kidolgozása hozta. Képzőművészeti jellegű osztály indítására kezdetől gondoltunk – erre utal az iskola névválasztása és a hely szelleme is –, de anyagi okok miatt eleinte nem engedélyezték megteremtését. Mégis elterjedt az elképzelés iskolánk képzőművészeti képzéséről, így kezdetől indítottunk olyan osztályt, ahová a jó kézügyességgel rendelkezőket csoportosítottuk. Az 1993/94-es tanév óta iskolánkban képzőművészeti orientációjú osztály működik. Ezt a fajta képzést fejlesztettük tovább képzőművészeti tagozattá, mert az iskolafenntartó oktatáspolitikai koncepciójába jól beilleszkedett ez a képzés, hiszen olyan profil megteremtéséről volt szó, amely mindenképpen hiánypótlónak mutatkozott. Debrecen és a megye iskolahálózatában ez a kínálat nem volt meg.

Folyamatos változtatással sikerült megalapozni azt, hogy a Medgyessy Ferenc Gimnázium a térségünkben a képzőművészeti képzés színtere legyen. Ezzel a képzéssel így önálló arculattal jelent meg iskolánk Debrecen és Hajdú-Bihar megye közoktatási rendszerében.

A következő mérföldkő történetünkben az 1995-ös év, a képzőművészeti specializáció elindulása a nappali rendszerű gimnáziumi oktatásban, tagozati keretek között. A gimnáziumi órakeret adta lehetőségeket figyelembe véve a tanulók emelt óraszámban foglalkoztak rajzolásal és festéssel, ábrázoló geometriával, valamint művészettörténettel. Az ebbe az osztálytípusba jelentkezők száma folyamatosan duplázódott az évek alatt, ami számunkra visszaigazolást jelentett, hogy a régióban, illetve a debreceni iskolahálózatban szükség van erre a színpadra. Eddig a környék tehetséges fiataljai budapesti és nyíregyházi iskolákban tanulhattak tovább, vagy a vágyaik feladására kényszerültek. Ettől az időponttól azonban folyamatos fejlesztésekre is szükség volt, hiszen a tárgyi és személyi feltételek már szűkösek voltak több évfolyam kiszolgálására. Az elsősorban fiatalokból álló tanári kar nagy lehetőséghez jutott, létrehozhatott valamit, elkezdődtek a szellemi értelemben vett építkezések, amelyek később a körülmények megteremtésében konkretizálódtak. A tettvágy nagy volt, a lendületet pedig a pályázati lehetőségek és az iskola tehetséggondozó alapítványa adta meg.

1998-ban azután a meglévő személyi és tárgyi kapacitására alapozva érettségire épülő szakképzés szerveződött. Ma már tudjuk, hogy ez a döntés sorsdöntő történelmi pillanat volt mindannyiunk életében. A gimnázium végzősei számára lehetőség nyílt arra, hogy az érettségi megszerzése után 2 év alatt OKJ-s képesítést szerezhessenek. Szakképzésünk alkalmazott grafika és kerámia szakkal debütált, és még ebben az esztendőben megkaptuk a jogot a Holló László Em-

lékmúzeum működtetésére, amely iskolánk szomszédságában foglal helyet. A nagybányai örökséget magában őrző Hollósy-tanítvány városunk leghíresebb festője, hagyományait attól kezdve folyamatosan ápoljuk. Az emlékház a modern lakótelepi környezetben igazi kuriózum. Itt rendezkedtünk be, a műhelyek az alagsorban kaptak helyet, a múzeumi termekben pedig művészettörténeti órákat tartunk.

2000-ben a festő szakot, 2002-ben az alkalmazott fotográfus szakot indítottuk útjára. Pályázati források, szakképzési támogatás és önerő segítette a berendezkedést. A szakok teret engednek azoknak a fiataloknak is a művészeti fejlődésre, akik nem az iskolában végeztek, de kellő elhatározással és szorgalommal küzdi végig velünk a két esztendő. A művésztanári kör egyre bővült az idők folyamán. Reméltük, hogy iskolánk egyszer egy igazi művészeti alkotóműhellyé válik, ahol a tanulók és a diákok tanáraikkal együtt olyan művészeti légkörben élhetnek együtt, amely mindenkit inspirál a magas szintű alkotói munka irányába. Sokan ezért is választják iskolánkat, mert családias légkörével azokat a diákokat is élményekhez, sikerélményekhez juttatja, akik természetükből adódóan zárkózottabbak, kevésbé nyitottak. Az alkotói légkör megteremtéséhez elengedhetetlen volt létrehozni minden szak számára azt a bázist, amely csak az övék, ahol mindenkinek van egy „helye”, ahol ott találja az előző nap otthagyt eszközzeit. Valójában minden szak tanterme egy műterem. A kis létszámú oktatás a művészetek területén elengedhetetlen ahhoz, hogy a művészi munka szellemisége minden diákot megérintsen, és a mester személyre szabott instrukciói gyakrabban elérkezzenek a tanulókhöz.

A város kulturális életében is igyekszünk szerepet vállalni, a településünkön működő színházzal és a múzeumokkal olyan közös projekteket valósítunk meg, amelyekben kölcsönös a tapasztalatcsere (pl. egy kiállítási anyag parafrázisainak elkészítése, színházi előadások plakátterveinek elkészítése, kulturális terek átalakítása). Ezek az ún. éles helyzetek segítenek abban, hogy a diákok az előkészületektől kezdve olyan munkafolyamatokkal ismerkedjenek meg, amelyek majd a saját vállalt munkáikhoz támpontot adhatnak.

A hétköznapi pedagógiája azonban arról szól általában, hogy felkészítsük diákjainkat a felsőfokú felvételre, versenyekre és a munkavállalásra. Éremtáblázatunkban szép eredményekkel büszkélkedhetünk, megemlítendőek az Országos Rajzverseny 1. helye és különdíja, az OKTV 3., 5., 7., 9., 11. ... 24. helyezései, a Megyei Rajzverseny 1., 2., 3. ... 5. helyezései. Az iskolában készült pályamunkákat díjazták már Lengyelországban, Bulgáriában, Spanyolországban és a magyar Parlamentben, de a tavaszi fesztiválon is.

A következőkben szót érdemel még az iskola tánctagozata, amely a képzőművészettel párhuzamosan indult fejlődésnek. A tagozati keretek között számos diák tanul tovább nálunk, bővítve vagy megerősítve az addigi táncos eredmé-

nyeit. Mivel azonban a hozzánk érkező növendékek változatos táncos előélettel rendelkeznek, először a táncnemek alapismereteit oktatják nekik. Az igazán elszántak a szak akkreditált képzése révén szakirányú érettségit szerezhetnek, ezt a lehetőséget az ebben az osztályban tanulók egyre többen igénybe is veszik. 2006-tól a tánctagozatra épülve működik a színpadi táncos szakképző osztály azok számára, akik elkötelezettek és tudatosan készülnek a színpad meghódítására. Az érettségi utáni két esztendőben, kis csoportokban célirányos fejlesztő munka folyik, a balettcentrikus oktatás során a mozgáskultúra és az állóképesség fejlesztése történik, a modern és a néptánc órák a táncművelésben való eligazodást és magabiztos tájékozódást segítik elő. Több tanulót még a diákevek alatt beavogatnak színházi előadásokba, illetve versenyeken is megtisztelő helyezéseket érnek el, az év végén pedig mindannyiuk számára lehetőség nyílik bemutatni tudásukat a színház deszkáin, egyénileg és csoportosan is. Az elkötelezettség mellett e területnek is fontos tényezője a megfelelő gyakorlóhely, ahol a diákok és a tanárok magukénak érezhetik a terepet, mert az alkotni vágyáshoz elengedhetetlenül fontos a légkör, amely azt meg tudja teremteni.

A Medgyessy művészcsapata törekszik ennek az alkotói légkörnek a megteremtésére, ahová a kibontakozásra váró tehetségek eljönnek tanulni, és tanulmányaik befejezése után jó szívvel gondolnak vissza az itt eltöltött közös időre.

Az iskola megalapítása óta jelen lévő, részben spontán, részben tudatos és tervezett tehetségdiagnosztizáló és tehetséggondozó/-fejlesztő tevékenységek és programok (a művészeti képzésen és szakmacsoporton belül, illetve tánc- és mozgásművészet területén, valamint a nyelvi képzésben) 2006-ban új dimenziót kaptak azáltal, hogy az iskolafenntartó, Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata elismerve a területen végzett munka eredményességét, kezdeményezte hatosztályos komplex általános tehetséggondozó/-fejlesztő gimnáziumi osztály indítását.

A felkérés alapján nagy örömmel és várakozással fogtunk neki a hatalmas feladatra való felkészülésnek. Tervet készítettünk, amelynek alapján minden tanítandó tárgyból beiskoláztuk a kollégákat a Debreceni Egyetem kétéves tehetséggondozó pedagógus szakképzésére. Felvettük a kapcsolatot Dr. Balogh László professzorral, a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának programvezetőjével és Mező Ferencsel, iskolánk volt diákjával, a Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület elnökével.

Célunk az volt, hogy a tantestület minden tagja rendelkezzen a szükséges elméleti ismeretekkel és lehetőség szerint gyakorlati tapasztalatokkal is. A felkészülés során nagy segítségünkre volt a fentiekben említett szakemberek által bemutatott, már futó programok elemzése, értékelése és a megszerzett tapasztalatok átadása. Együttműködésünk eredményeképp a 2010/2011-es tanévre sikerült felkészíteni iskolánkat az előttünk álló feladatra és megteremteni annak

szükséges tárgyi, infrastrukturális és személyi feltételrendszerét. Az ezek alapján kialakított modell, az *Intézményi Tehetséggondozási Program Modellje* az alábbiakban részletezett összetevőkből épül föl:

Projekt megnevezése: Általános tehetséggondozó képzés 6 osztályos gimnáziumi oktatás keretei között a DMJV 2007–2012 Önkormányzati Intézkedési Terv II/2.3 pontja alapján.

Bevezetés tervezett időpontja: 2010/2011-es tanév.

Modell összetevői (a NAT és a helyi tanterv ajánlások és előírások alapján a kötelező 25 tanórával számolva):

- *Nívócsoportos tehetséggondozás, kulcskompetenciák fejlesztése tanórai keretben:* A heti 25 tanóra esetében minden órán csoportbontást szeretnénk alkalmazni a differenciált tehetséggondozás érdekében, tehetséggondozó végzettséggel rendelkező pedagógusok irányítása mellett (nívócsoport, 8–10 fő).
- *Rekreációs tehetséggondozás:* A művészeti tárgyak és a testnevelésórák a tehetséggondozáshoz szükséges komplex rekreációs háttérrel szolgáztatják, terveink szerint kiegészülve egy heti 5 órás blokkal, amely klubfoglalkozás és élménypedagógiai módszerek (irányított játék, kaland) alkalmazásával teremti meg a lehetőséget a harmonikus személyiség kialakítására és a tehetségdimenzió kamatoztatására.
- *Differenciált délutáni tehetséggondozó képzés:* A NAT által meghatározott 10 műveltségi terület tanulói igényekre alapuló hálózatos és az átjárhatóságot biztosító (szükség esetén multi- és interdiszciplináris) fejlesztő és tehetséggondozó képzés műveltségi területenként heti 2 óra.
- *Tanulás-módszertani felkészítés, önismeret-fejlesztés:* Előadások, szakkörök, gyakorlati foglalkozások kéthetes ciklusokban, ciklusonként 2 óra a Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület szakmai támogatásával.

Alkalmazott módszerek: dúsitás, gazdagítás, léptetés, gyorsítás.

Monitoring: A PDCA-ciklusra alapozott, egyénileg differenciált nyomon követés, plusz dokumentált teljesítménymenedzsment és -vizsgálat.

Erőforrásigény:

- *Humán erőforrás:* A képzés kezdetére az előzetes tervezés alapján teljes szaktanári lefedettség mellett 8 kolléga fejezi be a Debreceni Egyetemen a tehetséggondozó kurzust. A felmenő rendszerből adódó többlet-szakemberigény képzési költségét az intézmény költségvetési keretein belül lehet kezelni.

- *Intézményi infrastruktúra:* A szükséges és eszközjegyzékben meghatározott eszközök rendelkezésünkre állnak. A differenciált tehetséggondozáshoz szükséges tanterem- és kabinetterem-igény belső átszervezéssel és a már folyamatban lévő telephelyszám növelésével, esetleg bérléssel megoldható úgy, hogy a tehetséggondozó osztály integritása megmarad és minden óra az anyaépületben van.
- *Költségvetés, tantárgyfelosztás, túlóra:* Az induló osztályra tervezhető heti 25 óra mellett a fentiekben vázolt modell esetén heti 25 differenciált képzést szolgáló és heti 20 délutáni tehetséggondozó/-fejlesztő túlórára van szükség. Ezt a pluszóra-igényt a 2010/2011-es tanévre kifutó jelenlegi nyelvi előkészítő osztályunkra tervezett költségvetési hányad és a folyamatban lévő pályázati tevékenység fedezi. Így a képzési struktúra átalakításával a jelenlegi költségvetési keretet a tehetséggondozó képzés beindítása nem növeli. A felmenő rendszerből adódóan az osztályszám növekedésével párhuzamosan növekszik a túlóraszám is.

– * –

Sok kérdés még megválaszolatlan bennünk, egy dolog azonban biztos: olyan iskolát szeretnénk, ahol a választott módszerek, eszközök dinamikusan változnak a gyerekek igényeinek és lehetőségeinek megfelelően. El kívánjuk kerülni azt, hogy a gyerekeket belekényszerítsük egy számukra vállalhatatlan kudarcokkal és eredménytelenséggel teli norma- és kompromisszumrendszerbe. Bízunk benne, hogy kitűzött céljainkat sikerül elérnünk.

2. Titkok a Gönczy Tehetségpontban

Iskolánk, a debreceni Gönczy Pál Általános Iskola nagy múltú tehetséggondozó tevékenységében új távlatokat nyitott a Gönczy Tehetségpont 2009-ben történt megalapítása. Ekkor teremtettük meg intézményünkben a tehetséggondozó munkaközösség létrejöttének szervezeti feltételeit. Építettünk kollegáink kreativitására, sokoldalú kompetenciáikra, képzettségükre, lelkesedésükre, s arra az országosan is egyedülálló lehetőségünkre, hogy az 1992-től működő, őshonos állatokat bemutató minifarmunk mára ökológiai oktatóközponttá nőtte ki magát, lehetőségek gazdag tárházát kínálva iskolánk tanulóin kívül minden hozzánk ellátogató gyereksoportnak (<http://www.rozsavolgyigyermekkert.hu>; <http://www.gonczy.hu>).

Oktatóközpontunk kínálatát bővítve fejlesztettük ki tehetséggondozó programunkat, amelynek célja, hogy a gyermekek természettudományos érdeklődését megalapozza, fejlessze, egyszerűen bevonja őket a természettudományok bűvkörébe. Így született az *Ismerd meg az öt elem titkát!* című *komplex tehetségfejlesztő program az akkreditált kiváló Gönczy Tehetségpont gondozásában*. A program a megvalósítása során öt elemhez kötődik, ezek: a víz, a föld, a levegő, a tűz és az ember. Az egyes elemekhez kapcsolódó témák feldolgozásakor a természettudományok, a kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozások és a kézműves tevékenységek köréből merítettünk. A foglalkozásokat elemenként 12 órára terveztük (négy délután), így a teljes program 5×12 óra, összesen hatvan óra.

A program megvalósítását 2010 márciusában kezdtük el, a víz elemmel. A jeles napok szerint végeztük az időrendi ütemezést, így áprilisban a föld, májusban a levegő, szeptemberben az ember és végül októberben a tűz volt a témánk.

Mi a 3. osztályos tanulóinknak kínáltunk lehetőséget a programban való részvételre, a foglalkozásokat az életkori sajátosságaikhoz, fejlettségükhöz igazítva. A program más korosztállyal is megvalósítható, a délutáni foglalkozások helyett rendhagyó tanítási napok vagy élettér-iskola, erdei iskola keretében. A program modulokból építkezik, nem szükséges az egészet egyszerre végigvinni, annak bármely eleme önállóan is megállja a helyét.

A program kezdetekor bemeneti attitűdmérést végzünk, amelyet a végén megismétlünk. A tehetségeket kiválasztó, gondozó, fejlesztő munkánkat a gyermek természetes érdeklődésére alapozva kezdtük meg. A 4. évfolyam végén bekapcsolódunk a városi tehetséggondozó programba, amely intézményünkben a 2008/2009-es tanévben indult. A városi programot kiegészítettük sajátos lehetőségeinkre építve egy komplex tehetséggondozó programmal, amely a „Gazdálkodás falun” címet viseli. A 7. osztályos tanulóknak speciális programot kínálunk „Láthatatlan világ” címmel, amely bevezeti őket a fizika, a kémia, a biológia vagy az ökológia terén végzett kutatásokba, vizsgálódásokba.

Ökológiai oktatóközpontunk szolgáltatásait a Debrecen Megyei Jogú Város által fenntartott intézményekből érkező csoportok az önkormányzati támogatás révén térítésmentesen vehetik igénybe, a foglalkozásokat iskolánk pedagógusai tartják. Kifejlesztett programjainkat konferenciákon, tehetségnapokon mutatjuk be a szakmai közönségnek, segítjük azokat a kollegákat, akik adaptálni szeretnék programjainkat. Mindezt úgy, hogy ebből mások is részesülhessenek. Az érdeklődő pedagógusok számára nincsenek titkaink. Belső továbbképzési rendszert működtetünk, ahol egymástól vagy a meghívott szakembertől tanulhatunk.

A részletes programterv előtt álljon itt azon kollégák neve, akik a megvalósításában közreműködtek:

- *Agárdiné Burger Angéla* igazgató, aki inspirált, az alkotó légkört biztosította.
- *Fodorné Magyar Ágnes*, aki tervezte, szervezte a munkát, koordinálta a pályázati tevékenységet.
- *Barankovics Anna* a tehetségfejlesztő munkaközösség vezetője, fejlesztőpedagógus, aki a szakmaiságot megteremtette.
- *Somogyiné Víg Éva* az ökológiai munkaközösség vezetője, tanító és *Ecsedi Zsolt* ökológus, technikatánár a természettudományos modulok kidolgozói.
- *Csőke Ilona* a kézműves munkaközösség vezetője, tanító, kosárfonó, *Csáki Éva* nyelvtanár, fazekas és *Somogyiné Győri Magdolna* tanító, textilműves a kézműves modulok gazdái.
- *Lévai Tiborné* táncpedagógus, tanító és *Nagyné Kocsis Ildikó* nyelvtanár, mentálhigiénés szakember a kultúrtörténeti vonatkozások, hagyományok, közösségi néprajzi értékek beépítői programunkba.

Részletes programterv

A Víz

Témák	Általános fejlesztési követelmény	Intellektuális tartalmak, képességek	Érdeklődés	Motiváció	Attitűd
Természettudományok	Ismeretszerzési, feldolgozási és alkalmazási képesség fejlesztése a „Víz” témakörében	A víz szerepe a földi életben, a víz fizikai és kémiai tulajdonságai, a víz ereje és hatása a felszín alakulására, a víz körforgása, vizes élőhelyek, a vízhez köthető élőlények, biológiai vízminőség-vizsgálatok, az ivóvíz előállítása, szennyvízkezelés.	Mi mozgatja a Föld globális folyamatait? Miért van élet a Földön? A víz különleges tulajdonságai. Mik rejlenek a vizek mélyén? Egy felfedezetlen, titokzatos világ. Óceánkutatók élete és munkája, mélytengeri merülések.	Kutatómunka, kísérletek, természeti szépségek, különleges állatok és életközösségek. Filmek megtekintése. Vízi élőlények begyűjtése, megfigyelése. Horgászat.	Felelős magartás tanúsítása a vizes élőhelyek iránt, vízszennyezés kerülése, takarékoság, a természeti erőforrásokkal való felelős gazdálkodás. Minden mindennel összefügg elve. Azonosuljon a tudóssal, felfedezők eddig elért eredményeivel.

(folyt.)

Kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozások	A festékhasználat története, festő-növények ismerete boldogasszony csipkéje, báránypirosító, safrányos szeklice, sóskaborbolya...	Növények csoportosítása, vizsgálódások, megfigyelések során ok-okozati összefüggések felismerése. Rendszerező képesség fejlesztése, problémafelismerés.	Érdeklődjön a földműveléshez, állattartáshoz kapcsolódó népszokásokról, azok eredetéről.	Kalendáriumi ritmusok felolvasása, ritmuskísérettel történő megtanulása.	Párhuzam felismerése a jeles napokhoz kapcsolódó időjósítások és a mai időjárás között. Gazdálkodás a Föld édesvíz-készletével, esővízgyűjtés jelentősége.
Kézművesség. Választható anyagok, munkadarakok: Képlékeny anyagok alakítása, madáritató tervezése, kivitelezése agyagból. Vízparti növények (nád, sás, gyékény) felhasználásával tárgyalgó tevékenység.	Ismeretszerzési és feldolgozási képességek, alkalmazási képességek. Képi feldolgozás megerősítése, vizuális ábrázolás megerősítése. Finommotorikus kézmozdulatok fejlesztése. Beleélő-képesség fejlesztése, szépérzék fejlesztése.	Ismeretek alkalmazása (természetben élő madarak etetése, itatása, téli-nyári ellátása).	Érdeklődjön a természetben zajló folyamatok iránt. Természettudomány iránti kíváncsiság felkeltése. Felelősség felismerése és tette-készség.	Képanyag, mese, videofilm, meglévő tudás felelevenítése beszélgetés során. Távlati célkitűzés, problémafelvetés, megoldási lehetőség keresése. Eredményes tevékenység öröme.	Érdekelje a környezetünkben élő védett madarak védelme és azok segítése. Tolerancia: a segítségadás módjának megtalálása. Erősödjön érzelmi kötődése az élővilághoz.
Textiltechnika, textílfestési eljárások, a batikolás különféle technikái.	Ismerkedés a foglalkozásra felhasználható eszközökkel. A (kötözött) batik történeti érdekességei. A festés más fajtáinak megismerése: nyomódúc, +/- alaklemezek stb.	A műhely birtokbavétele. Kísérletezés, természetes és mesterséges anyagok: víz, festéklepergető és -felszívóképesség. Beszélgetés a batik eredetéről. Rajz készítése festékekkel az afrikai benszülöttek batikkészítéséről.	Érdeklődés kialakítása a természetes anyagok szeretete, használata felé. Kreativitás, fantázia fejlesztése. Más népek életének, kultúrájának megismerése.	Batikkal készült textíliák (jávai, kötözött, nyomódúcos, +/- alaklemezes). Film, fotók. Kísérlet: a mesterséges és természetes textil nedvszívási eltérései.	Ismerjék fel a tárgyi környezetben az emberi munka eredményét. Saját elképzelés, akarat, gondolat közlésére, szabad megvalósítására nevelés a nevelő segítő és értő figyelmével.
	Festékszórásos festés. Pozitív és negatív lemezek használata. Főszínek használata: fehér fekete, zöld, narancs, lila.	Adott méretű textilre minták tervezése, majd kivitelezése. Természetes és mesterséges anyagok felhasználása. Természetes és szintetikus festékek használata.	Elemi munkaszokások kialakítása. Harmonikus színválasztás, színhasználat. Formagazdag gondolkodás.	Kutatómunka. Kísérlet: természetes festék előállítás (hagymalevél, dió...). Új ismeretszerzés, sikerélmény.	A közösség és az egyén összetartozásának felismerése. Kompromisszum-készség fejlesztése.
	Nyomódúcos, nyomómintás festés elsajátítása.	A technika használatához szükséges nyomódúccok elkészítése, amit tervezés előzmeg. Természetes anyagok használata. Nyomódúc használata textílen.	Rácsodálkozás, felfedezés, megvalósítás. Fantázia, kézi intelligencia fejlesztése.	Kész nyomódúcos, lenyomatok. Kiállítás megtekintése. Önálló ismeretszerzés öröme.	Problémamegoldásra nevelés, környezetkultúra iránti igényesség alakítása.

A Föld

Témák	Általános fejlesztési követelmény	Intellektuális tartalmak, képességek	Érdeklődés	Motiváció	Attitűd
Természettudományok	Ismeretszerzési, -feldolgozási és -alkalmazási képesség a „Föld” témakörében.	A Föld geológiai kialakulása, a talaj kialakulása és tulajdonságai, a talaj rétegei, talajlakó élőlények, a talajerózió. Természeti katasztrófákkal kapcsolatos ismeretek rendezése.	A talaj szerepe a földi életben, „mi van a lábunk alatt?” Kíváncsiság felkeltése, egy szabad szemmel nem látható világ.	Egyszerű talajtani vizsgálatok, kísérletek elvégzése, mikroszkópos megfigyelések, deflációs, eróziós vizsgálatok terepasztalon, közvetlen találkozás a talajjal (gyúrd össze, tapintsd meg).	Azonosulás a környezetkímélő magatartással, közös tevékenységekben való együttműködés, közvetlen tapasztalatok megélése. Gaia-elmélet.
Kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozások	Népmesék – Fehérlófia. Tárgykultúra: viseletek, ékszerek.	Paraszti élet hagyományai, gazdálkodás falun.	Földművelés eszközei, eljárásai.	Növények gondozása, nevelése.	Kertből az asztalra: saját természetű zöldségek, gyümölcsök felhasználása.
	A gazdasági ünnepek eredete, jelentőségei, hozzá kapcsolódó szokások (pl. aratás, szüret, fonó, kukoricafosztás). Gazdasági ünnepekhez kapcsolódó mágikus eljárások, amelyek a földművelés, állattartás sikerét biztosítják.	A néphagyományokra épülő ünnep általános megfogalmazása.	Érdeklődjön a földműveléshez, állattartáshoz kapcsolódó népszokások és azok eredete iránt. Hasznosíthatóak-e az emberek megfigyelései korunkban? Miért szennyezettebb korunkban a levegő, mint régen, milyen eszközöket használtak régen és ma a gazdaságokban? Legyen nyitott a jeles napok tartalmára, jóslásaira.	Kalendáriumi rigmusok felolvasása, ritmuskísérettel történő megtanulása. Film megtekintése: „Szamosháti fonó”. Tánclépések tanulása erdélyi dialektusban, ezek fűzése.	A természetes állattartás, növénytermesztés jelentősége, ezzel való azonosulás. A gazdaságokban használt káros anyagok rossz hatása egészségünkre.
Kézműves tevékenység: Gyöngyfüzés; süni, virág vagy készítés ékszer készítése	Finommotoros mozgás: szem-kéz koordináció magasabb művelti fokon való fejlesztése. Problémamegoldó gondolkodás fejlesztése. Jártasság fokozatos elsajátítása a gyöngyfüzésben.	Térlátás, soralkotás, számolási készség fejlesztése.	Alkotási vágy felkeltése, eredményes tevékenység öröme.	Tanári mintadaráb, más tanulók munkáinak bemutatása.	Pontos, kitartó munkavégzés.

A Levegő

Témák	Általános fejlesztési követelmény	Intellektuális tartalmak, képességek	Érdeklődés	Motiváció	Attitűd
Természet-tudományok	Ismeretszerzési, -feldolgozási és -alkalmazási képesség a „Levegő” témakörében.	A levegő mint közeg, a levegő fizikai és kémiai tulajdonságai, összetétele. A földi légkör kialakulása. A légkör rétegei. Légköri, meteorológiai jelenségek, azok mérése. Az üveg-házhatás, a globális felmelegedés. A levegő urai: a madarak.	Mi vesz körül bennünket? Miért más a tengerszinten és magas hegyekben a levegő? Extrém helyzetek: a hegy-mászók világa. A repülés története. Hogyan repülnek a madarak?	A környezet minél alaposabb ismerete. „Időjárás”. Egyszerűbb meteorológiai műszerek készítése. Papírpülő, repülőmodell készítése. Káros anyagok a levegőben: levegőtisztosítók elkerülése.	Összefüggések megértése. Felelős magatartás, helyes döntések a mindennapokban. Környezettudatosság.
Kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozások	Népmesék feldolgozása (pl. Égig érő fa).	Időjárásjósló varázsló eljárásokhoz tartozó „kalendáriumi ritmusok” ismerete, magyarázata. Gazdasági ünnepekhez, időjárásjósláshoz kapcsolódó jeles napok. Az ősi elemeket tartalmazó szokások: gyógyító erő, gonoszűzés.	Hasznosíthatóak-e az emberek megfigyelései korunkban? Miért szennyezettebb korunkban a levegő, mint régen? Milyen eszközöket használtak régen és ma a gazdaságokban? Legyen nyitott a jeles napok tartalmára, jóslásaira.	Kalendáriumi ritmusok felolvasása, ritmuskísérettel történő megtanulása. Időjáráshoz kapcsolódó zenei anyag hallgatása, dal tanulása.	Párhuzam felismerése a jeles napokhoz kapcsolódó időjárásjóslások és a mai időjárás között. Tudatosan ügyelni az időjárást befolyásoló tényezőkre.
Kézműves tevékenység: képlékeny anyagok alakítása – szélcsengő tervezése és kivitelezése, szélkerék, papírsárkány, papírpülő.	Ismeretszerzési, -feldolgozási és -alkalmazási képességek. Képi feldolgozás megerősítése, vizuális ábrázolás megerősítése. Finommotorikus kézműalkotások fejlesztése. Beleélő-képesség fejlesztése, szépművészet fejlesztése.	Ismeretek alkalmazása: a szélerősség mérhetősége és annak módjai. Térkép készítése, tervezési képesség. Problémamegoldó gondolkodás fejlesztése, ok-okozati összefüggések vizsgálata.	Mire valók a szélcsengők? Mit jelent a „Feng Shui” szó? Milyen típusú szelek vannak?	A különböző népek hiedelmeinek elmesélése, mondák, anekdoták segítségével. Képanyag bemutatásával az érdeklődés felkeltése, ösztönzés és az alkotási kedv fellendítése. Tanári munkadarab, más tanulók munkáinak bemutatása.	Formálódjon a természet rendjével kapcsolatos ismereteinek tárháza. Fejlődjön érzékenysége a környezetünkben található változásokra.

Az Ember

Témák	Általános fejlesztési követelmény	Intellektuális tartalmak, képességek	Érdeklődés	Motiváció	Attitűd
Mentálhigiénés vonatkozások	Önismeret, reális énkép kialakítása, önbizalom és önállóság fejlesztése.	Verbális és nonverbális kommunikáció. Önmagával szembeni viselkedés. Mások előtti szerepvállalás.	Magasabb szintű tájékozottság igénye önmagával szemben.	Kedvenc tárgy bemutatása. Beszélgetés: kommunikációs gyakorlat. Önismereti játékok, verbalizációs készségfejlesztő játékok. Testbeszéd értelmezése képekről, nonverbális készség fejlesztése. Koncentrációs játékok.	Önismereti tudatosság növelése, önmagunk vállalása pozitív énatitűd.
	Viselkedéskultúra: kulturált személyközi érintkezés felnőttekkel, tanárokkal, diák-társakkal minden élethelyzetben.	Személyközi viselkedés, kapcsolatépítés, együttműködési képesség, kompromisszumra való képesség, tolerancia, empátia, kooperáció.	Magasabb szintű tájékozottság igénye másokkal szemben. Aktivitás csoporton belül: kommunikáció a csoportban.	Kapcsolatteremtő játékok, bizalomjátékok, interakciós játékok. Mandalafestés. Társismereti játékok, beszélgetés, eszmecsere. Dramatikus játékok. Közös séta.	Társas tükörben láttatott viselkedés háttértényezőinek megismerése. Mások határainak tiszteletben tartása. Pozitív attitűd más iránt.
	Egészségnevelés. Szabadidő-kultúra fejlesztése. Testi-lelki egészség és mentálhigiéné összefüggésének ismerete. Pozitív életszemlélet elsajátítása.	Együttműködés annak érdekében, hogy jól érezzék magukat. Szociális érzékenység fejlesztése, amely lehetővé teszi a sikeres kapcsolatteremtést és segíti az életben/ környezetben való boldogulást.	Emberek iránti kíváncsiság. Testi-lelki harmónikus fejlettség iránti igény. Társakkal, környezettel való sikeres kapcsolatteremtés és odafigyelés. Környezetkímélő magatartás és életmód.	Beszélgetés saját tapasztalati élmények alapján. Eszmecsere: halott/látott külföldi példák alapján. Csoportverseny, drámajáték. Eltérő kultúrájú népek és más szokásrendszerű, erkölcsi normájú közösségek megismerése.	Nyitott személyiség kialakítása. Egészséges életmód iránti elkötelezettség elmélyítése. Őszinte, nyílt, másokat elfogadó, önmagát fejlesztő attitűd.

(folyt.)

Kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozások	Harmonikus kapcsolat kialakítása a természeti és társadalmi környezettel. Nemzeti önismertet, hazaszereget elmélyítése. A szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárása, ápolása. Egyéni és közösségi tevékenység.	Népszokások: „Közösség által közvetített és elfogadott viselkedési minta, életmód. Szűkebb értelemben az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat jelenti.” Ünnepek főbb csoportjai: naptári, gazdasági élet ünnepei, emberi élet ünnepei, emlékünnepek. Népszokások, tájegységekre jellemzőek. Jeles napok. Tánchagyományunk és főbb dialektusai: nyugati, tiszai, erdélyi. Népdalok főbb csoportjai: párválasztó, virág stb.	Érdeklődjön Magyarország néprajzi megoszlásáról. A népi hagyományok megismerése iránti igény, azok eredete időre, és tájegységre vonatkozóan. Hogyan és miért alakultak ki a jeles napok, miért fontosak a mai életünkben? Legyen nyitott az autentikus magyar néptánc és népzene világára.	Szemléltetőanyaggal való ösztönzés: térkép, Magyarország tájegységek szerinti felosztása. Népi viseletek bemutatása képanyaggal, beöltözés viseletekbe, ruhapróba. Zenei anyag: tájegységekre jellemző autentikus népzene hallgatása; népzenei fordulatokra, dallamvilágra épülő mai modern zene hallgatása; daltanulás. Tánclepek bemutatása, elsajátítása (nyugati, lenthangsúlyos lépések), ezek fűzése.	Az ünnepek tisztelete a mai modern világunkban a hagyományokkal való azonosulás. Az ünnepekhez kapcsolódó „megtisztuló” folyamat egészségre gyakorolt hatásának felismerése (pl. böjt). A nép természethez kapcsolódó megfigyeléseinek fontossága, ezek továbbgondolása.
Kézműves tevékenységek között, csoporttevékenység által: munkadarabok tervezése és kivitelezése (pl. történelmi játékok díszleteinek elkészítése, jelmeztervezés).	A funkció, a forma, az anyag, a szerkezet és az eljárás összefüggéseinek tapasztalati feltárása. Munkafolyamat célszerűségének megállapítása.	Elemi alkotó-, kritikai megfigyelő-, ítélő- és kommunikációs képességek működtetése az alkotó, elemző tevékenység alatt. Individuális különbségek megfigyelése.	Egyes kultúrák tárgyaló tevékenysége, öltözet, épített környezet.	Képek, filmek bemutatása. Múzeumlátogatás.	Az egyéni különbségek felismerése, a különbözőségek elfogadása.

A Tűz

Témák	Általános fejlesztési követelmény	Intellektuális tartalmak, képességek	Érdeklődés	Motiváció	Attitűd
Természettudományok	Ismeretszerzési, -feldolgozási és -alkalmazási képesség a „Tűz” témakörében. Anyagismeret, anyagok tulajdonságai, éghetőség. Az energia szerepe életünkben.	Az energiafelhasználás története. Megújuló, nem megújuló energiaforrások. A Nap energiája. A napfűző. Erőművek, megújuló energiatermelés. A Nap a földi élet alapja.	Meddig él a Nap? Hogyan lehet energiát termelni? Napkályha készítése. Termeljünk áramot napelemekkel! Mi lenne a Nap nélkül? Állítsuk meg a globális felmelegedést! Hogyan?	Csillagászati ismeretek. Egyszerű kísérletek, kutatómunka. Önálló gondolkodás, problémamegoldás. A globális folyamatok iránti felelősség. „Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan!” Természeti szépségek.	Globális folyamatok átlátása. A környezetben lezajló emberi hatás káros következményei. A folyamatok lassításának, megállításának, visszafordításának esélyei. Felkészülés a jövő kihívásaira. Az „ötödik” elem, az ember szerepe a Földön.
Kultúrtörténeti, néprajzi vonatkozások	Ismerjék a városi és falusi élet jellegzetességeit, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek.	Tűzhöz kapcsolódó népszokások, hiedelmek ismerete: tisztító, gonoszűző szerepe van (pl. virágvasárnapi kieszabébetés vagy Szent Iván-napi tűzgyújtás); szentelt gyertya gyújtása, amely az örök életet és Jézust jelképezi, aki elhozza a megváltás fényét. Szokás és hiedelmecselekmények szintere. Nagyobb csoportokat megmozgató vagy egyéni szokások.	Érdeklődjön a tűzhöz kapcsolódó hiedelmekről, azok eredetéről. Legyen igénye megismerni a tűz eredetét, annak szerepét az ember életében. Legyen nyitott a tűzhöz kapcsolódó zenei anyag hallgatására, tanulására. Érdeklődjön a különleges népi kifejezések iránt, értelmezze őket.	Szent Iván-napi tűzgyújtáshoz kapcsolódó zenei anyag hallgatása: Kodály Zoltán zoborlajli gyűjteményéből; csallóközi párosító, kiházasító dalok. Érdekes kifejezések gyűjtése az Szent Iván-napi dalokból, ezek fejtegetése (pl.: „csendíjjetek”, „gyiakim”, „gyivó” stb.) Kiválasztott dal tanulása, tűz-ugrás eljátszása. Tánclepések tanulása tisztai dialektusban.	Ismerje fel a tűz fontosságát, ugyanakkor veszelyét. A tűz szerepe mindennapjainkban és a régi korok számára. Erdőtűzek a nagyvilágban. Miben hibás az emberiség? A természet tisztelete.
Kézművesség: napóra tervezése, kivitelezése. Ételtészítési gyakorlatok szabad tűzön, kemencében sütés. Gyertyaöntés, gyertyamártás.	Tájékozódás a körülöttünk lévő világban. Legyen tájékozott arról, hogy a tűz és a fény fontos szerepet tölt be a mindennapi életünkben. Finommotorikus kézmozdulatok fejlesztése. Beleélő-képesség fejlesztése, szépművészetek fejlesztése.	Ismeretek alkalmazása: a tüzet megszerző Isten mondája. Alapvető élelmiszerek tulajdonságainak megtapasztalása. A kenyér.	Milyen formákban használja az emberiség a tüzet? Saját készítésű ételek fogyasztása.	A tűz mint az ember barátja: mese a tűzről. A tűz színei: festmények, DVD filmek. Ételtészítési gyakorlat.	Tudja, hogy a tűz az egyik éltető alkotóelem a Földön. Erősödjön a természet szépsége iránti pozitív beállítódása. Tapasztalatszerzés a környezetbarát energia (mécse, gyertya) felhasználásáról.

3. Zenei tehetségfejlesztés

A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola és Zeneiskola – AMI, valamint a Vörösmarty Mihály Általános Iskola és az AMI évek óta közös programok kidolgozásával és megvalósításával vesz részt Debrecen város fiataljainak zenei tehetségfejlesztésében. A két intézmény hosszú távú céljai között a Művészeti Tehetségsegítő Hálózat fejlesztése és komplex művészeti rendezvények népszerűsítése szerepel.

A gazdagító programok közül kiemelkedtek a kivételes művészegyéniségek, alkotók életútjának megismertetését célzó sorozatok. Életút beszélgetés hangzott el többek között Berecz András Kossuth-díjas népi énekes- és mesemondóval, valamint Otokar Kleinnel, a felvidéki magyar származású világjáró tenoristával. A komplex művészeti programok, családi koncertsorozatok, népzenei bemutatók, kiállítások nemcsak a kulturális események számát, hanem a gyermekek aktivitását is növelték. A zenei programokat hangszerkészítő foglalkozások és táncházak színesítették. A Zenei Könyvtárban az ismeretszerzés hagyományos és modern formáival ismerkedhettek meg a diákok az archív felvételektől a számítógépes zenei programokig. Ezekre a rendezvényekre meghívást kaptak a Városi Tehetséggondozó Programba kiválasztott fiatalok is.

A tehetségazonosító, tehetségfejlesztő, valamint tehetségtanácsadó és -hálózatépítő tevékenységben különös hangsúlyt kap a korai tehetségazonosítás és -fejlesztés folytatása.

A Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karával, Néprajzi, valamint Pedagógiai–Pszichológiai tanszékével szoros kapcsolat alakult ki, mely segíti a megszerzett tapasztalatok továbbadását és beépülését a város oktatási intézményeinek mindennapi tehetségfejlesztő gyakorlatába.

Az iskolák alapítványai – a Zenei Nevelésért Alapítvány és a Vörösmarty Mihály Általános Iskoláért Alapítvány – konzorciumi együttműködés keretén belül sikeresen pályáztak a Társadalmi Megújulás Operatív Program tehetségsegítő támogatására. A „Hagyomány és kreativitás a művészeti tehetségfejlesztésben” elnevezésű programban (TÁMOP 3.4.4/B/08-1-2009-0093) 2010. augusztusában Debrecen város nagyközönsége is találkozhatott a Virágkarnevál műsorában hatalmas sikerrel fellépő kárpátaljai művészeti csoport küldöttségével, valamint az Erdélyből érkezett Szentegyházi Gyermekfilharmónia közel 150 tagú együttesével. A Magyar Örökség-díjas erdélyi kórus és zenekar, továbbá a kárpátaljai vendég együttes debreceni látogatásának viszonzásaként november elején Székelyföldre, 2011. áprilisában pedig Kárpátaljára utazott a Kodály és a Vörösmarty iskolák pedagógusaiból álló „delegáció”. A tanulmányutakon részt vevő kollégák nemcsak az együttesek vendégszeretetét élvezhették, hanem óralátogatások és konzultációk keretében megismerkedhettek a határon túli művészetoktatási

és pedagógiai módszerekkel is. A kapcsolat a művésztanárok további szakmai tapasztalatcseréjével, a tehetséges diákok közös koncertjeivel, zenei táborok megvalósításával folytatódik, melybe Debrecen város tanulóifjúságát minél szélesebb körben kívánja bevonni a két, a zenei tehetségfejlesztés terén együttműködő intézmény.

4. Debreceni „kincsek” – sporttehetségek kiválasztása és gondozása a Debreceni Sportiskolában

„A sport nemcsak testnevelés, hanem a léleknek is az egyik legerőteljesebb nevelőeszköze. A sport a test útján nyitja meg a lelket.”

Szent-Györgyi Albert

Bevezetés

A sport területén az elmúlt évtizedekben egy szembetűnő tendencia volt megfigyelhető: egyre több ország és egyre több sportoló vesz részt az olimpián, emellett az évek során fokozatosan javultak a sportteljesítmények is. A nemzetközi élvonalbeli eredményeket figyelembe véve tehát egyértelművé vált, hogy a fokozatosan javuló teljesítményekre csak a kiemelkedő, sajátos adottságokkal rendelkező fiatalok készíthetők fel (Harsányi 2000).

Manapság egyáltalán nem könnyű eldönteni, milyen sportágat válasszon egy gyermek. A szülők által gyakran feltett kérdés, hogy vajon az adottságainak legmegfelelőbb sportágat választották-e számára? S egyáltalán: van-e lehetőség arra, hogy a gyermek még a sportolás megkezdése előtt, idejekorán olyan eligazításban részesüljön, amelynek segítségével valóban a legmegfelelőbb sportágban teszi meg a kezdő lépéseket.

Köztudott, hogy a csúcsteljesítmény eléréséhez kiemelkedő adottságokkal rendelkező sportolókra van szükség, ugyanakkor az sem vitatott, hogy az edzés minősége és mennyisége döntő tényező a folyamatban. A mai versenysport, a nemzetközi eredmények a kiválasztás és beválás folyamatának elősegítése érdekében megkívánják a fiatal sportolók folyamatos és objektív mérését (Révész-Géczi-Tóth 2005).

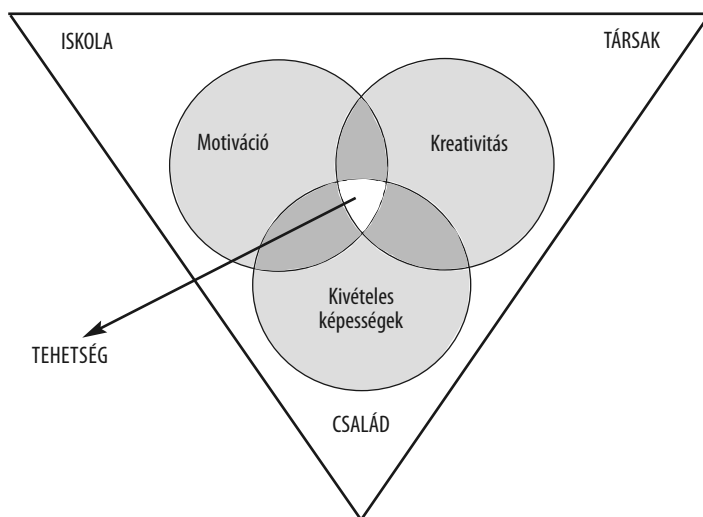
Eközben a sportnak egyre bővülő konkurenciával kell szembenéznie: a tanuláson kívül a tévé, a számítógép, a plázák is alternatívái lettek. Ezek mellett a mai oktatási rendszerben a testnevelés is háttérbe szorult. A felgyorsult életmód, az átalakult értékrendek miatt a korábbi kiválasztási módszerek már nem elég hatékonyak.

A Kincskereső programot praktikusán ez a „tényállás” hívta életre. Ezekből kiindulva arra a következtetésre jutottunk, hogy megkeressük a kiemelkedően magas színvonalú sajátos adottságokkal rendelkezőket, és őket vonjuk be a tervszerű, rendszeres, folyamatos sportbeli felkészülésbe. A sokoldalú és a sportág-specifikus képzettségekkel számos lehetőséget kínálunk a gyerekeknek és a szülőknek is. A program segítségével, a kiválasztott gyermekek és szülei lehetőséget kapnak arra, hogy *a sportiskola összes sportágával megismerkedjenek*, és ezután – a Sport-

iskola szakembereivel együtt – döntsenek arról, hogy melyik sportág áll a legközelebb hozzájuk, melyikben érzik úgy, hogy sikeresek tudnának lenni.

A sporttehetség elmélete

Frenkl (2003) szerint a sportteljesítmény humán teljesítmény, az embert mint bioszociális lényt jellemzi. A versenysportban az egyik legelfogadottabb tehetségmodellt Mönks és Knoers (1997) alkotta meg. A többtényezős modell a feladat iránti elkötelezettséget, a kreativitást és az átlagon felüli képességeket emeli ki, ugyanakkor ezeket a tényezőket erőteljesen befolyásolja a család, az iskola és a társak is (1. ábra). Ezek alapján Mönks szerint a tehetség három személyiségjegy interakciójából jön létre. Az egészséges fejlődéséhez megértő, támogató társadalmi környezetre van szükség a család, az iskola és a társak részéről. Más szóval: a hat faktor pozitív interakciója a tehetség megjelenésének feltétele (Mönks–Boxtel 2000).



1. ábra. Mönks–Renzulli komplex tehetségmodellje

Kutatásaik alapján (Horton és Baker 2004) arra a következtetésre jutottak, hogy a sporttehetségnek elsődleges és másodlagos befolyásoló tényezői vannak. Elsődleges hatású a genetikai, pszichológiai faktor és maga az edzés folyamata, míg másodlagosak a szociokulturális és a sportági kontextushoz kapcsolódó körülmények.

Beyer (1987) szerint háromféle adottságot különböztet meg a sporttudomány: az általános motoros adottságot, a specifikus adottságot és a speciális adottságot. Egyrészt ezeknek megfelelően teszünk különbséget általános, specifikus és speciális sporttehetségek között, másrészt pedig Letzelter (1981) szerint színvonalspecifikusan és tulajdonságspecifikusan is meg kell különböztetni a tehetségeket (Harsányi 2000).

A sporttehetség-elmélet tárgya, fogalma, a sporttehetség-gondozás feladatai

Sporttehetség az a személy, akinek egészségi állapota, pszichikai, fiziológiai, antropometriai, motorikus és szocializációs adottságai, a fejlődés/érés egy szakaszában olyan színvonalúak és felkészülési szakaszonként olyan ütemben fejlődnek, hogy megfelelő edzés és egyéb körülmények (főleg a megfelelő szociális környezet) fennállása esetén ezek valamely sportágban, versenyszámban a csúcsteljesítmény-életkorban feltehetően magas színvonalú sportteljesítmények eléréséhez vezetnek.

A sportteljesítményt egymással kölcsönhatásban befolyásoló tényezőket két nagy csoportba lehet sorolni:

- *közvetlen teljesítménymeghatározó tényezők*: a kondicionális, mozgástechnikai és taktikai képességek és készségek színvonala;
- *közvetett teljesítménymeghatározó tényezők*: a testalkat, a szervrendszerek és az információs és végrehajtó rendszerek működési színvonala.

Tehát a sporttehetség-elmélet olyan fiatalok felkutatásának, azonosításának, gondozásának kérdésével foglalkozik, akik már a gyerekkorban kedvező képet mutatnak a fent felsorolt tényezőket illetően. Ezek a teljesítménymeghatározó tényezők részben öröklődés, részben környezeti hatások eredményei.

A sporttehetség-gondozás feladatai az alábbiak:

- az öröklött adottságok felmérése,
- környezeti hatások felmérése,
- személyiség és sportág egymással való összehangolása,
- szervezési tennivalók,
- eszközök és módszerek kimunkálása (Harsányi 2000).

Sportágválasztás, kiválasztás

A tehetség felismerésének, kiválasztásának egyik fő célja, hogy minél több gyerekben felfedezzük a tehetségre utaló jegyeket, és ezután megfelelően fejlesszük azokat (Herskovits 2005). Ez a Kincskereső program fő mottója. Az élsportra

történő kiválasztás jellemzőit már az 1950-es évektől vizsgálták (Harsányi–Sebő 1989). A kiválasztás szempontjai sportáganként specifikusak és adottnak tekintethetők, magukban foglalják a testalkati tulajdonságokat, a motoros teljesítményeket, a mozgástanulást, illetve a sportág tekintetében fontos mentális, kognitív tényezőket (Baumgartner–Bognár–Géczi 2005).

A kiválasztás sikerét meghatározza az adott sportágat választók száma, valamint az is, hogy mi motiválta őket az adott sportág választásában. Gál (2003) tanulmányából kiderül, hogy a megkérdezett tanulók több mint fele azért választotta a sportágát, mert válogatott szintet vagy legalább I. osztályú minősítést szeretne elérni. Érdekes, hogy a vizsgált személyek egyharmada viszont nem az élsport vágya miatt kezdett sportolni, hanem kedvtelésből, amelyben a szabadidő hasznos eltöltése jelent meg motivációként.

A technika és a tudomány fejlődésével a kiválasztás módszerei és eljárásai is változásokon mentek keresztül. A jelentősebb kiválasztási metodikákat négy csoportba sorolhatjuk. (1) természetes kiválasztódás, (2) közvetett kiválasztás, (3) sikeren alapuló kiválasztás és (4) tudományos kiválasztás. Manapság mindekenélőtt a tudományos alapokra épülő kiválasztásnak van létjogosultsága (Harsányi–Sebő 1989).

Rókusfalvy (1986) véleménye szerint a sportágra való alkalmassághoz már rég nem elég csak bizonyos fizikai és antropometriai képességekkel rendelkezni, a tehetség megállapításához a sportoló egész személyiségének meg kell felelnie a speciális sportági tevékenység ismérveinek. Ennek alapján elmondható, hogy a modern kiválasztás elengedhetetlen kelléke a komplex vizsgálat, amely pedagógiai módszerekkel hivatott megmérni a szociális, fizikai, pszichikai és biológiai érettséget, adottságokat.

Kincskereső program

A kiválasztási és gondozási folyamat célcsoportja a 2–3. osztály (8–9 évesek). Harsányi és Sebő felosztása szerint a programban a természetes és a tudományos kiválasztás keveréke valósul meg.

A program felépítése

A „kincskeresési” folyamat 3 szakaszból áll:

- (1) Az általános iskolák meglátogatása. A sporttehetségek kiválasztása, a tehetség azonosítása.
- (2) A tehetséggyanús gyerekek felmérése (az előző szakaszból kiválasztott gyerekek felmérése). Itt történik a sportorvosi egészségügyi alkalmassági vizs-

gálat, a fizikai képességek felmérése, illetve szükség esetén pszichológiai vizsgálat.

- (3) A sporttehetségek fejlesztése, gondozása. Ez a szakasz két részből áll:
- a sokoldalú képzés;
 - a sportág specifikus képzés.

Nyolc hónap sokoldalú és sportágspecifikus foglalkozás után a „kincseink” sportágot választanak és átkerülnek az általuk választott szakosztályhoz. A szakosztályoknál tovább folytatódik a tehetségük fejlesztése, gondozása. A sporttehetség-fejlesztésnél arra törekszünk, hogy a speciális képességek fejlesztése mellett az általános, alapképességek fejlesztése is folytatódjon. Így később, ha a gyermek szeretne, tud sportágot váltani.

A program kivitelezése

Iskolák értesítése, tájékoztatása

A kiválasztási folyamatot minden esetben bizonyos előkészületek előzik meg. Debrecen általános iskoláinak intézményvezetőit és az érintett évfolyammal foglalkozó testnevelőket, tanítókat egy személyes találkozó során tájékoztatjuk a programról, annak változásairól, így a helyszínen informálódhatnak a „kincskeresés” minden részletéről. A megbeszélés során összegyűjtünk minden fontos információt, amelyre szükségünk lehet a kiválasztási folyamatban (hány osztály, hány gyerekről van szó, mikor vannak testnevelési órák stb.). A kiválasztás elindításához szükséges előkészületek az alábbiak:

- Felderíteni, hány iskola kíván részt venni a Kincskereső programban. A tanárok által készített adatlapok alapján az érintett osztályokban lévő minden gyermek neve bekerül a Debreceni Sportiskola számítógépes adatbázisába.
- Felvenni a kapcsolatot az igazgatókkal és a testnevelő-tanárokkal, illetve tanítónőikkel.
- Iskolákkal egyeztetve meghatározni az első felmérés időpontját.

Csak ezután történik a kiválasztás.

A kiválasztás három szakasza

- (1) Az iskola előzetes megkeresése és a programra való jelentkezés alapján kikérjük a testnevelőtanár véleményét a tanulókról. Az előzetesen egyeztetett időpontban a Kincskereső programba bevont kollégák segítségével az iskolákban megtörténik az első számú felmérés, melynek során véleményezzük a gyermekek mozgását és küzdőképességét.

A gyerekek kiválasztása a ténylegesen elért eredmények és a személyes tapasztalatok alapján történik meg. A továbbjutott gyermekek szüleit levélben tájékoztatjuk gyermekük eredményeiről. A kiválasztás során figyelembe vett szempontok a következők:

- mozgáskoordináció,
 - testalkat,
 - gyorsaság, erő, állóképesség,
 - küzdőszellem, hozzáállás,
 - tanár véleménye, javaslata stb.
- (2) A kiválasztott, tehetséggyanús gyermekek bekerülnek a Sportiskolába. Itt mind a szülővel, mind a gyerekkel elbeszélgetünk, és minden szükséges információval ellátjuk őket (Sportiskola története, a Sportiskola és a Kincskereső program célja, stb...). A Sportiskolában újabb vizsgálatok és felmérések várnak a gyerekekre, amelynek részei:
- a fizikai képességek felmérése,
 - sportorvosi alkalmassági vizsgálat.

A felméréseken elért eredményeket figyelembe véve, teljesítményük és képességeik alapján a gyermekeket csoportokra osztjuk (vegyes csoportok, maximum 22 fő).

- (3) A harmadik szakaszban már nemcsak tehetségkiválasztás, hanem egyben tehetséggondozás is zajlik. A kiválasztási elem itt már abban áll, hogy az elévzett feladatok, az edzések során a tehetségek kiválasztódnak. A fejlesztő munkának két fő része van:

Két fő része van:

- o *sokoldalú képzés*: gyorsaság, állóképesség, ügyesség, erő fejlesztése (rávezető gyakorlatok különböző sportokra);
- o *sportágspecifikus képzés*: a sportiskolában dolgozó szakedzők ismeretik a kincsekkel a sportágakat. Ezek: atlétika, cselgáncs, kézilabda (fiú/lány), kosárlabda (fiú/lány), labdarúgás, tollaslabda, korcsolya, triatlon, úszás.

A harmadik szakasz munkamenetének kidolgozásában részben a „finn modellt” utánoztuk. Az a célunk, hogy minden csoportban optimális képességfejlesztés történjen minden csoportban, ezért minden csoportban megközelítőleg azonos minőségű és intenzitású munka folyik.

Azon kívül, hogy a gyerekek saját élményt szereznek minden sportágunkban, a sportágválasztásban két nagyon fontos dolog is közrejátszik: (1) a sportpszicho-

lógiai vizsgálat, ahol elbeszélgetünk a szülőkkel, megnézzük a sportág iránti érdeklődést, teljesítménymotivációt, és (2) a monotoniatűrő képesség mérése. Ezt követően történik meg a sport-antropometriai vizsgálat, ahol 24 testi paramétert figyelembe véve meg tudjuk becsülni a felnőttkori testalkatot és testmagasságot. Mindezek alapján teszünk javaslatot a sportágválasztásra.

Eredmények

A Kincskereső program létrehozásának elsődleges célja az volt, hogy a sporttehetségeket tudatosan választhassuk ki, minél szelesebb körből. Debrecenben összesen 38 általános iskola van, és ebből 32 iskolát kértünk meg az együttműködésre. Az alábbi táblázatból látható, hogy a program népszerűsége és elfogadása évről évre növekedett.

Tanév	Programban részt vevő általános iskolák száma	3. osztályok száma	Részt vevő gyermekek létszáma	Sportiskolába átkerült „kincsek” száma
2007/2008	23	55	1252	120
2008/2009	28	60	1405	98
2009/2010	29	59	1403	72

A program sikeres hároméves múltja bizonyítja, hogy a szülőknek és a gyerekeknek is szükségük van segítségre a sportágválasztásnál. Azok szülők körében, akiknek a gyerekei már egy adott sportágat űznek, közvélemény-kutatást végeztünk egy saját készítésű kérdőívvel, és a következő következtetésekre jutottunk:

- A program vonzereje leginkább abból adódik, hogy a gyermek egy helyszínen sok sportágat kipróbálhat edzők, szakemberek segítségével, közreműködésével.
- A foglalkozásokon, a gyermek és a szülő nemcsak hogy a sportágat megismeri, hanem az ezzel foglalkozó edzőt is.
- A program által szervezett sportnapközi/úszótábor is nagyon népszerű úgy a szülők, mint a gyerekek körében. Itt nemcsak sportolásra, hanem beszélgetésekre, barátkozásra is lehetőség van. Mindemellett azok a gyerekek, akik az egyhetes táborban részt vesznek, elsajátítanak egy úszásnemet.
- A sportágválasztásnál több szempont játszik szerepet: a gyermek érdeklődése egy adott sportág iránt, a sportág népszerűsége, az edző személyisége, a sport-antropometriai vizsgálat eredményei.
- A rendszeres sportolás és az erre fordított idő nincs negatív hatással a gyermekek tanulási eredményeire.

A sporttehetségek tudatos, tudományos kiválasztásához elkerülhetetlen a sport-antropometriai vizsgálat. Az antropometriai mérés során 24 testadatot vesszünk figyelembe, amelyek alapján számítható a mért testtömegben az izom, a csont, a zsír és a reziduum (belső szervek) tömegének mennyisége abszolút értékben (kg), továbbá meghatározható az egyes testösszetevők testtömeghez viszonyított relatív aránya is (%). A konstitúció és a becsült csonttömeg alapján jellemezhető az egyén erősíthetősége, illetve az erősítés „gazdaságossága”. A várható testmagasság ± 2 cm pontossággal magabiztosan megbecsülhető.

Feltételeztük, hogy a szülők és a gyerekek a vizsgálat eredményei birtokában a szakemberek által ajánlott sportágakat fogják választani. A tények azt mutatják, hogy a sporttehetség-fogalom összetettsége miatt a sportágválasztás számos tényezőtől függ. Első helyen van a sportág jellege, a sportág iránti érdeklődés, ami szoros kapcsolatban van a sportág népszerűségével. A második helyen az edző személyiségét említhetjük.

A sporttehetségek fejlesztése vegyes csoportokban történik. Eredeti elképzelésünk, miszerint a csoportok kialakításánál elsősorban a felmérés során elért eredményeket vesszük figyelembe, nem valósult meg. A szülők gyakran praktikus okok miatt a gyerekek számára azt a csoportot választották, ahol már a gyerek osztálytársa vagy ismerőse járt. Így a csoportok kialakításánál, Mönks modelljére utalva, az egyik külső tényező, a társak hatása érvényesült.

Konklúzió

Programunk sikere bizonyítja, hogy Magyarországon szükség lenne egy átfogó, sporttehetségeket kiválasztó gondozó rendszerre. A sportnak társadalmi és kulturális jelentősége van, emellett komoly gazdasági tényező is. Egyes kutatások szerint ma Magyarországon a lakosságnak csupán 20%-a sportol heti rendszerességgel. A sportolás hiánya komoly veszélyt jelent, és bár részben a lehetőségek hiánya is okozza, részben a szándék hiányára vezethető vissza. Ezen a tényen kívánunk változtatni. A program sikere, mint ahogy a tehetség megvalósítása is, nagyon összetett folyamat. Először is szükséges a pénzügyi háttér, amely biztosítja a szakemberek foglalkoztatását, valamint a létesítmények és a sporteszközök használatát. Nagyon fontos szerepe van a szülőknek is a tehetséggondozó folyamatban, hiszen nekik tisztában kell lenniük a sport pozitív hatásaival és a sport által nyújtott lehetőségekkel. Nem utolsósorban pedig kellene példaképek, sikeres sportolók, csapatok, akik mintául szolgálnak a mai gyerekek számára.

Fő célkitűzésünk, hogy a sportági kiválasztás után felkészítő nevelési munkánk eredményeként felnőttkorban is kiemelkedő hazai, illetve nemzetközi eredmények elérésére képes sportolókat adjuk Debrecen városának, és a magyar sporttársadalomnak.

IV. HÁROM INTÉZMÉNY TEHETSÉGGONDOZÓ GYAKORLATÁNAK EGY ASPEKTUSA ÉS NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

1 Tehetséggondozó munka nemzetközi kapcsolatrendszer a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában

Az iskola indításának kezdeti koncepciója az volt, hogy nevelési-oktatási céljaink megvalósításának érdekében a lehető legszélesebben értelmezett városi, megyei, területi, országos és nemzetközi szakmai és emberi kapcsolatrendszer építsünk ki (különös tekintettel a határon túli magyar lakta területekre). Speciális képzéseink kialakításával egy időben megkezdtük a kapcsolatrendszer kialakítását, így a ránk bízott tehetséges tanulók gondozásának érdekében beléptünk a városi szintű igazgatói kollégiumokba, a megyei és területi szintű szakmai szövetségekbe, a gimnáziumok országos szövetségébe, a művészeti szakközépiskolák országos szövetségébe, az alapfokú művészeti oktatási szövetségekbe, együttműködési megállapodásokat kötöttünk nonprofit szervezetekkel. Nagy gondot fordítottunk a határon túli szervezetekkel történő kapcsolatfelvételre is, az iskolánkba járó tehetségek sokirányú fejlesztése érdekében igyekeztünk Debrecen város nemzetközi kapcsolatrendszerére alapozva testvériskolai kapcsolatokat kialakítani. Négy fő irányt jelöltünk ki: a mozgásművészetet, a képzőművészetet, valamint az általános és a nyelvi tehetséggondozást, a komplex tehetséggondozásra alkalmas környezet biztosításával.

Kiemelten fontos célként határoztuk meg, hogy a helyi, területi, országos és nemzetközi kapcsolat-, illetve lehetőségrendszer alapul véve teljes ívű vertikális képzést tudjunk nyújtani a hozzánk jelentkező tehetséges tanulók részére. A tagozati rendszer kialakításával (A osztály – nyelvi tehetséggondozás; B osztály – általános tehetséggondozás; C osztály – képzőművészeti tehetséggondozás; D osztály – táncművészeti tehetséggondozás; E osztály – komplex tehetséggondozó) megalapoztuk az érettségire épülő szakképzést 2 szakmacsoportban, 10 szakmában.

OKJ szám	Szakképzés neve	Várható létszám	Képzés ideje
542111800000000	Zománcműves	10	2
542110100000000	Alkalmazott fotográfus	10	2
542110900105401	Alkalmazott grafikus	10	2
542110900105402	Képgrafikus	10	2
542110800105401	Általános festő	10	2
542110800105402	Díszítő festő	10	2
542120700105404	Színházi táncos	10	2
542111000000000	Keramikus	10	2
54 2130300000000	Mozgóképi animáció készítő	10	2
542110500000000	Díszlet- és jelmeztervező asszisztens	10	2

Ezt a képzést öt telephelyen végezzük válogatott, a tehetséggondozásban jártas gyakorlott művésztanárok irányítása mellett. A tehetséggondozó kollégák kiválasztásakor szempont volt, hogy aktív művésztanárként megfelelő szakmai kapcsolatrendszerrel, nyelvtudással és nemzetközi szervezési gyakorlattal rendelkezzenek.

Nyelvi tehetséggondozás

1988 szeptemberétől, azaz amikor sajátos helyzetünkből adódóan lehetőségünk volt, beindítottuk az angol és a német nyelvi speciális képzést. Ez azért is vált kiemelt feladatunkká, mert a magyar oktatás egyik leglátványosabban jelentkező kudarca az idegen nyelv tanítása volt, ugyanakkor a társadalmi igények azt egyre sürgetőbb feladattá tették. Európai felzárkózásunk sarkalatos kérdése legalább egy világnyelv magas szintű elsajátítása. Diákjaink nyelvi képzésének erősítése érdekében 1989 óta testvériskolai kapcsolatunk működik a marsbergi gimnáziummal. Kapcsolatban állunk a Comenius Program keretein belül észt, bolgár, német és szlovén iskolákkal. Folyamatban van angliai testvérkapcsolat kialakítása, illetve megújítása. Rendszeresen fogadunk diákokat Kárpátaljáról, Felvidékről és Erdélyből, akik érdeklődési körük és speciális képességeik alapján kapcsolódnak be iskolánk nevelési-oktatási rendszerébe vendégtanulói, illetve EU-állampolgárok esetén normál tanulói jogviszony keretein belül.

Képzőművészeti tehetséggondozás

A speciális nyelvi képzés mellett a fő fejlesztési irányt az iskola specialitását jelentő képzőművészeti képzés helyi programjának kidolgozása adta. Képzőmű-

vészeti jellegű osztály indítására kezdtől gondoltunk – erre utal az iskola névváltoztatása és a hely szelleme is –, de anyagi okok miatt eleinte nem engedélyezték megteremtését. Mégis elterjedt az elképzelés iskolánk képzőművészeti képzéséről, így kezdtől indítottunk olyan osztályt, ahová a jó kézügyességgel rendelkezőket csoportosítottuk. Az 1993/94-es tanév óta iskolánkban képzőművészeti orientációjú osztály működik. Ezt a fajta képzést fejlesztettük tovább képzőművészeti tagozattá, mert az iskolafenntartó oktatáspolitikai koncepciójába jól beilleszkedett ez a képzés, mivel olyan profil megteremtéséről volt szó, amely mindenképpen hiánypótlónak mutatkozott. Debrecenben, a megye és a régió iskolahálózatában ez a kínálat nem volt meg. Az iskolánkban folyó színvonalas munka vonzást gyakorolt a határon túli magyarlakta területekre, rendszeressé vált a cserediákok, vendégszervezők fogadása, ami kézenfekvő fejlődési lehetőség jelentett a kapcsolatrendszer bővítésére és hivatalossá tételére.

Képzőművészeti tagozatunk speciális fejlesztése érdekében együttműködési megállapodásunk és közös pályázati projektünk van a Nagyváradai Egyetemmel, illetve Líceummal. Szoros együttműködést tartunk fenn a Komárnói Általános és Középiskolával. Tanáraink meghívott előadóként rendszeresen vesznek részt diákjaikkal együtt külföldi konferenciákon, alkotótáborokban, pályázati projekteken.

Mozgásművészeti tehetséggondozás

A már említett Nagyváradai Egyetem és Líceummal az együttműködési megállapodás keretein belül közös pályázatok alapján hivatalos együttműködést tartunk fenn, viszont a műfaj adottságai miatt gyakoribb az egyedi, alkalmasszerű fesztiválokon, nemzetközi versenyeken és találkozókön való részvétel iskolai, egyesületi és magánszervezésben egyaránt.

Komplex tehetséggondozás

A Debreceni Egyetem által szervezett határon túli tehetséggondozó konferenciákon előadóként és résztvevőként is törekszünk arra, hogy korszerű tudományos eredményeket felhasználva és a tehetséggondozó munka nemzetközi tapasztalataira építve alakítsuk ki iskolánk tehetséggondozó programját. Az évenként 2–3 alkalommal megrendezésre kerülő találkozókön kialakult szakmai és személyes kapcsolatrendszer nagyon fontos lehetőség és kontroll számunkra. A Zentai Tehetségpontként is funkcionáló speciális tehetséggondozó gimnáziummal együttműködési megállapodás megkötését tervezzük.

Reméljük, hogy folyamatos, célirányos, kontrollált tehetséggondozó és -fejlesztő munkánk eléri célját és megfelelő környezetet tudunk biztosítani a ránk bízott gyerekek számára. Pedagógiai ars poétikánk szerint ez csak úgy lehetséges, ha nemzetközi méretű hálózatokban gondolkodunk és tevékenykedünk, mert csak így lehetséges nagy hatásokkal, kevés hibával, emberi körülmények között, szociálisan érzékenyen tehetséges gyerekekkel foglalkozni.

2. Sikeres nyelvtanulási stratégia kialakításának lehetősége az EngRead nemzetközi angol nyelvi olvasóverseny eszközeivel

Jelen írásban az emelt szintű angol nyelvi tantervet megvalósító Szoboszlói Úti Általános Iskola nevelőtestülete által első ízben 2009-ben megszervezett EngRead nemzetközi angol nyelvi olvasóverseny céljait, a verseny leírását és eredményességét foglaljuk össze.

Az idegennyelv-tanulásról általában

Az idegen nyelv tanításának cél- és feladatrendszerét jól tükrözi az igények és a kívánalmak, a megfelelések és az elvárások sokfélesége. Egy elem azonban szembe-tűnően azonos: legalább egy idegen nyelven tudni kell. Ugyanakkor a szakemberek és a szélesebb társadalmi közeg továbbra is elégedetlen a magyarság idegennyelv-tudásával. Nem látszik pozitív elmozdulás ezen a területen annak ellenére sem, hogy az elmúlt évtizedekben egyfajta idegennyelv-tanulási láz volt érzékelhető – különösen az angol nyelv területén. Rendelkezésre állnak a nyelvtanulási lehetőségek a közoktatásban, megszorodtak a magán nyelviskolák, s ma már – kis túlzással – csecsemőkortól lehet angolt tanulni.

A közoktatásból kikerülő generációknak azonban csak a legtehetségesebbjei tesznek le sikeresen egy vagy két középfokú nyelvvizsgát, ráadásul az esetek többségében mindössze a nyelvvizsga-bizonyítvány megszerzése a cél. Ez lehet az egyik oka annak, hogy a későbbiekben a nyelvet ténylegesen használók köre jelentősen szűkül. A másik ok kétségtől az, amit ennek a bizonyítványnak a neve is jelez: hogy középszintű tudásról van szó. Ez a középszintű tudás valós fejlesztés és gyakorlás hiányában nemhogy stabilizálódna, hanem épp ellenkezőleg: megkopik, rohamos gyorsasággal felejtődik, egyre körülményesebb a felidézése mindannak, amit a szóbeli és írásbeli kifejezőképesség területén hosszú évek alatt kialakítottunk. Arról nem is beszélve, hogy eszköz szintű tudás eléréséhez a középfokú nyelvvizsga a belépő csupán, ha a tudást a képességek és készségek hierarchikusan felépített rendszerén kívül úgy is értelmezzük, mint a tapasztalatok révén megszerzett tudást, amelyet más élethelyzetben kreatívan alkalmazni tudunk (a 243/2003. Kormányrendelet nyomán).

A nyelvtudás hiánya a későbbiekben aztán különböző egyéb hátrányokkal is jár: a fiatalok kimaradnak a nyelvtanulással együtt járó képességbeli előnyökből és élvezetekből, illetve romlanak munkavállalási esélyeik. Mi jelenthet megoldást? Ahogy Milotai Nóra „Oktatás és képzés 2010” című tanulmányában rámutat: az új tanári szerep körvonalazódása.

„A pedagógusoknak a jövőben új tanítási és tanulási stratégiákat kell elsajátítaniuk annak érdekében, hogy az élethosszig tartó tanulás jegyében biztosítani tudják a diákok számára a sikeres állampolgárrá válásukhoz szükséges kulcskompetenciáknak a megismerését.”

Ami a megváltozott tanári szerepet illeti, ennek csak azok a pedagógusok tudnak megfelelni, akik képesek a folyamatos megújulásra, önállóságra és az alkotásra. Az új tanítási és tanulási stratégiák között különösen hatékonyaknak bizonyulnak azok, amelyek az osztálytermen kívüli, a tanulók igényeihez és érdeklődéséhez igazodó kreatív nyelvtanulást biztosítják feladat-orientált környezetben, felelések, dolgozatok, tesztek stressze nélkül. Ez a megközelítési mód képes közvetíteni azt, hogy minden tanulási tapasztalat értékes, és megmutatja az egész életen át tartó tanulás jelentőségét. „Az élethosszig tartó tanuláson keresztül vezet az út a tudásalapú társadalom megteremtéséhez, melynek megvalósítása az olvasás segítségével történhet. Az olvasás köti össze az információs forradalmat a hagyományos információközlési módokkal. Az olvasás az információszerzés legfőbb eszköze ... Kiemelten hangsúlyos szerepet kap az olvasás megszerettetése” (Környei 2001).

Szándékaink: olvasás, tanulás, tudás

Környei László ugyan az anyanyelvi információszerzésről, az anyanyelven történő olvasás megszerettetéséről értekezik írásában, de ez hatványozottan igaz akkor is, amikor idegen nyelven történik a tájékozódás, és idegen nyelvű csökkentett szókincsű, vagy később eredeti könyveket adunk olvasásra tanítványaink kezébe. Sokkal inkább kitarul a világ, és maga a permanens, szórakoztató nyelvi fejlődés is adott egész életen át. Mert aki egyszer rákapott a könyvekre, az nem mond le róla többé. Olvasni ugyanis öröm: az olvasót belső motiváció fűti, önként, szívesen vállalkozik rá, napi rendszerességgel teszi, beszélgethet az olvasotokról, véleményt cserélhet valakivel. Pihenést, kikapcsolódást jelent (Bocsák-Benkő-Hölgyesi 1995, 81–84 nyomán).

Ahogy már Jean-Jacques Rousseau is visszaemlékszik önéletírásában: nem volt olyan nap, amikor ne vett volna kezébe könyvet, hogy elfelejtse a mindennapok keserveit, bánatát, küzdelmeit. Azokban a családokban, ahol van a gyerekeknek, szülőknek saját könyvük, könyvtáruk, ott, ahol szeretnek olvasni, az olvasás a mindennapi élet részét képezi. Ez meglátszik „a gyermek szellemi fejlettségén, beszédképességén, beszédkultúráján, esztétikai érzéken, igényességén és iskolai teljesítményén is” (Nagy 1982). Aki a könyvet szereti, mutat rá Bozóky Éva, „sohasem lehet egészen boldogtalan. Mert sohasem lesz egészen magányos. Mindig körülveszik az örök barátok” (Bozóky 1999). Utalhatunk Borges

véleményére is, mely szerint „az ember különféle szerszámai közül a könyv a legbámulatraméltóbb. A többi mind testének a meghosszabbítása. A mikroszkóp, a távcső a látásé, a telefon a hangé, aztán itt van az eke és a kard, ami az emberi kar meghosszabbítása. Ám a könyv egészen más: a könyv az emlékezet és a képzelet meghosszabbítása” (Borges 1999). Az értő befogadáshoz szükséges képességek, a szöveginterpretáció, a szövegértelmezés, a kritikát is magában foglaló feldolgozás, tehát az irodalmi művek megértése és értelmezése, a műalkotásban megjelenített értékrendhez való tudatos viszonyulás végső soron az önmegértés és az önértelmezés egyik módja és eszköze is, „a mű és az olvasó nyitott párbeszéde, az önnevelést és önmegértést elősegítő tanítás” (Alabán 2007).

Ezekből a tapasztalatokból indultunk ki mi, angoltanárok, amikor 2009 augusztusában úgy döntöttünk, hogy egy nemzetközi szinten meghirdetett angol nyelvi verseny adta lehetőségeket kihasználva izleltetjük meg a diákokkal az olvasás nagyszerűségét, és megpróbáljuk ennek segítségével az olvasás szokását kialakítani körükben.

A verseny folyamán, amelyet EngRead-nek kereszteltünk, szeptembertől májusig biztosítjuk a résztvevők számára a kortársaktól való tanulást, és hogy megosszák egymással élményeiket és bővítsék tudásukat az olvasáson keresztül. Így az olvasási szokások kialakítása egyúttal egy kiváló módszer az intellektuális és szociális aktivitás növelésére is. Az EngRead rendhagyó, sikeresebb tanulási élményt próbál nyújtani, „kreatív találkozásokat” a könyvekkel. Ha szórakoztatóvá válik a tanulás, az rendkívüli mértékben képes motiválni a diákokat angol nyelvi tudásuk fejlesztésére is.

Olyan komplex programot kívánunk létrehozni és működtetni, amely a tantárgyak integrációjára épít, segítségével megvalósíthatjuk a kommunikációfejlesztést és a kultúráközvetítést is. Arra törekedtünk, hogy érvényesüljön a spontán élmény, aktivizálódhassanak a szubjektív észrevételek. A tanulók egész személyiségét, intellektusát, érzelmi kultúráját, ízlését és aktivitását szeretnénk vele fejleszteni.

Az elkötelezett gyakorlás, tevékenységük intenzitása, az adott helyzetre való maximális koncentráció, hogy mindig a lehető legtöbbet hozzák ki magukból, olyan pluszokat ad személyiségükhöz, olyan szokásokat alakít ki bennük, amelyek az élet bármely területén sikert hoznak. Megtanulják, hogy a látványos teljesítményt látványos felkészülés előzi meg nagy energiák mozgósításával, hittel, kitartással, szorgalommal, lelkesedéssel, céltudatossággal, bátorsággal és mindezekelőtt odaadással végzett munkával.

A verseny céljainak bemutatása

Az élő idegen nyelv területén az alaptantervi követelmények és a fejlesztési feladatok az általános iskola végére minden diák számára legalább egy élő idegen nyelvből az A1-es szint elérését tűzik ki célul, illetve ún. (b) tanterv esetében a 8. évfolyamra az A2 szint elérése ajánlott. Az európai alapszint A2 fokozatán a diák megért olyan mondatokat és gyakrabban használt kifejezéseket, amelyek az őt közvetlenül érintő területekhez kapcsolódnak.

Beszédkézség: részt vesz egyszerű, begyakorolt, hétköznapi témáról szóló beszélgetésben, amely közvetlen információcserét igényel ismert tevékenységgel kapcsolatban. Röviden le tudja írni például a tanulmányait.

Olvasásértés: megérti rövid, egyszerű szövegek, köztük történetek lényegét. A kért információt ki tudja keresni.

Írás: rövid feljegyzéseket, üzeneteket tud írni.

Informatika területén az alaptantervi követelmények: szövegszerkesztés, ábra-, (fény)kép- és videoszerkesztés, multimédia-fejlesztés, prezentációkészítés, táblázatkezelés, adatbázis-kezelés.

A fenti követelményekhez kötődően a verseny a sokszínűsége építve kíván lehetőséget adni tehetséges 7–8. évfolyamos tanulóknak szellemi kiválóságuk, angol idegen nyelvi tudásuk, alkotóképességük bizonyítására. Célunk érvényre juttatni körükben az idegen nyelvi kultúra, a műveltség, az információtechnológiai eszközök, eljárások minél alaposabb ismeretét. Ösztönözzük a diákokat az adott ismeretköröknek megfelelő módszerek alkalmazására és arra, hogy munkájuk eredményét megosszák az érdeklődő hallgatósággal.

Az EngRead feladatok jellemzése

Az első fordulóban a versenyzők feladata írásbeli feladatsor megoldása a *választott olvasmány* alapján. Itt elsősorban a szöveg megfelelő szintű megértésének ellenőrzése a cél az alábbi feladattípusok segítségével:

- feleletválasztás,
- az események időrendbe rakása,
- a helyszínek és események párosítása,
- kakukktojás indoklással,
- kulcsszavak hiányzó betűinek kiegészítése,
- hiányos szöveg kiegészítése,
- hibajavítás és párbeszéd azonosítása (ki mondta kinek).

Ezek a feladattípusok zárt végűek, egyértelmű, hogy milyen válasz fogadható el, így a szubjektív teljes mértékben kizárható. Természetesen mind az instrukciók, mind pedig a válaszadás nyelve az angol.

A második fordulóra azok a versenyzők jutnak be, akik minimum 80%-os eredményt érnek el. Ők a választott művet PowerPoint használatával mutatják be az előre megadott szempontsor alapján:

- az író rövid bemutatása,
- a mű keletkezési időszakának bemutatása,
- a mű rövid ismertetése (cselekmény – maximum 4 képkocka, szereplők, tanulság),
- egyéni vélemény (miért tetszett, miért ajánlaná másoknak),
- egyéb (önálló gondolatok, ötletek),
- elbíráláskor különösen fontos figyelmet fordítunk az eredetiségre, de ha forrás kerül felhasználásra, kérjük annak megnevezését.

A PowerPoint értékelése az alábbi szempontok szerint történik:

- tartalom (főbb események megjelenítése),
- történelmi/irodalmi háttér bemutatása,
- helyesírás, nyelvtan, nyelvhelyesség,
- képkockák száma maximum 15,
- megjelenítés/olvashatóság,
- vázlatosság, logikus felépítés,
- egyéni vélemény,
- hivatkozások,
- színek/láthatóság,
- szöveg/képarány,
- animáció/áttűnések.

A döntősök feladata az elkészített bemutató szóbeli előadása maximum 5 percen belül a nemzetközi zsűri előtt. A bemutató előadásának fontosabb értékelési pontjai:

- Külön papírról, jegyzetből nem olvashatják az előadók a szövegüket, csak a képernyőn megjelenő szöveg nyújthat segítséget.
- Az előadás időtartama maximum 5 perc lehet.
- Fontos az előadáshoz felhasznált képkockák és az előadó által mondott szöveg összhangja.
- Az előadó kiejtése, előadásmódja érthető, világos, szuggesztív legyen.

Az EngRead eredményessége

Az EngRead nemzetközi angol nyelvi verseny új megközelítésmódot céloz meg az idegen nyelvi fejlesztés és a folyamatos önképzés szokásának kialakításával, csökkentett szókinccsű, de nyelvileg értékes olvasmányokon és azok feldolgozásán keresztül. A verseny programja a tanulót helyezi a középpontba, valamilyen egyéni utat járnak be, a tanárok hagyományos szerepkörükből való kimozdulását igényli, azt, hogy segítők, diákjaik mentoraivá váljanak. A feladatok megoldása feltételezi az együttműködésen alapuló tevékenységet, amelynek eredményeképpen nő a tanulók önbecsülése, kezdeményező- és önkifejező-készsége. Az EngRead összekapcsolja a hagyományos módszert az IKT alapú tanulóval: szükséges a prezentációs eljárások megismerése, a több érzékszerven alapuló tanítási-tanulási módszerek elsajátítása. Növelni próbálja a verseny az idegennyelv-tanulás terén alkalmazott innovatív oktatási módszerekbe fektetett bizalmat, ezáltal ösztönözve azok használatát. A résztvevők élményként élik meg a tanulást, sokkal motiváltabbakká válnak, ezáltal alapjaiban változik meg a gyakorláshoz való viszonyuk. Ennek köszönhetően a diákok sokkal kevésbé feszültek, bátrabban kommunikálnak és fejezik ki magukat a tanult idegen nyelven.

„Ez a legizgalmasabb angol verseny számomra – ahogy Unyi Roberta, az egyik budapesti versenyző számunkra – angolul(!) küldött – e-mail üzenetében nyilatkozik. Úgy gondolom, nagyszerű, hogy én választhatok könyvet, és azután ezt fel kell dolgoznom PowerPointben. Így sokkal többet alkothatok, mintha csak feladatlapokon ténykednék. Ez így jóval nagyobb élmény, és könnyebb emlékezni is az újonnan tanult dolgokra.”

A verseny nemcsak bebizonyítja e módszer hasznosságát, hanem kapcsolatot is teremt számos különböző kultúrából, számos nyelvi háttérrel rendelkező, és különböző társadalmi berendezkedésből érkező résztvevő között. A 2010/2011. évi versenyen 1078 tanuló vett részt 3 kontinensről, 13 országból, 86 településről. A verseny bővíti a résztvevők látókörét. Ennek eredményeképpen fejlődik interkulturális tudatosságuk is: kritikusan gondolkodnak saját hagyományaikról és szokásaikról, toleránsabbak más országokkal és kultúrákkal szemben.

S bár úgy gondoljuk, hogy a nagyszerű teljesítmény jutalma önmagában maga a teljesítmény, de a legintenzívebb gyakorlásra – amikor tétje van annak, megértjük-e a másikat és el tudjuk-e mondani, amit akarunk – anyanyelvi környezetben is lehetőséget biztosítunk. Ebbe is belekóstolhat a verseny győztese felkészítő tanárával együtt az egyhetes angliai utazáson.

„Olvass, szórakozz és nyerj!” – hirdetjük az EngRead mottójával abban bízva, hogy a verseny programjával olyan szokás kialakítását kezdhethetjük el a ma diák-ságában, amely felnőtt korukra megszilárdul, segíti aktív polgárokká válásukat, ami mind az élethez, mind a munkához elengedhetetlen a tudásalapú társadalomban.

3. Az angol nyelv játékos elsajátításának elvei és gyakorlata „a vasút a gyermekekért” alapítvány debreceni óvodájában

„A vasút a gyermekekért” Alapítvány Debreceni Óvodája, amely korábban, 1981-től kezdődően a MÁV Zrt. vállalati óvodájaként működött, 1994. február első napjától alapítványi fenntartásúvá vált. A vállalat infrastruktúrájának átalakulása, a gazdasági nehézségek növekedése szükségessé tették az intézmény fenntartásának új alapokra helyezését. Ezt a lépést az is alátámasztotta, hogy a gyermekeknek ebben az óvodában való elhelyezésére továbbra is igény mutatkozott, mind a vállalati dolgozók, mind máshol dolgozó szülők körében. Ezeknek az igényeknek a kielégítése az intézményt városi és területi szerepkörűvé tette.

Óvodánk 200 óvodáskorú gyermek befogadására, nevelésére alkalmas, jelenleg 90 gyermek óvodai nevelését látjuk el 4 gyermekcsoportban. A 2008/09. tanévtől telephellyel bővültünk, a Debrecen-Pallag, Manninger utcai óvoda működtetését vállaltuk fel. A 45 férőhelyes óvodába 38 beiratkozott gyermek jár.

Nevelőmunkánkat a Tevékenységközpontú Óvodai Nevelési Program célja és feladatai határozzák meg. *Célunk* az óvodáskorú gyermekek társadalmi gyakorlatra való általános felkészítése, amely magában foglalja a teljes gyermeki személyiség fejlesztését, a tehetségük kibontakozásához szükséges feltételek megteremtését. Programjainkat valamennyi gyermekünk számára kínáljuk, egyéni képességek számbavételével és differenciált fejlesztés alkalmazásával.

Az átlagtól eltérő teljesítményt nyújtó, kiemelkedő adottságokkal, képességekkel rendelkező gyermekek kiszűrése a mindennapi tevékenységen keresztül, továbbá mérés segítségével történik, amelynek célja:

- a tehetségigéreték felismerése,
- továbbfejlődésük feltételeinek megteremtése,
- azon képességek fejlesztése, amelyek segítséget nyújtanak a tehetség harmonikus kibontakoztatásában (pl. érzelmi-akarati tulajdonságok érettsége).

Feladataink a tehetség kibontakoztatásában:

- tevékenységek széles skálájának kínálata,
- differenciált képességfejlesztés,
- a gyermek önértékelésének, önbizalmának erősítése, fejlesztése,
- toleráns, támogató környezet,
- a tehetségfejlesztő programok és tevékenységek megszervezése,
- pedagógusok továbbképzésének biztosítása, szakmai kompetenciájának növelése,

- szoros szakmai együttműködés, partneri kapcsolat tehetségfejlesztési szakértővel a tehetségigéreték fejlesztésének érdekében,
- a szülők tájékoztatása és támogatásuk megnyerése a közös munka érdekében,
- segítségadás a szülőknek a megfelelő iskola és az intézményen kívüli speciális fejlesztés lehetőségeinek kiválasztásában.

Közel 20 éve adunk lehetőséget heti rendszerességgel az óvodánkba járó gyermekeknek arra, hogy játékos módszerrel, színes, változatos eszközökkel ismerkedjenek az angol nyelvvel (az angol nyelv kiválasztása szülői igény alapján történt). Kezdetben választható lehetőségként kínáltuk, később, a 2008. évtől már minden gyermek számára, nevelőmunkánkba beépítve szervezzük az idegen nyelv elsajátítását célzó tevékenységeket.

A *beszédközpontú nyelvi nevelés* óvodánkban az életkori sajátosságokkal harmóniában, részben a kisgyermek életébe integrálva, részben komplex foglalkozásokon, az általuk ismert tartalmakon keresztül történik. Az idegen nyelvi nevelés az anyanyelv kizárásával, de az anyanyelv tanulásához hasonlóan zajlik. A beszédközpontú nyelvi nevelésnek az a célja, hogy az idegen nyelv megszeretetésén túl a nyelv kommunikációs eszközként való használatát, a hallás utáni értést és a beszédkészséget is fejlessze. *A célok megvalósítása az anyanyelv tanulásához hasonlóan csak játékosan, természetes játékkörnyezetben lehetséges.*

A tanulás történhet mindennapi tevékenység közben, indirekt módon, vagy célzott foglalkozás keretében. Az előbbi esetben a tanításra szánt anyagot valamilyen természetes tevékenységbe ágyazzuk. Ez lehet direkt játék, társasjáték, ének, tánc, mozgás, manipulatív tevékenység, kivágás, poszter készítés vagy akár gyurmázás. Ez a módszer hatékonyságát abból nyeri, hogy a gyerek nem azt csinálja, amit megtanult, hanem pont fordítva, azt tanulja meg, amit már csinált.

A második módszer, a komplex foglalkozás, óvodánk gyakorlatának fontos alkotóeleme. Mivel az anyanyelvhez hasonlóan a kisgyerek a nyelvi nevelés folyamatában egész személyiségével, testével-lelkével részt vesz, ezért kell nekünk is a foglalkozások során a komplexitásra törekednünk. A komplex foglalkozásokon a gyerekek valóságos tárgyakkal tevékenykedve, játék, érzékelés és kísérletezés útján, a testbeszéd segítségével értik és értelmezik a kommunikatív helyzeteket. Tematikus rendszerben dolgozunk, korcsoportokra bontva más-más témaköröket járunk körül. A témakörök kiválasztásánál igazodunk az anyanyelven megtervezett tematikához és a hozzárendelt tevékenységhez. A módszerek színes skáláját alkalmazva növeljük nevelőmunkánk hatékonyságát, például:

- zenével, hogy a gátlásaik idegen nyelven is felszabadulhassanak,
- bábok használatával, a hangképzés, az intonációkészség és a ritmusérzék fejlesztése érdekében,

- mozgással, utánzással, ami a beszédértést segíti,
- a könyvek és a társasjátékok is beleilleszkednek nyelvi nevelési módszereinkbe,
- kézműves, vizuális tevékenység közben, amely az alkotás öröme által motivál,
- szerep és szituációs drámajátékkal, ahol az életből elesett helyzeteket átéljük, társalognak, élethelyzeteket gyakorolnak, mindeközben újabb szavakat, kifejezéseket tanulnak kommunikációval és metakommunikációval.

Pedagógiai tevékenységünket 130 óvodáskorú gyermekekre terjesztjük ki, együttműködve a családokkal, közös szakmai programokat szervezve a debreceni Szoboszlói Úti Általános Iskolával és a debreceni Lilla Téri Általános Iskolával. Kiemelt kapcsolódási pontot jelentenek az angol nyelv tanulásának módszerei és eszközei. Pedagógiai munkánk eredményességéről visszajelzést is kapunk, hiszen a szülők gyakran választják gyermekeiknek a fent említett általános iskolákat, aminek egyik oka a jártasság az idegen nyelv elsajátításában.

– * –

Összegezve, a nyelvi képzés óvodás korban jelentős eredményeket hoz a képesség, a kiemelkedő képesség fejlesztésében is. Ha csak a gyermek agyának mélyrétegeiben ragad is meg egy másik nyelv dallama, szókincsének egy része vagy logikája, az ott kitörölhetetlenül megmarad és később nagy haszonnal előhívható.

Minél korábban kezdődik el a nyelv játékos és intenzív tanulása, annál könnyebben és gyorsabban lehet eredményeket elérni. A megalapozás az akcentusmentes kiejtést és a nyelv sajátos logikai rendszerének elsajátítását jelenti, az *életkornak megfelelő szinten*.

A módszerek kiválasztásában ne felejtsük el *Nyíri Tamás* gondolatát: „A gyermek játszani akar, és minden játékánál szüksége van a maga által szabott mértékre.” Ebben pedig döntő szerepe van az egymásra utalt nevelési tényezőknek: a családnak, az óvodának, az iskolának, a közvetlen társadalmi környezetnek és azok közösségeinek.

V. A MÉRÉSEK MINT A VÁLTOZÁS KATALIZÁTORAI A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN

1. Tanulási orientáció-vizsgálat 5. és 6. osztályosok körében

Az önálló és hatékony tanulási technikák kialakítása elengedhetetlen a tanítási-tanulási folyamatban. Ahhoz, hogy eredményes ismeretfeldolgozást és – napjainkban mind erősebb szükségletként – képességfejlesztést tudjunk végrehajtani az iskolai oktatásban, így támogatva a kiemelkedő tehetségű diákokat is, megfelelő tanulási mintákat, szokásokat, rendszereket kell átadnunk, kialakítanunk. A tanuló ezek által lesz képes önállóan kutatni, felismerni és megoldani problémákat, döntéseket hozni, eredeti módon viselkedni és gondolkozni, végső soron tehát tanítás nélkül is tanulni.

Ahhoz, hogy a tanulókat alkalmazható tudáshoz segítsük, az elemi képességfejlesztésen, motiváláson túl fejlesztő program szükséges a tanulási stratégiák tekintetében is. Kiindulópontja a jelen állapot feltérképezése, az egyes tanuló sajátosan jellemző szokásainak, technikáinak megismerése. A kérdőíves vizsgálat azt mutatja meg, hogy a természetszerűleg keveredő elemi technikák milyen struktúrába szerveződnek az egyénben, mely pontokon szükséges a fejlesztő beavatkozás (Balogh 2004a).

Az *elemi tanulási technikák* (pl. szöveg hangos, illetve néma olvasása, szöveg elmondása, néma átismétlése, áttekintés, ismeretlen szó meghatározása, parafrazálás, jegyzetelés, fogalmak közötti kapcsolat keresése, kérdések feltevése, ábrázolás stb.) *tanulási stratégiákká* szerveződnek.

A Kozéki Béla és Noel J. Entwistle szerzőpáros (1986, in Balogh 1995) három tanulási alaptípust, stratégiát különböztet meg:

- *Mélyreható* (jelölése: **M**) – a dolgok megértésére törekvés az összefüggések megragadásával, az új és régi ismeretek összekapcsolásával, széles áttekintéssel, következtetések levonásával, rendszerszemlélettel.
- *Szervezett* (jelölése: **SZ**) – jellemzője a rendszeresség, alapkövetelménye a jó munkaszervezés, a legjobb teljesítményre törekvés.

- *Reprodukáló* (jelölése: **R**) – a részletek, tények megjegyzésére épül, elsődleges célja a minél pontosabb ismeretfelidézés, a rosszabb teljesítménytől való félelem jellemzi, kedveli a formálist, a rendszerességet, a tanártól várja a struktúra felépítését, megmutatását.

A vizsgálat eszköze

A kérdőív a három nagy tanulási stratégia jelenlétének súlyát, egymással való viszonyát vizsgálja az egyes diákok esetében. Minthogy motivációs elemeket is vizsgál, alkalmazásával nem pusztán a tanulási stratégia vizsgálatát végezhetjük el, hanem a *tanulási orientációt* is.

Példák a tanulási módszerek és a motívumelemek kapcsolódására:

- a mélyrehatóhoz tartozik a tantárgy iránti *érdeklődés*, a tanulás iránti *lelkesedés* (intrinsic);
- a szervezethez tartozik a *sikerorientáltság*, az önértékelés fenntartása érdekében a legjobb teljesítményre törekvés, a *lelkiismeretesség*;
- a reprodukáléhoz tartozik a *kudarckerülés*, a lemaradástól való félelem.

A kérdőív 60 állítást tartalmaz, amelyekről betűjelzés melléírásával fejezi ki álláspontját a vizsgált személy. A könnyebb kezelhetőség kedvéért a két oldalra szerkesztett kérdőív mindkét lapjára ráírtuk a betűk jelentését, így láthatóan nem okozott gondot az alkalmazás. A kitöltés előtt szóban is értelmeztük a válaszmódok jelentését, kitöltés közben már nem lehetett (nem is volt) kérdés. A lehetséges válaszok az alábbiak voltak:

A = teljesen egyetértek

B = részben egyetértek

C = félig-meddig értek vele egyet

D = többnyire nem értek vele egyet

E = egyáltalán nem értek vele egyet

A vizsgálati eszközhöz saját értékelőlapot szerkesztettünk, amely megkönnyítette az összetartozó, azonos tanulási stratégiára vonatkozó kérdések összesítését, számszerűsíthető súlyuk sorrendbe állítását. Egy sorban az azonos számra végződő, *azonos elemi technikára vonatkozó 6 kérdés* összesíthető, egy-egy hármas csoportban a *18, azonos tanulási stratégiára vonatkozó állítások* összpontszáma vethető össze egymással. Külön csoportot alkotnak a 06 végű állítások, amelyek az *instrumentális elem* jelenlétét mutatják, azaz hogy az egyén csak a jó jegyért, a másoknak való megfelelésért, a szüleiért, a továbbtanulásért, későbbi jó foglalkozásért, külső kényszerből tanul.

A vizsgálati csoportok

A tanulásiorientáció-vizsgálatot 2010. február elején az intézmény két válogatott csoportja részvételével végeztük el. Az egyik csoportot azok a 6. osztályos diákok alkották (20 fő), akik a 2008 májusában végzett diagnosztikus mérés eredményeképpen beválogatásra kerültek a városi tehetséggondozó programba, így már két éve dolgoznak együtt a speciális gazdagító körben. A másik csoportban azokat a tanulókat mértük (a csoport létszáma 20 fő, a mérésben részt vett 18 fő), akikkel 2009 tavaszán végeztük el a háromelemű tehetségdiagnosztikai mérést, és 5 hónap alatt három modulban dolgozhattak már. Mindkét csoport tagjaira jó tanulmányi eredmények és általában jó együttműködési készség voltak jellemzők, de az 5. évfolyamosok motiváltsága, feladat iránti lelkesedése a szubjektív megítélés szerint összességében magasabb szinten állt. (Megjegyezzük, hogy a pedagógusok véleménye szerint a 6. osztályos csoport tavaly szintén nagy lelkesedéssel veselkedett neki a pluszfeladatnak, de jó néhányan időközben inkább tehernek, mint nagy lehetőségnek kezdték érezni a délutáni modulokon való aktív részvételt.)

Arra voltak kíváncsiak, hogy a tanulási tapasztalattal, az önálló tanulásra fordított megnövekedett idővel, a tanórán kívüli moduláris és projektoktatással változik-e közösségi szinten az egyes tanulási stratégiák és motivációk súlya. Milyen különbség mutatkozik a korosztályban közel álló, a tehetséggondozó programban mégis eltérő mértékben részt vevő gyerekcsoporton belül, akiket ugyanaz a nevelőtestület hasonló tanítási stílussal és követelményekkel oktat.

Értékelés

Az alábbi táblázatok a 18-18 kérdéses csoportok összesített eredményét mutatják. Arab számmal a vizsgált tanuló sorszáma látható, mellette római számmal jelölt sorrendben pedig azt tüntettük fel, hogy a tanulási stratégiák csökkenő sorrendben hogyan kapták a pontszámokat. (Az I. helyen megjelölt stratégia a leginkább, a III. helyen álló a legkevésbé jellemzi az egyént.) Az utolsó oszlopban az instrumentális jellemzők összesített pontszáma látható (1. és 2. táblázat).

1. táblázat. Hatodik évfolyamosok tehetséggyondozó csoportja

Tanuló sorszáma	I. legjellemzőbb	II. közepesen jellemző	III. legkevésbé jellemző	Instrumentális jellemző pontszáma
1.	M (67)	SZ (60)	R (49)	15
2.	M (68)	SZ (60)	R (38)	16
3.	SZ (65)	M (57)	R (47)	17
4.	SZ (71)	M (63)	R (51)	11
5.	M (64)	SZ (62)	R (59)	14
6.	SZ (73)	M (70)	R (53)	13
7.	SZ (62)	R (56)	M (54)	12
8.	M (66)	R (52)	SZ (51)	18
9.	M (77)	R (65)	SZ (63)	17
10.	SZ (77)	M (76)	R (57)	19
11.	M (90)	SZ (82)	R (77)	24
12.	M (77)	SZ (72)	R (43)	8
13.	R (83)	SZ (72)	M (70)	23
14.	M (74)	SZ (70)	R (41)	21
15.	M (74)	R (67)	SZ (64)	20
16.	M (72)	R (64)	SZ (58)	20
17.	SZ (65)	R (64)	M (63)	16
18.	R (68)	SZ (51)	M (49)	18
19.	SZ (76)	M (51)	R (40)	21
20.	M (73)	SZ (60)	R (49)	16
Összesen				339

A mélyreható tanulási stratégia

1. helyen áll 11 főnél (55%)
2. helyen áll 5 főnél (25%)
3. helyen áll 4 főnél (20%)

A szervezett tanulási stratégia

1. helyen áll 7 főnél (35%)
2. helyen áll 9 főnél (45%)
3. helyen áll 4 főnél (20%)

A reprodukáló tanulási stratégia

1. helyen áll 2 főnél (10%)
2. helyen áll 6 főnél (30%)
3. helyen áll 12 főnél (60%)

Az *instrumentális* jellemző pontátlaga: **16,95 pont**.

Összesített erőssorrend a csoport átlagpontszámai alapján:

1. 25,15 pont: nagy összefüggések átlátása (holista), széles áttekintés, gyors következtetés
2. 24,8 pont: lelkiismeretes (belső kontrollból fakadó törekvés a megkövetelt tökéletes végigvitelre)
3. 23,65 pont: jó munkaszervezés (ezzel a legjobb eredményre törekvés)
4. 22,6 pont: megértésre törekvés, új anyag kapcsolása a régihez, önálló kritikai véleményalkotás
5. 22,25 pont: érdeklődés, lelkesedés a tantárgy, a tanulás iránt (intrinsic)
6. 20,9 pont: tényekre, részletekre koncentráció (szerialista), a formális kedvelése, rendszeresség
7. 18,45 pont: kudarckerülés (félelem a lemaradástól, rosszabb teljesítménytől)
8. 17,8 pont: mechanikus tanulás, részletek megjegyzése, a struktúra tanártól várása
9. 17,2 pont: sikerorientált, törekvés a legjobb teljesítményre az önértékelés fenntartása érdekében
10. 16,95 pont: külső nyomásra tanul (instrumentális), csak a bizonyítványért, a jó jegyért

2. táblázat. Ötödik évfolyamosok tehetségazonosító csoportja

Tanuló sorszáma	I. legjellemzőbb	II. közepesen jellemző	III. legkevésbé jellemző	Instrumentális jellemző pontszáma
1.	M (50)	SZ (49)	R (43)	13
2.	M (78)	SZ (68)	R (53)	16
3.	R (39)	SZ (49)	M (39)	17
4.	M (74)	SZ (70)	R (69)	20
5.	M (68)	SZ (59)	R (44)	15
6.	R (76)	SZ (69)	M (64)	18
7.	R (64)	M (59)	SZ (56)	22
8.	M (82)	SZ (70)	R (60)	7
9.	SZ (84)	M (71)	R (56)	10
10.	M (71)	SZ (68)	R (65)	14
11.	M (72)	SZ (68)	R (56)	23
12.	M (82)	SZ (79)	R (57)	17
13.	M (83)	R (79)	SZ (77)	27
14.	SZ (64)	M (63)	R (51)	12
15.	M (75)	SZ (74)	R (48)	15
16.	M (76)	SZ (55)	R (55)	15
17.	SZ (72)	M (70)	R (51)	14
18.	M (79)	SZ (65)	R (47)	11
19.	SZ (76)	M (51)	R (40)	21
20.	M (73)	SZ (60)	R (49)	16
Összesen				286

A mélyreható stratégia

1. helyen áll 12 főnél (66,6%)
2. helyen áll 4 főnél (22%)
3. helyen áll 2 főnél (11,4%)

A szervezett stratégia

1. helyen áll 3 főnél (16,6%)
2. helyen áll 13 főnél (72%)
3. helyen áll 2 főnél (11,4%)

A reprodukáló stratégia

1. helyen áll 3 főnél (16,6%)
2. helyen áll 1 főnél (5,7%)
- 3. helyen áll 14 főnél (77,7%)**

Az instrumentális jellemző pontátlaga: 15,88 pont

Összesített erőssorrend a csoport átlagpontszámai alapján:

1. 24,4 pont: nagy összefüggések átlátása (holista), széles áttekintés, gyors következtetés
2. 24,16 pont: jó munkaszervezés (ezzel a legjobb eredményre törekvés)
3. 24,16 pont: lelkiismeretes (belső kontrollból fakadó törekvés a megkövetelt tökéletes végigvitelre)
4. 23,7 pont: érdeklődés, lelkesedés a tantárgy, a tanulás iránt (intrinsic)
5. 22,16 pont: megértésre törekvés, új anyag kapcsolása a régihez, önálló kritikai véleményalkotás
6. 20,94 pont: tényekre, részletekre koncentráció (szerialista), a formális kedvelése, rendszeresség
7. 18,77 pont: kudarckerülés (félelem a lemaradástól, rosszabb teljesítménytől)
8. 18,1 pont: sikerorientált, törekvés a legjobb teljesítményre az önértékelés fenntartása érdekében
9. 18 pont: mechanikus tanulás, részletek megjegyzése, a struktúra tanártól várása
10. 15,88 pont: külső nyomásra tanul (instrumentális), csak a bizonyítványért, a jó jegyért

Szembevetendő, hogy *az ötödikes csoportban kevésbé erős az instrumentális jellemző* – szemben azzal a korábbi mérési tapasztalatunkkal, hogy a kisebbek inkább a jó jegyért tanulnak (heterogén ötödikes osztályt vetettünk össze nyolcadikos heterogén osztállyal). Ez a momentum alátámasztja a korábban vázolt szubjektív pedagógusvéleményt. Ezekben a válogatott tehetségfejlesztő csoportokban mind inkább a belső motiváció, a tanulás iránti érdeklődés erősödik fel, amit igen pozitívan értékelhetünk. Látszik, hogy a pedagógusoknak sikerült felkelteniük a tudás iránti vágyat a tanulóknál, amit a csoportba való bekerülés mint sikerélmény is erősít.

Az erőssorrendben nincs, az egyes tanulási stratégiák súlyában azonban van különbség a két csoport között. Mindkét vizsgált csoportban legerősebben a *mélyreható, majd a szervezett és a reprodukáló* stílus van jelen, de míg az ötödi-

kések körében a legdominánsabb, mélyreható stratégia a diákok 66,6%-át jellemzi, addig a hatodikosoknál ez az arány 55%. A reprodukáló stílus az ötödikesek 16,6%-át jellemzi első helyen, ez az arány a hatodikos csoportban csupán 10%. Idővel tehát erősödik a megértésre törekvés, a nagy összefüggések átlátása, a tantárgy iránti lelkesedés, míg fokozatosan háttérbe szorul a mechanikus bevésés, a „magolás”, a részletekre koncentráció, esetleg az azokban való elveszés, a kudarckerülés, vagy a félelem a sikertelenségtől.

Végül, megfigyelhető volt az értékeléskor, hogy a hatodikosok válaszai sokkal következetesebbek, az azonos területre kérdező állítások között csekélyebb ingadozás mutatkozik, mint a kisebb gyerekek körében. Válaszaik differenciáltabbak, ritkábban élnek a „se igen, se nem” típusú megítéléssel. Az ötödikesek egy része azt gondolhatta, akkor válaszol „jó”, ha mindenre 5 pontos feleletet ad, vagyis egyik tanulási orientáció mellett sem tette le igazán a voksát.

Fejlesztési lehetőség

A mélyreható tanulási stratégia erősítése érdekében jó úton haladnak a tanulók. A megértésre törekvés pozitívan korrelál

- a holista szemlélettel (mindkét csoportban első helyen áll),
- a jó tanulásszervezéssel (második, illetve harmadik helyen),
- a lelkiismeretességgel (harmadik, illetve második helyen), valamint
- az érdeklődéssel, lelkesedéssel (középmezőny).

A nagy összefüggések megragadása pozitívan korrelál

- a megértésre törekvéssel,
- az érdeklődéssel,
- a sikerorientáltsággal és
- a lelkiismeretességgel.

A tantárgy, illetve a tanulás iránti lelkesedés pozitívan korrelál

- a megértésre törekvéssel,
- a holista szemlélettel,
- a jó munkaszervezéssel és
- a lelkiismeretességgel.

Fejlesztendő elem lehet tehát a sikerorientáltság, az önértékelés fenntartása érdekében a jó teljesítményre törekvés, mivel a kudarckerülés mindkét vizsgálati csoportban (ha nem is jelentősen, de) megelőzi a sikerorientáltságot.

Annak ellenére, hogy az önkitöltős teszt eredményeképpen tanulási orientációjukban jellemzőbb a kudarc elkerülésének motivuma, a vizsgálatban a gyere-

kek érdeklődéssel, lelkesen vettek részt. Viselkedésük arra utal, hogy szeretik azokat a feladatokat, amelyek eltérőek a napi iskolai gyakorlattól.

Vizsgálat egy 5. osztályos kontrollcsoportban

Azzal az előfeltevéssel fogtunk a vizsgálathoz, hogy a tehetségcsoportba való beválogatódás mint közös vonás különbséget fog eredményezni egy „normál”, heterogén összetételű 5. osztállyal összevetve (3. táblázat).

3. táblázat. Egy 5. osztály mint kontrollcsoport eredményei

Tanuló sorszáma	I. legjellemzőbb	II. közepesen jellemző	III. legkevésbé jellemző	Instrumentális jellemző pontszáma
1.	SZ	M	R	30
2.	SZ	M	R	16
3.	M	SZ	R	8
4.	M	SZ	R	18
5.	M	SZ	R	13
6.	R	M	SZ	14
7.	R	SZ	M	28
8.	R	M	SZ	20
9.	R	M	SZ	26
10.	M	SZ	R	28
11.	M	R	SZ	19
12.	M	R	SZ	23
13.	SZ	M	R	21
14.	R	SZ	M	25
15.	R	M	SZ	17
16.	SZ	M	R	20
17.	SZ	M	R	14
18.	M	SZ	R	14
19.	SZ	M	R	28
20.	M	SZ	R	21
21.	M	SZ	R	14
Összesen				417

A mélyreható tanulási stratégia

1. helyen áll 9 főnél (43%)
2. helyen áll 10 főnél (47,6%)
3. helyen áll 2 főnél (9,6%)

A szervezett tanulási stratégia

1. helyen áll 6 főnél (28,5%)
2. helyen áll 9 főnél (43%)
3. helyen áll 6 főnél (28,5%)

A reprodukáló tanulási stratégia

1. helyen áll 6 főnél (28,5%)
2. helyen áll 2 főnél (9,6%)
3. helyen áll 13 főnél (61,9%)

Az *instrumentális* jellemző pontátlaga: **19,85 pont.**

Összesített erősorrend a csoport átlagpontszámai alapján:

1. 26 pont: lelkiismeretes (belső kontrollból fakadó törekvés a megkövetelt tökéletes végigvitelre)
2. 24,86 pont: nagy összefüggések átlátása (holista), széles áttekintés, gyors következtetés
3. 24,57 pont: jó munkaszervezés (ezzel a legjobb eredményre törekvés)
4. 24,24 pont: megértésre törekvés, új anyag kapcsolása a régihez, önálló kritikai véleményalkotás
5. 23,66 pont: érdeklődés, lelkesedés a tantárgy, a tanulás iránt (intrinsic)
6. 22,7 pont: tényekre, részletekre koncentráció (szerialista), a formális kedvelése, rendszeresség
7. 22,14 pont: mechanikus tanulás, részletek megjegyzése, a struktúra tanártól várása
8. 20,8 pont: kudarckerülés (félelem a lemaradástól, rosszabb teljesítménytől)
9. 20,52 pont: sikerorientált, törekvés a legjobb teljesítményre az önértékelés fenntartása érdekében
10. 19,86 pont: külső nyomásra tanul (instrumentális), csak a bizonyítványért, a jó jegyért

Megfigyelések:

1. A mélyreható tanulási stratégia több mint 20%-kal több tanulónál áll az első helyen a tehetségcsoportban.
2. A szervezett stratégia sokkal erőteljesebben előzi meg a reprodukáló tanulási stílust a válogatott körben.
3. Az instrumentális jellemző pontszáma a heterogén osztályban nagyon magas, az eltérés +3,97 pont, a tehetségcsoportban az önszabályozó, motivációs bázis erőteljes.

Egyéni értékelőlap a Kozéki-Entwistle tanulásiorientáció-vizsgálathoz

Csoport:

1. Megértésre törekvés, új anyag kapcsolása a régihez, önálló kritikai véleményalkotás

1.		11.		21.		31.		41.		51.	
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--

2. Nagy összefüggések átlátása (holista), széles áttekintés, gyors következtetés

2.		12.		22.		32.		42.		52.	
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--

3. Érdeklődés, lelkesedés a tantárgy, a tanulás iránt (intrinsic)

3.		13.		23.		33.		43.		43.	
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--

MÉLYREHATOLÓ STRATÉGIA, ÖSSZEFÜGGÉSEK KERESÉSE

összesen:

4. Mechanikus tanulás, részletek megjegyzése, a struktúra tanártól várása

4.		14.		24.		34.		44.		54.	
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--

5. Tényekre, részletekre koncentráció (szerialista), a formális kedvelése, rendszeresség

5.		15.		25.		35.		45.		55.	
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--

7. Kudarckerülés (félelem a lemaradástól, rosszabb teljesítménytől)

7.		17.		27.		37.		47.		57.		
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	--

REPRODUKÁLÓ STRATÉGIA összesen:

8. Jó munkaszervezés (ezzel a legjobb eredményre törekvés)

8.		18.		28.		38.		48.		58.		
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	--

9. Sikerorientált, törekvés a legjobb teljesítményre az önértékelés fenntartása érdekében

9.		19.		29.		39.		49.		59.		
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	--

10. Lelkiismeretes (belső kontrollból fakadó törekvés a megkövetelt tökéletes végigvitelre)

10.		20.		30.		40.		50.		60.		
-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	--

SZERVEZETT STRATÉGIA összesen:

6. Külső nyomásra tanul (instrumentális), csak a bizonyítványért, a jó jegyért

6.		16.		26.		36.		46.		56.		
----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	--

2. Idegen nyelvi kompetenciafejlesztés és -mérés a Szoboszlói Úti Általános Iskolában

Szakirodalmi áttekintés

A nemzetközi mérések rendszerébe Magyarország már a XX. század 60-as–70-es éveiben elkezdett bekapcsolódni, 1998 óta pedig kiemelt kormányzati cél az értékelés és a minőségbiztosítás fejlesztése. Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete azonban multidiszciplináris tudománnyá csak az 1990-es években vált. A mindennapi pedagógiában gyakran összemosódik a két fogalom használata. A mérés folyamán adatokat gyűjtünk, amelyekhez számokat rendelünk egy bizonyos szabálysor szerint. A mérés eredményeire alapozva az értékelés során minőségi fejlesztés irányába mutató döntéseket hozunk. A mérések lebonyolításának folyamata a célok megfogalmazásával, hipotézisalkotással kezdődik. A következő fontos terület a mérési alanyok kiválasztása. A célcsoport meghatározása után elkészítjük a mérőeszközt és a hozzátartozó értékelő programot. Bizonyos esetekben célszerű a mérőeszközt egy kis mintán kipróbálni. A mérőlap kitöltését követően az adatok feldolgozását, értékelését végezzük el. Az értékelőfázisban az adatok elemzése, az összefüggések feltárása, a következtetések levonása után javaslatok megfogalmazására kerül sor.

Angoff 1974-ben fejtette ki a *kritériumorientált és a normaorientált értékelés* közötti lényeges különbséget és mutatott rá annak jelentőségére. Magyarországon *Vidákovich Tibor* könyve (1990) jelenti a téma hazai alapozását. A normaorientált mérések jellemzője, hogy az egyének eredményeit egy viszonyítási csoport teljesítményéhez képest értelmezzük. A kritériumorientált mérés egy bizonyos tantervhez, illetve a tanítási-tanulási folyamathoz kapcsolódik. Azt mutatja meg, hogy hol tart a tanuló, az osztály, az optimális használhatóság kritériumához viszonyítva. A viszonyítási alap tehát ebben az esetben nem az átlagos teljesítmény.

A mérőeszközök kiválasztásánál fontos szempont a mérés célja. Ennek ismeretében többféle mérőeszközt – tudásszintmérő feladatlapot, háttérkérdőívet, attitűdvizsgálati kérdőívet – lehet a gyakorlatban alkalmazni. Az adatokat a válasszok számszerűsítésével (az itemek pontra váltásával), a szöveges feladatok esetében kategóriák létrehozásával lehet értékelni. A statisztikai értékelés alapja lehet az átlag, a szórás, a gyakoriságok és a korrelációk, amelyek oszlop- vagy kördiagram formájában megjeleníthetők.

Helyi mérés

Az iskolai nyelvtanítás célját a NAT és a kerettanterv is úgy fogalmazza meg, hogy a tanulóknak használható szintű nyelvtudást kell biztosítani, megfelelően ezzel azon társadalmi igénynek, hogy a közoktatás keretein belül minél több diák juthasson hozzá ehhez a kulcskompetenciához. Ahhoz, hogy a diákok alkalmazható nyelvtudással rendelkezzenek, az intézményeken belül szükséges értékelni a nyelvtanítás szakmai színvonalát és hatékonyságát is.

A debreceni Szoboszlói Úti Általános Iskolában az intézmény IMIP-jében (Intézményi Minőségirányítási Program) elfogadott eljárási rendben történik az egyes osztályok mérésének, fejlődésének, teljesítményének követési rendje. Célszerű, hogy az egyes osztályok fejlődésének követése megtörténjen annak érdekében, hogy az intézmény gyakorlata egyre inkább közeledjen a kitűzött minőségi célokhoz.

Az IMIP alapján a 4., 6. és 8. osztályokban angol nyelvből 2008 óta minden tanév májusában végzünk mérést. 2008-ban iskolánk sikeresen pályázott a *SCIO International Test of English as a Foreign Language* című nemzetközi tesztben való megmértetésre, és részt vehettünk egy független nemzetközi felmérésben, ahol 14 éves gyerekek angol nyelvtudását mérték fel a világ különböző országában. A SCIO nemzetközi felmérés alapján a Szoboszlói Úti Általános Iskola azon magyarországi iskolák körében, akik kitöltötték a tesztet, az elért 71 ponttal az első harmadban végzett (az intervallum 10 és 95 között alakult). Régióinkban az 5 induló iskola közül a 2. helyet értük el a fent említett 71 ponttal (a megoszlás itt 37 és 93 pont között volt). Alábbi összefoglalónkban a 8. osztályosok mérési eredményeivel nem kívánunk bővebben foglalkozni.

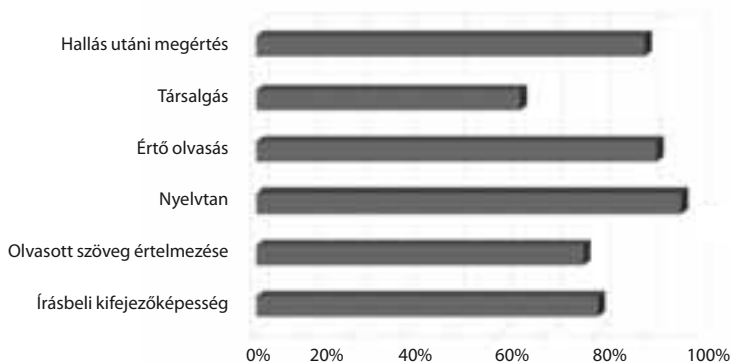
A 4. és 6. osztályos feladatlapokat az iskola adott évfolyamain tanító angol szakos pedagógusok állítják össze, és megíratás után megadott szempontok szerint értékelik, majd meghatározzák a fejlesztendő területeket. A feladatlapok összeállításánál figyelembe kell vennünk a társadalmi igényeket, de a középiskolai követelményeket is szem előtt kell tartanunk.

Erre az alapra építve az alábbi területeken vizsgáljuk a tanulók teljesítményét:

- társalgás, nyelvhasználat (Conversation),
- olvasott szöveg értése (Reading),
- hallás utáni szövegértés (Listening),
- nyelvtan (Grammar),
- olvasott szöveg komplex értelmezése (Comprehension),
- írásbeli kifejezőképesség (Writing).

Mérések a 2007–2008-as tanévben

A mérésben részt vett tanulók 2. osztálytól tanulják az angol nyelvet, 2. és 3. osztályban heti 1-1 órában, 4. osztálytól csoportbontásban heti 3 órában. A csoportok létszáma 12–18 fő között mozog. A két párhuzamos osztályból 3 csoportot alkotunk, egy normált és két ún. haladót. A 2007–2008-as tanévben a csoportok mérése azonos mérőlappal történt, ennek megfelelően az értékelés is egységes volt. A 4. osztályos mérés eredményeit az 1. ábra és az 1. táblázat mutatja.

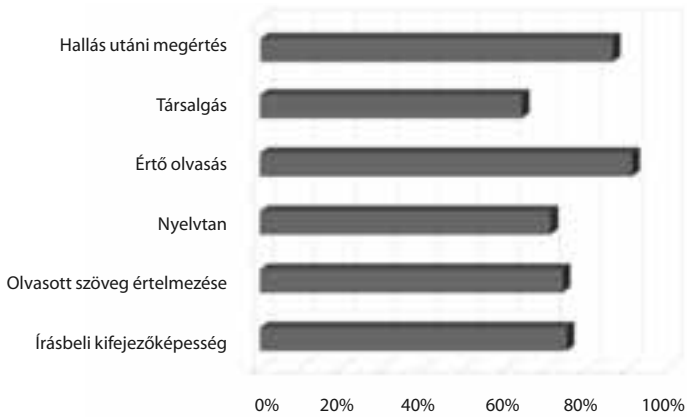


1. ábra. 2008. évi angol mérés (4. osztályok)

1. táblázat. A 4. osztályok eredményei a 2008. évben

	Nyelvtan	Értő olvasás	Hallás utáni megértés	Írásbeli kifejező-készség	Olvasott szöveg értelmezése	Társalgás
%	87	82	78	70	67	54
Elért hely	1	2	3	4	5	6

A mérőlapokat 39 tanuló töltötte ki egy tanóra keretén belül. A kiértékelés alapján megállapítható, hogy a tanulók a legjobb eredményt a nyelvtan területén, míg a leggyengébb értéket a társalgás, a nyelvhasználat területén érték el. A 6. osztályosok körében végzett mérés eredményeit a 2. ábra és 2. táblázat mutatja.



2. ábra. 2008. évi angol mérés (6. osztályok)

2. táblázat. A 6. osztályok eredményei a 2008. évben

	Értő olvasás	Hallás utáni megértés	Írásbeli kifejező-készség	Olvasott szöveg értelmezése	Nyelvtan	Társalgás
%	91	86	75	74	71	64
Elért hely	1	2	3	4	5	6

A mérőlapokat 49 tanuló töltötte ki egy tanóra keretén belül. A kiértékelés alapján megállapítható, hogy a tanulók a legjobb eredményt az olvasott szöveg értése területén, míg a leggyengébb értéket a társalgás, a nyelvhasználat területén érték el. A 4. és 6. évfolyam mérési eredményének összesítését a 3. táblázat mutatja.

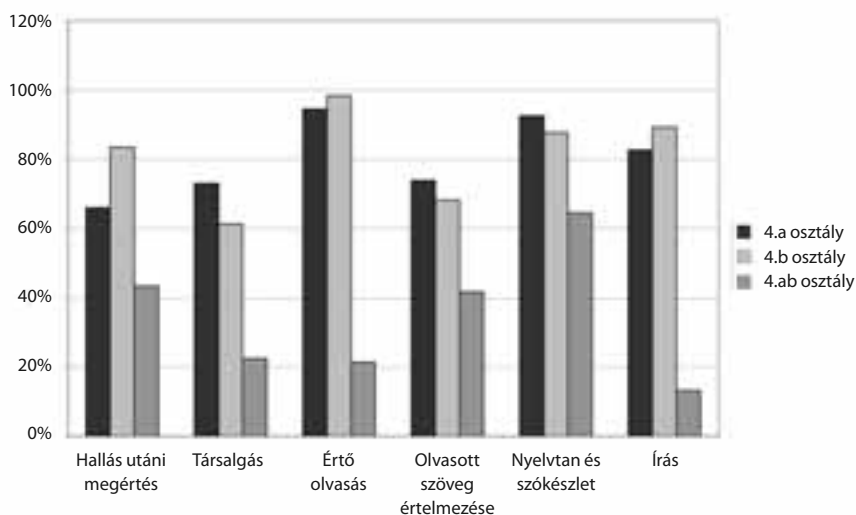
3. táblázat. Összesített eredmény a 4–6. évfolyamon a 2008. évben

	Értő olvasás	Hallás utáni megértés	Nyelvtan	Írásbeli kifejező-készség	Olvasott szöveg értelmezése	Társalgás
%	87	82	79	73	71	59
Elért hely	1	2	3	4	5	6

A 2007–2008-as angol nyelvi mérés eredményei alapján a 4. és 6. osztályos tanulók a legjobb teljesítményt az olvasott és hallott szöveg megértésében, a legkevesbé jó eredményt a társalgás, a nyelvhasználat terén érték el.

Mérések a 2008–2009-es tanévben

A következő tanévben a mérés folyamata hasonló volt az előzőhöz, de a 2008-as tapasztalatok alapján az értékeléskor külön is megvizsgáltuk az egyes csoportok teljesítményét. Célunk ezzel az egyes csoportok közötti különbségek feltárása is volt. A 4. osztályos mérés eredményeit az 3. ábra és a 4. táblázat mutatja.

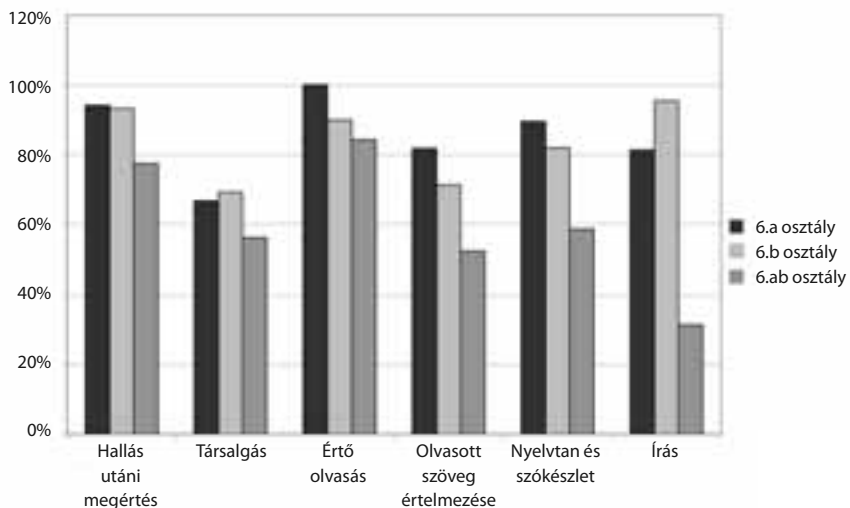


3. ábra. 2009. évi angol mérés (4. osztályok)

4. táblázat. A 4. osztályok eredményei a 2009. évben (%)

	Nyelvtan és szókészlet	Értő olvasás	Hallás utáni megértés	Írás	Olvasott szöveg értelmezése	Társalgás	Átlag
4.a osztály	92,39	94,38	65,85	82,50	73,75	72,92	80,30
4.b osztály	87,56	98,33	83,33	89,17	68,06	61,11	81,26
4.ab osztály	64,32	21,47	43,49	13,24	41,76	22,55	34,47
Átlag	81,42	71,39	64,22	61,64	61,19	52,19	65,34
Elért hely	1	2	3	4	5	6	

A mérőlapokat 52 tanuló töltötte ki egy tanóra keretén belül. A kiértékelés alapján megállapítható, hogy a tanulók a legjobb eredményt a szókincs használata, míg a leggyengébb értéket a társalgás, a nyelvhasználat terén érték el. A 6. osztályosok körében végzett mérés eredményeit a 4. ábra és az 5. táblázat mutatja.



4. ábra. 2009. évi angol mérés (6. osztályok)

5. táblázat. A 6. osztályok eredményei a 2009. évben (%)

	Értő olvasás	Hallás utáni megértés	Nyelvtan és szókészlet	Írás	Olvastott szöveg értelmezése	Társalgás	Átlag
6.a osztály	100,00	94,05	89,43	81,25	81,67	66,67	85,51
6.b osztály	89,86	93,17	81,92	95,39	71,30	69,13	83,46
6.ab osztály	84,26	77,38	58,54	31,39	52,22	56,11	59,98
Átlag	91,37	88,20	76,63	69,34	68,40	63,97	76,32
Elért hely	1	2	3	4	5	6	

A mérőlapokat 54 tanuló töltötte ki egy tanóra keretén belül. A kiértékelés alapján megállapítható, hogy a tanulók a legjobb eredményt az olvasott szöveg megértése területén, míg a leggyengébb értéket a társalgás, a nyelvhasználat terén érték el. A 4. és 6. évfolyam mérési eredményének összesítését a 6. táblázat mutatja.

6. táblázat. Összesített eredmény a 4–6. évfolyamon a 2009. évben (%)

Csoportok	Értő olvasás	Nyelvtan és szókészlet	Hallás utáni megértés	Olvastott szöveg értelmezése	Írásbeli kifejezőképesség	Társalgás
4.a haladó	94,38	92,39	65,85	73,75	82,50	72,92
4.b haladó	98,33	87,56	83,33	68,06	89,17	61,11
4.ab normál	21,47	64,32	43,49	41,76	13,24	22,55
6.a haladó	100	89,43	94,05	81,67	81,25	66,67
6.b haladó	89,86	81,92	93,17	71,30	95,39	69,13
6.ab normál	84,26	58,54	77,38	52,22	31,39	56,11
Átlag	81	79	76	65	65	58
Elért hely	1	2	3	4–5	4–5	6

A 2008–2009-es angol nyelvi mérés eredményei alapján a 4. és 6. osztályos tanulók a legjobb teljesítményt az olvasott szöveg megértésében, a legkevésbé jó eredményt a társalgás, a nyelvhasználat terén érték el.

Összegzés

Az eddig elvégzett két mérés alapján elmondható, hogy mind a 4., mind a 6. évfolyamokon nagyobb hangsúlyt kell helyoznünk az íráskészség és a társalgás fejlesztésére, valamint az átfogó, megértést fejlesztő feladatokra (comprehensive exercises). A fentiek megoldása érdekében tanmeneteinket a 2009–2010-es tanév elején már ezen vezérelv alapján állítottuk össze. Fejlesztő munkánk hatása már rövid távon is tapasztalható volt, mivel egyik 8. osztályos tanulónk a színvonalas és gondolkodtató feladatairól ismert Országos Általános Iskolai Angol Tanulmányi Verseny országos döntőjébe jutott. A tanmenetek megújítása mellett fontos mérföldkő volt iskolánk számára az angol nyelvi emelt szintű oktatás bevezetése 2008 szeptemberétől, amelyet Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata biztosított az intézményünkben tanuló diákok számára. Az angol nyelv tanítása már első osztályban kezdődik heti 1 órával, és felmenő rendszerben 4. osztálytól heti 5 órára emelkedik. Szintén a város kezdeményezésére 2009 második félévében lehetőséget kaptunk tehetséggondozó foglalkozások megszervezésére az 5. évfolyamon, amely program a 2009–2010-es tanévben is folytatódott a beválogatott tanulók számára, heti egy 60 perces foglalkozással, 8 alkalommal.

Mivel a tanulói teljesítmények mérése csak három éve kezdődött, egyelőre csak osztályokat, csoportokat tudunk összehasonlítani, az egyes csoportok fejlődését az elkövetkező, 2010-es mérés nyomán tudjuk majd áttekinteni.

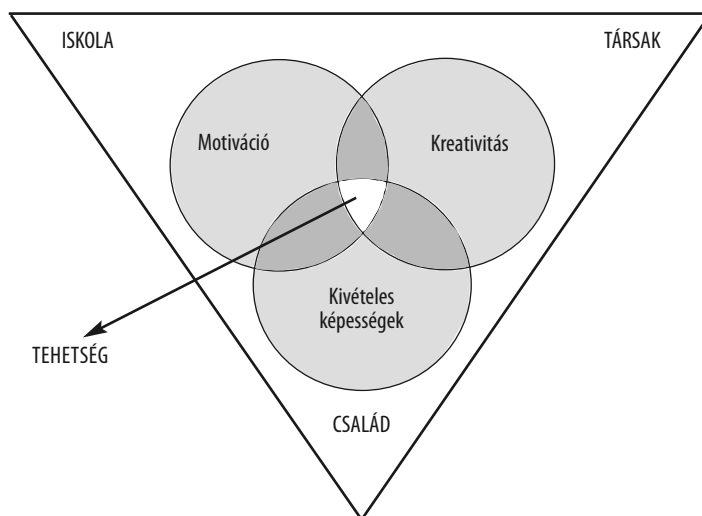
A mérések lebonyolítása során arra a megállapításra jutottunk, hogy intézményünkben szükséges a mérési-értékelési kultúra fejlesztése. Fontosnak tartjuk, hogy legalább egy kollégánk szakirányú továbbképzés keretein belül ismerkedjen meg egy fogalmilag letisztult rendszerrel, majd ezt adja tovább az egész nevelőtestületnek.

3. Idegen nyelvi tehetség gondozás az óvodától a középiskoláig

Minden pedagógus álma, hogy olyan iskolában dolgozhasson, ahol csupa tehetséges tanulóval foglalkozhat. Nincs ez másként a mi iskolánkban sem (Szoboszlói Úti Általános Iskola).

De nézzük csak először, mi a tehetség. A máig legnépszerűbb és jól érthető definíció szerint, Renzulli (amerikai pszichológus) azt mondja, hogy a tehetség az értelmi képesség, a kreativitás és a feladat iránti elkötelezettség együttes megnyilvánulása. Az egyén jellemzője, hogy az élet valamely területén értékes teljesítményeket hoz létre nagyfokú érdeklődéssel és kitartással.

Mönks a tehetség fogalmát a következőképpen adja meg: „A tehetség három személyiségjegy interakciójából jön létre. Ennek a három jegynek az egészséges fejlődéséhez megértő, támogató társadalmi környezetre van szükség (család, iskola, társak). Más szóval: a hat faktor pozitív interakciója a tehetség megjelenésének előfeltétele.” (Mönks–Knoers 1997: 192. o.; 1. ábra).



1. ábra. A Mönks–Knoers-modell

A tehetség gondozás univerzális pedagógiai feladat, mely minden egyes tanulóra differenciáltan irányul. Elsősorban a szülők és a pedagógusok felelőssége a gyermeki tehetségforrás korai felismerése, felfedezése és gondozása. A jelenlegi oktatási törvény és az érvényben lévő kerettanterv is kiemelt feladatként kezeli

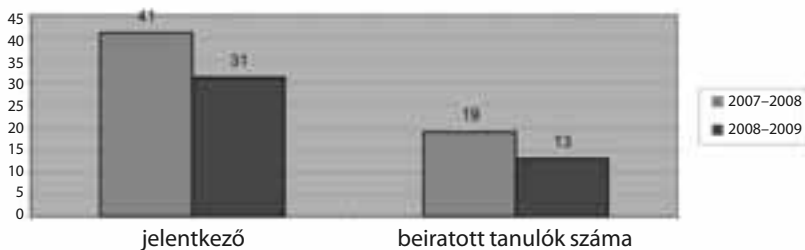
ezt a területet. Buda Mariann elmélete szerint már óvodás-, illetve kisiskolás korban azonosíthatóak az átlagon felüli képességek. Figyelnünk kell (Buda 2004, 29–30. o.):

- a megértés és a gondolkodás gyorsaságára,
- a jó megfigyelőképességre,
- a jó kommunikációs képességre, fejlett beszédképességre és gazdag szóincsre.

Balogh László, a Magyar Tehetséggondozó Társaság elnöke „A magyar társadalom a tehetség szolgálatában” konferencián elhangzott előadásában (Budapest, 2008. február 22.) a tehetségazonosításról: „minél több forrásból szerzünk a gyerekre vonatkozó információkat teljesítményéről, képességeiről, annál megbízhatóbb az azonosítás.”

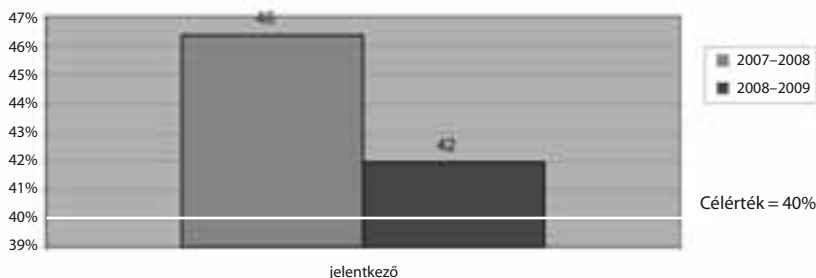
A mi iskolánk is nagy hangsúlyt fektet az idegen nyelv területén a tehetségek felismerésére és gondozására. Kicsi, óvodáskorú gyerekeknek heti rendszerességgel ingyenes angol foglalkozásokat tartunk azért, hogy megkedveltessük velük az idegen nyelvet. Már három éve elindítottuk ezt a programot, amelyet előre kidolgozott tanmenet alapján szervezünk. A foglalkozások heti egy alkalommal két csoportban zajlanak az óvodáskorú gyermekek életkori sajátosságait figyelembe véve (pl. mozgás, tevékenykedtetés, mondókák, énekek). A résztvevőkön megfigyelhető a gyors felfogóképesség, a fejlett beszédképesség és a motíváltság, ami a szülők támogatásával is párosul (2. és 3. ábra).

	Ovis foglalkozás	
	2007–2008	2008–2009
jelentkező	41	31
beiratott tanulók száma	19	13
beiratott tanulók aránya	46%	42%



2. ábra. Óvodai angol foglalkozás (fő)

A program sikerességét mutatja, hogy a részt vevő ovisok a kitűzött célérték (40%) fölött iratkoznak be iskolánk első osztályaiba, ahol máris lehetőségük nyílik az angol nyelv heti kétszer 25 percben, csoportbontásban történő tanulására. Iskolánkban a 2008–2009-es tanévtől kezdődően emelt szintű angol oktatás zajlik.



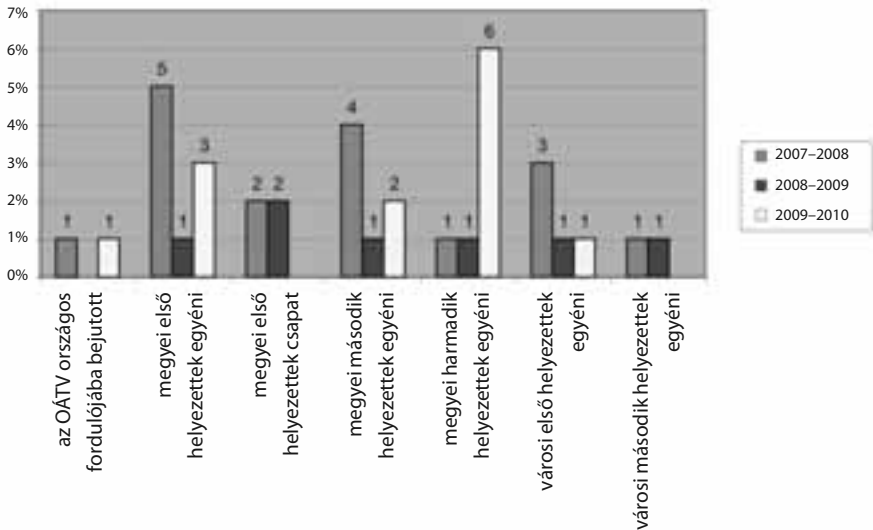
3. ábra. Az óvodai angol foglalkozás hatékonysága (%)

A tanuló, amikor felső tagozatos lesz, lehetőséget kap, hogy angol nyelvi (iskolai, városi, megyei, országos) versenyeken kamatoztassa tudását, kreativitását.

A kreatív képességek alapkoncepcióját Guilford és Hoepfner (1971) alkotta meg, miszerint ebben három fő elemet különíthetünk el:

- a gondolkodás folyékonyágát (fluencia), ami három altényezőből áll: a szótalálás gyorsasága, az asszociációk gyorsasága és a fogalomalkotás gyorsasága;
- a gondolkodás rugalmasságát (flexibilitás). Ez a változó igényekhez való alkalmazkodást, a gondolkodás mozdulatlanságából való szabadulást, a spontán átváltási képességet jelenti; valamint
- az eredetiséget (originalitás), vagyis a fantázia erejét, amely arra irányul, hogy elszakadjon az adott szituációtól, és új asszociációs kapcsolatban strukturálja a helyzetet.

A statisztikák évekre visszamenően azt mutatják, hogy a neves küzdelmekben jó eredményekkel mindig ott vagyunk az élvonalban (4. ábra, 1. táblázat).

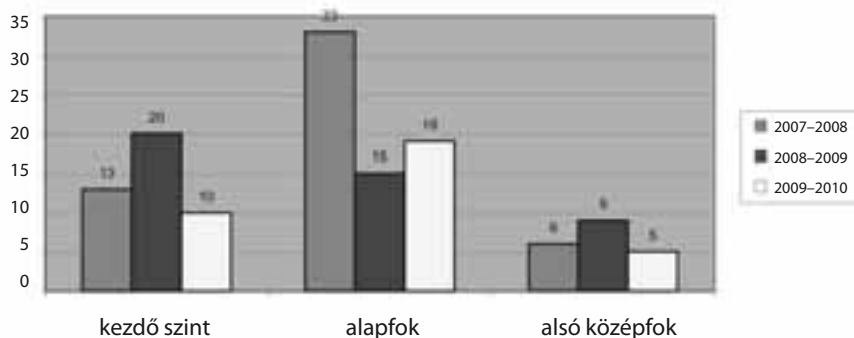


4. ábra. Versenyeredményeink

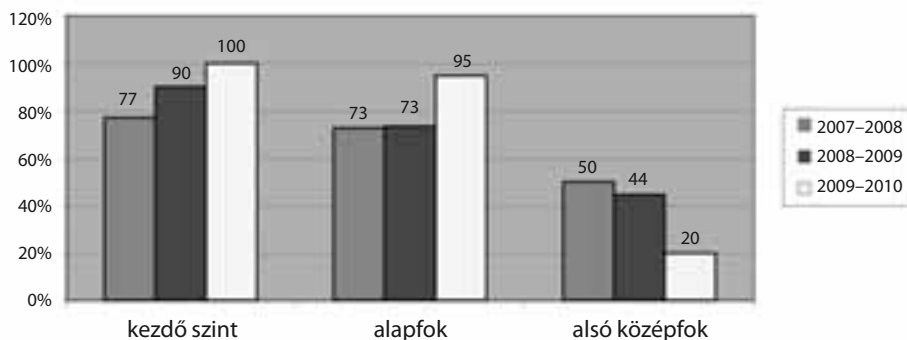
1. táblázat. Versenyeredményeink

Versenyeken elért helyezések	2007-2008	2008-2009	2009-2010
az OÁTV országos fordulójába bejutott	1		1
megyei első helyezettek egyéni	5	1	3
megyei első helyezettek csapat	2	2	
megyei második helyezettek egyéni	4	1	2
megyei harmadik helyezettek egyéni	1	1	6
városi első helyezettek egyéni	3	1	1
városi második helyezettek egyéni	1	1	

Ahogy már idézett előadásában Balogh László professzor is megállapítja, az iskolai tehetséggondozás egyik jelentésköre a tanórán kívüli gazdagítás. Évek óta hagyomány iskolánkban, hogy kiemelkedő tanulóinknak egyéni vagy csoportos felkészítést szervezünk a Pitman próbanyelvvizsgára. Célunk, hogy minél több diákunk megszerezze ezt az angol nyelvi minősítést, mielőtt befejezi általános iskolai tanulmányait. Erre a kihívásra 40–50 fő jelentkezik évente. Büszkén elmondhatjuk, hogy tanulóink 80%-a sikeresen zárja ezt a megmérettetést is (5. és 6. ábra).



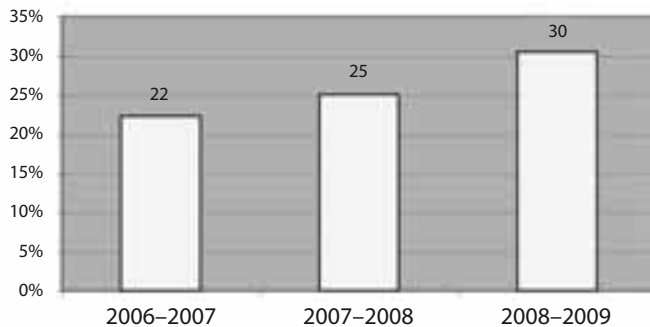
5. ábra. Pitman próbanyelvvizsgán való részvétel (fő)



6. ábra. Sikeres Pitman próbanyelvvizsga (%)

Az eddigiekben szót ejtettünk a tehetséggondozás főbb fázisairól, amelyek a tehetség felismerése, kibontakoztatása és fejlesztése voltak. Ez a folyamat az általános iskolai tanulmányokkal nem ér véget. A nyelvi tehetségfejlesztés sikerességének mércéje a nyelvi tagozatos középiskolákba való eredményes felvételi vizsga.

Végzős tanulóink körében egyre nagyobb az érdeklődés az angol nyelvi előkészítő vagy angol tagozatos középiskolák iránt. Ezért 8. évfolyamon előkészítő foglalkozás keretében heti rendszerességgel (általában 15 fővel) lehetőségük nyílik az idegen nyelvi tudás elmélyítésére. Itt különösen nagy hangsúlyt kap a szóbeli kommunikáció, a kötetlen, szabad beszélgetés egy-egy adott témáról, a világ dolgairól (7. ábra, 2. táblázat).

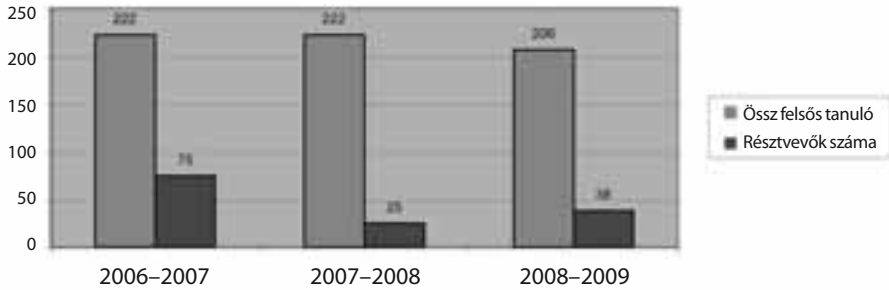


7. ábra. Angol tagozatra jelentkezők aránya (%)

2. táblázat. Angol tagozatra jelentkezők aránya

	2006–2007	2007–2008	2008–2009
Összes végzős tanuló	45	52	69
Angol tagozatra jelentkezők	10	13	21
Angol tagozatra jelentkezők aránya	22%	25%	30%

Visszautalva a Mönks–Renzulli-féle modellre, miszerint a kiemelkedő képességek kibontakoztatásában fontos szerepet játszik nemcsak az iskola, hanem a család és a társak is. Ezen megállapításon alapszik iskolánk több évre visszanyúló törekvése a testvériskolai kapcsolatok kiépítése, valamint a Nagy-Britanniába szervezett tanulmányutak terén. Mindkét esetben szükséges a családok biztos háttéré és támogatása, illetve beigazolódni látszik az az állítás, hogy a hasonló életkorú társak nagy hatással vannak egymásra, ami igaz a nyelvtanulás közös élménye esetében is (8. és 9. ábra).



8. ábra. Külföldi tanulmányúton résztvevők száma (fő)



9. ábra. Külföldi tanulmányúton való részvételi arány (%)

Diákjaink számára (évente 30–40 fő) rendszeresen szervezünk külföldi tanulmányutat, amely megfelelő alkalmat ad arra, hogy „a nagybetűs élet” különböző területein is kipróbálják magukat, megtapasztalva azt, hogyan boldogulnak az angol nyelvvel anyanyelvi környezetben.

Örömünkre szolgál, hogy *külföldi testvériskoláinkkal* folyamatos, virágzó partneri kapcsolatot ápolhatunk, ezért gyermekeinknek (évente 10–15 fő) lehetőségük van vagy külföldre menni, vagy fogadni hasonló korú társakat. Ilyenkor nemcsak hogy az angolt gyakorolják rögtönzött szituációkban, hanem megismerik más népek kultúráját, szokásait és életre szóló élményeket szereznek. Jelenleg négy testvériskolával vagyunk szoros együttműködésben:

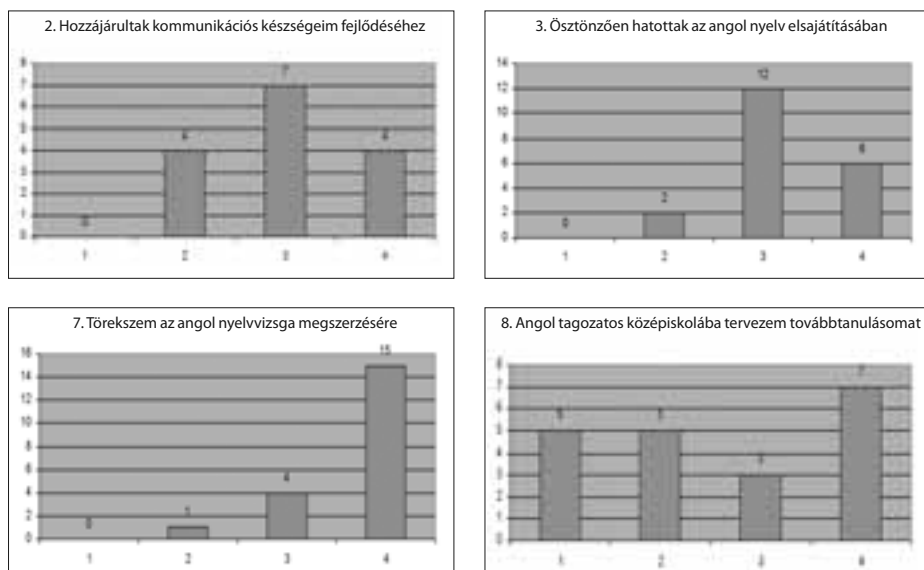
- George Cosbuc Általános Iskola (Nagyvárad, Románia)
- Władysław Broniewskiego Általános Iskola (Wrocław, Lengyelország)
- Ivan Gundulic Általános Iskola (Zágráb, Horvátország)
- Smiltene Gimnázium (Smiltene, Lettország).

A 2009/2010-es tanévtől kezdődően a Comenius együttműködés keretében két új partneriskolával gazdagodtunk: a törökországi Konyából és a ciprusi Nicosiából. A tanulmányutak és a testvériskolai kapcsolatok angol nyelv tanulására való hatásának elemzésére kérdőíveket állítottunk össze. Megkérdeztük azon tanulóink véleményét, akik vagy az egyik vagy a másik folyamatba bekapcsolódtak.

A kérdéseket a tanulók egy 1-től 4-ig terjedő skálán válaszolták meg az alábbi válaszlehetőségekkel:

- 1 – egyáltalán nem igaz
- 2 – alig igaz
- 3 – részben igaz
- 4 – teljesen igaz

A 10. ábrán látható 4 kérdés kiválasztásánál azt vettük figyelembe, hogy melyek azok a szempontok, amelyek a legszorosabb összefüggésbe hozhatóak a programok célkitűzéseivel, mivel ezek fejezik ki legjobban a programok eredményességét. A kérdőívek eredményei egybehangzóan megerősítették a programok hasznosságát nemcsak a nyelvtanulás, de az emberi kapcsolatok terén is.



10. ábra. A tanulmányutakkal és a testvériskolai kapcsolatokkal összefüggő tanulói véleménykutatás néhány eredménye

– * –

A talentumok felfedezésére, kiemelésére és ápolására az általános iskolai korcsoport az ideális, ezért nekünk, általános iskolai pedagógusoknak az a feladatunk, hogy mindent megtegyünk ezen a téren a jövő nemzedék érdekében.

Összegző munkánkat a debreceni tehetségfejlesztés egyik meghatározó szereplőjének, Balogh László professzornak a gondolatával szeretnénk zárni: „A hatékony tehetségfejlesztéshez természetesen elengedhetetlen, hogy az iskolai oktatás-nevelés színvonala általában is magas szintű legyen, ez adja az alapokat a szunnyadó tehetségek megtalálásához és sikeres fejlesztéséhez.”

MELLÉKLETEK

A. MODULOK

1. Matematika modul

Matematikai képességek, matematikai tehetség

A *matematikai képességek* terén a legalaposabb és legsokoldalúbb elemzést Kruteckij (1968) végezte. Feltárta azokat a sajátosságokat, amelyekkel a matematikában jó teljesítményt nyújtó tanulók gondolkodása jellemezhető:

- (1) az általánosítás képessége (adatokra és relációkra vonatkozóan);
- (2) a matematikai következtetések és a velük kapcsolatos cselekvésmozzanatok összevonásának, rövidítésének képessége;
- (3) a gondolkodási folyamatok flexibilitása;
- (4) az érthető kifejezésre, egyszerűsítésre és gazdaságosságra való törekvés;
- (5) a matematikai következtetések megfordításának képessége (inverzió) és
- (6) az önkontroll.

Kruteckij szerint a jó matematikusokra jellemző, hogy nemcsak a matematikai problémákat, hanem más problémákat is matematikus módjára látnak és kezelnek.

A *matematikai tehetségek főbb tulajdonságai* (Gyarmathy 2002):

- kitartás és feladat-elkötelezettség jellemzi a problémamegoldásban;
- fáradhatatlan, ha matematikáról van szó;
- csodálatba ejtik a tények, formulák stb.;
- keresi a problémákat;
- kiváló emlékezete van számokra, formulákra, viszonyokra, megoldási módokra stb.;
- rugalmas a gondolkodása a matematikai struktúrák és minták terén
- könnyen fordít a gondolkodásán;

- kiemelkedően jó vizuális képzelet jellemzi;
- problémák és absztrakt viszonyok vizualizációjának képessége mutatkozik;
- a részleteken felülemelkedik, az összetettet egyszerűbbé teszi;
- a problémát gyorsan formalizálja és általánosítja;
- hasonló problémákra már a közbülső logikai lépések kihagyásával reagál;
- egyszerű, egyenes és elegáns megoldásokat keres;
- verbális problémákat is meg tud fogalmazni és kezelni tud egyenletben.

A kisgyermeknél mutató kiemelkedő matematikai képesség és érdeklődés, amelyet elsősorban a magasabb szintű gondolkodás és az absztrakciós képesség korai megjelenése jellemez, később többnyire más területre kanyarodik. A korai matematikai tehetség tehát több szempontból is jelentős (Gyarmathy 2002).

Fejlesztési célok

Alapvető célunk minél több önálló felfedezésen alapuló matematikai tevékenység, a megértésen alapuló, logikus, kreatív gondolkodás fejlesztése, a valóság és a matematikai modellek közötti kétirányú út megismertetése és azok használatának fokozatos kialakítása.

A feladatok megoldása fejlessze, alakítsa ki az önálló gondolkodás, a belső ellenőrzés igényét, ismertesse meg a problémamegoldás örömét és segítse elő a pozitív személyiségjegyek kialakulását.

A diákok fejlesszék a környezetükkel és önmagukkal való, részben kommunikatív interakciójuk hatékonyságát és célszerűségét. Ehhez használják a nyelv logikai elemeit helyesen a matematikai és nem matematikai tartalmú állítások értelmezése során, és ismerjenek meg újabb nyelvi logikai elemeket. Váljanak képessé újabb anyagi modellek megértésére, használatára, más modellekbe történő átkódolására.

A minőségi gazdagítással élünk, a középpontban a mélyebb és magasabb szintű alkalmazás, produktív gondolkodás fejlesztése áll. A tanulóknak újszerű, összetettebb feladatokban is meg kell találniuk a megoldást. Fontos a tapasztalat alapján megfogalmazott összefüggés és a bizonyítás közti különbség fokozatos megértése. Ugyanazt a problémát több oldalról járjuk körül, több szempontból vizsgáljuk meg.

Az ismeretszerzés, a képességek és a motivációs/érzelmi tényezők együttes fejlesztését tervezzük. Az intellektuális kompetencia feltérképezését célzott fejlesztéssel kezdjük meg, információkat szerzünk a tanulók előzetes tudásáról és adottságairól. Megfigyelt tevékenységük és eredményességük alapján képet ka-

punk a bennük rejlő „lehetőségekről”. A tehetségsegítés alapvető módszere a „gazdagítás”. A tematikába rendezett tartalom fejlesztési fókuszai:

- *gondolkodás fejlesztése*: problémamegoldás, induktív következtetések, deduktív gondolkodás, analógiák ismerete, mennyiségi és valószínűségi következtetések, kritikai gondolkodás;
- *„megismerési képességek” fejlesztése*: információszerző és -feldolgozó képesség, kommunikáció, szövegalkotás;
- *kreativitás fejlesztése*: ötletek, divergens gondolkodás, problémaérzékenység, újrafogalmazás, transzferálás.

1. foglalkozás

Témakör, tartalom: Halmazok – halmaz fogalma, eleme, Venn-diagram, osztályozás, halmazba rendezés, kapcsolat a matematikai logikával.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: Megadott elemek elhelyezése megadott halmazokba. A halmaz elemeinek felsorolása. Halmazba rendezett elemek esetén a halmaz nevének megadása. Venn-diagram értelmezése. Halmazok közös része, egyesítése. A halmaz elemszámának megadása. A halmazára különböző részeibe rendezett elemek tulajdonságainak megfogalmazása. (A fenti feladatokat előbb két halmazzal, majd hárommal végezzük.) Megadott elemekhez csoportosítási szempontok kitalálása. Hibakutatás. Szöveges feladatok megoldása halmazára segítségével.

Személyiségjegyek fejlesztése: Elemzőképesség, komplex információk kezelése, kritikai gondolkodás, problémamegoldó képesség, halmazszemlélet, szabálykövetés, lényegkiemelés.

Tanítási eszközök, módszerek: Logikai készlet, színesrúd-készlet, előre elkészített halmazára sablonok, mágneses tábla, feladatlapok, síkidomok, testek. Csoportmunka, feladatmegoldás párokban, önálló feladatmegoldás.

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Magyar nyelv és irodalom, fizika, technika és életvitel. A matematikán belül: sík- és térgeometria, oszthatóság, szöveges feladatok.

2. foglalkozás

Témakör, tartalom: A skatulya-elv.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: A skatulya-elv lényegének megértetése („legrosszabb esetben”). Fokozatosan nehezedő feladatok (a mindennapi élet helyzeteitől az elvont matematikai feladatokig).

Személyiségjegyek fejlesztése: A magasabb szintű tájékozottság, ismeretszerzés igénye. A matematika ezen része játékosságának, szépségének megélése. Fi-

gyelemkoncentráció. A skatulya-elv széles körű felhasználása magabiztosságot fejlesszen ki benne.

Tanítási eszközök, módszerek: Szaktanári magyarázat. Szemléltetéshez: nem átlátszó zsák, különböző színű golyókkal, színes körök, négyzetek kartonból, számjegykártyák (0-tól 9-ig).

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Kitekintés a valószínűség-számításra. Kitekintés a geometriára.

3. foglalkozás

Témakör, tartalom: Oszthatósági szabályok, oszthatósági feladatok, osztók száma.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: Az alapvető oszthatósági szabályok elsajátíttatása – (a) 2, 5, 10; 4, 25, 100; 8, 125, 1000; (b) 3, 9; (c) 11. További oszthatósági szabály alkotása közösen (pl. 6, 12, 15). Prímszámok keresése euklideszi szítával. Prímtényező felbontás. Összes osztó keresése. Osztók számának megállapítási módja.

Személyiségjegyek fejlesztése: Az érdeklődés felkeltése, folyamatos önképzés igényének kialakítása. Problémafelvetésre megoldási mód(ok) keresése (divergens gondolkodás). Igény kialakítása a matematikai pontosságra. Analógiás gondolkodás fejlesztése. Az összefüggések észrevétele, új ismeretszerzés igénye, „új” szabályok alkotása tanári irányítással, majd önállóan.

Tanítási eszközök, módszerek: Szaktanári magyarázat.

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Az ókori görög matematikusok. A tananyag kapcsolódjon a mindennapi élethez is.

4. foglalkozás

Témakör, tartalom: Szabályosságok, sorozatok

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: Tulajdonságok vizsgálata, elemzése. Kakukktójas kiválasztása. Szabály felismerése, megfogalmazása, a következő elem kiválasztása, megadása. Különbségek felfedezése. Hibakutatás. Bűvös négyzet kitöltése, készítése. Gauss-féle összegzés.

Személyiségjegyek fejlesztése: Elemzőképesség, algoritmikus gondolkodásmód, kritikai gondolkodás, vitaképesség, kommunikációs képesség, kreativitás, lényegkiemelő képesség, szabálykövetés.

Tanítási eszközök, módszerek: Írásvetítő vagy projektor, feladatlapok. Önálló munka, páros munka, csoportmunka.

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Magyar nyelv és irodalom, technika és életvitel, kémia, biológia, földrajz.

5. foglalkozás

Témakör, tartalom: Szöveges feladatok szövegeinek elemzése – információk egy szövegben. A „szöveges feladat” megoldási stratégiái: szöveg, nyitott mondat, megoldás, szöveg. Az algebra módszereinek alkalmazása szöveges feladatok megoldásában. Szöveges feladatok megoldása „nem algebrásan”: következtetéssel, lebontogatással, ellenőrzés behelyettesítéssel. Arányos következtetések (pl. szabványmértékek átváltása), egyszerű szöveges feladatok.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: Hatékony, önálló tanulás. Ismeretek alkalmazása. Tájékozódás térben és időben. Tájékozódás a világ mennyiségi viszonyaiban.

Személyiségjegyek fejlesztése: Komplex információk kezelése, kritikai gondolkodás, problémamegoldó képesség, szabálykövetés, lényegkiemelés, ismeretek alkalmazása.

Tanítási eszközök, módszerek: Egyszerű matematikai modellek megismerése és alkalmazása szöveges gyakorlati feladatokban. A matematika és más tudományok, valamint a gyakorlati életből vett, szöveggel és képekkel, illetve egyéb módon megadott feladatok megoldása, ellenőrzése, egyszerű matematikai modellekhez problémák keresése. Számolási készség fejlesztése, „trükkök” – és megfejtéseik. Számoljunk „ügyesebben” – műveleti tulajdonságok megfigyelése különböző számkörökben. Számegyenes színezése (igazsághalmazok a számegyenesen). Adott tulajdonságú számhalmazok ábrázolása és matematikai jelekkel való megadása. Nyitott mondatok megoldása konkrét tevékenységekkel, illetve a számegyenesen (mozgások, mérlegjátékok, próbálgatás, közelítés).

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Magyar nyelv és irodalom, életvitel és gyakorlati ismeretek, ember és társadalom, ember a természetben.

6. foglalkozás

Témakör, tartalom: Síkgeometria, darabolások – síkidomok, sokszögek szemléletes fogalma, tulajdonságok vizsgálata. A távolság szemléletes fogalma, adott tulajdonságú pontok keresése. Számításos feladatok. Szabvány mértékegységek és átváltásuk: hosszúság, terület, térfogat, űrtartalom, idő, tömeg.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: Ismeretek rendszerezése. Tájékozódás a térben és a világ mennyiségi viszonyaiban. Környezeti nevelés. Tapasztalatgyűj-

tés a kerület, a terület, a felszín és a térfogat számításában. Számolási készség fejlesztése. Mérések a gyakorlatban. Mérőeszközök használata. A becslés képességének fejlesztése. Közös, páros és egyéni tevékenykedtetés. Szabad és irányított játékok. Rajzok értelmezése, alkotása. Egyéni rajzkészítés. Tanulási eszközök használatának segítése. Tudatos memorizáltatás.

Személyiségjegyek fejlesztése: Ismeretek alkalmazása. Képzelet. Tapasztalat-szerzés. Kommunikációs készség, képesség. Problémamegoldó ismeretek alkalmazása. Gondolkodás, rendszerezés. Életvezetési kompetencia. Lényegkiemelés, szabálykövetés. Deduktív következtetés, induktív következtetés, kombinativitás, metakogníció. Becslés, mérés, valószínűségi következtetés.

Tanítási eszközök, módszerek: Egyszerű négyszögek (téglalap, négyzet) és azokból újabb testek készítése, a jellemzők felfedezése, megbeszélése. Különböző síkidomok kivágása, vizsgálata, csoportosítása megadott szempontok szerint. Hajtogatások a merőleges és párhuzamos szemléltetésére, adott alakzatoktól egyenlő távolságra lévő pontok keresésére. Egyszerű szerkesztési feladatok. Körző, vonalzó helyes használata. Lefedések, parkettázások, csempézésekhez kapcsolódó cselekvéses feladatok. Sík- és térmértani modellező készlet. Táblai szerkesztési eszközök. Lyukastábla. Fóliák.

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Életvitel és gyakorlati ismeretek, ember a természetben, magyar nyelv és irodalom, művészetek, természetismeret (iránytű használata, égtájak). Térbeli tájékozódás (iránytű, térkép, földgömb), vizuális kultúra, informatika, fizika, kémia, földrajz.

7. foglalkozás

Témakör, tartalom: Térgeometria – térelemek kölcsönös helyzete. Testek építése, vizsgálata; lapok, élek, csúcsok a testen, helyzetük, kapcsolataik. Felszín, térfogat, és ezek változása daraboláskor. Testek felül-, elöl-, oldalnézeti ábrázolása. Téglatest, kocka építése, hálózatuk.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: A térszemlélet fejlesztése térbeli analógiák keresésével. Testek készítése. Halmazszemlélet fejlesztése. Tulajdonságok (pl. szimmetria) megfigyelése. Számolási készség fejlesztése. Ábrák, hálózatok készítése, hiányos testhálók kiegészítése. Egyéni, páros, csoportos munkáltatás.

Személyiségjegyek fejlesztése: A megfigyelőképesség, a fogalomalkotó és problémamegoldó képi gondolkodás és a térszemlélet. Probléma felismerése, problémamegoldás tárgyi tevékenységgel és gondolati úton. Tevékenységekhez kötött alkotó gondolkodás. Kreativitás. Kitartás a probléma megoldásában. A matematika gyakorlati alkalmazhatóságának felismertetése.

Tanítási eszközök, módszerek: Térmértani modellező készlet, testhálók, egy-ségnyi térfogatú kockák, körző, vonalzó, szabályos kockák.

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Ember a természetben, természetismeret (iránytű használata, égtájak), térbeli tájékozódás, vizuális kultúra, informatika, földrajz, kémia, fizika.

8. foglalkozás

Témakör, tartalom: Kombinatorika, valószínűségszámítás – változatos kombinatorikai feladatok megoldása különféle módszerekkel. Sorba rendezés, kiválasztás néhány elem esetén. A biztos, a lehetséges és a lehetetlen esemény. Valószínűségi játékok és kísérletek. Relatív gyakoriság.

Fejlesztési feladatok, tevékenységek: Kombinatorikus gondolkodás fejlesztése. Tapasztalatszerzés az összes eset rendszerezett felsorolásában. Valószínűségi és statisztikai szemlélet fejlesztése. Adatok gyűjtése, rögzítése, rendezése. Megfigyelőképesség, elemzőképesség fejlesztése. A becslési készség fejlesztése. A mindennapi élet matematikai vonatkozásainak és a matematika gyakorlati alkalmazhatóságának felismertetése. Egyéni, páros, csoportos munkáltatás.

Személyiségjegyek fejlesztése: Problémameghatározás, problémaérzékenység, logikus gondolkodás, fluencia, flexibilitás. Kommunikációs készség. Tervezés, ellenőrzés igényének kialakítása. A következtetési képesség. Válogató-, osztályozó-, rendszerezőképesség. Lényegkiemelő képesség. Önkontroll.

Tanítási eszközök, módszerek: Számkártyák, szabályos dobókockák, pénzérmék, táblázatok, grafikonok, diagramok.

Kapcsolódás más műveltségterülethez: Életvitel és gyakorlati ismeretek, ember a természetben, magyar nyelv és irodalom (szövegértés), informatika, természetismeret, földrajz, kémia, fizika.

2. Anyanyelv és irodalom modul

„Az oktatás hosszú távon érvényesülő haszna nem abból ered, hogy mit tanítanak a gyerekeknek, hanem abból, hogy milyen hatás éri a tanuláshoz való viszonyát, az önértékelését és teljesítményorientáltságát.”

Michael Rutter

A kommunikáció a gondolatok, érzések és tények szóbeli és írásbeli kifejezésének és értelmezésének a képessége (szövegértés, beszéd, olvasás, írás), valamint a megfelelő módon történő nyelvi érintkezés képessége a társadalmi és kulturális kontextusok teljes skáláján – az oktatásban, a képzésben, a munkahelyen, otthon és a szabadidőben.

Az oktatás célja, hogy képes legyen az egyén:

- két vagy több ember közötti interakcióban valamilyen közös jelrendszerben információcsere lebonyolítására, információkat fogadjon és továbbítson;
- gondolatait a különböző kommunikációs csatornákon keresztül a lehető legpontosabb, a kontextushoz kapcsolódó szociális normák által szabályozott viselkedésben kifejezni és a címzetthez eljuttatni;
- az interakcióban részt vevő partner közleményét a legteljesebben, jelentésvesztés nélkül fogadni;
- a partner teljes, nemverbális kommunikációjának érzékelésére és felhasználására;
- a kontextusok olyan átalakítására, ahol a legtisztább kommunikációs folyamatok valósulnak meg.

A kommunikációban a szóbeliség és az írásbeliség egyaránt jelen van. Nagy hangsúly helyeződik a forrás- és információkezelésre, valamint a képi információ feldolgozására. Fontos szerepet kap a vitakultúra erősítésével kapcsolatos képességek fejlesztésének szükségessége.

Kommunikáció

1. foglalkozás

Témakör, tartalom: A kommunikáció általános modellje: feladó, vevő, üzenet, kód.

Tevékenységek: Az alaphelyzet bemutatása konkrét példákon. Példák gyűjtése

csoporthoz. Prezentáció, közös megbeszélés (pl. levélíró-levél-levélolvasó). További példák: titkosírás, cégbehívó tábla, öltözködés.

Intellektuális képesség: Meglévő ismeretek alkalmazása. Hasonlóságok, eltérések felismerése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Önismeret, önfegyelem, figyelem fejlesztése.

Személyiségfejlesztés: Érzések kifejezése. Együttműködési képesség fejlesztése.

Módszerek, eszközök: Játék, csoportmunka.

Tantárgyi kapcsolatok: Magyar nyelv és irodalom, informatika, rajz- és vizuális kultúra, történelem, természetismeret, tánc és dráma.

– * –

Témakör, tartalom: Verbális kommunikáció (tanult): Magyar kultúrtörténeti jelképek, címerek, jelek, jelentés. Mitológiai és bibliai jelek jelképpé válása. Kommunikáció az állatvilágban (képsorozat). Hogyan kommunikálnak az állatok? – beszélgetés. Közös elemzés. Közismert állatok információszerzése a mindennapi életből vett példákkal. Saját háziállatok jelzéseinek jellemzése (mozgás, hang, szaglás). Azonosítók, különbözőségek. Életmentő állatok. Az állatok ösztönös viselkedése. Néhány érdekes eset.

Tevékenységek: Megfigyelés, gyakorlás.

Intellektuális képesség: következtetés, vizuális jelenségek megértése, saját gondolatok közérthető megjelenítése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Együttműködési képesség fejlesztése.

Érdeklődés, motiváció: Összefüggések meglátása a jel és jelentés között. Hangulatok, érzelmek megjelenítése mozgással.

Személyiségfejlesztés: Önállóság, önismeret, higgadság. Kooperáció. Munkamegosztás kialakítása, betartása. Konstruktív és produktív magatartás.

Módszerek, eszközök: Páros munka, feladatlapok, beszélgetés, rajzos megjelenítés.

2. foglalkozás

Témakör, tartalom: Jelek, jelrendszerek. Mi a jel? Mit üzennek a jelek? Jelek tulajdonságai. Érzékszervvel felfogható, magán túlmutatató, általánosító és közmegegyezően alapul. Ikon, index, szimbólum. Egyszerű jelek értelmezése, KRESZ-táblák, piktogramok, térkép.

Tevékenységek: Titkosírás alkotása és verseny. Térképek jelmagyarázatának értelmezése, használati utasítások piktogramjainak elemzése, csoportosítása.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Kitartó, pontos figyelem, megértés. Távoli aszociációk.

Személyiségfejlesztés: Aktivitás.

Módszerek, eszközök: Csoportosítás.

Metakommunikáció

3. foglalkozás

Témakör, tartalom: Nonverbális kommunikáció fontosságának tudatosítása. Nonverbális kommunikációs képesség fejlesztése. Nonverbális kommunikáció csatornái – mimika, tekintet. Verbális kommunikáció csatornái – hangszín, hangerő. Mozgásos csatorna – gesztus, kézmozdulat, testtartás, testmozdulat, távolság, térközszabályozás, érintés, emblémák, kulturális jelek. A külső megjelenés – ruha, öltözködés, hajviselet, ékszer. Nonverbális jelzések hatalma: „beszédes képek”.

Tevékenységek: Játék: „Most mutasd meg!” Helyzetgyakorlatok beszéd nélkül.

Intellektuális képesség: Kommunikációs technikák. Nonverbális üzenetek tartalma. Verbális és nonverbális nyelvezet sajátossága. Összefüggések megtalálása.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Tudatosság a kommunikáció és a formák változtathatóságát illetően. Magabiztos fellépés a nyilvánosság előtt. A megnyilvánulás helyességén kívül az esztétikai minőségre való törekvés.

Érdeklődés, motiváció: A partner metakommunikációjának értelmezése, annak fontossága. A nonverbális kommunikáció a beszélő érzelmeit fejezi ki.

Személyiségfejlesztés: Érzelmi kultúra. Önismeret, önfegyelem. Másokra való odafigyelés. Tolerancia.

Módszerek, eszközök: Brainstorming, személyiség- és képességfejlesztő játékok, feladatlap, újság, képalírás karikatúrához.

Tantárgyi kapcsolatok: Magyar nyelv és irodalom, informatika, rajz- és vizuális kultúra, történelem, természetismeret, tánc és dráma.

Irodalmi kommunikáció

4. foglalkozás

Témakör, tartalom: Az irodalmi kommunikáció tényezői, funkciói, sajátosságai – a teremtett világ. A feladó: író, elbeszélő, a költő és a lírai beszélő. Címzett: olvasó, befogadó. Gyakorlati példák az irodalmi kommunikációra – a kommunikációs funkciók módosulása, szövegek és irodalmi művek az irodalmi kommu-

nikációs viszonyban (pl. szülőföldről). Kihez szól a vers? Kihez szól a mese? Konkrét példák a beszélő és a címzett megkettőződésére a kommunikációban. Irodalmi levél, szerelmes versek. Műalkotások önálló elemzése, az egyes műfajok jellemzőinek ismerete, a stílusjegyek felismerése.

Tevékenységek: Felolvasás, beszélgetés, kérdezés (csoportmunka).

Intellektuális képesség: A műértő olvasás képességének a fejlesztése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Kíváncsiság, humán beállítottságú emberekkel való közös tevékenység keresése, azonosulás az alkotás elkészítésének nehézségeivel, az alkotó tisztelete, a vitatkozás kultúrájának elsajátítása, beszédkultúra.

Személyiségfejlesztés: Sorsok átélése, az empatikus képesség fejlesztése. Együttműködés a közösség érdekében. Művészetek iránti érzékenység. Nemzeti identitás.

Tantárgyi kapcsolatok: Magyar nyelv és irodalom, rajz- és vizuális kultúra.

5. foglalkozás

Témakör, tartalom: A művészi kommunikáció és a valóság. Mese és fantasztikum világa az irodalmi művekben. Az irodalmi kommunikáció képi elemei. Trópusok. Az irodalmi szövegek zeneisége. A valóság és a műalkotások világának (teremtett világ) sajátos viszonya, fikció, fantasztikum. Szövegek képszerűsége, metafora, hasonlat, megszemélyesítés. Ritmus, rím, verselés, hangutánzó szavak a költészetben. A szöveg poétikai funkciója.

Tevékenység: Felolvasás, a teremtett világ képi megjelenítése, a nyelv zeneiségének kiemelése.

Intellektuális képesség: Az irodalmi kódrendszer ismerete. Önművelés képességének fejlesztése. Nyelvi kreativitás fejlesztése. A megfelelő szó kiválasztása. A hasonló szavak jelentésbeli eltérése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Nyitottság. A szerephez illő személyiségvonalak megfigyelése. A műalkotás képet teremt. Képi megjelenítés.

Érdeklődés, motiváció: Kedvenc mesém, mesehősöm bemutatása: „én vagyok...” Legyél te költő! Hexameteres szöveg átalakítása rímes, ütemhangsúlyos verssé.

Személyiségfejlesztés: Az irodalmi szövegek nem tudatos jelentésrétegeire irányuló figyelem fejlesztése.

Módszerek, eszközök: Csoportmunka, mesébe illő próbatételek kialakítása. Mese másféle befejezése. Elbeszélés átírása mesei elemekkel. Versírás, rímkereső játék.

Tantárgyi kapcsolatok: Rajz és vizuális kultúra, tánc és dráma, magyar nyelv és irodalom, ének-zene.

6. foglalkozás

Témakör, tartalom: Elbeszélő műfajok. Mese, monda, mítosz, ballada, elbeszélő költemény, regény. Műfajok jellemzői. A hétköznapi elbeszélő. Az író és az elbeszélő nem mindig ugyanaz. Az elbeszélő művek cselekménye. A mese és a cselekménye. A mese és a cselekmény közötti különbség. A kommunikáció az elbeszélő műfajokban – modell, az elbeszélő szerepe. Ha a tárgyak beszélni tudnának...

Tevékenységek: Szerepjáték.

Intellektuális képesség: A nem tudatos jelentésrétegek feltárása. Az ezek létrehozását szolgáló nyelvi elemek megismerése.

Érdeklődés, motiváció: A történet megjelenítése képregényben.

Személyiségfejlesztés: Sorsok átélése. Tragédia, sorszerűség. Katarzis. Önértékelés fejlesztése. Egymás munkájának értékelése. Beleérző képesség fejlesztése. Küzdelem az igazság mellett.

Módszerek, eszközök: Felelős játék, gyűjtőmunka, prezentáció, szituációs játék bábokkal, meserészletek megjelenítése stilizált jelmezekkel. Történet átalakítása (párbeszédírás). Én vagyok a ... kedvenc tárgyam, szereplőm, mesehősöm.

7. foglalkozás

Témakör, tartalom: Bűnbe esett irodalmi hősök. Gárdonyi Géza: Bűntárgyalás, Móra Ferenc: A másik csaló. Baleset, bűn, hiba, véték, ballépés. Jelentések kapcsolata. Ok, okozat, következmény. A szöveg nonverbális kommunikációs elemei. Az elbeszélés tér- és időszervezete, az események egymásutániséga. Szövegértés, információkeresés.

Tevékenységek: Dramatizálás, párbeszédírás.

Intellektuális képesség: Fogalomértés, szómagyarázat. Stílusregisztrálás. Igaz-hamis állítás. A konfliktus tisztán látása. Jellemtérkép készítése. Esztétikai jellegű kreatív képességek fejlesztése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Beszédkultúra, a vitatkozás kultúrája, magyarázat, érvelés.

Érdeklődés, motiváció: Bűnt elkövető irodalmi hősök. Bíró, védő, ügyész. Színjáték írása, előadása.

Személyiségfejlesztés: Szerepnek megfelelő szóhasználat, a helyzetnek megfelelő hangnem. Csoportmunka. Saját érdek érvényesítése úgy, hogy eközben a másikat is figyelembe veszi, tiszteletben tartja. Nemet mondani tudás, elutasítás képessége.

Módszerek, eszközök: Történetpiramis, jellemtérkép csomagolópapíron.

Tantárgyi kapcsolatok: Magyar nyelv és irodalom, tánc és dráma, rajz- és vizuális kultúra, könyvtárhasználat.

Médiainformatika

8. foglalkozás

Témakör, tartalom: Az elektronikus média lehetőségei, eszközei. Szöveges és képes információforrások használata. Információk értelmezése. Ok-okozati összefüggések. Információk gyűjtése, feldolgozása. Lényeges és lényegtelen megkülönböztetésének képessége. Hatékony, céltudatos információszerzés (menetrend, moziműsor, plakát, szakácskönyv).

Tevékenységek: Szöveges és képi információforrások keresése. Internetes portálok, riportkészítés, plakáttervezés és -készítés,

Intellektuális képesség: A tömegkommunikáció legfontosabb formáinak ismerete, adatok, források összegyűjtésének, rendszerezésének képessége.

Attitűd, magatartás, viselkedés: A koruknak megfelelő információ kiválasztása. Kritikus és kíváncsi attitűd. Véleménykülönbség elfogadása. Egymásra figyelés.

Érdeklődés, motiváció: Jártasság a közlési szándékhoz leginkább illő és legcélszerűbb médium megválasztásában.

Módszerek, eszközök: Vita: Milyen lenne a világ informatikai eszközök nélkül? Reklám és hirdetések, a reklámok hatása. Plakáttervezés vagy reklám.

Tantárgyi kapcsolatok: Magyar nyelv és irodalom, tánc és dráma, rajz- és vizuális kultúra.

Tömegkommunikáció

Témakör, tartalom: Adat, hír, oktatófilm, reklámfilm. Az információközvetítés legismertebb módjai.

Tevékenységek: Kutatómunka, egy adott téma megjelenésének módjai az adott médiumokban.

Intellektuális képesség: Témával kapcsolatos anyag letöltése. A hír jellemzői. A reklámszöveg jellemzője. A hallott és olvasott szöveg értelmezése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Ki hogyan kommunikál a világhálón (chat, blog, videobeszélgetés stb.), a hír jellemzői. A reklámszöveg jellemzője, hatása.

Érdeklődés, motiváció: A hír valóságtartalmának felismerése.

Személyiségfejlesztés: Csoportban betöltött szerepek elfogadása (pl. szóvivő). Esztétikai minőség figyelembevétele. Helyes és kreatív nyelvhasználat.

Módszerek, eszközök: Számítógépes megoldás. Plakátok értelmezése. A reklám képi megjelenítése. Csoportmunka.

Tantárgyi kapcsolatok: Informatika, rajz és vizuális kultúra, magyar nyelv és irodalom.

3. Idegen nyelv modul

„A nyelvkincs egyúttal gondolatkincs. Akinek több szava van, több ismerete van. (...) Akinek több szava van egy dologra, több gondolata is van róla.”

Babits Mihály

Az idegennyelv-tanulás hatékonyságának növelése érdekében szükség van az iskolában folyó idegennyelv-tanítási gyakorlat megújítására. A modernizációt kompetencia alapú nyelvtanítási programok kidolgozásával és fokozatos bevezetésével kívánjuk megvalósítani. Ez a kommunikatív nyelvi kompetencia fejlesztését jelenti. Ennek érdekében olyan fejlesztési csomagot dolgoztunk ki, amely figyelembe veszi a tanulók életkori sajátosságait, érdeklődését és ismereteit, témakörök, beszédszándékok és szituációk köre szerveződik és lehetővé teszi, hogy a tanulók értelmes cselekvések során, kommunikatív feladatok végrehajtása közben sajátítsák el az idegen nyelvet.

1. foglalkozás

Témakör, tartalom: Mesék.

Tevékenységek: Valóság és mese összehasonlítása, jellegzetes mesei szófordulatok.

Intellektuális képesség: Önművelés képessége. Kreativitás. Meglévő ismeretek alkalmazása. Összehasonlítás/különbözőség. Figyelem fejlesztése. Helyzetgyakorlatok. Memória, megfigyelőképesség fejlesztése. Rész és egész kapcsolata.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Nyitottság. Fantázia. Magabiztos fellépés a nyilvánosság előtt. Esztétikai minőségre való törekvés. Beszélgetés, vita, pontos megfigyelés.

Érdeklődés, motiváció: Makett készítése. Színdarab megírása, előadása. Színjáték írása, előadása. A nonverbális kommunikáció a beszélő érzelmeit fejezi ki.

Személyiségfejlesztés: Kedvenc mesehősöm. Híres szereplők. Érzelmi kultúra. Másokra való odafigyelés. Nemzeti identitás. Sorsok átélése. Művészetek iránti érzékenység. Beleérző képesség fejlesztése.

Módszerek, eszközök: Versírás, rímfaragás, mesék átalakítása. Jellemtérkép készítése. Kosztümök készítése. Személyiségfejlesztő játékok, DVD-lejátszó, könyv.

Tantárgyi kapcsolatok: Ének-zene, tánc és dráma, irodalom, rajz, technika, könyvtárhasználat.

2. foglalkozás

Témakör, tartalom: Különböző dolgok leírása (házam, szobám, állatok, család, napi program).

Tevékenységek: Az egyes témakörök szóanyagának összegyűjtése közösen és önálló gyűjtőmunka keretében. Az idetartozó nyelvtani szerkezetek átisméltése. Prezentáció készítése. Kérdőív készítése. Táblázat készítése a csoport tagjainak napi programjával. Idő kifejezése. Memóriajáték, párbeszéd.

Intellektuális képesség: Meglévő ismeretek alkalmazása. Figyelem fejlesztése. Riportkészítés.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Együttműködési képesség. Társak megértése. Önismeret. Beszélgetés, érvelés.

Érdeklődés, motiváció: Munkamegosztás kialakítása, betartása.

Személyiségfejlesztés: Együttműködési képesség fejlesztése.

Módszerek, eszközök: Játék, páros munka, csoportmunka. Feladatlapok, applikációs képek.

Tantárgyi kapcsolatok: Természetismeret, irodalom, földrajz, rajz.

3. foglalkozás

Témakör, tartalom: Szólások, közmondások, találós kérdések.

Tevékenységek: A szólás és a közmondás közötti különbözőség megbeszélése konkrét példákon keresztül. További példák gyűjtése. Önálló gyűjtőmunka. Közmondások csoportosítása témakörök szerint. Az idegen nyelvi és a magyar közmondások összehasonlítása tartalom szerint.

Intellektuális képesség: Meglévő ismeretek alkalmazása. Összehasonlítás, különbözőség.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Együttműködési képesség. Kíváncsiság.

Érdeklődés, motiváció: Kooperáció, munkamegosztás.

Személyiségfejlesztés: Logika. Általános műveltség fejlesztése.

Módszerek, eszközök: Játék, csoportmunka, páros munka. Feladatlap, rajzos megjelenítés. Szótár.

Tantárgyi kapcsolatok: Irodalom, nyelvtan, rajz.

4. foglalkozás

Témakör, tartalom: Ételek.

Tevékenységek: Szóanyag összegyűjtése (ételek, italok). Egészséges/egészségtelen életmód, ételek. Rendelés étteremben. Csoportosítás. Étteremfajták. Tanácsadás. Memóriajáték. Dalok éneklése. Egyszerű recept alapján ételek készítése.

Intellektuális képesség: Meglévő ismeretek alkalmazása. Riportkészítés.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Együttműködési képesség fejlesztése.

Érdeklődés, motiváció: Elkészített ételek kóstolása. Jártasság a konyhai műveletekben.

Személyiségfejlesztés: Egészséges életmódra nevelés. Kooperáció.

Módszerek, eszközök: Gyűjtőmunka, csoportmunka. Feladatlapok, játékok, étlap, szakácskönyv.

Tantárgyi kapcsolatok: Természetismeret, technika, rajz, ének.

5. foglalkozás

Témakör, tartalom: Állatok világa.

Állatvédelem, háziállatok, kedvenc állatok, állatkerti séta vagy filmvetítés.

Tevékenységek: Szógyűjtés. A témákhoz tartozó nyelvtani szerkezetek összegyűjtése és gyakorlása. Állatos versek, kitalálós játék, dalok.

Intellektuális képesség: Ok-okozati összefüggések felismerése. Igaz-hamis állítás.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Beszélgetés, vita, magabiztos fellépés mások előtt. Természettudományok iránti fogékonyság.

Érdeklődés, motiváció: Környezet iránti felelősségvállalás fejlesztése.

Személyiségfejlesztés: Érzelmi kultúra. Környezetre való odafigyelés, tolerancia.

Módszerek, eszközök: Játék, csoportmunka, páros munka, gyűjtőmunka. Film vagy televízió-csatorna. Projektmunka.

Tantárgyi kapcsolatok: Természetismeret, irodalom, technika, rajz, ének.

Végtermék: Poszter és illusztráció készítése. Tápláléklánc.

6. foglalkozás

Témakör, tartalom: Napi program.

Tevékenységek: Igék összegyűjtése, idő meghatározása. Az idetartozó egyszerű jelen idő elmélete. Dalok éneklése, táblázat készítése.

Intellektuális képesség: Nyelvi kreativitás fejlesztése. Igaz-hamis állítások, szómagyarázat, riportkészítés, figyelem fejlesztése, kommunikációs készség fejlesztése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Nyitottság, képi megjelenítés. Beszélgetés, vita, érdeklődés mások élete iránt. Magabiztos fellépés mások előtt. Együttműködési képesség fejlesztése.

Érdeklődés, motiváció: Mások jobb megismerése. Véleménykülönbözőség elfogadása. Egymásra figyelés.

Személyiségfejlesztés: Empatikus képesség fejlesztése. Önismeret.

Módszerek, eszközök: Játék, csoportmunka, páros munka, pantomimjáték, párbeszéd.

Tantárgyi kapcsolatok: Természetismeret, matematika, technika, rajz, ének.

Végtermék: Poszter készítése egy napról képekkel és szöveggel. Egy hetem (napló).

7. foglalkozás

Témakör, tartalom: Ünnepek.

Tevékenységek: Magyar és idegen nyelvterületről származó ünnepek összehasonlítása. Szokások falun és városban. Gyűjtőmunka.

Intellektuális képesség: Meglévő ismeretek alkalmazása. Összehasonlítás, különbözőség, riportkészítés. Általános műveltség fejlesztése. Történelmi ismeretek bővítése. Hagyományőrzés.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Magabiztos fellépés a nyilvánosság előtt. Esztétikai értékre törekvés. Kíváncsiság.

Érdeklődés, motiváció: Nyitottság más népek, kultúrák sorsa iránt.

Személyiségfejlesztés: Együttműködési készség fejlesztése. Érzelmi kultúra. Odafigyelés mások szokásaira.

Módszerek, eszközök: Játék, csoportmunka, páros munka, gyűjtőmunka, feladatlapok, internet, PC, térkép.

Tantárgyi kapcsolatok: Történelem, irodalom, művészettörténet, technika, földrajz, hon- és népismeret.

Végtermék: Parti rendezése, éves naptár készítése ünnepekkel, dekoráció készítése, meghívó készítése.

8. foglalkozás

Témakör, tartalom: Város-országismeret (vetélkedő vagy totó).

Intellektuális képesség: Meglévő ismeretek alkalmazása. Összehasonlítás, különbözőség. Riportkészítés. Rész-egész kapcsolata. Háttértudás rendszerezése.

Érdeklődés, motiváció: Nyitottság más kultúrák iránt.

Személyiségfejlesztés: Együttműködési készség fejlesztése. Nemzeti identitás. Egészséges versenyszellem fejlesztése.

Módszerek, eszközök: Játék, csoportmunka, páros munka.

Tantárgyi kapcsolatok: Technika, rajz, földrajz, ének.

Végtermék: Térkép készítése, interjú tetszőleges városról, elképzelt város (makkett), országismereti plakát készítése.

4. Természettudományos ismeretek modul

1. foglalkozás

Témakör: A Föld helye a Világegyetemben.

Ismeretek, tartalmak: A Világegyetem, a Naprendszer keletkezése. A Föld kialakulásának elméletei.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: Ősrobbanás, világegyetem, tejútrendszer, naprendszer, csillagok, bolygók, holdak. A Naprendszer kialakulásának folyamata térben és időben.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: A különböző nézetek elemzése.

Készség- és képességfejlesztés: Természettudományos világkép fejlesztése. Önművelés fontossága. Nyitott szemmel a természetben.

2. foglalkozás

Témakör: A földi élet kialakulásának feltételei (az őslégtől az első egysejtű élőlényekig).

Ismeretek, tartalmak: Őslégkör összetétele, ősóceán létrejötte. Az őslégkör változásának szerepe a földi élet kialakulásában. Az élet keletkezése.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: Föld, őslégkör, ősóceán. A napsugárzás szerepe az ózonréteg kialakulásában. Szerves vegyületek megjelenése, az egysejtűek kialakulása.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Szaktanári magyarázat. Beszélgetés a tanulók ismeretei alapján.

Készség- és képességfejlesztés: Áttekinthető legyen számára a földi élet kialakulása térben és időben. Összefüggések megláttatása. Ok-okozati kapcsolatok keresése.

3. foglalkozás

Témakör: A légkör változásaival összefüggő problémák.

Ismeretek, tartalmak: A levegőburok összetételének változásai. Légköri jelenségek.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: Az emberi tevékenység hatása a légkörre. A globális felmelegedés várható következményei.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: MÉRŐMŰSZEREK megismerése, leolvasása (lehetőség szerint). Magyarázatok keresése a légköri jelenség okaira

(pl. savas esők, ózonréteg elvékonyodása, szmog, üvegházhatás). Kutatómunka: magyar utazók a nagyvilágban.

Készség- és képességfejlesztés: Megoldások, javaslatok keresése a levegőszennyezés csökkentésére. Felelősség jövőnk iránt.

4. foglalkozás

Témakör: Magyar utazók a világban.

Ismeretek, tartalmak: Ázsia: Julianus barát, Kőrösi Csoma Sándor, Lóczy Lajos, Reguly Antal, Stein Aurél, Vámbéry Ármin. Afrika: Benyovszky Móric, Magyar László, Teleki Sámuel. Amerika: Xantus János. Óceánia: Bíró Lajos. Teleki Pál kapcsolata a földrajztudománnyal.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: Előbbiek munkásságának, tevékenységének áttekintése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Az előzetes feladat alapján kis-előadások, beszámolók meghallgatása. Az utazók elhelyezése időben, útuk ábrázolása térképen. Tablókészítés.

Készség- és képességfejlesztés: A földrajzi felfedezések jelentőségének felismerése. Tisztelet a kutatók, utazók munkája iránt.

5. foglalkozás

Témakör: Részecskék mozgása. Mozgás nélkül nincs anyag.

Ismeretek, tartalmak: A *diffúzió és ozmózis* kísérleti vizsgálata, értelmezése részecskeelmélettel. Jelentősége az élő rendszerekben, szervezetekben, az élettelen természetben. Biológiai és kémiai fogalmak kialakítása konkrét kísérleti tapasztalatokkal. Ismerkedés a részecskékből való felépítettség konkrét példáival. *Adszorpció* kísérleti vizsgálata, értelmezése, gyakorlati alkalmazása az iparban, élő szervezetekben, a levegő és a vizek tisztításában, jelentősége az életfolyamatokban.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok:

Diffúzió fogalma. Egy összetevő meghatározott irányba történő diffúziójának célja és eredménye. A természetben folyó anyagtranszport legáltalánosabb alapfolyamata. Milyen halmazállapotú anyagokra jellemző? Környezetben megfigyelhető diffúziók (pl. szélcsendes időben a füst).

Ozmózis és a féligáteresztő hártya fogalma, létrejöttének feltételei, a jelenség értelmezése. A féligáteresztő hártya „működése”. A sejthártyán keresztüli ozmózis és következményei, illetve jelentősége. Tapasztalatokon alapuló példák megbeszélése.

Adszorpció (esetleg adszorbens és adszorbátum) fogalma, értelmezése, feltételei (nagy fajlagos felületű szilárd test, oldott anyag, gáz vagy gőz), fontosabb alkalmazási területei. Az adszorpció általában fizikai kötődés és hőmérsékletfüggő (a hőmérséklet növelése csökkenti). Aktív szén (orvosi szén, oldott anyagok és gázok megkötésére alkalmas adszorbens).

Tanítási eszközök, módszerek

Ajánlott órai kísérletek a diffúzióhoz

- (1) Kálium-permanganát és a tinta diffúziója vízben (csoportos tanulói)
- (2) Füst (ammónium-klorid) diffúziója levegőben (tanári)
- (3) Brómgőzök diffúziója levegőben (tanári) vagy jód szublimációja (tanulói)

A kísérleti tapasztalatok összegzése, értelmezése, a csoportok munkájának értékelése.

Ajánlott órai kísérletek az ozmózishoz:

- (1) Tömény cukoroldat és desztillált víz „érintkezése” féligáteresztő hártyán át (tanári)
- (2) A vegyész virágokertje (ozmózis vízüvegoldatban) – előre beállított demonstrációs kísérlet

A kísérletek értelmezése – tanári magyarázat. A tanulók ismereteinek összegyűjtése. (Példák a gyakorlatból, amelyek a részecskék mozgását igazolják.)

Otthon elvégezhető kísérletek a diffúzióval és az ozmózissal kapcsolatban:

- (1) Mikor reped, mikor zsugorodik? (Egészséges gyümölcs tiszta vízben és cukoroldatban)
- (2) Duzzadó tojás
- (3) Ozmózis vizsgálata burgonyával

Ajánlott órai kísérletek az adszorpcióhoz:

- (1) Hová tűnt? (tintaoldat + aktív szén, adszorpció után alkoholos „átmosás” (tanári demonstrációs kísérlet)
- (2) Híg kálium-permanganát oldat (vagy céklalé, vöröskáposztalé) „tisztítása”. Színtelenítés aktív szénrel (tanulói, egyéni vagy csoportos)

A kísérletek értelmezése – frontálisan és tanári magyarázattal.

Otthon elvégezhető kísérlet az adszorpcióval kapcsolatban:

Íztelenítés és szagtalanítás orvosi szénnel.

Kutatási feladat csoportokban:

- (1) Az adszorpció gyakorlati jelentősége. (Adszorpciós folyamatok a mindennapokban.)
- (2) A fehér fény – szivárvány – alapszínek.

Készség- és képességfejlesztés: Megfigyelés, kísérletezés problémamegoldáshoz kötötten. Együttműködési, elemző és kommunikációs képességek erősítése. Problémafeltárás, problémakeresés gyakorlása. Következtetési és logikus gondolkodási képességek fejlesztése. Információk egésze integrálása. Az összefüggések felismerése, észrevétele, figyelemkoncentráció.

Saját élményű, közvetlen tapasztalatok szerzésének fejlesztése, kreativitás. Kísérlet és a természet jelenségei közötti összefüggések „felfedezése”, egyszerű magyarázatok keresése.

Elemzőképesség, problémamegoldó képesség, lényegkiemelés. Rendszerezőképesség. Tevékenységhez kötött alkotó gondolkodás. Együttműködési kompetencia fejlesztése. Információhordozók használata, gyűjtőmunkára ösztönzés, szövegértés fejlesztése. Természeti jelenségek, folyamatok tudatos megfigyelése.

6. foglalkozás

Témakör: Részecskék mozgása. Színes világban élünk.

Ismeretek, tartalmak: *Kromatográfia* mint elemzési módszer – fogalma, kialakulása, formái. Adszorpciós kromatográfias vizsgálatok és jelentőségük. Összetett rendszerek összetevőinek megismerése. A színek szerepe a művészetben, mindennapi környezetünkben. A növényvilág, a természet színpompája.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: Kromatográfia – Cvet (1906) alapkísérlete.

Fogalmak: adszorpciós kromatográfia, állófázis: papír vagy kréta; mozgófázis: festék vagy festékelegy.

Az oldatok „felszívódása”, az oldott anyagok és az oldószer felfelé vándorlása.

Az adszorbens felületén való megkötődés függ: az egyes alkotórészek kémiai összetételétől, az adszorbens szerkezetétől, az egyes festékek ezzel összefüggő haladási sebességétől és kötődési képességétől.

A módszer jelentősége: segítségével nehezen elkülöníthető anyagok kis mennyiségei szétválaszthatók, meg lehet állapítani például a festékek összetevőit (színek elkülönítése).

Tanítási eszközök, módszerek:

Beszámolók meghallgatása az első foglalkozás témáival kapcsolatban:

- (1) Otthon elvégzett kísérletek tapasztalatai
- (2) Kutatási eredmények

Ajánlott órai kísérletek:

- (1) Eozin és metilénkék oldat keverékének szétválasztása (tanári)
- (2) Két különböző gyártmányú fekete filctoll színanyagainak szétválasztása (tanulói egyéni vagy csoportos)
- (3) Fű (zöld növény) színanyagai (tanulói egyéni vagy csoportos)

A kísérletek frontális kiértékelése, értelmezése.

Otthon elvégezhető kísérletek:

- (1) Vízfestékkeverék szétválasztása
- (2) Édesnemes pirospaprika színanyagainak elkülönítése

Készség- és képességfejlesztés: Verbális, döntési és kommunikációs készségek fejlesztése a gyűjtött anyag megvitatására, megosztására, kicserélésére. Komplex információk kezelése, magasabb szintű tájékozottság igénye. Ok-okozati kapcsolatok észrevétele, absztrakciós készségek alapozása. Problémaérzékenység, kombinációs képesség fejlesztése. Szabályfelfedezés, általános törvényszerűségek a konkrét vizsgálatok után.

7. foglalkozás

Témakör: Hazánk nemzeti parkjai.

Ismeretek, tartalmak: A nemzeti parkok létrejöttének szükségessége a világban. Első európai nemzeti parkok megalakulása. Hazánk 10 nemzeti parkjának földrajzi elhelyezkedése, jelképe, flórája és faunája.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: Nemzeti park. A parkok területén található életközösségek. A környezeti tényezők, az életfeltételek és az élőlények életmódja közti összefüggések felfedezése.

Az élőhelyek szűkülésének, pusztulásának okai.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Térképek, szakkönyvek, tankönyvi folyamatábrák, internetes kutatómunka.

Készség- és képességfejlesztés: Megismerési képességek, gondolkodás fejlesztése. Az ismeretszerzést segítő érzelmi és motivációs tényezők megerősítése. Magyarságtudat fejlesztése. Környezettudatos magatartás kialakítása, fejlesztése.

8. foglalkozás

Témakör: A Hortobágyi Nemzeti Park.

Ismeretek, tartalmak: A nemzeti park földrajzi-környezeti elhelyezkedése, felszínének kialakulása, talajszelvény megismerése, növény- és állatvilága, a térség ősi mesterségeinek megismerése, a táj mint nemzeti kincsünk idegenforgalmi jelentősége.

Fogalmak, összefüggések, folyamatok: *Szikes talaj, tökéletes síkság, löszös puszta.* Kapcsolat a jellegzetes növény- és állatvilág és környezetük között. *Világörökség.*

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Szakkönyvek, térképek, internetes kutatómunka, talajvizsgálat, múzeumlátogatás.

Készség- és képességfejlesztés: Megfigyelő-, elemző-, összehasonlító-képesség. Kritikai és kreatív olvasási képesség fejlesztése. Lényegkiemelés. Kommunikációs képesség. Ismeretek alkalmazása.

5. Mozgásművészet modul

1. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés

Járás, futás zenére: egyenletes járás tá értékben; egyenletes járás tá értékben, jobb lábbal dobantva, egyenletes járás tá értékű tapssal.

Egyensúly- és testtartást javító gyakorlatok: séta csípőre tett kézzel; lábujjon járás, kezek oldalsó középtartásban; törpejás, kezek csípőn; kettes csárdás guggolásban, kezek csípőn.

Ritmika – Ritmus járás: Mazurka ritmus $\Pi \text{ I I} | \Pi \text{ I I}$; a ritmus tapsolása, a ritmus járása, taps és járás együtt, előző + ének (pl. Hej, Vargáné...)

Motivika – Dunántúli ugrós, Höcögő + dobogó cifra tanítása. Ritmusa: $\Pi \text{ I}$.

Játékok – „Karmester”.

Fejlesztendő területek: Figyelem, megfigyelőképesség, ritmusérzék, mozgás-koordináció fejlesztése.

2. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés

Járás, futás zenére: Járás közben feladat: óriásjás, törpejás, külső, belső talpélen járás, hajlított térdekkkel járás.

Légygyakorlatok: karhúzások, karkörzések.

Szabadgyakorlatok: karkörzés és törzshajlítás előre-hátra, törzsfordítás + törzsdöntés, szökdelések: páros lábon: alapállás-terpeszállás, egy lábon váltokozva, páros és egy láb.

Ritmika – Hangjegyérték-gyakorlatok (pl. „Télen tetűt telettem...”)

járás: $\Pi \text{ I I} | \Pi \text{ I I}$ – taps: $\text{I I} | \text{I I}$

járás: $\text{I I} | \text{I I}$ – taps: $\Pi \text{ I I} | \Pi \text{ I I}$

járás: $\text{I I} | \text{I I}$ – taps: tá-á | tá-á

Motivika – Előzőek ismétlése + Új: csárdás-höcögő, cifra oldalt, lengető, láb alatt csapó, csapásoló, térdütögető.

Játékok – „Nemzetes”.

Fejlesztendő területek: Figyelem, megfigyelőképesség, ritmusérzék, mozgás-koordináció.

3. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés – Mozgásos, dinamikus gyakorlatok zenére: járás, futások, hajlítások, lendítések, ollózások, forgások, szökdelések, ugrások.

Ritmika – Negyedes járás saját énekre, és a dallam ritmusának tapsolása (zene: „Haragusznak a batai gazdák...”). Ritmusa: $\Pi \Pi | \Pi \Pi | I I$. Saját éneküket kísérik *tá* ritmusú tapsal; negyedeket lépnek és ΠI -t tapsolnak, illetve ΠI -t táncolnak negyedes tapskísérettel.

Motivika – Egyszerű és cifra változatok tanítása: höcögő előre nyújtott lábbal, séta cifrával, höcögő hátra felkapott lábbal, elől keresztezett cifra, hátul keresztező cifra, hátul keresztező lépés dobogó cifrával jobbra-balra, lengető cifra.

Játékok – Fogójátékok.

Fejlesztendő területek: Figyelem, emlékezet, megfigyelőképesség, ritmusérzék, mozgáskoordináció.

4. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés

Járas, futás feladatokkal: galoppszökdelés körben, irányváltással; ugrós, különböző kartartásokkal.

Egyszerű gimnasztikai gyakorlatok: törzshajlítások, törzsdöntések, törzsfordítások.

Légző és lazító hatású gyakorlatok.

Ritmika – Kontrás taps: (1) A gyerekek állva tapsolnak (többféle tempóban); (2) járás; (3) járás, taps együtt; (4) Páratlan ütemekben van a kontrás taps.

Motivika – Előzőleg tanult motívumok fűzése, összekapcsolása, szabad tánc, improvizáció ugrós zenére, a tanultak alkalmazása szólóban, párban.

Játékok – Seprútánc.

Fejlesztendő területek: Előzőek + szociális kompetenciák (együttműködés) fejlesztése.

5. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak

Bemelegítés – Ruganyosságot fejlesztő gyakorlatok: futás, séta; futó cifra; futás magas térdemeléssel és sarokemeléssel; karkörzés, törzskörzés; guggolások; talajérintgetés; lépő forgó; negyedes ridaforgó.

Ritmika – Előzőek gyakorlása.

Motivika – Új anyag tanulása: dél-alföldi ugrós. Egyes csárdás, kirúgós cifra, oldalazó, hátravágó (zene: „Az oláhok...”, „A szegedi halastó...”).

Játékok – Kalapadogató.

Fejlesztendő területek: Előzőek.

6. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés – Előzőek + közepes tempójú futás szökkenő karlengetéssel, guggolás 4/4-ben, lábemelések 4/4-ben; lábfezszerűség biztosító motívumok: bokázó, fenthangsúlyos rida, lengető, hegyező, kis harang.

Ritmika – Ütemgyakorlatok: a négyes ütem gyakorlása, négyfázisú mozgás (kétlépéses csárdás), kontrás taps.

Motivika – Új motívumok: kopogó, légbokázó cifra, egylábás csapó, szökellős dobogó. Motívumok összekapcsolása.

Játékok – Fogójátékok

Fejlesztendő területek: Előzőek.

7. foglalkozás

Témakör: Ugrós táncok.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés – Járás, futás hullámvonalban; lazító hatású szabadgyakorlatok; légzőgyakorlatok; ugrások, szökdelések.

Ritmika – A kontrás taps gyakorlása. Hangjegyérték-gyakorlatok. Járás nyolcad, negyed és fél értékben, 2/4-es ütemenkénti váltással. A 4/4-es ütem gyakorlása mozgással.

Motivika – A tanult dél-alföldi ugrós motívumok gyakorlása, tetszés szerinti fűzése, a motívumok csiszolása, javítása.

Játékok – „Pecsenyeforgató”.

Fejlesztendő területek: Figyelem, emlékezet, megfigyelőképesség, ritmusérzék, mozgáskoordináció fejlesztése.

8. foglalkozás

Témakör: A gyerekek által kedvelt country tánc alaplépéseinek tanítása.

Ismeretek, tartalmak:

Bemelegítés – Járás, futás hullámvonalban; lazító hatású szabadgyakorlatok; légzőgyakorlatok; ugrások, szökdelések.

Ritmika – Spanyol ritmus (forrás: Oroszlány Péter: Tanulásmódszertan – 79. o., 39. gyak.). Ez a gyakorlat a tapsot és a dobbantást kombinálja. Először mondjuk hozzá a ritmusneveket is, később elhagyhatjuk.

Motivika – Alaplépések: galopp, cifra, sarkazó lépés, forgás tapssal, előrevágó, szökkenő. A motívumok fűzése, kapcsolása, jellegzetes térformákban való mozgás.

Játékok – Az eddig tanult játékokból válogatás.

Fejlesztendő területek: Figyelem, emlékezet, megfigyelőképesség, ritmusérzék, mozgáskoordináció, szociális kompetenciák fejlesztése.

6. Egyéb művészetek modul

1. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: Az éneklési készség fejlesztése. Táncházi kézműves foglalkozással. Tervezett helyszín: Szoboszlói Úti Általános Iskola.

Intellektuális képesség: Szép, kifejező, tiszta éneklési készség továbbfejlesztése. Népdalok, népszokások, táncos dallamok hibátlan előadással, helyes légzéssel. Táncházi muzsika: a nagy népzenei dialektusterületek jellemző zenéjének, hangszereinek megismerése.

Érdeklődés, motiváció: Aktív énekléssel olyan zenei élményhez jusson a tanuló, amely fejleszti zenei érzékelésüket, emlékezetüket. Élőzenei koncerttel, ének és tánc összekapcsolásával a közös muzsikálás iránti igény felkeltése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Figyelemkoncentráció. Törekedjen a pontos dalkezdésre, zárásra. Pontos ritmus, tiszta éneklés. Hangszeres zene – ének és tánc összhangjának megteremtése.

Érzelmi tulajdonságok: Az élményekből fakadó aktív éneklési kedv felkeltése. Érezze át a dalok hangulatát. A zene közösségteremtő erejének megéreztetése, az önkifejezés sajátos művészi megnyilvánulásainak kifejezése zenében, táncban.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Népdalok, jeles napok dalai. Régi magyar dallamok, XVI. századi históriás énekek. Reneszánsz többszólamúság. A nagy népzenei dialektusterületek zenéjének, táncainak megjelentése. Népi hangszerek hangszíne.

2. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: A zenei hallás fejlesztése, kreatív zenei gyakorlatok. Tervezett helyszín: MODEM – modern zenei koncerttel összekapcsolva.

Intellektuális képesség: A hang tulajdonságainak megfigyelése: hangmagasság, hangszín, hangerő, időtartam. Zeneszerzés egyszerű zenei elemek és hangforrások segítségével. „Testzene.” „Mi minden lehet hangszer?” A zeneszerzés mint alkotó folyamat megéreztetése.

Érdeklődés, motiváció: Különböző zenei élményeken keresztül érdeklődjön az egyes hangszerek, hangszercsoportok hangszíne, illetve a különböző énekhangok és hangszínek iránt. Egyszerű hangszerek megszólaltatása. Improvizációs gyakorlatok. Zeneszerzők, előadóművészek, festők életútja. Kötetlen beszélgetés az alkotásról.

Attitűd, magatartás, viselkedés: A zenei memória folyamatos fejlesztése, fokozott figyelemlkoncentráció. A művészeti alkotás folyamata iránti érdeklődés felkeltése, cselekvő részvétel a foglalkozáson.

Érzelmi tulajdonságok: Zenei élmény szóbeli, vizuális megfogalmazása. Saját élmény zenei megfogalmazása.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Hétfokúság. Dallam-szerkezeti ismeretek. Kórus szólamainak felismerése. Modern, formabontó alkotások megismertetése a tanulókkal, művészi alkotásra, önkifejezésre ösztönzés. Komplex tárgyakon és művészeti ágakon átívelő megközelítési lehetőségek felfedezése.

3. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: A zenei írás, olvasás készségei, a reprodukciós képességek fejlesztése. Tervezett helyszín: Zenei könyvtár.

Intellektuális képesség: Begyakorolt dalokban ritmus és szolmizációs jelek alkalmazása. Utószolmizálás kézjelről. Médiaismeret. Számítógépes zeneszerzői programok hozzáférési lehetőségei. Zenei könyvtár régen és ma.

Érdeklődés, motiváció: Tanult és ismert dallamokon keresztül jusson el a tanuló arra a szintre, hogy szívesen szolmizáljon. Kottaszerkesztő programok és hagyományos zenei lejegyzés.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Törekedjen a pontos munkára akár szolmizálásról, ritmusírásról vagy kopogásról van szó.

Érzelmi tulajdonságok: Tudja a tanuló, hogy a gyakorlás elősegíti a reprodukciós készség fejlesztését.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Tudjon ismert dallamokat énekelni kottából. Szolmizálva öt- és hétfokú dallamok éneklése betűkottáról.

4. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: A zeneértő és -érző képesség fejlesztése. Élőzenei koncert: klasszikusok és modernek.

Intellektuális képesség: Már meghallgatott zeneművek felismerése, megnevezése. Egyszerű zenei formák megfigyelése.

Érdeklődés, motiváció: Érdeklődjön a középkori zeneszerzők művei iránt.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Figyelemmel és érdeklődéssel hallgassa az egyes zenei részleteket.

Érzelmi tulajdonságok: Érezze át az egyes zeneművek belső tartalmát. Tisztelettel adózzon a tanult zeneszerzők iránt.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Tanult népdalfeldolgozások felismerése. Reneszánsz, barokk zenei szemelvények felismerése. Egyszerű zenei formák megfigyelése.

5. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: A vizuális nyelv alapjai.

Intellektuális képesség: Az alapvető képi kifejezőeszközök, ábrázolási módok megismerése, alkalmazása. Műalkotások megfigyelése, ismertetése.

Érdeklődés, motiváció: Eredeti műalkotásokon keresztül az érdeklődés felkeltése.

Attitűd, magatartás, viselkedés: A művészethez való pozitív hozzáállás, nyitottság kialakítása, elősegítése.

Érzelmi tulajdonságok: Élményekből fakadó érzelmek vizuális megjelenítése. Az alkotás folyamata mint örömforrás.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Jártasság a vizuális minőségek, kompozíciós megoldások kifejezőhatásának felismerésében.

6. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: Kifejezés, képzőművészet.

Intellektuális képesség: Élmények képi megfogalmazása. Vizuális művészet műfaji tulajdonságainak megkülönböztetése.

Érdeklődés, motiváció: Különböző vizuális élményeken keresztül érdeklődjön annak kifejezési lehetőségeiről.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Művészi élménnyel a művészethez való kötődés kialakítása.

Érzelmi tulajdonságok: Érzelmekben, érzésekben, impressziókban gazdag alkotások létrehozása, annak elősegítése.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Élmények, fantáziaképek síkbeli, térbeli megjelenítése. Különböző művészeti ágak, műfajok jellemzői. Képzőművészet vegyes technikával.

7. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: Vizuális kommunikáció.

Intellektuális képesség: Vizuális jelenségek, információk megértése. Saját gondolatok közérthető megjelenítése.

Érdeklődés, motiváció: Saját személyes élmények beépítése az alkotásokba.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Figyelemkoncentráció, kritikai szemlélet kialakítása, erősítése.

Érzelmi tulajdonságok: Aktív alkotási kedv fenntartása, személyes érzelmek kifejeztetése.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Látványok ábrázoló tanulmányozása, folyamatábrák. Információ képi sűrítése.

8. foglalkozás

5–6. osztály általános fejlesztési követelményei: Tárgy- és környezetkultúra.

Intellektuális képesség: A mindennapi tárgyak, eszközök, épületek funkciójának és jelentésének megértése. A tárgy vizuális megjelenítése.

Érdeklődés, motiváció: Érdeklődés felkeltése a mindennapi tárgyak, épületek sokszínű vizsgálatán keresztül.

Attitűd, magatartás, viselkedés: Érdeklődéssel figyelje, szemlélje a tárgyak, eszközök, épületek funkcióját.

Érzelmi tulajdonságok: Az alkotás örömeinek megéreztetése, tudatosítása, az alkotó folyamat során. A „közlő” szándékának megfelelő, érzelmekben gazdag ábrázolása, az érzelmek kreatív vizuális megjelenítése.

Megtanítandó tények, összefüggések, szabályok, elvek: Élmények, vágyak saját rajzbeli megfogalmazása. A környezet rendeltetésének, formájának megértése.

7. Tanulásmódszertan modul

1. foglalkozás

Témakör: Mire való az iskola? A tanulási szokások, stílus és stratégia felismerése.

Feladatok, célok: A tanulók iskolához való viszonyát, motivációját, tanulási szokásait kell megismernünk és kedvező irányba befolyásolnunk. Jó és rossz élmények az iskolában. Iskola és család. Nehézségek a tanulásban.

Személyiségjegyek fejlesztése: Önismeret, verbális kifejezőképesség, empátia, fegyelem fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Kötetlen, barátságos légkörben zajló beszélgetés, egyéni törekvések megfogalmazása, kérdőív kitöltése.

2. foglalkozás

Témakör: Tanulási szokások, relaxációs technikák.

Feladatok, célok: A tanuló ismerje a tanuláshoz való viszonyát, saját tanulási szokásait, annak hibáit (a kérdőív eredményeinek megbeszélése). Tanulási stílusok, stratégiák, módszerek.

Egyéni tanulás otthon: munkarend, napi ritmus, időterv, ütemterv. Tanácsok a tanuláshoz, új szokásrendek, elhatározások. Tanulást segítő módszerek. Relaxáció, tanulásra alkalmas lelki és szellemi állapot. Lazító és aktivizáló gyakorlatok.

Személyiségjegyek fejlesztése: Önismeret, önbizalom, önfegyelem erősítése, céltudatosság, akarat, koncentráció fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Kötetlen, barátságos légkörben zajló beszélgetés.

3. foglalkozás

Témakör: A tanulás külső és belső feltételei.

Feladatok, célok: A tanulást segítő külső és belső körülmények megismerése és helyes szokások kialakítása. A tanuláshoz szükséges külső állapot: íróasztal, rend, megvilágítás, csend, testhelyzet tanulás közben. A tanuláshoz szükséges belső állapot: akarat, cél, képességek, motiváció, kíváncsiság, érdeklődés, tudásvágy, tanulást segítő módszerek.

A tanulás megtervezése, megszervezése: időbeosztás, sorrendiség, pihenők. A pihenés módszerei. Jó tanulási szokások, tanulást segítő módszerek.

Személyiségjegyek fejlesztése: Önismeret, céltudatosság, akaraterő fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Kötetlen, barátságos légkörben zajló beszélgetés.

4. foglalkozás

Témakör: Az emlékezet fejlesztése.

Feladatok, célok: Megértés és emlékezés, emlékezet és akarat, emlékezési típusok. Megfelelő rögzítési, bevésési módszerek, mnemotechnikák, a helyek módszere, fogasmódszer, betűszó, történetté alakítás, kulcsszóvázat, kutyanyelv. Az ismétlések jelentősége az emlékezésben. Memóriagyakorlatok.

Személyiségjegyek fejlesztése: Emlékezés, akaraterő, koncentráció, figyelem, szókincs fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Frontális, egyéni, csoportos munka.

5. foglalkozás

Témakör: Szövegfeldolgozás, lényegkiemelés.

Feladatok, célok: Címmeditáció, ismeretlen szavak, kifejezések kiemelése. A lényeg megragadása, távirati rövidítés, skimming, kulcsszókeresés, vázlatkészítés. Írott szöveg jegyzetelése, elhangzó szöveg jegyzetelése, emlékeztető, kivonat készítése, PQRST, PQ4R, Cornell-módszer, koncentrációs, szókincsfejlesztő gyakorlatok.

Személyiségjegyek fejlesztése: Koncentráció, figyelem, szókincs fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Frontális, egyéni, csoportos munka.

6. foglalkozás

Témakör: Vázlatkészítés.

Feladatok, célok: Ismerkedjenek meg néhány vázlatkészítési technikával. Hagyományos és lineáris elrendezés, kivonatkészítés, gondolattérkép.

Személyiségjegyek fejlesztése: Gondolkodás, szókincs, figyelem fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Frontális, egyéni, csoportos munka.

7. foglalkozás

Témakör: Vázlatkészítés.

Feladatok, célok: Gondolattérkép megismerése, gyakorlása. Kulcsszó szerepe, fő témák kiemelése, összetett kép elemei. A gondolattérkép készítésének, törvényeinek megismertetése, gyakoroltatása. Központi kép, ágak, színek használata, hierarchikus elrendezés.

Személyiségjegyek fejlesztése: Gondolkodás, szókinccs fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Frontális, egyéni, csoportos munka.

8. foglalkozás

Témakör: Gondolkodásfejlesztés, tájékozódás a világban.

Feladatok, célok: Tanulás és gondolkodás. Problémamegoldó gondolkodás. A logika szabályai. Hibák, tévedések, sémák. Ítéletalkotás, érvelés, bizonyítás, vita. Válogatás, választás az információáradatban: az írott sajtó, könyv- és könyvtárhasználat, rádió, televízió, videó, film.

Személyiségjegyek fejlesztése: Gondolkodás fejlesztése.

Tanítási eszközök, módszerek, szakirodalom: Frontális, egyéni, csoportos munka.

B. KONFERENCIA-BEMUTATÓ ÉS ÓRAVÁZLATOK

1. Bevezető

„KINCSEINK... Gyökerek a szülőktől, szárnyak az iskolától” című Nemzetközi Tehetséggondozó Konferencia, Debrecen, 2009. november 13–14.

A „*Kincseink ... Gyökerek a szülőktől, szárnyak az iskolától*” című nemzetközi tehetséggondozó konferenciának a debreceni Vénkert Általános Iskola, Óvoda és Általános Művészetoktatási Intézmény adott otthont.

A konferencia nyitónapján tartott sajtótájékoztatón *Kósa Lajos*, Debrecen polgármestere elmondta, úgy véli, a tehetséggondozás nemzeti ügy, és ezt fel kell vállalnia Debrecennek. A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács elnöke, *Csermely Péter* professzor Debrecen a tehetséggondozás szempontjából Magyarország fővárosának nevezte. A sajtótájékoztatót felszólalt még többek között *Pappné Gyulai Katalin*, a debreceni polgármesteri hivatal oktatási osztályának vezetője, aki beszámolt a Debrecen iskoláiban folyó, szerteágazó tehetségfejlesztő munkáról.

A megnyitón Debrecen város vezetői, *Porkoláb Gyöngyi*, a Debreceni Kőr Dáma Egyesület elnöke, *Esztergályos Jenő*, az Apáczai Kiadó ügyvezető igazgatója és *Gyarmatiné Piránszki Nóra*, a Vénkert Általános Iskola, Óvoda és AMI igazgatója szólalt fel. A megnyitó utáni szekcióülések keretében az érdeklődők magyar és angol nyelvi, matematikai, természetismereti, sport, valamint művészeti műhelymunkákba nyerhettek betekintést, ahol a tehetséggondozó programban diagnosztikai mérés alapján részt vevő gyerekek csillogtatták meg tudásukat. A jelenlévők megismerhették a Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Programot is.

A konferencia másnapján a Bartók-teremben plenáris ülésekre került sor. Köszöntőjében *Kósa Lajos*, Debrecen város polgármestere, egyben a rendezvény fővédnöke arra tért ki, hogy ma a magyar oktatási rendszerben a tehetséggondozás, a tehetségápolás kevés figyelmet kap, kevés erőforrást fordítunk rá más célokhoz viszonyítva. A magyar alapfokú oktatásban nagyon fontos szempont a hátrányos helyzetű gyerekek felkarolása, de ugyanilyen fontos lenne a tehetség felkarolása is. A kettő között egyensúlyt kell teremteni.

Az európai tehetséggondozás aktuális kérdéseiről *dr. Franz Josef Mönks*, az Európai Tehetségtanács (European Council for High Ability) holland elnöke beszélt. Előadásában hangsúlyozta, a tehetség az egyén legfontosabb olyan tulajdonsága, amely lehetőséget ad arra, hogy egy vagy több területen kiemelkedő

eredményt érjünk el. Ahhoz, hogy ez a tehetség valóban kiteljesedjen, kibontakozhasson, jó szülőkre, jó pedagógusokra és jó törvényhozókra van szükség. S arra is figyelni kell, hogy minden tehetség a saját szükségletei szerint, a saját szintjének megfelelően optimálisan fejlődhessen.

„A nők és férfiak szellemi adottságai/képességei az újabb genetikai kutatások tükrében” címmel *dr. Czeizel Endre* orvos-genetikus, a Magyar Tehetséggondozó Társaság örökös tiszteletbeli elnöke tartott nagy sikerű előadást. Beszédéből többek között megtudhattuk azt is, hogy a két nem között a legegységesebb különbség a verbalitásban és a térbeli tájékozódási képességben van. Az elsőben a nők, a másodikban a férfiak a jobbak.

Dr. Balogh László, a Magyar Tehetséggondozó Társaság elnöke „Erősségek és gyenge pontok az iskolai tehetséggondozásban” című előadásában hangsúlyozta, hogy a magyar oktatásban a hagyományos pedagógusszerepben nem lehet tehetséggondozó munkát végezni. Profi tehetség-tanácsadó szakemberekre, komplex programokra van szükség, ahol a gyerek egész személyiségét kell fejleszteni, nem csak azt a képességét, amelyikben erősségeket mutat. Ha nincs egyéni fejlesztési program, nem lesz hatékony a tehetségfejlesztés.

A Debreceni Sportiskola *Kinckereső* tehetségkutató programjának 2006 és 2009 közötti eredményeiről *Orendi Mihály*, a Debreceni Sportcentrum Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója és *Keczeli Danica* programvezető számoltak be.

„Tehetségszűrés, tehetségigéret, tehetséggondozás Debrecenben” címmel pedig *Pappné Gyulai Katalin*, Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Oktatási Osztályának vezetője tartott előadást, bemutatta a városban 2008 szeptemberében indult tehetséggondozó programot. Elmondta, a tehetséggondozó program keretében diagnosztikai mérés alapján választják ki az általános iskola 4. évfolyamán tanuló „tehetséggyanús” gyermekeket. Fontos, hogy a mérés objektív legyen, ezért a város 28 önkormányzati fenntartású általános iskolájának összesen 67 osztályában egy időpontban történik meg a mérés, pszichológusok bevonásával. A felmérések a gyerekek képességeinek alaposabb megismerését segítik elő (figyelem, emlékezet, gondolkodás, intelligencia, tanulással kapcsolatos attitűdök). A programba e felmérés eredményeit és a pedagógusok véleményét is alapul véve válogatják be a tanulókat. Az 5.–6. évfolyamon fejlesztésük saját intézményükben, képzett tehetségfejlesztő pedagógusok által történik, majd a 6. évfolyam végén kontrollmérésre kerül sor, amelynek eredményeként megállapítható a hozzáadott pedagógiai érték az iskolába lépéstől a 4. évfolyam végéig, illetve a 4. és 6. évfolyamok között. A mérés eredményeként a létszámtól függően tehetséggondozó osztály(ok) kijelölésére kerül sor.

A továbbiakban a konferencia keretében tartott *matematikai, angol nyelvi és magyar nyelvi bemutató órák vázlatait* közöljük.

2. Játékban a matematika (matematika óravázlat)

Tanít: Bertók Krisztina

1. feladat

Melyik magyar matematikusról van szó?

Már gyermekkorában kitűnt matematikai tehetségével. Az általa által megalkotott geometriát Einstein használta föl első ízben a relativitáselmélet megalkotásakor a huszadik század elején. A hadseregben a legjobb matematikus volt, kiválóan hegedült és nagyszerűen vívott. Állandóan párbajozott. Élete utolsó három évtizedében gazdálkodással foglalkozott.

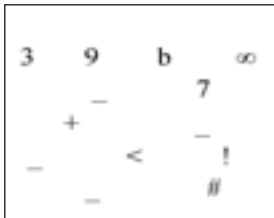
Megoldás: Bolyai János (1802–1860)

Fejlesztési feladatok: Emlékezet, gyors gondolkodás.

Órai tevékenység eszközei: Projektor.

2. feladat

Nézd meg az ábrát 30 mp-ig, majd emlékezetből rajzold vissza a látottakat!

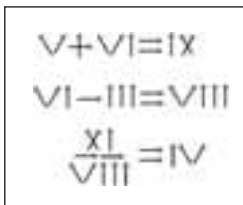


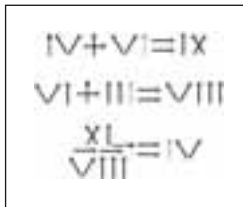
Fejlesztési feladatok: Módszeresség, divergens és rugalmas gondolkodás, kreativitás, memória.

Órai tevékenység eszközei: Projektor.

3. feladat

Három feladatot látsz, mindegyiknél egy gyufát kell áthelyezni úgy, hogy igaz legyen az egyenlőség.



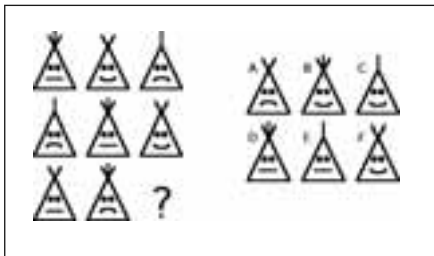
Megoldás:

Fejlesztési feladatok: Összefüggések felismerése gyakorlati feladatokkal; problémamegoldó és összehasonlító képesség, gyors gondolkodás.

Órai tevékenység eszközei: projektor, gyufaszálak

4. feladat

Melyik ábra való a kérdőjel helyére?



Megoldás: C.

Fejlesztési feladatok: Problémamegoldó és összehasonlító képesség, gyors gondolkodás.

Órai tevékenység eszközei: Projektor.

5. feladat

Egy 5 méteres gerendát 1 méteres darabokra vágunk. Hány percig tart a művelet, ha egy vágást 2 perc alatt tudunk elvégezni?

Megoldás: 8 perc.

Fejlesztési feladatok: Alaposság, a figyelemösszpontosítás, a józan és gyakorlatias gondolkodás.

Órai tevékenység eszközei: Kötél, olló.

6. feladat

A „Die Hard 3. – Az élet mindig drága” című filmben a két főhősnek (Bruce Willis és Samuel L. Jackson) a következő feladványt kellett megoldaniuk ahhoz, hogy egy bomba ne robbanjon fel a város közepén: Van egy 3 gallonos és egy 5 gallonos (1 gallon kb. 3,785 l) vizes palackjuk, ami egy szökőkút szélén áll, tehát bármikor megtölthetők vízzel. Ezek segítségével kell 4 gallon vizet kimérniük. Hogyan tudják megtenni?

Megoldás: Megtöltve az 5 gallonos palackot, abból 3 gallont áttöltünk a másik palackba, így ebben 2 gallon marad. Ezt megint áttöltjük a 3 gallonosba (miután azt kiürítettük), így abba még 1gallonnyi víz fér. Ha az 5 gallonost újra teletöltjük, és abból 1 gallont átöntünk a 3 gallonosba, akkor az 5 gallonosban 4 gallonnyi víz marad.

A mérés leírása pl.:

$$4 = 5 - [3 - (5 - 3)] = 2 - 5 - 2 - 3$$

Fejlesztési feladatok: Logikus gondolkodás, divergens gondolkodás, a szereplési képesség a kommunikációs készséggel egyetemben, figyelmesség, intuitív képesség tapasztalataik megfogalmazása, általánosítás.

Órai tevékenység eszközei: Üvegvád, műanyag pohár

7. feladat

A király kincstárában 12 erszény van. A 12 erszényben 10-10, látszatra teljesen azonos pénzérme van. De az egyikben az érmék nehezebbek, mint a többi erszényben lévő – teljesen azonos tömegű – pénzérmék. Az az okos legény nyerheti el a királylány kezét, aki a legkevesebb méréssel meg tudja mondani, melyik erszényben vannak a hamis pénzek. A királyságban csak a kétkarú mérleget ismerték. A legügyesebb legény hány mérés után választotta ki a hamis pénzt tartalmazó erszényt?

Megoldás: 3 mérés

1. mérés: össze kell hasonlítani 6-6 erszényt. Amelyik oldalon lejjebb billen a mérleg, azon az oldalon található hat erszény között van a nehezebb. A könnyebb oldalon lévő erszényeket félreteszem. A 2. mérésnél összehasonlítok 3–3 erszényt, és amelyik oldal a nehezebb, azon az oldalon található három erszény között van a hamis pénz. A másik három erszényt újból félre teszem. A 3. mérésnél az előző mérés nehezebb oldali három erszénye közül egyet félreteszek, és a

maradék kettőt összehasonlítom, ha azonosak, akkor a féltetett erszényben vannak a hamis pénzek.

Fejlesztési feladatok: Logikus gondolkodás, divergens gondolkodás, a szereplési képesség a kommunikációs készséggel egyetemben, figyelmesség, intuitív képesség.

Órai tevékenység eszközei: Kétkarú mérleg, kincses erszény, projektor.

8. feladat

Legfeljebb hány huszár helyezhető el a sakktáblán úgy, hogy ne üthessék egymást?

Megoldás: Ha például egy fekete mezőre teszünk egy huszárt, akkor onnan csak fehér mezőre tud ütni. Tehát rakjunk mind a 32 fekete mezőre huszárokat, nem tudják egymást ütni.

Fejlesztési feladatok: Logikus, divergens gondolkodás, a szereplési képesség a kommunikációs készséggel egyetemben, figyelmesség, intuitív képesség.

Órai tevékenység eszközei: Projektor, sakk-készlet.

9. feladat

Átkelés a folyón

3 oroszlán és 3 vadász áll a parton. Adott egy csónak, amellyel át kell szállítani az oroszlánokat a túlsó partra. Ha éppen többen vannak az oroszlánok valamelyik parton, mint a vadászok, akkor bajt csinálnak... Hogyan kelnek át mind a hatan baj nélkül, ha csak ketten férnek a csónakba és üresen nem jár a csónak?

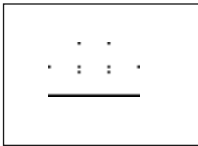
Megoldás: Az egyes állapotokat számnégyesek jellemzik. Az első szám a bal parton lévő vadászok száma, a második a bal parton lévő oroszlánok száma, a harmadik a jobb parton lévő vadászok száma, míg a negyedik a jobb parton lévő oroszlánok száma. Ezek után az egymást követő állapotok: 3300-3201-3003-3102-1122-2211-0231-0330-0132-0033

Fejlesztési feladatok: Logikus gondolkodás, divergens gondolkodás, a szereplési képesség a kommunikációs készséggel egyetemben, figyelmesség, intuitív képesség.

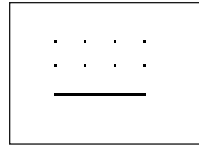
Órai tevékenység eszközei: Projektor.

10. feladat

Az asztalra letettünk néhány kockát. Ha ezeket előlről, illetve oldalról megnézzük, akkor az alábbiakat látjuk. Legalább hány és legfeljebb hány kocka lehet az asztalon?



előlről



oldalról

Megoldás: Legalább 6 kocka

Legfeljebb 11 kocka



Fejlesztési feladatok: Térbeli látásmód, a fejben való képalkotás képessége és a képi fantázia, képzelőerő.

Órai tevékenység eszközei: Projektor, kockák.

11. feladat

Lazító, szellemi játék

A tanulók körben állnak. Sorban egymás után mondják a természetes számokat. Aki a 7 többszörösét mondja, az tapsol, aki olyan számot mond, amelyben a 7-es számjegy szerepel, dobbant. Aki eltéveszti, kiesik a játékból.

Fejlesztési feladatok: Közösségi munka, koncentrációs képesség, tolerancia.

3. Szövegeljünk! Kommunikáció, szóbeli és írásbeli szövegalkotás (magyar nyelvi óravázlat)

Tanít: Horváth Katalin

1. Üdvözlés, bemutatkozás

Fejlesztési feladatok: Ráhangolás, motiváció.

2. Körjáték számolással

Fejlesztési feladatok: Figyelemmegosztás.

Órai tevékenység módszerei: Mozgásos játék.

3. Kreativitás

Egy apa ad a fiának 100 forintot. Egy másik apa is ad a fiának száz forintot. A két fiú összeszámolta a pénzt, és kiderült, hogy kettejüknek együtt száz forintja van. Hogyan lehetséges ez?

Fejlesztési feladatok: Kreativitás fejlesztése.

Órai tevékenység módszerei: Közös szóbeli feladatmegoldás.

Órai tevékenység eszközei: Applikációs képek.

4. Szóalkotás a megadott betűkből

(a) Melyik foglakoazást rejtik a következő betűk?

T	Ö
R	
NY	
	S
Á	
K	V
O	

(b) Írj három szót, ami eszedbe jut erről!

(c) Alkoss szavakat a megadott betűk felhasználásával!

Fejlesztési feladatok: Vizuális percepció, a szemmozgás tudatos kontrolljának fejlesztése.

Órai tevékenység módszerei: Egyéni írásbeli feladatmegoldás.

Órai tevékenység eszközei: Betűkártya.

5. Kombinációs feladat

- (a) Húsz másodpercig figyelj a betűket és jegyezd meg!

SZ
 G
 V
 E Ö

- (b) Írd betűrendben a látott betűket!
 (c) Alkoss a megadott betűk felhasználásával egy fogalmat kifejező szót!
 (d) Írj igaz állítást a szövegről! Állításaid a „szöveg” szó betűivel kezdődjenek!

Fejlesztési feladatok: Újrastrukturálás, kombinálás és szintetizálás.

Órai tevékenység módszerei: Egyéni írásbeli feladatmegoldás.

Órai tevékenység eszközei: Feladatlap.

6. A logikus gondolkodás fejlesztése

Egy révésznek nagyon kicsi csónakja van. Hogyan tudja vagyunkáját – kecskéjét, káposztáját és a farkasát – átvinni a túlpartra, ha mindig csak egyet tud ezekből betenni a ladikba?

Fejlesztési feladatok: Meggyőzés, érvelés.

7. Fogalmazás, írásbeli szövegalkotás (Ismétlés és ismeretbővítés)

A fogalmazás műfajai: elbeszélés, leírás, levél, jellemzés, hirdetés, meghívó, hír.

Fejlesztési feladatok: ismétlés és ismeretbővítés.

Órai tevékenység módszerei: Heurisztikus módszer, egyéni írásbeli feladatmegoldás.

Órai tevékenység eszközei: Applikációs képek, szókérttyű.

8. Műfajok

- (a) Állapítsd meg az alábbi szövegrészeket műfaját!

- (b) Döntésedet indokold meg!

A madár meredten figyelte a vizet. Hirtelen lebukott, s egy fickándo­zó halat tartott a csőrében. A kárókatona várt egy kicsit, majd újabb zsákmány után nézett. Miután jóllakott, bevonult a tó melletti nádasba pihenni.

Tegnap délelőtt 10 órakor megkezdte ülését a parlament.

Mindennemű hagyatékot, régi ruhát, bútorokat, lámpákat, könyveket vásárolok magas áron. Érdeklődni: Hollósiné, 12222-222

Az a kis falu, ahova a két gyerek való, a Mecsek egy völgyében rejtőzködik. Valami harminc vályogház meg egy nagy kőház mindössze. Az ablakok olajos vászonból vannak minden házon. Az úri házon is.

A faluban azon éjjel nem aludt senki. Sötétedésig keresték a gyermekeket. Másnap virradóra hagyták, hogy átkutatják végig a patakot. Csak a vitézek tértek nyugalomra. Bálint pap ott maradt Ceceynél, és vigasztalhatta a vigasztalhatatlan házaspárt.

Kedves sógorom és kedves Juliska! Istentől jó egészséget és zavartalan életet kívánok mindnyájatoknak.

A kereket a maga bástyája elé gurította. Rozsdás és tört puszkacsó volt a várbán bőven. Azokat tömte újra. Belekötöztette a dróttal a kerékbe úgy, hogy véggel kifelé álljanak. A csövek közeit megtömte forgáccsal, kénnel, faggyúval, szurokkal. Két oldalt beszögeztette deszkával. Végül széles deszkatalpat csináltatott a keréknek körös-körül, hogy el ne dőljön.

(c) Írd le a mai helyesírásnak megfelelően a megszólítást!

Fejlesztési feladatok: ismeretek alkalmazása, rendszerezés.

Órai tevékenység módszerei: Egyéni írásbeli feladatmegoldás.

Órai tevékenység eszközei: Feladatlap.

9. Szövegalkotás írásban

Az alábbi két mondat között nincs összefüggés. Egészítsd ki úgy a szöveget, hogy tartalmilag kapcsolódjanak a mondatok!

Odakint zuhog az eső. Holnap már csak pára lesz egy virág szirmán.

10. A szöveg jellemzői (asszociáció, nyelvtani, fogalmazási ismeretek alkalmazása)

Állapítsátok meg, hogy melyiket nevezhetjük szövegnek!

(a) *Hébe-hóba átjártunk egymáshoz látogatóba. Nyáron gyümölcscsel kedveskedtem neki, télen meleg cipóval vigasztaltam a hideg miatti borúját. Ilyenkor szívesen időzött el egy-egy pohárka bor mellett, amely mindketőnket jobb kedvre derített.*

(b) *Szeretem a teát. Forrón átmelegít. Csipkebogyó, ribizli, és hárslevél. Megint egy esős nap. Már el is fogyott. Anya főz.*

Alakítsátok át a (b) mondathalmazt úgy, hogy szöveg legyen belőle!

11. Asszociációs képesség fejlesztése

Keress kapcsolatot az (a) és (b) oszlop szavai között!

(a) <i>Gyerek</i>	(b) <i>tömött busz</i>
<i>tudós</i>	<i>vendégfogadó</i>
<i>vállalkozás</i>	<i>Picasso-kép</i>
<i>iskola</i>	<i>erkölcskönyv</i>
<i>igazgató</i>	<i>katonai alakulat</i>
<i>színház</i>	<i>vonzó nő</i>
<i>lakás</i>	<i>rgyiptomi múmia</i>
<i>belváros</i>	<i>cowboy</i>
<i>országgyűlés</i>	<i>csokoládégyár</i>
<i>televízió</i>	<i>régi újság</i>

Fejlesztési feladatok: Fogalmazási ismeretek alkalmazása, nyelvi kreativitás, nézőpontváltás.

Órai tevékenység módszerei: Egyéni írásbeli feladatmegoldás, páros munka, szóbeli megoldás.

Órai tevékenység eszközei: Feladatlap.

12. Szerepjáték

„Július van. Két hónapi szárazság után, egy hete szinte megállás nélkül szakad az eső.”

„Én vagyok a” (földigiliszta, esernyő, kiszáradni készülő tó, barackfa, nyaralók, vízi élőlények).

Fejlesztési feladatok: Kreativitás, nézőpontváltás.

Órai tevékenység módszerei: Írásbeli szövegalkotás többféle nézőpont figyelembevételével.

Órai tevékenység eszközei: Feladatlap.

13. Összefoglalás, értékelés

Órai tevékenység módszerei: Egyéni megnyilatkozások.

Megoldókulcs a magyar nyelvi óravázlathoz

3. Kreativitást fejlesztő feladat

Egy apa ad a fiának 100 forintot. Egy másik apa is ad a fiának száz forintot. A két fiú összeszámolta a pénzét, és kiderült, hogy kettejüknek együtt száz forintja van. Hogyan lehetséges ez?

Megoldás: *nagyapa, apa, fia*

4. Szóalkotás

(a) Melyik foglalkozást rejtik a következő betűk?

Megoldás: *könyvtáros*

(b) Mondj három szót, ami eszedbe jut erről!

Megoldás: *ritkaságok, katalógus, kölcsönzés*

(c) Alkoss szavakat a megadott betűk felhasználásával!

Megoldás: *sátor, káros, köt, sor, sár, vár, kár, kör, nyár, tör*

5. Újrastrukturálás, kombináció és szintetizáció

(a) 20 másodpercig figyeld a betűket és jegyezd meg!

Sz
 G
 V
 E
 Ö

(b) Írd betűrendben a látott betűket!

Megoldás: *E, G, Ö, Sz, V*

(c) Alkoss a megadott betűk felhasználásával egy fogalmat kifejező szót!

Megoldás: *szöveg*

(d) Írj igaz állítást a szövegről! Állításaid a „szöveg” szó betűivel kezdődjenek!

Megoldás:

Szerkesztésekor figyelniünk kell a hármas tagolásra.

Összefüggő mondatokból áll.

Véleményünket is kifejezhetjük a segítségével.

Események elmondásakor is szöveget alkotunk.

Gondolataink közvetítésére alkalmas.

6. Logikus gondolkodás fejlesztése

Egy révésznek nagyon kicsi csónakja van. Hogyan tudja vagyunkáját – kecskéjét, káposztáját és a farkasát – átvinni a túlpartra, ha mindig csak egyet tud ezekből betenni a ladikba?

Megoldás:

1. kecske,
2. üresen vissza,
3. káposzta,
4. kecske vissza,
5. farkas oda,
6. üresen vissza,
7. kecske.

(Felügyelet nélkül csak a farkas és a káposzta lehet egy helyen.)

7. Írásbeli szövegalkotás

Fogalmazás: Olyan írásbeli szövegalkotás, amelyben a szövegalkotó egy általa választott vagy neki kijelölt témáról valamilyen műfajú szöveget hoz létre.

Megoldások:

- **elbeszélés:** *esemény, hely, időrend, idő*
- **leírás:** *elbeszélés leíró része, élőlények, tárgyak, természeti jelenségek bemutatása legjellemzőbb tulajdonságok alapján, a bemutatás sorrendje*
- **levél:** *a kapcsolatteremtés eszköze; eseményt, kívánságot, érzelmet mond el; hangnemét a téma, a címzett, a levélíró és a címzett kapcsolata határozza meg,*
- **jellemzés:** *élőlények legfontosabb jellemvonásait írja le magatartásuk, szokásuk, beszédmódjuk alapján,*
- **hirdetés:** *publicisztikai műfaj, egy elkövetkező eseményről értesít, helyéről, időpontjáról stb.,*

- **meghívó:** egy következő eseményre hív udvarias formában, hely, idő, fontos tudnivaló megjelölésével,
- **hír:** megnevezi a már megtörtént eseményt, annak résztvevőit, helyét, időpontját.

8. Műfajok

- (a) Állapítsd meg az alábbi szövegrészletek műfaját!
(b) Döntésedet indokold meg!

Megoldások:

A madár meredten figyelte a vizet. Hirtelen lebukott, s egy fickándo­zó halat tartott a csőrében. A kárókatona várt egy kicsit, majd újabb zsákmány után nézett. Miután jóllakott, bevonult a tó melletti nádasba pihenni. (*Leírás*)

Tegnap délelőtt 10 órakor megkezdte ülését a parlament. (*Hír*)

Mindennemű hagyatékot, régi ruhát, bútorokat, lámpákat, könyveket vásárolok magas áron. Érdeklődni: Hollósiné, 12222-222. (*Hirdetés*)

Az a kis falu, ahova a két gyerek való, a Mecsek egy völgyében rejtőzködik. Valami harminc vályogház meg egy nagy kőház mindössze. Az ablakok olajos vászomból vannak minden házon. Az úri házon is. (*Leírás*)

A faluban azon éjjel nem aludt senki. Sötétedésig keresték a gyermekeket. Másnap virradóra hagyták, hogy átkutatják végig a patakot. Csak a vitézek tértek nyugalomra. Bálint pap ott maradt Ceceynél, és vigasztalgatta a vigasztalhatatlan házaspárt. (*Elbeszélés*)

Kedves sógorom és kedves Juliska. Istentől jó egészséget és zavartalan életet kívánok mindnyájatoknak. (*Levél*)

A kereket a maga bástyája elé gurította. Rozsdás és tört puskacső volt a várban bőven. Azokat tömette újra. Belekötöztette a dróttal a kerékbe úgy, hogy véggel kifelé álljanak. A csövek közeit megtömette forgác­csal, kén­nel, fagygyúval, szurokkal. Két oldalt beszögeztette deszkával. Végül széles deszkatalpat csináltatott a keréknek körös-körül, hogy el ne dőljön. (*Leírás*)

- (c) Írd le a mai helyesírásnak megfelelően a megszólítást!

Megoldás: *Kedves Sógorom és Kedves Juliska!*

9. Az alábbi két mondat között nincs összefüggés. Egészítsd ki úgy a szöveget, hogy tartalmilag kapcsolódjanak a mondatok!

Odakint zuhog az eső. Holnap már csak pára lesz egy virág szirmán.

Megoldás: *Odakint zuhog az eső. Ha kisüt a nap, holnap már csak pára lesz egy virág szirmán.*

10. Állapítsátok meg, hogy melyiket nevezhetjük szövegnek!

- (a) Hébe-hóba átjártunk egymáshoz látogatóba. Nyáron gyümölcscsel kedveskedtem neki, télen meleg cipóval vigasztaltam a hideg miatti borúját. Ilyenkor szívesen időzött el egy-egy pohárka bor mellett, amely mindketőnket jobb kedvre derített.
- (b) Szeretem a teát. Forrón átmelegít. Csipkebogyó, ribizli, és hárslevél. Megint egy esős nap. Már el is fogyott. Anya főz.

Megoldás: *Az (a) mondathalmaz szöveg.*

Alakítsátok át a (b) mondathalmazt úgy, hogy szöveg legyen belőle!

Megoldás: *Szeretem a teát. Hűvös időben a forró ital kellemesen átmelegít. Legjobban a csipkebogyó, a ribizli és a hárs leveléből készült főzetet kedvelem. Most, hogy újra hidegre fordult az idő, hamar elfogy a kellemes nedű. Ilyenkor anya gyakrabban főz teát.*

4. Péntek 13! Angol nyelvi foglalkozás a babonák és az őszi ünnepek körében (angol nyelvi óravázlat, magyar változat)

Tanít: Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia

1. Motiváció

Fejlesztési feladatok: Ráhangolódás az angolóra; az artikulációs bázis megtéremtése.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: Beszélgetés kezdeményezése az óra anyagáról, a dátumról, a péntek 13-hoz kapcsolódó babonákról.

Az órai tevékenység eszközei: Frontális.

Tanári tevékenység, megjegyzés: 3 csapat kijelölése, névadás, csapatkapitányok kijelölése (feladatuk: a sikeresen végrehajtott feladatok után a táblán a csapat jelét egy-egy mezővel arrébb tenni).

„A” csapat – „Szellem”

„B” csapat – „Tök”

„C” csapat – „Fekete macska”.

Amelyik csapat a foglalkozás végére a legtöbb lépést megteszi, az nyer.

2. Irányított kérdések a babonákkal kapcsolatban

Fejlesztési feladatok: Ösztönözni a tanulókat arra, hogy meghallgassák, majd visszaadják társuk gondolatait.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: Papírcsíkok közül választanak, amelyeken az alábbi kérdések szerepelnek:

Are you superstitious?

Do you believe in superstitions?

Do you know any of the superstitions' origin in your country?

Have you ever walked under the ladder?

What does Friday the 13th mean to you?

Do you have a lucky number?

Do you have an unlucky number?

Do you believe in black cats?

What do you do if you put your left leg on the floor first when you get up?

Say a superstition of your country which brings you bad luck.

Say a superstition of your country which brings you good luck.

Say a superstition of Britain which brings you bad luck.

Say a superstition of Britain which brings you good luck.

Have you got a four-leaf clover?

What do you do when you get a chain- letter?

Az órai tevékenység eszközei: A tanuló választ egy kérdést. Párban dolgoznak. Egymástól kell kérdezniük. Elmondják, hogy mi volt a partnerük válasza.

3. Des'ree: Life – Dal a babonákról

Fejlesztési feladatok: Dalhallgatás. Beszélgetés a dal és az énekes előzetes ismeretéről. Az első hallgatás után beszélgetés a dal keltette érzésekről, első benyomásokról. Milyen babonák merülnek fel a dalban? Gondolkodási műveletek fejlesztése. Csapatmunka erősítése. Versenyszellem kialakítása.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái:

Life by Des'ree
I'm afraid of the dark,
'specially when I'm in a park
And there's no-one else around,
Ooh, I get the shivers.
I don't want to see a ghost,
It's a sight that I fear most.
I'd rather have a piece of toast and
watch the evenings news.
Life, oh life, oh life, oh life doo,
doot doot dooo. Life, oh life,
oh life doo, doot dooo.
I'm a superstitious girl,
I'm the worst in the world.
Never walk under ladders, I keep
a rabbit's tail. I'll take you up on a dare,
anytime, anywhere. Name the place
I'll be there, bungee jumping,
I don't care!
Life, oh life, oh life, oh life doo,
doot doot dooo. Life, oh life,
oh life doo, doot dooo.
So after all's said and done
I know I'm not the only one.
Life indeed can be fun, if you really want to.
Sometimes living out your dreams,
Ain't as easy as it seems.
You wanna fly around the world,
In a beautiful balloon.

Minden csapatnak különböző feladatai vannak:

„A” csapat – „Szellem”: *Kiegészítés*

Complete the lines with the words: fear, dark, get, evening, there's, have, see, park
 I'm afraid of the.....
 'specially when I'm in a.....
 And..... no-one else around,
 Ooh, I..... the shivers.
 I don't want to..... a ghost,
 It's a sight that I..... most.
 I'd rather..... a piece of toast and
 watch the..... news.

„B” csapat – „Tök”: *Összekötés*

Match the beginnings with the endings:

I'm a
 I'm the worst
 Never walk
 I keep
 I'll take you up on a dare,
 Name the place
 bungee jumping,

I don't care!
 anytime, anywhere.
 I'll be there,
 superstitious girl,
 in the world.
 a rabbit's tail.
 under ladders,

„C” csapat – „Fekete macska”: *Sorba rendezés*

Make the correct order (number the lines)

- ___ Ain't as easy as it seems
- ___ Sometimes living out your dreams,
- ___ In a beautiful balloon.
- ___ Life indeed can be fun, if you really want to.
- ___ I know I'm not the only one.
- ___ So after all's said and done
- ___ You wanna fly around the world,

Az órai tevékenység eszközei: Csoportmunka. Ellenőrzés frontálisan szóban.

Tanári tevékenység, megjegyzés: A dal szövege és a feladatok az asztalaikra vannak készítve. Tehetnek egy lépést a táblán, ha jól oldják meg a feladatokat.

4. Babonákkal kapcsolatos képek a táblán

Fejlesztési feladatok: Előzetes tudás felmérése. Képek alapján babonák felismerése. Jó- és balszerencse.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: Minden csapatnak 3-3 képhez kell választani mondatot a tanári asztalról.

- To spill salt (szellem)
- Breaking a mirror (szellem)
- A bat flies into the house (szellem)
- Finding a horseshoe (tök)
- Friday the thirteenth (tök)
- Walking under the ladder (tök)
- Opening an umbrella indoors (fekete macska)
- If a black cat crosses your path (fekete macska)
- To find a four-leaf clover (fekete macska)

Az órai tevékenység eszközei: 2-2 tanuló egy csapatból. Csoportmunka. Ellenőrzés frontálisan.

5. Memóriakártya – *Halloween*

Fejlesztési feladatok: Megtalálni a kapcsolatot a táblai képek és az asztali kártyák között. Beszélgetés a Halloweenről. Memória fejlesztése.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: Memóriakártya játékszabályainak megbeszélése: Arccal lefelé fordítani a kártyákat. Kettőt felfordítani. Ha a kártyák egyformák, akkor maga mellé teszi. Ha nem egyeznek, visszafordítja, és a következő játékos jön.

Az órai tevékenység eszközei: Csoportmunka.

6. Szókereső – *Halloween*

Fejlesztési feladatok: Meg kell találni a szavakat a Halloween-nel kapcsolatban. Hány szót tudnak 1, 5 perc alatt megtalálni?

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: A betűk közt elrejtve vannak a szavak.

Az órai tevékenység eszközei: Csoportmunka. Ellenőrzés szóban – mondják, hogy hány szót találtak.

Very Tricky Halloween Word Search



Forrás: www.girlscouts.amesev.com

Tanári tevékenység, megjegyzés: Amelyik csapat a legtöbb szót gyűjti, arrébb teheti a jelét a táblán.

7. Run & point (fut és mutat)

Fejlesztési feladatok: Egy angol kifejezés hallatán a képhez kell szaladni és rámutatni. Megtalálni a megfelelő képet rövidebb idő alatt. Emlékezetfejlesztés.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: A tanár egy angol kifejezést mond a Halloween témakörében felrakott képekből. Az első játékos, aki megérinti a helyes képet, az szerez a csapatának egy pontot. Hány szót tudsz megnevezni egy perc alatt?

Az órai tevékenység eszközei: Csapatverseny, sorverseny. Leírni papírra, majd ellenőrzés frontálisan.

Tanári tevékenység, megjegyzés: Az a csapat nyer, amelyik a verseny során több pontot szerez. Táblán a képek. Az a csapat, amelyik a legtöbb szót gyűjti, tehet egy lépést a táblán.

8. Viccek a Halloween témaköréből

Fejlesztési feladatok: Jó hangulat teremtése, vicces légkör. Megtalálni a helyes választ. Párosítás.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: A tanulóknak meg kell találniuk a vicces kérdésekre a még viccesebb válaszokat.

Why do witches ride broomsticks?
Because they don't have bikes.
What do the skeletons say before they begin dining?
Bone appetite.
What do ghosts serve for dessert?
Ice-scream.
When it is bad luck to meet a black cat?
When you are a mouse.
Why don't skeletons like parties?
They have no-body to dance with.
What do witches put on their hair?
Scare spray.

Az órai tevékenység eszközei: 2-2 tanuló minden csapatból.

Tanári tevékenység, megjegyzés: Az a csapat nyer, aki először párosítja össze helyesen a kérdéseket a válaszokkal. Táblán a kérdések. Tanári asztalon a válaszok.

9. Addam's család

Fejlesztési feladatok: Beszélgetés az ismert filmről, szereplőkről. Szövegértés. Hibakeresés.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: A kapott szövegben meg kell találniuk a hibákat, összehasonlítva a képpel.



Az órai tevékenység eszközei: Moziplakát szemléltetésként a táblán. Csoportmunka. Szövegértés ellenőrző kérdésekkel. Aláhúzással jelölni az eltéréseket. Ellenőrzés frontálisan.

Tanári tevékenység, megjegyzés: A szöveg a csapatok asztalán. Ha marad idő: igaz-hamis kérdések. Felcímkezni a nevekkkel a képet. A jó megoldások után lépés a táblán.

10. Előzetes projektmunka bemutatása

Fejlesztési feladatok: Bemutatni a saját munkájukat angol nyelven.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: A projekt témája: Tervezz egy szörnyet, mutasd be! Tervezd meg a lakhelyét, ami éppen eladó, adj fel hirdetést!

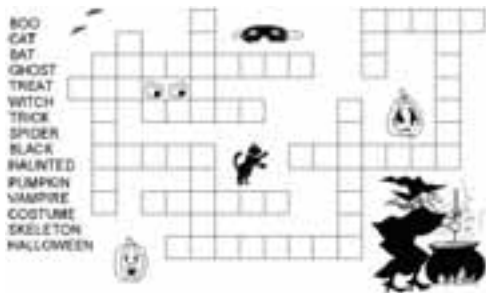
Az órai tevékenység eszközei: Frontálisan.

Tanári tevékenység, megjegyzés: Ha van idő, leírás alapján ki lehet találni, hogy kiről beszélnek a tanulók.

11. Keresztrejtvény

Fejlesztési feladatok: Az új szavak gyakorlása változatos módon.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái:



Forrás: www.printables.kabcose.com

Az órai tevékenység eszközei: Csoportmunka. Önellenzés a tábláról.

Tanári tevékenység, megjegyzés: A tanulók asztalán a keresztrejtvény A/3-as méretben. Ha az idő szűkös, időlimit megadása. A jó megoldások esetén lehet lépni a táblán.

12. Képrejtvény

Fejlesztési feladatok: Rész és egész viszonya. Gondolkodási művelet. Levezető gyakorlat. Játékos feladat.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: 1-1 kép van apró részleteire darabolva. Ki kell rakniuk a tanulóknak az eredeti képet.

Az órai tevékenység eszközei: Csoportmunka. Önellenőrzés

Tanári tevékenység, megjegyzés: Táblán van kirakva az eredeti. A leggyorsabb csapat nyeri a fordulót.

13. Amőbajáték

Fejlesztési feladatok: Összefoglaló kérdések a foglalkozáson hallottakból.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: Amőbajáték szabályainak ismertetése (lásd az angol nyelvű vázlatban).

Az órai tevékenység eszközei: 2-2 csapat játszik egymás ellen.

Tanári tevékenység, megjegyzés: A fordulót nyerő csapat léphet a táblán.

13+1. Előadás, és egy utolsó trükk

Fejlesztési feladatok: Levezetés. Egy előzetesen betanult kis produkció meglepetésként. Varázstrükk hallgatása magnóról.

Az órai tevékenység módszerei, tevékenységi formái: Egy kislány boszorkányjelmezűt ölt magára (boszorkánytánc, varázsfőzet készítése, varázsige mondása). 4 forma kicsinyített képét kell az utasításoknak megfelelően rakosgatni. Többféleképpen lehet megcsinálni, de az eredmény mindig ugyanaz! (A trükk leírása megtalálható az angol nyelvű vázlatban.)

Az órai tevékenység eszközei: Frontálisan. A vendégek is bekapcsolódhatnak.

Tanári tevékenység, megjegyzés: **MINDENKI MEGLEPŐDIK!** Mindenkinél van boríték, a tanulói asztalokon is. Nagy formák a táblán. Utasítások a táblán is fenn vannak.

5. Friday the 13th! Superstitions and Halloween (lesson plan)

1. Warming up

Purpose: To create relaxed atmosphere. Motivation. To make students comfortable in the English lesson.

Procedure: Talking about Friday the 13th (superstitions).

Interactions: Frontally.

Comments: There are 3 teams. Choose the head of the teams. (This means: He/She will be the one who always takes a step on the board with their team's sign.)

Team „A” – „Ghost”

Team „B” – Pumpkin

Team „C” – „Black Cat”

The team which takes the most steps on the board will be the winner at the end of the lesson.

2. Guided questions about superstitions

Purpose: To make them listen to English speech.

Procedure: Students will get a piece of paper with one of the following questions:

Are you superstitious?

Do you believe in superstitions?

Do you know any of superstitions' origin in your country?

Have you ever walked under the ladder?

What does Friday the 13th mean to you?

Do you have a lucky number?

Do you have an unlucky number?

Do you believe in black cats?

What do you do if you put your left leg on the floor first when you get up?

Say a superstition of your country which brings you bad luck.

Say a superstition of your country which brings you good luck.

Say a superstition of Britain which brings you bad luck.

Say a superstition of Britain which brings you good luck.

Have you got a four- leaf clover?

What do you do when you get a chain- letter?

Interactions: Students choose one question. Pair work. They have to ask each other. They tell the response of their partners.

3. Presentation: Des'ree: Life

Purpose: To listen a song. Talking their previous knowledge about the singer. Talking about their feelings after listening.

Procedure: Every team has a different exercise.

Team „A” – Ghost: Complete

Complete the lines with the words: fear, dark, get, evening, there's, have, see, park
 I'm afraid of the.....,
 'specially when I'm in a.....
 And..... no-one else around,
 Ooh, I..... the shivers.
 I don't want to..... a ghost,
 It's a sight that I..... most.
 I'd rather..... a piece of toast and
 watch the..... news.

Team „B” – Pumpkin: Match

Match the beginnings with the endings:

<p>I'm a I'm the worst Never walk I keep I'll take you up on a dare, Name the place bungee jumping,</p>

<p>I don't care! anytime, anywhere. I'll be there, superstitious girl, in the world. a rabbit's tail. under ladders,</p>
--

Team „C” – „Black Cats”: Correct order

Make the correct order (number the lines)

- ___ Ain't as easy as it seems
- ___ Sometimes living out your dreams,
- ___ In a beautiful balloon.
- ___ Life indeed can be fun, if you really want to.
- ___ I know I'm not the only one.
- ___ So after all's said and done
- ___ You wanna fly around the world,

Interactions: Checking frontally orally. Frontally. Team-work

Comments: They can take a step if they give perfect answers.

4. Pictures/flashcards on the board – Superstition

Purpose: To show they know the meaning of these superstitions. To decide if the superstition brings good or bad luck.

Procedure: Each team has 3–3 pictures. Two students have to choose sentences to the pictures from the teacher's desk. Put them on the blackboard.

- To spill salt (ghost)
- Breaking a mirror (ghost)
- A bat flies into the house (ghost)
- Finding a horseshoe (pumpkin)
- Friday the thirteenth (pumpkin)
- Walking under the ladder (pumpkin)
- Opening an umbrella indoors (black cat)
- If a black cat crosses your path (black cat)
- To find a four-leaf clover (black cat)

Interactions: Team-work on the board.

Comments: There are pictures on the board. The winner is who finishes it first. For extra steps they have to decide if the superstition brings good or bad luck.

5. About Halloween – Memory game

Purpose: To find a connection between the pictures on the board and the cards on their desks (black cat). Talking about Halloween. Memory game with Halloween picture cards. Matching pictures with their meaning. To give control over the new words. Put them together: word + picture.

Procedure: Black cat is connected to Halloween and the superstitions, too.

The instructions:

- Lay all cards face down on the table
- Turn over two cards.
- If the cards match, put them next to you.
- Then turn over two more cards.
- If the cards do not match, turn the two cards back face down.
- The second player now turns over two cards.
- Repeat until all cards have been matched.

If Students finish the game quickly: 2 children have to go to the teacher's desk to find their big memory pictures and their meaning.

Interactions: Team-work.

Comments: The team who finishes it first will be the winner of the round.

8. Jokes

Purpose: To create a funny atmosphere to find the right answers. To help students to use the new items in different activities.

Procedure: Students have to find the answers to their Halloween jokes. Every team has to choose two questions. The answers are on the board. Run and choose the correct one!

Why do witches ride broomsticks? Because they don't have bikes.
 What do the skeletons say before they begin dining? Bone appetite.
 What do ghosts serve for dessert? Ice-scream.
 When it is bad luck to meet a black cat? When you are a mouse.
 Why don't skeletons like parties? They have no-body to dance with.
 What do witches put on their hair? Scare spray.

Interactions: 2 children from every team

Comments: The team who puts together the sentences first and correctly, wins.

9. Addam's family

Purpose: Talking about experience of strange films, and characters. To find the mistakes. To check comprehension.

Procedure: Have you seen the film Addam's family? Are they real people? Do you like this film?



Students see a text and a picture about them. But there are 7 mistakes in the picture. They have to find them. They can underline the mistakes.

How many children have Gomez and Maria got?
 What is the Thing?
 What's the girl's name?
 Who's Fester?

Interactions: Frontally. Team-work. Checking orally.

Comments: While they are working I put a real photo of them and their house to the board. If there is more time: T or F? Label the names! Pictures are on the wall. If there is time, Ss can match the pictures and the descriptions.

10. Project work

Purpose: Students present their projects. To speak about their own monster.

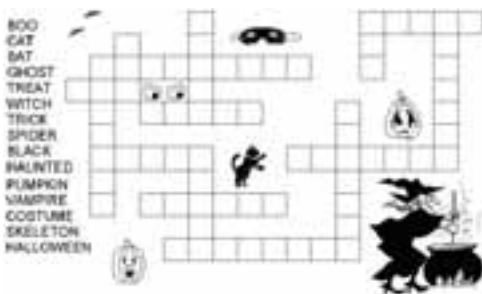
Procedure: Students bring their projects. 'Create a monster, and its home.'

Interactions: Frontally.

11. Crossword

Purpose: To help students use the new items in different activities.

Procedure: There is a crossword with Halloween words.



Forrás: www.printables.kabcose.com

Interactions: Team-work.

Comments: Ss have to fill in them. They can take one step on the board.

12. Puzzle

Purpose: To make the original Halloween picture. To cool down the students.

Procedure: There are 3 pictures of Halloween. But pictures are in many pieces.

Ss have to reconstruct the original picture.

Interactions: Team-work.

Comments: The puzzles are on the students' desk in envelopes. The first team is the winner.

13. Tic-tac-toe

Purpose: Revision questions with a board game.

Procedure: Students have to try to put 3 signs of their team in a straight line. Which square do you want? Students have to ask a question for this square. (the time limit is 5 seconds) If the answer is correct they put their symbol on the square.

- | | |
|----|--|
| A1 | Have you got a black cat? |
| A2 | Do you believe in superstitions? |
| A3 | What's the date today? |
| | |
| B1 | What does a Haunted house mean? |
| B2 | What keeps the vampires away? |
| B3 | Did you read Harry Potter? |
| | |
| C1 | Did you see ghosts? |
| C2 | What does the word skeleton mean? |
| C3 | What does full moon mean? |
| | |
| A1 | Do you believe in ghosts? |
| A2 | Is the Thing member of the Addam's Family? |
| A3 | Do you want to be a ghostbuster? |
| | |
| B1 | What does the word skull mean? |
| B2 | What does a real-life vampire eat in Mexico? |
| B3 | When can a man become a werewolf? |
| | |
| C1 | Do you knock on wood? |
| C2 | Have you got a black cat? |
| C3 | Did you see the film about vampires last night? |
| | |
| A1 | What's your lucky number? |
| A2 | What do you think: 13 is a lucky or an unlucky number? |
| A3 | Do you walk under the ladder? |
| | |
| B1 | What does Jack o'lantern mean? |
| B2 | How many bones are there in a human skeleton? |
| B3 | What does the vampire drink? |
| | |
| C1 | Can you see a pumpkin in the classroom? |
| C2 | Have you got a broomstick at home? |
| C3 | What does the word werewolf mean? |

Interactions: Frontally.

13+1. Performance and the last trick

Purpose: A performance as a surprise. The witch (one of the students) says the trick's instructions. Listening. The tape says the instructions, too.

Procedure: One of the students puts on a witch costume.

'Hello, my darling.
What a surprise.
I come to you to cook something delicious.
OK, my darling. The food is ready.
Would you like some? (to the others)
I've got one more surprise, a *magic trick* for you.
Look at your cards in the envelope.'

There are four shapes: a triangle, a square, a circle and a parallel line.

Step 1: You swap the triangle with the parallel line.

Step 2: This is a tricky step. Listen carefully. You can choose. You swap the triangle with the card to the right of it or swap the triangle with the card to the left of it.

Step 3: Swap the triangle again. You can choose again.

Step 4: Take away the card on the right. Now you have 3 cards.

Step 5: You swap the triangle with the card on the right or on the left. You can choose.

Step 6: Take away the card on the left.

Step 7: Take away the card on the right.

AbraCadabra, you have got 1 card.

And it's the triangle.'

Interactions: Frontally

Comments: Everybody is surprised! Everybody has an envelope.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- 243/2003. Kormányrendelet a NAT kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching Assessment. Oxford, 2001.
- Alabán F. (2007): Az irodalomértés táguló területei. *Irodalmi Szemle*, 2007. szeptember.
- Bakacsi Gy. (1998): Szervezeti kultúra és leadership nemzetközi összehasonlításban. In Temesi J. (szerk.): *Proceedings of 50 years Jubilee Conference of Budapest University of Economic Sciences, October 1–3. Budapest.*
- Baker, J.–Horton, S. (2004): A review of primary and secondary influences on sport expertise. *High Ability Studies*, 15(2), 211–228.
- Balogh L. (1995): *Tanulási stratégiák és stílusok, a fejlesztés pszichológiai alapjai.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Balogh L. (2004): *Iskolai tehetséggondozás.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Balogh L. (2006): *Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban.* Urbis Kiadó, Budapest.
- Balogh L. (2008): „A magyar társadalom a tehetség szolgálatában” konferencián elhangzott előadás. Budapest, 2008. február 22.
- Balogh L.–Polonkai M.–Tóth L. (szerk.) (1997): *Tehetség és fejlesztő programok.* A Magyar Tehetséggondozó Társaság és a KLTE Pedagógiai–Pszichológiai Tanszékének közös kiadványa, Debrecen.
- Baumgartner E.–Bognár J.–Géczi G. (2005): A tehetség fogalmának értelmezése: testnevelés szakos hallgatók álláspontja. *IV. Országos Sporttudományi Kongresszus Tanulmánykötet II.*, 35–38.
- Berkes P. (2006): Kulturális diverzitás. *Új Pedagógiai Szemle*, 10.
- Bocsák V.–Benkő Zs.–Hölgyesi Gy. (1995): *Olvass nekem! Kalauz szülőknek, óvónőknek, tanítóknak a gyermekkönyvek útvesztőjében.* Trezor Kiadó, Budapest.
- Borges, J. L. (1999): A könyv. In *Jorge Luis Borges válogatott művei. IV.: Az ős kastély.* Európa Kiadó, Budapest, 59–70.
- Bozóky Éva (1999): Az olvasás iskolája. *Fordulópont*, 1(2–3), 62–63.
- Buda M. (2004): *Óriás leszel?* Dinasztia, Budapest.
- Canale, M.–Swain, M. (1980): Theoretical bases of communicative approaches to language learning and testing. *Applied Linguistics*, (1), 1–47.
- Czeizel E. (1997): *Sors és tehetség.* Minerva Kiadó, Budapest.
- Dubin, F.–Olshtain, E. (1986): *Course Design: Developing Programs and Materials for Language Learning.* London.
- Elekes G. Sándor (1996–99): *Játékos logika.* Tehetséggondozó program. OFI, Budapest.

- Eyre, D. (1997): *Gifted Children in Schools*. David Fulton Publishers, London.
- Frenkl R. (2003): Sporttehetség. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 2, 16. o.
- Gál L. (2003): A sport iránti érdeklődés és a sportágválasztás indítékai szombat-helyi tanulók körében. *IV. Országos Sporttudományi Kongresszus Tanulmánykötet II.*, 110–116.
- Gallagher, J. J. (1985): Az iskolák és a tehetségprogramok. In Balogh–Polonkai–Tóth (szerk.) (1997).
- Guilford, J. P.–Hoepfner, R. (1971): *The Analysis of Intelligence*. McGraw-Hill, New York.
- Gyarmathy É. (2002): Matematikai tehetségek. *Új Pedagógiai Szemle*, 52(5).
- Handy, Ch. B. (1986): *Szervezetek irányítása a változó világban*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- Harsányi L. (2000): *Edzéstudomány I*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Harsányi L.–Sebő A. (1989): Módszer a kiválasztás és válogatás értékelésére. *Atléтика*, 5, 3–7.
- Heidrich B. (1998): A szervezeti kultúra változásáról és vezetési kérdéseiről. *Vezetéstudomány*, 1.
- Herskovits M. (2005): Mit kezdünk a tehetséggel? *Iskolakultúra*, 4, 25–36.
- Johnson, R. K. (1989): *A decision-making framework for the coherent language curriculum*. Cambridge University Press, 1–138.
- Környei L. (2001): Könyvtár az iskolában, iskola a könyvtárban. *Könyv és nevelés*, 3(3), 8.
- Kruteckij, V. A. (1968): Pszichologija matyematyicseszkih szposzobnosztyej skolnyikov. In Rosca, A.–Zörgő B.: *A képességek*. Tudományos Könyvkiadó, Budapest.
- Medgyes P. (1995): *A kommunikatív nyelvoktatás*. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt., Budapest.
- Millikan, R. M. (1998): Az iskolai kultúra fejlesztése. In Balázs É. (szerk.): *Oktatásmenedzsment*. Országos Közoktatási Intézet – Kutatási Központ (OKKER), Budapest, 189–214.
- Milotai N. (2005): Oktatás és képzés 2010. Összefoglaló a „Pedagógusok képzése” és az „Információs és kommunikációs technológiák az oktatásban és képzésben” elnevezésű munkacsoportok eddigi eredményeiről. *Új Pedagógiai Szemle*, 2005. április, 93. o.
- Morrow, K. (1981): Communicative Language Testing – Revolution or Evolution. In Alderson, J. C.–Huges, A.: 111 Issues in Language Testing (ELT documents). *The British Council*, 9–25.
- Mönks, F. J.–Boxtel H. W. (1996): A Renzulli-modell kiterjesztése és alkalmazása serdülőkorban. In Balogh L.–Herskovics M.–Tóth L. (szerk.): *A tehetségfejlesztés pszichológiája*. Kossuth Egyetemi Kiadó, 67–82.

- Mönks, F. J.–Knoers, A. M. P. (2004): *Fejlődéslelektan*. Urbis, Budapest.
- Mönks, F. J.–Knoers, A. M. P. (1997): *Ontwikkelingspsychologie*. (7th ed.) Van Gorcum, Assen.
- Nagy A. (1982): A 13–14 éves gyerekek olvasási szokásai 1965-ben és 1979-ben. *Könyvtáros*, 11.
- Polonkai M. (2000): Tehetségfejlesztő iskolai programok készítésének szempontjai (3. melléklet: „Zeneművészet és vizuális kultúra” c. tehetségfejlesztő program előkészítő mátrixa, 6. osztály). In Balogh L. (szerk.): *Tehetség és iskola*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 190. o.
- Révész L.–Géczy G.–Bognár J.–Tóth L. (2005): A sporttehetség megközelítési módja *Magyar edző*, 4, 5–8.
- Rókusfalvy P. (1986): *A sport és testnevelés pszichológiája*. Sport Kiadó, Budapest.
- Schewe, M. (1993): *Fremdspache inszenieren*. Berlin, 136. o.
- Swan, M. (1985): A critical look at communicative approach. *English Language Teaching Journal*, 39, 1–2.
- Szabó É.–Lőrinczi J. (1998): Az iskola légkörének lehetséges pszichológiai mutatói. *Magyar Pedagógia*, (3), 211–231.
- Szenes E. (2006): A kommunikáció tanítása az angol nyelvi órákon. *Új Pedagógiai Szemle*, 1.
- Tannenbaum, A. (1983): *Gifted Children: Psychological and Educational Perspectives*. Macmillan, New York.
- Tyler, Ralph W. (1969): *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. University of Chicago Press. 1–464.
- Widdowson, H. G. (1978): *Teaching Language as Communication*. Oxford University Press, Oxford.
- Wilkins, D. A. (1976): *Notional syllabuses*. In *Notional Syllabuses*. Oxford University Press, Oxford.

A kötet szerzői

Kósa Lajos Debrecen Megyei Jogú Város polgármestere

Balogh László

Baloghné Halász Beáta

Berei Katalin

Bertók Kriszta

Czeplédi Ildikó

Cs. Horváth Judit

Fazekas Sándor

Fekete József

Fodorné Magyar Ágnes

Girgás Istvánné

Görömbeiné Bányász Katalin

Horváth Katalin

Juhászné Vadász Emese

Katonainé Pataki Katalin

Keczeli Danica

Kiss Papp Csilla

Komáromi Julianna

Kovács Ferenc

Magyarné Hengsperger Éva

Molnár Antónia

Molnár Katalin

Nagyné Fülöp Teréz

Orendi Mihály

Pakurár Miklósné

Pallósné Bodnár Erika

Pappné Gyulai Katalin

Pappné Nagy Ildikó

Pappné Szűcs Ágnes

Polonkai Mária

Porkoláb Gyöngyi

Rácz Zsuzsanna Eszter

Saáryné Pásztor Zsuzsanna

Sáriné Szebenyi Judit

Sárkányné Gazda Ágota

Sárossy Zita

Sebőkéné Kis Katalin

Szalay Anikó

Szebenyi Sára

Szűcsné Papp Hajnalka

Tóth Richárdné Nagy Alíz Zsófia

Tóth Tünde

